

สังข์ทอง: การดัดแปลงวรรณคดีไทยเป็นสื่อร่วมสมัย

ณัฐพร แสนทวีสุข

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

สังข์ทอง: การดัดแปลงวรรณคดีไทยเป็นสื่อร่วมสมัย

ณัฐพร แสนทวีสุข

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

SANG THONG: THE ADAPTATION OF THAI LITERATURE TO CONTEMPORARY MEDIA

NUTTHAPOHN SAENTHAWEESOOK

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR MASTER DEGREE OF ARTS

IN THAI

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

BURAPHA UNIVERSITY

2024

COPYRIGHT OF BURAPHA UNIVERSITY

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ ญัฐพร แสนทวิสุข ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ญัฐา คำชู)

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหะโรจน์ กิตติมหา
เจริญ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ญัฐา คำชู)

..... กรรมการ
(ดร.อภิรักษ์ ชัยปัญหา)

..... คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทวัส แจ่มเอี่ยม)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

62920014: สาขาวิชา: ภาษาไทย; ศศ.ม. (ภาษาไทย)

คำสำคัญ: สังข์ทอง, การดัดแปลง, สื่อร่วมสมัย

ณัฐพร แสนทวีสุข : สังข์ทอง: การดัดแปลงวรรณคดีไทยเป็นสื่อร่วมสมัย.

(SANG THONG: THE ADAPTATION OF THAI LITERATURE TO CONTEMPORARY MEDIA)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: ณัฐา คำชู, อ.ด. ปี พ.ศ. 2567.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบและการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย โดยเลือกศึกษาจากสื่อร่วมสมัย 3 ประเภท ได้แก่ หนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบวรรณกรรมและการดัดแปลงวรรณกรรม

ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมเรื่องสังข์ทองในสื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภท รักษาองค์ประกอบหลักของวรรณกรรมตามตัวบทต้นทางไว้ทั้งโครงเรื่อง ตัวละครเอกและตัวละครรอง ฉากสำคัญ และแนวคิดหลัก โดยนำเสนอสอดคล้องกับลักษณะของสื่อแต่ละประเภท ด้านการนำวรรณคดีไทยไปดัดแปลงเป็นสื่อร่วมสมัยพบว่า หนังสือภาพมีการตัดทอนตัวละครและฉากที่ไม่สำคัญออก เพื่อให้เนื้อเรื่องกระชับเพราะมีข้อจำกัดในเรื่องการจัดทำรูปเล่มและการใช้ภาพประกอบ ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันมีทั้งการขยายความ การตัดทอนและการปรับเปลี่ยนตัวละครและฉาก มีการใช้คำศัพท์สมัยใหม่ที่นิยมในปัจจุบันสร้างความขบขัน สนุกสนานเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็กรวมทั้งบุคคลทั่วไป และละครโทรทัศน์มีการขยายความตัวละคร ฉากและเพิ่มแนวคิดใหม่ที่สะท้อนสังคม มีการตัดทอนตัวละครและฉากที่ไม่สำคัญออก และมีการปรับเปลี่ยนตัวละครและฉากที่สร้างความแปลกใหม่เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมที่กว้างขึ้น รวมทั้งใช้เทคนิคการตัดต่อเพื่อความสมจริง สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการผลิตและเป็นการขยายเวลาในการออกอากาศ ปัจจัยสำคัญในการดัดแปลงสื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภทได้แก่ ลักษณะของสื่อ กลุ่มเป้าหมาย ยุคสมัยที่นำเสนอและต้นทุนในการผลิต การศึกษานี้ทำให้เห็นถึงพลวัตวัฒนธรรมประชาานิยมของสังข์ทองในสังคมร่วมสมัยที่มีการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อให้วรรณคดีไทยดำรงอยู่คู่สังคมไทยในรูปแบบที่ต่างกันตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

62920014: MAJOR: THAI; M.A. (THAI)

KEYWORDS: SANG THONG, ADAPTATION, CONTEMPORARY MEDIA

NUTTHAPOHN SAENTHAWEESOOK : SANG THONG:

THE ADAPTATION OF THAI LITERATURE TO CONTEMPORARY MEDIA. ADVISORY

COMMITTEE: NATTHA KHAMCHOO, Ph.D. 2024.

This research aimed to study how King Rama II's Sang Thong, a piece of Thai literature, has been adapted to contemporary media and its composition. The study of three types of contemporary media, picture books, animated cartoons, and television series, is qualitative research using the conceptual framework of literary adaptation.

According to the results, all three forms of contemporary media have managed to preserve crucial components from their original script while modifying them to fit the distinctive features of each medium. When Thai literature is adapted into contemporary media, the producers tend to keep the main storyline intact. However, picture books may remove some details of events, unimportant settings, and characters, and use more illustrations to suit the target audience. This is done to keep the story concise, as there are limitations to the format of the book. Animated cartoons are often modified to include modern vocabulary and events, adding comedy and making them accessible to a younger audience. When creating TV series, creators modify content by adding new characters, scenes, events, and concepts, and using editing techniques to increase realism. This is done to serve the purpose of production and to extend the broadcast time. The process of adapting media varies based on audience and production costs. This study analyzes Sangthong's cultural dynamics in modern Thai society and explores how literature shapes societal values. The study contributes to our understanding of the complex relationship between literature and society in contemporary Thailand.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความเมตตาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐา คำชู อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ ให้ข้อคิดและกำลังใจมาโดยตลอด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่งและขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ ประธานสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.อภิรักษ์ ชัยปัญญา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการตรวจแก้วิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้วิจัย ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยทุกท่าน ที่ถ่ายทอดความรู้และให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาภาษาไทย และเจ้าหน้าที่ในมหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ช่วยเหลือดำเนินการเอกสารต่าง ๆ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ปริญญาโททุกคนที่มอบมิตรภาพและกำลังใจดี ๆ แก่กันเสมอตลอดระยะเวลาที่เรียน

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนทุกสิ่งทุกอย่างอย่างไม่มีเงื่อนไข และขอบคุณญาติพี่น้องทุกคนที่เป็นกำลังใจและถามไถ่ความก้าวหน้าของการเรียน การทำงาน ทั้งยังให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต

ขอขอบพระคุณเจ้าของผลงานสื่อร่วมสมัยทุกประเภทที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาจนสามารถทำวิทยานิพนธ์นี้ได้สำเร็จลุล่วง

ขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ ชาวหอพักที่คอยให้กำลังใจ ช่วยเหลือมาโดยตลอด ขอขอบคุณวัชรินทร์ นระทัต และจารุภา อุทัยธรรม ที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำ และให้กำลังใจตลอดระยะเวลาของการเรียน การสอบและการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณสุนิษา บุคตติคำ ที่กรุณาแนะนำและช่วยเหลือในการเขียนบทคัดย่อภาษาอังกฤษและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณตนเองที่อดทน พยายามและสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ แม้ที่ผ่านมาจะมีหลายช่วงเวลาที่ถอดใจแต่ก็กลับมาสู้ใหม่จนมาถึงวันที่ถึงปลายทางของการเรียนที่หวังเอาไว้

ณัฐพร แสันทวีสุข

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	9
วิธีดำเนินการวิจัย.....	10
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
บทที่ 2 พลวัตวัฒนธรรมประชาานิยมของสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย.....	36
พัฒนาการสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย.....	36
พลวัตวัฒนธรรมประชาานิยมของสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย.....	42
บทที่ 3 เปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัย ที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย.....	49

โครงเรื่อง.....	49
ตัวละคร.....	62
ฉาก	93
แนวคิด	112
บทที่ 4 การดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย	141
การดัดแปลงโครงเรื่อง	142
การดัดแปลงตัวละคร.....	153
การดัดแปลงฉาก	193
การดัดแปลงแนวคิด	199
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	207
สรุปผลการวิจัย.....	207
อภิปรายผล.....	211
ข้อเสนอแนะ	216
บรรณานุกรม.....	217
ภาคผนวก.....	222
ภาคผนวก ก เรื่องย่อสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	223
ภาคผนวก ข เรื่องย่อสังข์ทองในรูปแบบหนังสือภาพ	234
ภาคผนวก ค เรื่องย่อสังข์ทองในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน	236
ภาคผนวก ง เรื่องย่อสังข์ทองในรูปแบบละครโทรทัศน์.....	242
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	252

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 สื่อร่วมสมัยที่ใช้ในการศึกษา	8
ตารางที่ 2 โครงเรื่องย่อสังข์ทองในสื่อร่วมสมัย	50
ตารางที่ 3 ตัวละครรองเรื่องสังข์ทองในสื่อร่วมสมัย	91
ตารางที่ 4 เหตุการณ์และปมปัญหาที่สร้างขึ้นใหม่ในสื่อร่วมสมัย.....	143
ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการดัดแปลงตัวละครในสื่อร่วมสมัย.....	191
ตารางที่ 6 เปรียบเทียบการดัดแปลงฉากในสื่อร่วมสมัย	198
ตารางที่ 7 เปรียบเทียบการดัดแปลงแนวคิดในสื่อร่วมสมัย	200

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 เรื่องสังข์ทองในรูปแบบละครโทรทัศน์ ปี พ.ศ. 2561.....	4
ภาพที่ 2 เรื่องสังข์ทองในรูปแบบหนังสือภาพ.....	4
ภาพที่ 3 เรื่องสังข์ทองในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน.....	5
ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
ภาพที่ 5 สังข์ทองในรูปแบบหนังสือร้อยแก้ว	38
ภาพที่ 6 สังข์ทองในรูปแบบหนังสือภาพ	39
ภาพที่ 7 สังข์ทองในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน	40
ภาพที่ 8 สังข์ทองในรูปแบบละครโทรทัศน์ปี 2550.....	41
ภาพที่ 9 สังข์ทองในรูปแบบละครโทรทัศน์ปี 2561.....	41
ภาพที่ 10 สังข์ทองในรูปแบบเพลง.....	42
ภาพที่ 11 พระสังข์ตอนเด็ก ตอนโต และตอนเป็นเจ้าเงาะในหนังสือภาพ	71
ภาพที่ 12 พระสังข์ตอนเด็ก ตอนโต รูปทอง และตอนเป็นเจ้าเงาะในการ์ตูนแอนิเมชัน	75
ภาพที่ 13 พระสังข์ตอนเด็ก ตอนโต รูปทอง และตอนเป็นเจ้าเงาะในละครโทรทัศน์.....	78
ภาพที่ 14 ฉากทุ่งนาในหนังสือภาพ.....	95
ภาพที่ 15 ฉากทุ่งนาในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	96
ภาพที่ 16 ฉากทุ่งนาในละครโทรทัศน์	96
ภาพที่ 17 ฉากบรรยากาศประชาชนเข้าร่วมพิธีเลือกคู่ในการ์ตูนแอนิเมชัน	98
ภาพที่ 18 ฉากบรรยากาศประชาชนเข้าร่วมพิธีเลือกคู่ในละครโทรทัศน์.....	98
ภาพที่ 19 ฉากพิธีสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ในการ์ตูนแอนิเมชัน	99
ภาพที่ 20 ฉากพิธีทำเสน่ห์ในการ์ตูนแอนิเมชัน	101
ภาพที่ 21 ฉากพิธีทำเสน่ห์ในละครโทรทัศน์	101

ภาพที่ 22 ฉากพระสังข์ตีคณิกาในหนังสือภาพ	102
ภาพที่ 23 ฉากพระสังข์ตีคณิกาในการ์ตูนแอนิเมชัน	103
ภาพที่ 24 ฉากพระสังข์ตีคณิกาในละครโทรทัศน์	103
ภาพที่ 25 ฉากพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำในหนังสือภาพ	104
ภาพที่ 26 ฉากพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำในการ์ตูนแอนิเมชัน	105
ภาพที่ 27 ฉากพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำในละครโทรทัศน์	105
ภาพที่ 28 ฉากสวรรค์ในหนังสือภาพ	106
ภาพที่ 29 ฉากสวรรค์ในการ์ตูนแอนิเมชัน	107
ภาพที่ 30 ฉากสวรรค์ในละครโทรทัศน์	107
ภาพที่ 31 ฉากท้าวฤกษ์เนรมิตสำเภาทองในหนังสือภาพ	108
ภาพที่ 32 ฉากท้าวฤกษ์เนรมิตสำเภาทองในการ์ตูนแอนิเมชัน	108
ภาพที่ 33 ฉากท้าวฤกษ์เนรมิตสำเภาทองในละครโทรทัศน์	109
ภาพที่ 34 ฉากครีวไฟ บ่อเงินบ่อทอง ของวิเศษในหนังสือภาพ	110
ภาพที่ 35 ฉากครีวไฟ บ่อเงินบ่อทอง ของวิเศษในการ์ตูนแอนิเมชัน	111
ภาพที่ 36 ฉากครีวไฟ บ่อเงินบ่อทอง ของวิเศษในละครโทรทัศน์	111
ภาพที่ 37 รุกขเทวดาช่วยพระสังข์ ในการ์ตูนแอนิเมชัน	118
ภาพที่ 38 รุกขเทวดาช่วยพระสังข์ ในละครโทรทัศน์	119
ภาพที่ 39 พญานาคราชช่วยพระสังข์ ในการ์ตูนแอนิเมชัน	120
ภาพที่ 40 พญานาคราชช่วยพระสังข์ ในละครโทรทัศน์	121
ภาพที่ 41 พระอินทร์กล่าวถึงผลกรรมของท้าวยศวิมลในละครโทรทัศน์	129
ภาพที่ 42 พญาครุฑในการ์ตูนแอนิเมชัน	154
ภาพที่ 43 ครชยันต์และลักษมีในการ์ตูนแอนิเมชัน	154
ภาพที่ 44 หกเขยในการ์ตูนแอนิเมชัน	155
ภาพที่ 45 หกพระธิดาในการ์ตูนแอนิเมชัน	156

ภาพที่ 46 พระธิดาจันทิในละครโทรทัศน์.....	157
ภาพที่ 47 นางกำนัลในละครโทรทัศน์.....	158
ภาพที่ 48 สาวใช้นางจันทาในละครโทรทัศน์.....	159
ภาพที่ 49 โจรในละครโทรทัศน์.....	159
ภาพที่ 50 ทหารในละครโทรทัศน์.....	160
ภาพที่ 51 เฒ่าสุเมธาในละครโทรทัศน์.....	161
ภาพที่ 52 โหงพรายในละครโทรทัศน์.....	162
ภาพที่ 53 ตายายในละครโทรทัศน์.....	162
ภาพที่ 54 มเหสีท้าวภุชงค์ในละครโทรทัศน์.....	163
ภาพที่ 55 นางพันธุรัตสอนมหาจินตามนต์แก่พระสังข์ในละครโทรทัศน์.....	164
ภาพที่ 56 ยักษ์พี่เลี้ยงในละครโทรทัศน์.....	165
ภาพที่ 57 บริวารยักษ์ในละครโทรทัศน์.....	165
ภาพที่ 58 หกเขยในละครโทรทัศน์.....	166
ภาพที่ 59 หกพระธิดาในละครโทรทัศน์.....	167
ภาพที่ 60 พี่เลี้ยงหกเขยและพี่เลี้ยงพระธิดาในละครโทรทัศน์.....	169
ภาพที่ 61 พระอินทร์ พระวิษณุกรรมและมาตุลีในละครโทรทัศน์.....	170
ภาพที่ 62 สงกานในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	171
ภาพที่ 63 บุโรหิตในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	172
ภาพที่ 64 หมอทองในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	173
ภาพที่ 65 เสนาจันทร์ในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	173
ภาพที่ 66 นางแจ่มในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	174
ภาพที่ 67 รุกขเทวดาไม้และรุกขเทวดาไทรในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	174
ภาพที่ 68 ปลาบิน EMS ในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	175
ภาพที่ 69 เจษภวารณในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	175

ภาพที่ 70 นางฟ้าสายสมรในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	176
ภาพที่ 71 หอยทากในละครโทรทัศน์.....	177
ภาพที่ 72 พระโอรสนาคราชในละครโทรทัศน์.....	177
ภาพที่ 73 พรานชาวบ้านและภรรยาในละครโทรทัศน์.....	178
ภาพที่ 74 พระแม่ธรณีในละครโทรทัศน์.....	179
ภาพที่ 75 ภยন্ত্রา เขี้ยวโหด และมฤตยูในละครโทรทัศน์.....	180
ภาพที่ 76 นางเงาะในละครโทรทัศน์.....	180
ภาพที่ 77 เจ้าเงาะในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	184
ภาพที่ 78 นางจันทาในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	185
ภาพที่ 79 เทวดาในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	185
ภาพที่ 80 นางพันธุรัตในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	186
ภาพที่ 81 พระอินทร์ในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	187
ภาพที่ 82 มาตุลีและพระวิษณุกรรมในการ์ตูนแอนิเมชัน.....	187
ภาพที่ 83 เจ้าเงาะในละครโทรทัศน์.....	189
ภาพที่ 84 นางพันธุรัตในละครโทรทัศน์.....	190
ภาพที่ 85 องค์ชายไชยยันต์จับมือเจ้าเงาะในละครโทรทัศน์.....	203

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วรรณคดีเป็นผลงานศิลปะอันเกิดจากความคิดของมนุษย์ที่สร้างสรรค์และถ่ายทอดด้วยภาษาไปสู่ผู้อ่าน เมื่อผู้อ่านใช้ปัญญาวิเคราะห์และวิจารณ์แง่มุมต่าง ๆ แล้วตัดสินด้วยกระบวนการทางปัญญาว่าผลงานเหล่านี้มีประโยชน์ เช่น สร้างความเพลิดเพลิน มีสุนทรียรส มีภาษาที่ทำให้เกิดจินตนาการ ชาบซึ่งไปกับเนื้อหา บ่งบอกถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ หรือให้แง่คิดที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผลงานเหล่านี้ก็นับว่าเป็นวรรณคดีอันทรงคุณค่า (ฐาปกรณ์ อ่วมสถิตย์, 2560, หน้า 1) วรรณคดีสี่บทอดในสังคมไทยมาช้านาน ทั้งในรูปแบบร้อยแก้ว ร้อยกรอง โดยมีเนื้อหาและประเภทที่หลากหลายได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ และยังได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน

ละครนอกมีกำเนิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นที่เข้าใจว่าละครนอกมีกำเนิดมาจากการละเล่นของชาวบ้านที่มีการรำและร้องแกกกัน ต่อมาจึงคิดปรับปรุงให้เป็นเรื่องเป็นตอนขึ้นมา แล้วผูกเรื่องขึ้นเล่นโดยนำเอานิทานพื้นบ้านและชาดกมาแต่งเป็นบทละครแสดงให้ชาวบ้านชมเป็นส่วนใหญ่ ศิลกาการแสดงละครนอกจึงเป็นไปตามแบบชาวบ้าน ซึ่งนิยมเรื่องตลกเป็นพื้น ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมาจนถึงรัชกาลที่ 2 เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงฝึกหัดละครผู้หญิงของหลวงได้ดีขึ้น จึงโปรดให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่นเรื่องอื่น ๆ ทรงคัดเลือกบทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยาที่เหมาะสมกับการเล่นละครมาปรับปรุงดัดแปลงใหม่เฉพาะตอนที่ทรงเห็นว่า จะเล่นละครได้สนุก เพื่อใช้เป็นบทให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่น และเมื่อนำมาเล่นแล้วปรากฏว่าได้รับความนิยมอย่างมากเพราะเข้าถึงจิตใจและรสนิยมของผู้ดูได้ดีกว่าละครในซึ่งเป็นศิลปะชั้นสูง (เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, 2558, หน้า 45)

บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นวรรณคดีชั้นยอดเยี่ยมเล่มหนึ่งของไทย เพราะดีเด่นทั้งเนื้อหาที่สนุกสนาน ตื่นเต้น มีฉากเหตุการณ์ทั้งในเมืองมนุษย์ เมืองยักษ์ เมืองบาดาล และมีพระอินทร์ลงมาจัดการแก้ปัญหาของมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยจินตนาการที่แปลกไปจากเรื่องอื่น ๆ เนื้อหาสะท้อนสภาพชีวิตทุกชนชั้น เรื่องความรัก ความผูกพันระหว่างพ่อ แม่ ลูก สามียะภรรยา ตลอดจนมนุษย์กับยักษ์ และยังมีเรื่องของวิเศษและความมีบุญญาธิการของตัวละครเอกมาเกี่ยวข้อง ประกอบกับคนไทยเชื่อว่าสังข์ทองเป็นเรื่องจริง แต่โบราณ โดยมีข้อสันนิษฐานว่าเป็นนิทานในปัญญาสชาดกและมีการอ้างอิงสถานที่สำคัญ (ราตรี ผลาภิรมย์, 2520, หน้า 287) ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงนำบทละครเรื่อง

สังข์ทองที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยามาดัดแปลงและแก้ไขฉบับกลอนให้กระชับ เหมาะแก่การแสดง อีกทั้งทรงเพิ่มเติมวิถีชีวิตแบบไทย ๆ แทรกเข้าไปในเนื้อเรื่อง จึงอาจกล่าวได้ว่าความโดดเด่นของเรื่องสังข์ทองจนเป็นที่ประทับใจของผู้อ่าน ผู้ฟัง คือการมีอนุภาคตัวละคร เหตุการณ์ ของวิเศษที่สร้างความขบขัน เช่น มีตัวละครซ่อนรูปในเงาะป่า มีการล้อเลียน ตบโต้ชนชั้นสูง มีอภิไถนาร่วมด้วย อีกทั้งยังเป็นเรื่องหลากรสชาติ หลากอารมณ์ ทั้งรัก แค้น กลั่นแกล้ง ริษยา ตื่นเต้น น่ากลัวและน่าขัน

ในด้านแนวคิด บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ให้คติในเรื่องคนดีย่อมได้รับการคุ้มครองเพราะความดีที่สั่งสมมา แม้มนุษย์ด้วยกันยังไม่เห็น แต่เทวดาก็รู้เห็น คติความคิดนี้จะช่วยให้คนปัจจุบันมั่นใจในการประพฤติปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น และยึดมั่นในการทำความดีเพื่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และเพื่อโลกที่ตนอาศัยอยู่ นอกจากนี้ รูปทองที่ซ่อนอยู่ในรูปร่างเงาะอัปลักษณ์ก็ให้ข้อคิดที่ยังใช้ได้ ในสังคมปัจจุบันว่ารูปลักษณ์ภายนอกไม่สำคัญเท่ากับคุณสมบัติที่อยู่ภายใน จุดเด่นอีกประการหนึ่งของวรรณคดีเรื่องนี้คือ ภาษาโวหารในบทเจรจาของตัวละครที่แสดงอารมณ์ได้เข้มข้น จัดจ้าน สอดคล้องกับบุคลิกและอุปนิสัยใจคอของตัวละครแต่ละตัว ในขณะเดียวกัน ผู้อ่านก็ได้เห็นลีลาของความเป็นวรรณกรรมชาวบ้าน แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจะทรงนำเรื่องสังข์ทองมาทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ให้เป็นบทละครของหลวงที่นางในเป็นผู้แสดง แต่ก็ไม่ทรงทิ้งลีลาอารมณ์แบบชาวบ้านที่ตรงไปตรงมาอย่างสะใจ (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2551, หน้า คำนำ)

เรื่องสังข์ทองโดยเฉพาะสำนวนบทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากเนื้อเรื่องสนุกสนานและให้แง่คิด ก่อให้เกิดการนำวรรณคดีเรื่องสังข์ทองไปผลิตซ้ำในสื่อหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในสื่อร่วมสมัยที่เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารหรือตัวกลางในการถ่ายทอดเรื่องราว ข่าวสาร ความรู้ แนวคิด หรือสถานการณ์ มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ร่วมสมัยและวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งผู้ผลิตได้นำเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจผ่านกระบวนการในการดัดแปลงวรรณกรรม การศึกษาการดัดแปลงทำให้ทราบกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณคดีที่สัมพันธ์กับความสนใจของกลุ่มผู้เสพในยุคปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของวัฒนธรรมประชานิยมที่เป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามกระแสสังคมรวมทั้งกลไกของตลาด มีการผลิตซ้ำและการสร้างสรรค์ใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

การดัดแปลงวรรณกรรม (Adaptation) คือการแปลงงานวรรณกรรมประเภทหนึ่งให้เป็นอีกประเภทหนึ่ง การดัดแปลงมีหลายลักษณะ ได้แก่ การดัดแปลงรูปแบบคำประพันธ์ และการดัดแปลงเนื้อหา การดัดแปลงรูปแบบคำประพันธ์นั้นอาจดัดแปลงทั้งเรื่อง หรือเลือกเพียงบางส่วนของเรื่องมาดัดแปลงคำประพันธ์ ส่วนการดัดแปลงเนื้อหานั้น อาจดัดแปลงโดยรักษาโครงเรื่องไว้ แต่เปลี่ยนรายละเอียดทั้งชื่อตัวละคร และฉากหรืออาจดัดแปลงเนื้อหาโดยการเขียนบทต่อเติมจากเรื่องเดิมก็ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 6-7) ส่วนจักรกฤษณ์ ดวงพัตรา (2544, หน้า 38) กล่าวถึงวิธีการดัดแปลงว่าเป็นการทำวรรณกรรมเพื่อการอ่านมาเป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดง

แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การแปรรูป การตัดแปลง และการย่อยสลาย นอกจากนี้ นพพร ประชากุล (2552, หน้า 334) อธิบายว่า การตัดแปลงนี้ต้นฉบับมักเรียกว่า “ตัวบทต้นทาง” ส่วนฉบับที่มีการตัดแปลงหรือปรับเปลี่ยนมาจากต้นฉบับจะเรียกว่า “ตัวบทปลายทาง” โดยมีแบบแผนการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างคือการขยายความ การตัดทอน และการปรับเปลี่ยน จะเห็นได้ว่า การตัดแปลงวรรณกรรมเป็นการเคลื่อนย้ายเรื่องราวจากสื่อหนึ่งไปยังอีกสื่อหนึ่ง หรือเปลี่ยนแปลงประเภทไป เป็นการใช้วัตถุดิบเดิมในการเล่าเรื่อง โดยปรับเปลี่ยน ตัด แต่งเติม หรือถอดความเรื่อง โดยยังคงความสัมพันธ์กับโครงเรื่องเดิมไว้ แล้วนำเสนอในรูปแบบอื่นบนสื่อต่าง ๆ

จากคความนิยมในเรื่องสังข์ทอง ก่อให้เกิดการนำเรื่องสังข์ทองไปผลิตซ้ำในหลายรูปแบบ ผู้ผลิตสื่อได้นำวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มาตัดแปลงและนำเสนอเรื่องราวผ่านสื่อร่วมสมัยได้อย่างน่าสนใจ เช่น ตัดแปลงเป็นละครโทรทัศน์ เรื่องสังข์ทอง ซึ่งมีการนำมาผลิตซ้ำหลายครั้ง คือในปี พ.ศ. 2524 ของบริษัท ดาราวิดีโอ จำกัด และต่อมาในปี พ.ศ. 2550 ได้ผลิตซ้ำเป็นละครโทรทัศน์อีกครั้ง โดยบริษัท สามเศียร จำกัด ร่วมกับบริษัท ดีต้า วิดีโอ โปรดักชั่น จำกัด และล่าสุดในปี พ.ศ. 2561 เรื่องสังข์ทอง ได้ถูกนำมาถ่ายทอดเรื่องราวสู่ผู้ชมอีกครั้งในรูปแบบของละครโทรทัศน์ โดยบริษัท สามเศียร จำกัด ร่วมกับบริษัท ดีต้า วิดีโอ โปรดักชั่น จำกัด ซึ่งในแต่ละปีที่นำมาผลิตซ้ำ ก็มีความแตกต่างกันตามยุคสมัยที่ผลิต มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดเนื้อหา หรือบุคลิกลักษณะของตัวละครให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อดึงดูดผู้ชม โดยเฉพาะละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง ที่เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2561 ผู้วิจัยพบว่า มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดเนื้อหารวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในหลายรูปแบบทั้งการเพิ่มเหตุการณ์ การเพิ่มฉาก และเปลี่ยนรายละเอียดของตัวละคร โดยเฉพาะตัวละครสำคัญอย่าง “เจ้าเงาะ” ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ภายนอกให้เข้ากับยุคสมัย กล่าวคือ มีรูปร่างผอม มีมัดกล้ามเนื้อ ไม่มีหนวดเครา ซึ่งต่างไปจากตัวบทวรรณคดีที่กล่าวถึงเจ้าเงาะที่มีรูปร่างอ้วน มีพุง มีหนวดเครารุงรัง แต่ผู้ผลิตยังคงเอกลักษณ์ความเป็นเจ้าเงาะที่คนทั่วไปเข้าใจกัน คือมีผิวดำ ผมหยิก ดังตัวบทวรรณคดีพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่ว่า

ขึ้นจะมากวักค้อนค้อนว่า	เงาะของข้าเคยใส่ทำไมลี
ผู้หญิงมักต้องจิตประสทธิ	อย่าเฝ้าต๊ะบอຍไปหน่อยเลย
ถึงหนวดเครารุงรังข้างเป็นไร	เอาแหนบถอนเสียได้ดอกน้องเอ๋ย
หัวพริกหยักยุ่งอย่าเยาะเย้ย	ถ้าหิวเสยสอยหยงแล้วคงงาม
ทำไมกับรูปชั่วตัวดำ	จะอาบน้ำขี้ตัสีส้มมะขาม
ละลายดินสอพองสักสองชาม	ทำให้งามตลอดเท่าขาทั่วทั้งตัว
ถึงตาพองท้องพลุ่ยพิพลุ	อย่าดูหมิ่นกินจุมมิใช่ชั่ว

จงปรานีเงาะป่าเถิดอย่ากลัว   จะแต่งตัวให้งามตามใจน้อง
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 179)

ภาพที่ 1 เรื่องสังข์ทองในรูปแบบละครโทรทัศน์ ปี พ.ศ. 2561
(ที่มา: <https://tonkit360.com/32697>)

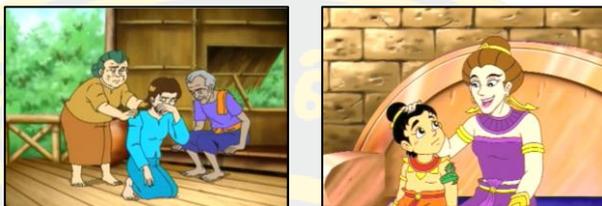
การปรับเปลี่ยนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของคนในยุคปัจจุบันและส่งผลกระทบต่อกระแสนิยมของละครโทรทัศน์ที่นำเสนอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมประชานิยมที่เป็นการผลิตเพื่อผู้บริโภค ค่านิยมของผู้เสพจึงนับว่ามีอิทธิพลต่อผู้ผลิต

นอกจากนี้ยังพบว่าค่านิยมในเรื่องสังข์ทอง ยังมีการดัดแปลงเป็นสื่อร่วมสมัยอื่น ๆ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทั้งจากการอ่านและการดู ผู้วิจัยได้สำรวจประเภทของสื่อร่วมสมัยที่มีการนำเรื่องสังข์ทองไปดัดแปลงและผลิตซ้ำโดยนำเสนอตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง พบว่ามีทั้งรูปแบบของหนังสือภาพและการตูนแอนิเมชัน เช่น หนังสือภาพเรื่องสังข์ทองของสำนักพิมพ์ห้องเรียน ได้นำเสนอในรูปแบบหนังสือที่ใช้ภาพประกอบการเล่าเรื่อง มีสีสันที่สวยงาม ภาพมีขนาดใหญ่ และใช้ตัวหนังสือน้อยเพื่อให้เหมาะกับช่วงวัยของผู้อ่าน ซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่สนใจรูปภาพมากกว่าตัวหนังสือหรือเป็นการเล่าเรื่องโดยใช้ภาพ ทำให้เนื้อเรื่องและสื่อมีความน่าสนใจมากขึ้น ซึ่งเป็นสื่อที่มีการนำเสนอเรื่องสังข์ทองได้อย่างกระชับ ชัดเจน เข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่ายตามจุดประสงค์ของผู้ผลิต

ภาพที่ 2 เรื่องสังข์ทองในรูปแบบหนังสือภาพ
(ที่มา: นิทานไทยเรื่องเอกสังข์ทอง, 2550)

ในรูปแบบของการ์ตูนแอนิเมชันโดยบริษัทบรอดคาซท์ เทเลวิชั่น จำกัด ก็นำเสนอ ภาพเคลื่อนไหวที่มีสีสันความสวยงาม มีเสียงประกอบ และมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดของเนื้อเรื่องที่สร้างความขบขัน สนุกสนานเพื่อให้เหมาะสมกับวัยของผู้ชม อีกทั้งยังเสนอแนวคิดเพื่อใช้สอน กลุ่มผู้รับสารที่เป็นเด็กและเยาวชนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการผลิต

ภาพที่ 3 เรื่องสังข์ทองในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: สังข์ทอง, 2549, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=VHaTrzc-79E&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=12)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องสังข์ทองในมุมมองต่าง ๆ ทั้งที่มาของเรื่อง ความแพร่หลาย และในส่วนของการศึกษาการดัดแปลงหรือแปรรูป พบว่ามีงานวิจัยที่มุ่งศึกษาเรื่องสังข์ทองจากสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งได้มีการศึกษาเรื่องสังข์ทองที่มาจากสำนวนต่าง ๆ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละสำนวน เช่น สุภัก มหาวรรการ (2547) ศึกษาการแปรรูปวรรณกรรมเรื่องสังข์ทอง ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะร่วมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสังข์ทองทั้ง 4 สำนวน มีเพียงประการเดียว ได้แก่ ตัวละครสำคัญซึ่งมีบทบาทในการดำเนินเรื่อง ความแตกต่างในวรรณกรรมเรื่องสังข์ทองมี 5 ประการ ได้แก่ แนวคิด ลักษณะนิสัยตัวละคร เนื้อเรื่อง รูปแบบการนำเสนอ และภาษา โดยมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่าง 2 ประการ ได้แก่ จุดมุ่งหมายในการแต่งและสภาพสังคม รัชรินทร์ อุดเมืองคำ (2551) ศึกษาเรื่องการศึกษาวรรณกรรมแนววัฒนธรรมประชานิยม เรื่อง สังข์ทองฉบับต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องสังข์ทองดัดแปลงตามองค์ประกอบสำคัญ คือ จุดประสงค์ของการผลิตสื่อหรือช่องทางนำเสนอ ผู้เสพกลุ่มเป้าหมาย และยุคสมัยที่นำวรรณกรรมมาผลิตซ้ำ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ ได้แก่ สื่อและผู้เสพ แนวคิด และการใช้ภาษา และเสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2558) ศึกษาอนุภาคเหนือธรรมชาติในนิทานเรื่องสังข์ทอง ผลการศึกษาพบว่า นิทานเรื่องสังข์ทองเล่าเกี่ยวกับตัวเอกแบบเหนือธรรมชาติที่ได้เผชิญหน้ากับความแปลกประหลาดของโลกเหนือธรรมชาติ ตัวเอกมีกำเนิดที่ผิดปกติ ดังนั้นจึงถูกกำจัดออกจากบ้านเมือง เขาได้ปฏิบัติภารกิจที่ยากยิ่งได้สำเร็จ เขาแข็งแกร่งขึ้น มีรูปโฉมงดงามขึ้น และมีคุณค่ามากขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีสื่อประเภทอื่น ๆ ที่นำเรื่องสังข์ทองไปดัดแปลง ปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอให้มีความทันสมัยแม้ในสื่อประเภทเดียวกันก็มีการนำไปผลิตซ้ำหลายครั้งซึ่งมีการปรับ

เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ความสนใจและค่านิยมของผู้ชมในแต่ละครั้งที่ผลิต ดังนั้น สื่อประเภทต่าง ๆ จึงมีความน่าสนใจที่จะนำมาศึกษาถึงกระบวนการดัดแปลงและรายละเอียดเนื้อหาในส่วนอื่น ๆ

จากคความนิยมดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาองค์ประกอบและกลวิธีการดัดแปลงโดยเลือกวิเคราะห์ตัวบทต้นทางบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เนื่องจากตัวบทต้นทางดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ได้รับความนิยม และเป็นตัวบทต้นทางที่ผู้ผลิตสื่อนำมาใช้เป็นโครงร่างในการผลิต เพื่อศึกษาองค์ประกอบและการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองไปเป็นสื่อร่วมสมัยในรูปแบบต่าง ๆ ว่ามีกลวิธีการนำเสนอเรื่องราว การปรับเปลี่ยน การนำเสนอที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งทำให้เห็นมุมมอง แนวคิด และความสามารถของผู้ผลิตที่ดัดแปลงแล้วถ่ายทอดเรื่องราวที่แตกต่างได้อย่างน่าสนใจ และทำให้เห็นความเป็นอมตะ ความเป็นสากลของวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่วรรณคดีไทยให้คงอยู่ และเป็นที่รู้จัก แสดงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาติ รวมทั้งอาจเป็นประโยชน์ในการต่อยอดดัดแปลงเป็นสื่ออื่นในบริบทหรือวัตถุประสงค์ต่างกัน ทั้งด้านการนำเสนอผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ หรือปรับใช้ในด้านการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้หรือจินตนาการยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

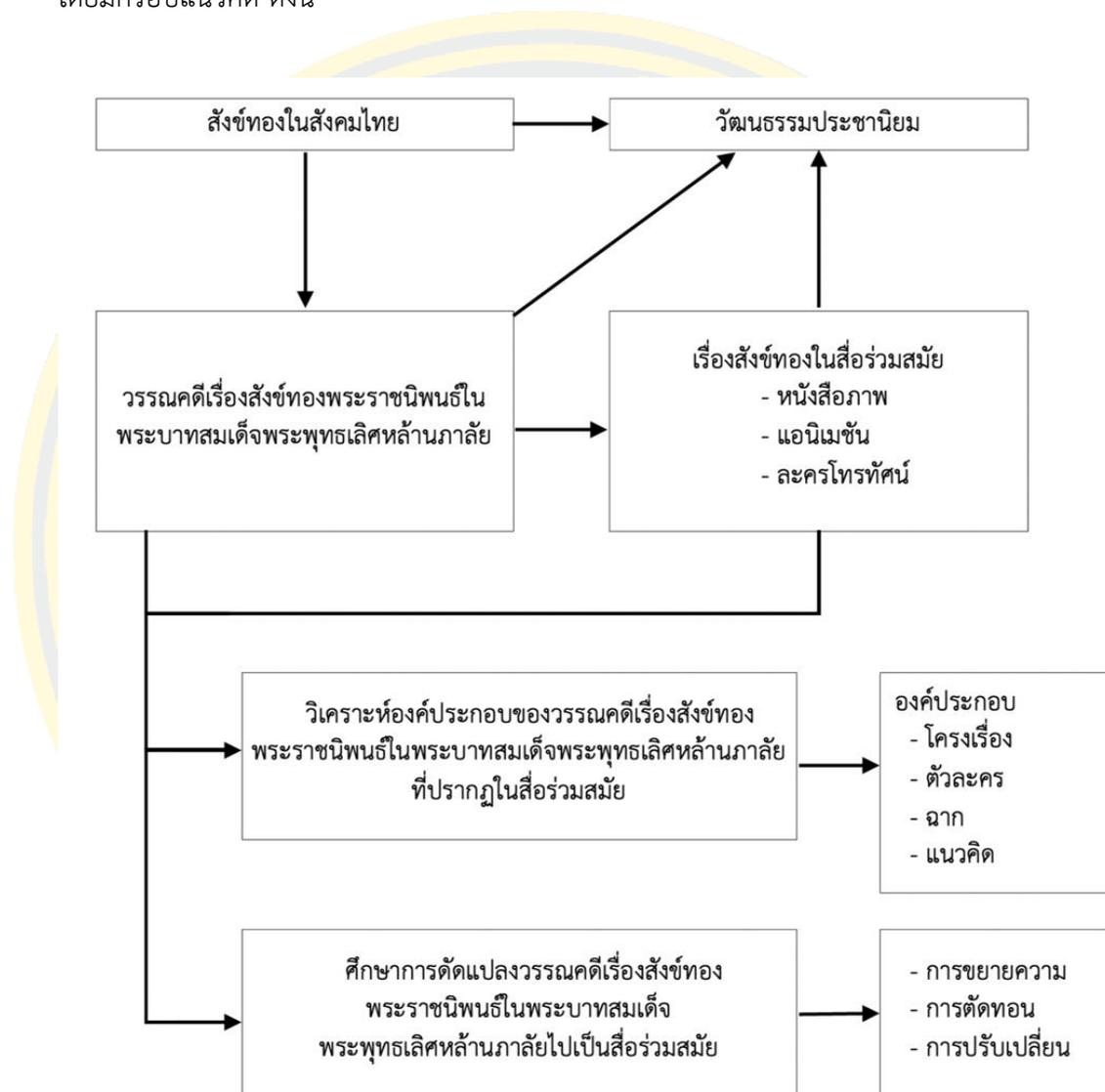
1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย
2. เพื่อศึกษาการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบองค์ประกอบ ลักษณะร่วมและความแตกต่างของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย
2. ทำให้ทราบกลวิธีการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นสื่อร่วมสมัย
3. เพื่ออนุรักษ์ เผยแพร่วรรณคดีเรื่องสังข์ทองให้เป็นที่รู้จักกว้างขวาง และเป็นแนวทางเพื่อการสืบทอดวรรณคดีไทยเรื่องอื่น ๆ ให้ยังคงเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติต่อไปได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบและการดัดแปลงวรรณกรรม จะใช้กระบวนการวิเคราะห์องค์ประกอบวรรณกรรมและการดัดแปลงวรรณกรรม เชื่อมโยงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประชานิยม โดยมีกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตของการวิจัย ประกอบไปด้วยขอบเขตด้านข้อมูลและขอบเขตด้านเนื้อหา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขอบเขตด้านข้อมูล

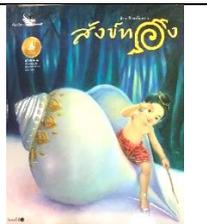
ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อร่วมสมัยในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือเป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่ายมีความโดดเด่นในวัฒนธรรมประชานิยม ได้รับความนิยมในช่วงเวลาที่ผลิตหรือนำเสนอ และเลือกสื่อที่นำเสนอเรื่องสังคมตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ดังนี้

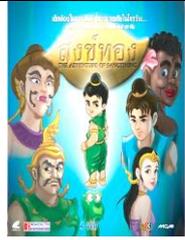
1. **หนังสือภาพสังข์ทอง** สำนักพิมพ์ห้องเรียน จำกัด พิมพ์ครั้งที่ 6 (2550) เรียบเรียงโดย รัตนา คชนาท วาดภาพโดยโกศล ทองด้วง รางวัลที่ได้รับ รางวัลหนังสือดีเด่น ประเภทหนังสือสวยงามสำหรับเด็ก จัดโดย สพฐ. กระทรวงศึกษาธิการ ปี 2551, รางวัล 100 หนังสือดี เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน จัดโดย สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ปี 2555, รางวัล 108 หนังสือดี เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาหน้าตาต่างแห่งโอกาส วัย 9-12 ปี จัดโดย สสส. ปี 2557, รางวัล 100 เล่มหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน กลุ่มอายุ 7-11 ปี จัดโดยกระทรวงวัฒนธรรม ปี 2560 และรางวัล หนังสือติดตาม ประเภทรางวัลคัดสรรจัดโดยสมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทยปี 2561

2. **การ์ตูนแอนิเมชันสังข์ทอง** บริษัทบรอดคาซท์ เทเลวิชั่น จำกัด (2549) แพร่ภาพทางช่อง 3 ออกอากาศเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2543 ถึงเดือนพฤษภาคม 2545 ในช่วงเวลา 19.25 – 19.28 น. การ์ตูนสังข์ทองฉบับนี้ได้รับความนิยมจากผู้ชมที่เป็นเด็กอย่างดี และทางช่อง 3 ได้นำกลับมาแพร่ภาพซ้ำอีกครั้งในช่วงเดือนธันวาคม 2549 เพราะความนิยมของผู้ชม (รัชนีทร์ อุดเมืองคำ, 2551, หน้า 17)

3. **ละครโทรทัศน์สังข์ทอง** บริษัทสามเศียร จำกัด และบริษัทดีต้าวิดีโอโปรดักชัน จำกัด บทโทรทัศน์โดย ภาวิต (2561) มีการนำมาผลิตซ้ำหลายครั้ง คือในปี พ.ศ. 2524 ของบริษัท ดาราวิดีโอ จำกัด และต่อมาในปี พ.ศ. 2550 โดยบริษัท สามเศียร จำกัด ร่วมกับบริษัท ดีต้า วิดีโอโปรดักชัน จำกัด และในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นการแพร่ภาพละครแนวพื้นบ้านต่อเนื่องยาวนานเพราะได้รับความนิยมจากผู้ชมอย่างมากจนผู้ผลิตต้องนำมาผลิตซ้ำหลายครั้งและต้องเพิ่มตอนนำเสนอ มีการเพิ่มตัวละครหลายตัว และเพิ่มเหตุการณ์ต่อออกไปจากต้นฉบับ

ตารางที่ 1 สื่อร่วมสมัยที่ใช้ในการศึกษา

ลำดับที่	ลักษณะของสื่อ	ผู้ประพันธ์/ ผู้ผลิต	ปีที่เผยแพร่	ภาพสื่อ
1	หนังสือภาพ	สำนักพิมพ์ห้องเรียน จำกัด	2550 (พิมพ์ครั้งที่ 6)	

ลำดับที่	ลักษณะของสื่อ	ผู้ประพันธ์/ ผู้ผลิต	ปีที่เผยแพร่	ภาพสื่อ
2	แอนิเมชัน	บริษัท บรอดคาซท์ เทเลวิชั่น จำกัด	2549	
3	ละครโทรทัศน์	บริษัท สามเศียร จำกัด และบริษัท ดีต้า วิดีโอ โปรดักชั่น จำกัด บทโทรทัศน์โดย ภาวิต	2561	

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่อง สังข์ทอง: การดัดแปลงวรรณคดีไทยเป็นสื่อร่วมสมัย มีขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

1. การศึกษาและเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย ศึกษาและเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณกรรม ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด
2. การศึกษาการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย ศึกษาทวิวิธีการดัดแปลงวรรณคดีและวรรณกรรม ได้แก่ การขยายความ การตัดทอน และการปรับเปลี่ยน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การดัดแปลงวรรณกรรม หมายถึง การแปลงวรรณกรรมประเภทหนึ่งให้เป็นอีกประเภทหนึ่งโดยวิธีการขยายความ การตัดทอน และการปรับเปลี่ยน

สื่อร่วมสมัย หมายถึง ช่องทางในการติดต่อสื่อสารหรือตัวกลางในการถ่ายทอดเรื่องราว ข่าวสาร ความรู้ แนวคิด หรือสถานการณ์ ซึ่งมีเนื้อหาเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ร่วมสมัยและวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่

ข้อตกลงเบื้องต้น

การกล่าวถึงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “ตัวบทต้นทาง”

การกล่าวถึง เรื่องสังข์ทองในสื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “ตัวบทปลายทาง”

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง สังข์ทอง: การดัดแปลงวรรณคดีไทยเป็นสื่อร่วมสมัย มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง
  - 1.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดัดแปลงหรือแปรรูปวรรณกรรม
  - 1.3 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อร่วมสมัย
  - 1.4 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประชานิยม
2. เก็บรวบรวมข้อมูล ตัวบทวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเรื่องสังข์ทองจากสื่อร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ ทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ แล้วทำการคัดเลือกจัดหมวดหมู่ข้อมูล โดยเลือกสื่อร่วมสมัยที่ได้รับความนิยม เข้าถึงได้ง่าย มีการนำเรื่องสังข์ทองไปดัดแปลงในรูปแบบที่แตกต่างกันประเภทละ 1 ฉบับ ดังนี้
  - 2.1 หนังสือภาพนิทานไทยเรื่องเอกสังข์ทอง สำนักพิมพ์ห้องเรียน พิมพ์ครั้งที่ 6 (2550)
  - 2.2 การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง บริษัท บรอดคาซท์ เทเลวิชั่น จำกัด (2549)
  - 2.3 ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง บริษัท สามเศียร จำกัด (2561)
3. วิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบของวรรณคดี และวิเคราะห์การดัดแปลงโดยใช้แนวคิดเรื่องการดัดแปลงวรรณกรรม
  - 3.1 วิเคราะห์องค์ประกอบวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและเรื่องสังข์ทองในสื่อร่วมสมัย
  - 3.2 เปรียบเทียบองค์ประกอบวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยกับเรื่องสังข์ทองที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย
  - 3.3 วิเคราะห์การดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย
4. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ
  - 4.1 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลแบบพรรณนาวิเคราะห์
  - 4.2 ข้อเสนอแนะ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาองค์ประกอบของวรรณกรรมและการดัดแปลงตัวบทวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง ไปเป็นสื่อร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนแนวคิดวัฒนธรรมประชานิยมในวรรณคดี ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อร่วมสมัย
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและการดัดแปลงวรรณกรรม
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประชานิยม

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง

ละครนอก สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นละครที่ใช้ผู้ชายแสดงล้วน เล่นแบบชาวบ้าน มีศิลปะการร่ายรำไม่งดงามเหมือนละครในวิธีแสดงนั้นรวดเร็วให้ผู้ดูรู้เรื่องราวมากที่สุด มีการสอดแทรกบทตลกขบขัน เนื้อเรื่องมาจากนิทานชาดกต่าง ๆ ตลอดจนนิทานพื้นบ้าน ทั้งหลายที่ชาวบ้านนิยม บทละครนอกบางเรื่องก็เป็นต้นเค้าของบทละครนอกพระราชานิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ปรับปรุงสำนวนสมัยกรุงศรีอยุธยาให้นำมาฟัง ทั้งในด้านการใช้คำ การเพิ่มเติมหรือตัดทอนข้อความ และการแทรกเพลงหรือกลอนที่ไพเราะลงไป

ในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ละครนอกได้นำมาเพื่อให้ผู้หญิงของหลวงแสดง จึงมีการฝึกหัดและร่ายรำอย่างประณีต มีการปรับกระบวนการเล่น ทำรำของละครนอกจึงค่อยวิจิตรบรรจงขึ้น เกิดเป็นละครนอกแบบหลวงที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างละครในและละครนอก ต่อมาได้รับความนิยมและนำมาเป็นแบบอย่างให้แก่ละครผู้มีบรรดาศักดิ์ตลอดจนการแสดงละครนอก ในปัจจุบัน กรมศิลปากรได้รับการถ่ายทอดและนำรูปแบบการแสดงละครนอกแบบหลวงมาใช้ในการแสดง กล่าวคือลักษณะหรือรูปแบบการแสดงเป็นการสืบทอดมาจากละครในที่แสดงเรื่องของละครนอก มีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมกับโอกาสและยุคสมัย (อินธวัช ปิ่นทอง, 2562, หน้า 3)

ละครนอกแบบหลวง เป็นรูปแบบการแสดงละครที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างสรรค์ขึ้นใหม่สำหรับให้ละครผู้หญิงของหลวงแสดง ละครนอกแบบหลวงเป็นการผสมผสานการแสดงระหว่างรูปแบบการแสดงละครนอกและการแสดงละครในเข้าด้วยกัน ดำเนินเรื่องเร็ว และมีรูปแบบการแสดงที่ไม่เน้นขนบจารีตของราชสำนักมากนัก แต่มีความประณีตกว่าละครนอกแบบชาวบ้าน ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ยกเลิกการแสดงละครของหลวงเป็นเหตุให้ตัวละครของหลวงกระจัดกระจายไปสังกัดอยู่กับคณะละครของเจ้านายชั้นสูงตามวังต่าง ๆ และได้นำรูปแบบการแสดงละครนอกแบบหลวงไปเผยแพร่จนเป็นที่นิยมแสดงอย่างแพร่หลายภายนอกเขตพระราชฐาน (อินธวัช ปิ่นทอง, 2564, หน้า 195)

เรื่องสังข์ทองได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากเนื้อเรื่องสนุกสนานและให้แง่คิด ก่อให้เกิดการนำวรรณคดีเรื่องสังข์ทองไปผลิตซ้ำในหลายรูปแบบ โดยผู้ประพันธ์นิยมสร้างสรรค์ เนื้อหาให้แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ กลุ่มผู้รับสาร ลักษณะของสื่อ รูปแบบการนำเสนอและ บริบททางสังคม มีผู้สนใจศึกษาเรื่องสังข์ทองไว้หลากหลาย ดังนี้

ราตรี ผลาภิรมย์ (2520, หน้า 290-291) กล่าวว่า เรื่องสังข์ทองเป็นนิทานพื้นบ้านภาค ต่าง ๆ และวรรณคดีหลายยุคสมัยของไทย อีกทั้งยังพบว่านิทานของชาติอื่น ๆ ก็มีนิทานทำนอง เดียวกับเรื่องสังข์ทองนี้อยู่เช่นกัน เป็นนิทานที่ถือว่าเป็นตำนานสถานที่ของท้องถิ่นต่าง ๆ วรรณคดี เรื่องสังข์ทองยังมีคุณค่าในด้านเป็นวรรณคดีที่แสดงสภาพสังคมและวัฒนธรรมในสมัยต่าง ๆ ของไทย ไว้อีกด้วย

นิทานสังข์ทองมีความเป็นสากลในด้านที่มาและพัฒนาไปสู่สื่อรูปแบบอื่น ๆ โดยเริ่มจาก การที่สังข์ทองเข้ามาพร้อมกับชาวอินเดียที่เข้ามาติดต่อค้าขายและเผยแพร่พุทธศาสนาทางตอนใต้ ของไทยแต่โบราณ เล่ากันแพร่หลายทั่วไปทางภาคใต้ของไทยก่อนจนกระทั่งพ่อขุนรามคำแหง ทรงนำพระเถระจากนครศรีธรรมราชขึ้นไปสุโขทัยด้วย ทำให้นิทานเรื่องสังข์ทองนี้แพร่หลายไปถึง ทางภาคเหนือของไทย อาจด้วยคำบอกเล่าของพระเถระชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งไปเผยแพร่ พระพุทธศาสนาธิลิ่งกาวงค์ จากนั้นภิกษุชาวเชียงใหม่ก็ดัดแปลงแก้ไขแต่งเป็นชาดกโดยเลียนแบบ นิทานชาดกให้ชื่อว่าสุวรรณสังข์ชาดก ผูกเรื่องพระเอกเป็นพระโพธิสัตว์อันตรัสรู้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า สุวรรณสังข์ชาดกได้นำเอานิทานพื้นบ้านมาผสมปนเปเข้าไปในเรื่อง ในสมัย อยุธยาและผู้แต่งสังข์ทองขึ้นเป็นกลอนบทละคร เมื่อกรุงศรีอยุธยาขึ้นไปตีสุโขทัยได้ก็อาจจะกวาดต้อน ผู้คนลงมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาบ้าง ชาวสุโขทัยเหล่านี้ก็คงจะเล่าเรื่องสังข์ทองให้ชาวกรุงศรีอยุธยา ฟัง เรื่องนี้จึงแพร่หลายลงมาถึงภาคกลาง จนมีผู้นำไปดัดแปลงเป็นคำขอเรื่องสุวรรณหอยสังข์ ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ทรงนำของเก่ามาพระราชทานขึ้นใหม่ ให้สมบูรณ์ขึ้น จึงทำให้สังข์ทองได้รับความนิยมชมชอบจากผู้อ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้านละครรำนำเอาเรื่องสังข์ทองไปเล่นเป็นของสนุกแก่ประชาราษฎร์

พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน (2535, หน้า 34) กล่าวว่า นิทานเรื่องสังข์ทองเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ในภูมิภาคต่าง ๆ ภาคเหนือพบเรื่องสังข์ทองหลายฉบับ เช่น เรื่องสุวรรณสังข์ชาดก ประพันธ์ เป็นภาษาบาลีรวมอยู่ในปัญญาสชาดก เรื่องสุวรรณหอยสังข์ ประพันธ์เป็นคำธรรม คือเป็นฉบับ เทศน์คล้ายร้ายยาวพรรณนาความเป็นภาษาถิ่นภาคเหนือ เรื่องสุวรรณหอยสังข์ ประพันธ์เป็นคำขอ ทางภาคใต้พบฉบับที่ประพันธ์เป็นกลอนสวด เรียกว่า สังข์ทองคำกาพย์ ภาคอีสาน พบเรื่อง สุวรรณสังข์กุมารต้นฉบับจากวัดโคกกลาง ตำบลลุ่มพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร นอกจากนี้ ยังพบวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นตำนานพื้นบ้านจังหวัดชัยภูมิ และนครสวรรค์

และยังมีนิทานต่างชาติที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายกับเรื่องสังข์ทองของไทยอีก ในไทยใหญ่ ไทยพม่า ลาว อินเดีย และนิทานสวีเดน เป็นต้น

รินฤทัย สัจจพันธุ์ (2551, หน้า คำนำ) กล่าวว่า บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ให้คติในเรื่อง คนดียอมได้รับการคุมครองเพราะความดีที่สั่งสมมา แม้มนุษย์ด้วยกันยังไม่เห็น แต่เทวดาก็รู้เห็น คติความคิดนี้จะช่วยให้คนปัจจุบันมั่นใจในการประพฤติปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น และยึดมั่นในการทำความดีเพื่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และเพื่อโลกที่ตนอาศัยอยู่ นอกจากนี้ รูปทองที่ซ่อนอยู่ในรูปร่างเงาะอัปลักษณ์ก็ให้ข้อคิดที่ยังใช้ได้ในสังคมปัจจุบันว่ารูปลักษณ์ภายนอกไม่สำคัญเท่ากับคุณสมบัติที่อยู่ภายใน และจุดเด่นอีกประการหนึ่งของวรรณคดีเรื่องนี้คือ ภาษาโวหารในบทเจรจาของตัวละครที่แสดงอารมณ์ได้เข้มข้น จัดจ้าน สอดคล้องกับบุคลิกและอุปนิสัยใจคอของตัวละครแต่ละตัว ในขณะเดียวกัน ผู้อ่านก็ได้เห็นลีลาของความเป็นวรรณกรรมชาวบ้าน แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจะทรงนำเรื่องสังข์ทองมาทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ให้เป็นบทละครของหลวงที่นางในเป็นผู้แสดง แต่ก็ไม่ทรงทิ้งลีลาอารมณ์แบบชาวบ้านที่ตรงไปตรงมาอย่างสะใจ

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2561, หน้า 14) กล่าวว่า เรื่องสังข์ทองได้รับความนิยมมาตั้งแต่ สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เป็นนิทานในปัญญาสชาดก มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรตั้งแต่ สมัยโบราณ แต่สมัยนั้นคนอ่านหนังสือออกมีน้อย ผู้คนจะได้รับการถ่ายทอดวรรณกรรมด้วยการฟัง และการดูละครมากกว่า ต่อมามีการประพันธ์เป็นบทละครครั้งกรุงเก่า และเป็นบทละครนอก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับที่เป็น พระราชนิพนธ์นี้เป็นสำนวนที่มีชื่อเสียงและแพร่หลายมากที่สุด เพราะเป็นบทละครนอกที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงปรับปรุงจากสำนวนเดิม นำไปให้ละครผู้หญิงของหลวง เล่นในรัชสมัยของพระองค์ ด้วยเนื้อเรื่องที่แปลกจึงทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและ เกิดจินตนาการกว้างไกล และพัฒนามาเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทั้งในด้านให้ความบันเทิงและ ให้อรรถรสด้านคำประพันธ์ เนื้อเรื่องสนุกสนาน เพลิดเพลิน เต็มไปด้วยจินตนาการที่ต่างไปจากเรื่อง อื่น ๆ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง สภาพสังคม ความเป็นอยู่ของผู้คน ค่านิยมและแนวความคิดบางประการ คนทั่วไปจึงรู้จักเรื่องสังข์ทองและนิยมกันอย่างกว้างขวางตั้งแต่ สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า เรื่องสังข์ทองเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมเป็นที่รู้จักแพร่หลายในภูมิภาค ต่าง ๆ ของไทย เป็นนิทานที่ถือว่าเป็นตำนานสถานที่ของท้องถิ่นต่าง ๆ และยังพบวรรณกรรม มุขปาฐะที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นตำนานพื้นบ้าน อีกทั้งยังพบว่ามีนิทานของชาติอื่น ๆ ก็มีนิทานทำนอง เดียวกับเรื่องสังข์ทองนี้อยู่เช่นกัน ด้วยเนื้อเรื่องที่แปลกจึงทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และยังกล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง สภาพสังคม ความเป็นอยู่ของผู้คน ค่านิยมและ แนวความคิดบางประการ อีกทั้งให้คติในเรื่องคนดียอมได้รับการคุมครองเพราะความดีที่สั่งสมมา

จุดเด่นอีกประการหนึ่งของวรรณคดีเรื่องนี้คือ ภาษาโวหารในบทเจรจาของตัวละครที่แสดงอารมณ์ได้ สอดคล้องกับบุคลิกและอุปนิสัยใจคอของตัวละครแต่ละตัว คนทั่วไปจึงรู้จักเรื่องสังข์ทองและนิยมกันอย่างกว้างขวางตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน มีการนำมาถ่ายทอดเรื่องราวในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านและผู้ชม

จากความนิยมในวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง ทำให้เรื่องนี้เข้าข่ายวรรณคดีแนววัฒนธรรมประชานิยม มีผู้นำเรื่องราวของสังข์ทองมาถ่ายทอดในรูปแบบต่าง ๆ อีกทั้งยังนำมาศึกษา วิเคราะห์ ในแง่มุมที่น่าสนใจ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสังข์ทอง ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ราตรี ผลาภิรมย์ (2520) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง โดยศึกษาจากนิทานสังข์ทองกวีนิพนธ์ของไทย และฉบับนิทานพื้นบ้านของไทยและต่างชาติ ในด้านจุดมุ่งหมายในการแต่ง เนื้อเรื่อง รูปแบบ สภาพสังคมและวัฒนธรรม ที่มาของเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า คำเรื่องของนิทานเรื่องนี้ผู้กวีขึ้นได้จับใจคนทั่วไป และยังเป็นนิทานที่ถือกันว่าเป็นตำนานสถานที่ของท้องถิ่นต่าง ๆ หลายแห่ง และตามปกตินิทานพวกตำนานมักจะจำกัดอยู่เฉพาะท้องถิ่นเดียวเท่านั้น แต่นิทานสังข์ทองมีลักษณะเฉพาะของตน คือเป็นสากล เรื่องสังข์ทองที่แต่งขึ้นในสมัยต่าง ๆ กัน นอกจากจะสะท้อนความนิยมของคนไทยทุกยุคทุกสมัยแล้ว ยังมีคุณค่าในด้านเป็นวรรณกรรมที่แสดงสภาพสังคมและวัฒนธรรมในสมัยต่าง ๆ ของไทยไว้ได้อีกด้วย

วิชราภรณ์ ดิษฐป่าน (2545) ศึกษาแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง: ความแพร่หลายและการแตกเรื่อง โดยรวบรวมนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทอง 72 สำนวน จากภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมทั้งนิทานของกลุ่มชนชาติไทที่อยู่นอกประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง เป็นแบบเรื่องที่แพร่หลายมากในกลุ่มชนชาติไท เพราะปรากฏทั้งในนิทานของคนไทยภาคต่าง ๆ และในกลุ่มชนชาติไททั้งในและนอกประเทศ การวิเคราะห์โครงสร้างของนิทานสังข์ทองพบว่าแบบเรื่องนิทานสังข์ทองประกอบไปด้วยเหตุการณ์สำคัญ 4 ตอน คือ กำเนิดผดปกติ ตัวเอกออกผจญภัย ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ การเผยแพร่และการยอมรับ

สุภัค มหาวารการ (2547) ศึกษาการแปรรูปรวรรณกรรมเรื่องสังข์ทอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะร่วมและความแตกต่างรวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแปรรูปรวรรณกรรมเรื่องสังข์ทอง โดยศึกษาจากรวรรณกรรมเรื่องสังข์ทอง 4 สำนวน ได้แก่ สุวรรณสังข์ชาดก บทละครนอกครั้งกรุงเก่า เรื่องสังข์ทอง บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และนิทานเรื่องสังข์ทอง ชุดวรรณคดีไทยตามใจแม่ ผลงานของจันทนีย์ (อุณาภูล) พงศ์ประยูร ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะร่วมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสังข์ทองทั้ง 4 สำนวน มีเพียงประการเดียว ได้แก่ ตัวละครสำคัญซึ่งมีบทบาทในการดำเนินเรื่อง ความแตกต่างในวรรณกรรมเรื่องสังข์ทอง

มี 5 ประการได้แก่ แนวคิด ลักษณะนิสัยตัวละคร เนื้อเรื่อง รูปแบบการนำเสนอ และภาษา โดยมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่าง 2 ประการ ได้แก่ จุดมุ่งหมายในการแต่งและสภาพสังคม

พรรษา รอดอาตม์ (2555) ศึกษาสัมพันธ์บทจากนิทานพื้นบ้านสู่การ์ตูนและละคร จักร ๆ วงศ์ ๆ ทางโทรทัศน์: ศึกษากรณีนิทานเรื่อง “สังข์ทอง” ผลการวิจัยพบว่า ในมิติของการคงเดิมจะปรากฏในส่วนของแก่น ได้แก่ แก่นเรื่องหลัก แก่นเรื่องรอง โครงเรื่อง อารมณ์ ตัวละคร และฉากสำคัญ เพราะเป็นหัวใจสำคัญ การสร้างใหม่พบในกระทู้และเปลือก เช่น บุคลิกลักษณะตัวละครหลัก ตัวละครสมทบ ตัวละครประกอบ ฉากที่ช่วยส่งเสริมแก่นเรื่องหลักและแก่นเรื่องรอง ส่วนการขยายความพบในกระทู้และเปลือก ได้แก่ แก่นเรื่องรอง ตัวละครสมทบ ตัวละครประกอบ และฉาก ด้านการดัดแปลงพบในส่วนของกระทู้และเปลือก ได้แก่ อารมณ์ ตัวละครสมทบ ตัวละครประกอบ ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากให้ทันสมัย การลดหรือตัดทอนค่านิยม ตัวละครประกอบและอารมณ์ความรักและความรุนแรง

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2558) ศึกษาอนุภาคเหนือธรรมชาติในนิทานเรื่องสังข์ทอง ผลการศึกษาพบว่า นิทานเรื่องสังข์ทองเล่าเกี่ยวกับตัวเอกแบบเหนือธรรมชาติ ที่ได้เผชิญหน้ากับความแปลกประหลาดของโลกเหนือธรรมชาติ ทำให้เขามีคุณสมบัติและความสามารถในการกระทำแบบเหนือธรรมชาติ ตัวเอกมีกำเนิดที่ผิดปกติ และตั้งนั้นจึงถูกกำจัดออกจากบ้านเมือง มีสัตว์แปลกพิสดารและแม่ที่เป็นตัวละครเหนือธรรมชาติเลี้ยงดู เขาได้ปฏิบัติภารกิจที่ยากยิ่งได้สำเร็จและได้เดินทางเพื่อค้นหาประสบการณ์ เขาแข็งแกร่งขึ้น มีรูปโฉมงดงามขึ้น และมีคุณค่ามากขึ้น เรื่องยังประกอบด้วยอำนาจเหนือธรรมชาติและความรู้ที่เหนือธรรมชาติ มีของวิเศษและการเน้นในเรื่องเหนือธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งแสดงว่ามนุษย์หลงใหลในการเดินทางผจญภัยซึ่งอยู่ในกรอบของความเหนือธรรมชาติด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องสังข์ทองนี้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะ รูปแบบ และจุดเด่นของเรื่องสังข์ทอง รวมไปถึงรายละเอียดต่าง ๆ ของการสร้างสรรค์เรื่อง ตัวละคร และฉากที่เป็นประโยชน์ในการนำไปประกอบการศึกษาเรื่องสังข์ทองในหัวข้ออื่น ๆ ต่อไป

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อร่วมสมัย

2.1 หนังสือภาพ

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527, หน้า 2) อธิบายว่า หนังสือภาพคือหนังสือที่มีภาพมากกว่าตัวอักษรมุ่งเน้นความบันเทิงและสนุกสนาน แทรกแนวคิดกับคติสอนใจ เหมาะสำหรับเด็กเล็ก หนังสือภาพมีเอกลักษณ์เด่นตรงที่นำเสนอภาพมากกว่าตัวหนังสือ และบางครั้งก็มีเพียงภาพอย่างเดียว รูปภาพในเล่มเป็นส่วนสำคัญเพราะทำหน้าที่เล่าเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นในเรื่อง เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวการผจญภัย เรื่องแฟนตาซี หรือเรื่องที่สนุกสนานน่าตื่นตื่น เพราะกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ของหนังสือภาพคือเด็ก วัยเด็กเป็นวัยที่ยังอ่านหนังสือไม่แตกฉานนัก

จึงต้องอ่านเรื่องราวจากรูปภาพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาพการ์ตูน สีสดใสสวยงาม ถ้ามีตัวอักษรประกอบก็จะมีขนาดใหญ่กว่าปกติ ใช้ถ้อยคำสั้น กระชับ และเข้าใจง่าย

นพวรรณ สิริเวชกุล (2548, หน้า 13-15) แบ่งประเภทของนิทานภาพไว้ดังนี้

1. หนังสือแสดงตัวเลขและจำนวนนับ สอนให้เด็กรู้จักตัวเลขและเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวเลขกับเสียง
2. หนังสือแสดงตัวอักษร แสดงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ เพื่อให้เด็กสังเกตและรู้จักคำศัพท์
3. หนังสือของเล่น มักผลิตด้วยวัสดุต่าง ๆ ที่เด็กสามารถหยิบจับเป็นของเล่นได้
4. หนังสือแสดงความคิดรวบยอด แสดงนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น เรขาคณิต ความแตกต่างระหว่างข้างบนกับข้างล่าง ขาวกับดำ เป็นต้น
5. หนังสือเกี่ยวกับคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ แสดงภาพพร้อมคำอธิบายสั้น ๆ
6. หนังสือภาพไม่มีตัวหนังสือ ใช้ภาพเล่าเรื่องราว เด็กจะได้ใช้ความคิดและจินตนาการอย่างอิสระ
7. หนังสือภาพประกอบเรื่องอย่างง่าย ช่วยให้เด็กอ่านเรื่องเองได้
8. หนังสือภาพประกอบเรื่อง แต่งเป็นเรื่องยาวและมีภาพประกอบจำนวนมาก

2.2 การ์ตูนแอนิเมชัน

ธรรมศักดิ์ เอื้อรักสกุล (2547, หน้า 4-10) กล่าวไว้ว่า แอนิเมชัน ในภาษาไทยทับศัพท์มาจากคำว่า Animation หมายถึงการทำให้ภาพนั้นเคลื่อนไหว เช่น การถ่ายภาพตุ๊กตาตัวหนึ่ง เมื่อย้ายตำแหน่งตุ๊กตาก็ถ่ายอีกรูปอีกทีหนึ่ง แบบนี้ไปเรื่อย ๆ หากนำแต่ละภาพมาเรียงต่อกันก็จะเห็นว่าตุ๊กตาดำนั้นเคลื่อนที่ได้เอง ซึ่งได้แบ่งการ์ตูนแอนิเมชันออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. Traditional Animation คือ งานแอนิเมชันที่สร้างด้วยเครื่องมือธรรมดา ไม่ได้ใช้คอมพิวเตอร์ช่วย แบ่งย่อยได้อีก คือ

1.1 2D Animation (Two-Dimensional Animation) วาดภาพโดยใช้เทคนิค 2 มิติให้ภาพต่อเนื่องกัน มีตั้งแต่เทคนิคการวาดบนกระดาษ และการวาดบนแผ่นใส (Cel)

1.2 Cut – Out Animation (คัท - เอาต์ แอนิเมชัน) สร้างภาพเคลื่อนไหว 2 มิติด้วยการตัดกระดาษเป็นตัวการ์ตูนหรือรูปทรงที่ต้องการ แล้วใช้กล้องถ่ายทีละภาพ เมื่อขยับตัวการ์ตูนหรือภาพก็ให้ถ่ายภาพต่อไปเรื่อย ๆ

1.3 Clay Animation – Stop Motion (เคลย์ อนิเมชัน และสต๊อป โมชัน) สร้างโมเดลด้วยการปั้น หรือใช้วัสดุต่าง ๆ มาขยับทีละนิดแล้วใช้กล้องบันทึกภาพไว้ทีละขั้นตอนทุกครั้งที่ยับวัสดุ

2. Digital Computer Animation คือการสร้างงานด้วยคอมพิวเตอร์ระบบดิจิทัล ทั้งรูปแบบ 2 มิติและ 3 มิติ

2.3 ละครโทรทัศน์

อรนุช เลิศจรรยารักษ์ (2548, หน้า 71-72) ได้อธิบายคุณลักษณะของสื่อโทรทัศน์และละครโทรทัศน์ไว้ดังนี้

1. โทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย (Accessibility) โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีทั้งภาพและเสียงปรากฏให้ผู้ชมทุกรูปแบบเข้าใจได้ง่าย ผู้ชมบางคนไม่ได้ตั้งใจจะชมรายการโทรทัศน์ แต่พอเปิดมาดูก็เต็มใจที่จะชมรายการนั้นไปตลอดเพราะมีความสะดวกสบายกว่า หากเทียบกับการไปดูภาพยนตร์ หรือละครเวทีแต่ละครั้งจะต้องแต่งตัวหรือนั่งรถไปยังโรงภาพยนตร์ หรือโรงละครและเสียค่าเข้าชม ดังนั้น การดูรายการโทรทัศน์อยู่กับบ้านจึงสะดวกสบายกว่า และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และผู้ชมก็จะไม่คาดหวังมากจนเกินไปว่าเขาจะได้รับความบันเทิงโดยสมบูรณ์แบบจากสิ่งที่เขาดูทางโทรทัศน์
2. โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความรวดเร็ว (Immediacy) ความรวดเร็วเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของสื่อโทรทัศน์ รายการสดจึงได้เปรียบในแง่ของความเร็ว คือสามารถเสนอเหตุการณ์ได้ทันทีทันควันในขณะที่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น ผู้ชมจึงสนใจที่จะเห็นทั้งภาพและเสียงไปพร้อม ๆ กัน เพราะรู้สึกร่วมอยู่ในเหตุการณ์ด้วย เพราะผลของเหตุการณ์นั้นอาจมีสิ่งที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น จึงทำให้คนดูรู้สึกตื่นเต้น อยากรู้ อยากเห็น อึดอัด และพยายามจะลุ้นเหตุการณ์ข้างหน้า แต่สำหรับละครโทรทัศน์ที่ไม่ใช่รายการสด ความพิถีพิถันในการเขียนบทและเทคนิคการผลิตรายการจึงเป็นจุดหลักในการทำให้คนดูเกิดความประทับใจในรายการมากกว่ารายการสด
3. ความใกล้ชิด (Intimacy) ในการนำเสนอ (Present) โทรทัศน์สามารถนำภาพไปเสนอให้กับผู้ชมถึงบ้าน สร้างความรู้สึกใกล้ชิดให้กับผู้ชมส่วนตัวเป็นครั้งแรก การดูรายการโทรทัศน์ ผู้ชมจึงไม่รู้สึกมากเท่าไรว่า ตัวเขาถูกนำไปรู้จักกับโลกภายนอก แต่เขาจะรู้สึกว่าโลกภายนอกถูกนำเข้ามาหาตัวเขา ลักษณะของโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีจอภาพเล็ก จึงมาสามารถเลือกชมจากมุมไหนได้ กล้องจะเป็นผู้เลือกให้เองว่าผู้ชมควรเห็นอะไรบ้าง ผู้ชมส่วนใหญ่ชมละครโทรทัศน์ที่บ้าน โทรทัศน์สามารถนำเสนอรายการประเภทแสดงเดี่ยวและสัมภาษณ์ได้ดีกว่าภาพยนตร์ สามารถเปิดเผยให้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ โดยการดำเนินเรื่องที่สืบเนื่อง และความเข้าใจ ช่วยให้การพัฒนาตัวละครจะแสดงอย่างรวดเร็ว การเคลื่อนไหว และการเปลี่ยนหัวเลี้ยวหัวต่อจะแสดง

ในวัฒนธรรมประชานิยม สื่อ นับว่ามีบทบาทสำคัญมาก และทำหน้าที่มากกว่าการเป็นตัวกลางถ่ายทอดสารไปยังผู้เสพ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสื่อ กับวัฒนธรรมประชานิยมนี้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าวัฒนธรรมประชานิยมเกิดขึ้นโดยมีจุดเริ่มต้นจากการพัฒนาของระบบการสื่อสาร

จนสามารถแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารไปยังมวลชนได้ ทำให้คนจำนวนมากได้รับรู้ในสิ่งเดียวกัน แม้การรับรู้จะไม่ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันเสมอ แต่ส่งผลต่อระบบความคิด รสนิยม ค่านิยม ความเชื่อถือต่าง ๆ อันเป็นไปตามกระแส ซึ่งมีผลต่อการเลือกรับ หรือปฏิเสธสิ่งต่าง ๆ (รัชรินทร์ อุดเมืองคำ, 2551, หน้า 31) ปัจจัยสำคัญในการผลิตสื่อในแต่ละยุคสมัยนั้น มีการเคลื่อนไหวแตกต่างกันไปโดยอาศัยเทคโนโลยีทางวัฒนธรรม (cultural technology) ซึ่งก็คือมิติเวลา พื้นที่ของสื่อ เป็นตัวหนึ่งที่กำหนดรูปแบบและเนื้อหาของสื่อ รวมทั้งยังส่งผลถึงการก่อรูปอัตวิสัย (subjectivity) ของบุคคลและทำหน้าที่ผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคมได้เช่นเดียวกับสถาบันสังคมอื่น ๆ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544, หน้า 593)

จากการศึกษาลักษณะและรูปแบบของสื่อร่วมสมัย ทำให้เห็นแนวทางในการผลิตสื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อ่านหรือผู้ชมแต่ละช่วงวัย รวมถึงการเข้าถึงสื่ออย่างหลากหลาย รูปแบบเหมาะสม และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีการนำสื่อร่วมสมัยมาใช้วิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

พริมรดา จันทระโชติกุล (2553) ศึกษาเรื่องนุมาโนในหนังสือการ์ตูนไทยปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า เนื้อเรื่องในหนังสือการ์ตูนไทยปัจจุบันที่ปรากฏตัวละครนุมาโนสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ ใช้เนื้อเรื่องเดียวกับเรื่องรามเกียรติ์ เนื้อเรื่องมีการดัดแปลงจากเรื่องรามเกียรติ์และผสมผสานกับอนุภาคใหม่ และสร้างเนื้อเรื่องขึ้นใหม่ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ จากการศึกษา ลักษณะบุคลิกและบทบาทของตัวละครนุมาโนในหนังสือการ์ตูนไทยปัจจุบันมีทั้งส่วนที่คงเดิมและปรับเปลี่ยนจากตัวละครนุมาโนในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ส่วนที่ยังคงเดิมคือรูปลักษณ์ภายนอกที่ยังคงความเป็นวานรเผือกและมีตรีเพชรเป็นอาวุธประจำกาย ในขณะที่บางเรื่องพบว่าการปรับเปลี่ยนลักษณะของตัวละครนุมาโนให้มีรูปร่างขนาดเล็กเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็ก เหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนบุคลิกลักษณะและบทบาทของตัวละครนุมาโนที่ปรากฏในหนังสือการ์ตูนไทยปัจจุบันมี 4 ประการคือ จินตนาการของผู้แต่ง อิทธิพลจากวรรณกรรมและวัฒนธรรมไทย อิทธิพลจากวรรณกรรมและวัฒนธรรมต่างชาติ และลักษณะการสร้างงานแนววัฒนธรรมประชานิยม

ชญานิศ นาศิริรักษ์ (2556) ศึกษาการดัดแปลงพระอภัยมณีของสุนทรภู่เป็นสื่อร่วมสมัย โดยศึกษาจากนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ และสื่อที่มีการนำเนื้อเรื่องดังกล่าวมาดัดแปลงเป็นสื่อร่วมสมัย รวมทั้งสิ้น 4 สื่อ 13 เรื่อง ได้แก่ นิทานภาพ 6 เรื่อง การ์ตูนคอมมิค 3 เรื่อง การ์ตูนแอนิเมชัน 2 เรื่อง และภาพยนตร์ 2 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า สื่อแต่ละประเภทคงโครงเรื่องหลักของพระอภัยมณีไว้ แต่ดัดแปลงรายละเอียดของเหตุการณ์หรือตัวละครต่าง ๆ กระทั่งสลับลำดับการเล่าเรื่องให้แตกต่างกันออกไป โดยเน้นความเหมาะสมของกลุ่มผู้รับเป็นหลัก

ในส่วนขงสื่อประเภทภาพยนตร์ที่มีผู้ชมกว้างขึ้น แต่ด้วยความยาวของภาพยนตร์ที่จำกัด การเล่าเรื่องจึงรวบรัดด้วยการตัดสลับเหตุการณ์อย่างรวดเร็ว และสื่ออารมณ์กับผู้ชมด้วยเทคนิคพิเศษได้ดีขึ้น

อัญมาศ ภูเพชร (2560) ศึกษาניתานเรื่องศรีธณูชัยในสื่อสิ่งพิมพ์ไทยร่วมสมัย โดยศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์ร่วมสมัย 8 ฉบับ ได้แก่ ศรีธณูชัยจอมคนเจ้าปัญญา (2547) ของบริษัทสกายบุ๊กส์ จำกัด ศรีธณูชัยแสนกลคนเจ้าเล่ห์ (2547) ของสำนักพิมพ์เคไอเอ็นพีลิตซิ่ง ดัดหลังศรีธณูชัยโดยพี่อวาล์ (2549) ของบริษัทไรท์ แชนเทอร์ไลท์จำกัด ศรีธณูชัยเจ้าปัญญาฉบับใหม่ (2553) ของบริษัทสกายบุ๊กส์จำกัด เรียนเก่ง เก้งถูก ภาษาอังกฤษ (ศรีธณูชัย VS คณิงกับไม้ไผ่) (2553) ของบริษัทสกายบุ๊กส์จำกัด เรียนเก่ง เก้งถูก คณิตศาสตร์ (ศรีธณูชัย VS คณิงกับไม้ไผ่) (2554) ของบริษัทสกายบุ๊กส์จำกัด ศรีธณูชัยยอดคนเจ้าปัญญา (2556) ของสำนักพิมพ์ปีเวลลิตซิ่ง ศรีธณูชัยวรรณคดีก่อนนอน (2557) ของบริษัทสกายบุ๊กส์จำกัด ผลการศึกษาพบว่าניתานเรื่องศรีธณูชัยในสื่อสิ่งพิมพ์ไทยร่วมสมัยจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ คงเค้าโครงเรื่องเดิม มีการดัดแปลงและสร้างสรรค์บางส่วน และมีการสร้างสรรค์ใหม่ โดยมีลักษณะการนำองค์ประกอบניתานเรื่องศรีธณูชัยมาใช้ในสื่อสิ่งพิมพ์ไทยร่วมสมัย 3 แนวทาง คือ การคงองค์ประกอบเดิม การดัดแปลงองค์ประกอบ และการเพิ่มเติมองค์ประกอบ การปรับเปลี่ยนนี้ส่งผลให้ניתานเรื่องศรีธณูชัยในสื่อสิ่งพิมพ์ไทยร่วมสมัยมีบทบาทหน้าที่ในการให้ความเพลิดเพลิน บทบาทในการอบรมระเบียบสังคม และบทบาทในการเป็นสื่อการเรียนรู้สมัยใหม่

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและการดัดแปลงวรรณกรรม

3.1 องค์ประกอบของวรรณกรรม

3.1.1 โครงเรื่อง (Plot)

เจือ สตะเวทิน (2510, หน้า 77-78) กล่าวว่า โครงเรื่องเป็นการเล่าเหตุการณ์ซึ่งติดต่อกันโดยเหตุกับผล โครงเรื่องต้องมีเริ่มต้น ตอนกลาง และจุดจบ

ประทีป เหมือนนิล (2519, หน้า 51-63) กล่าวว่าโครงเรื่องแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ โครงเรื่องใหญ่ (Main plot) หมายถึง การดำเนินเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งซึ่งเป็นจุดสำคัญของเรื่อง และโครงเรื่องย่อย (Sub plot) หมายถึง ความขัดแย้งย่อย ๆ ที่แทรกอยู่ในโครงเรื่องใหญ่ที่วางไว้

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2520, หน้า 78) กล่าวว่า โครงเรื่อง หมายถึงเรื่องราวที่กวีกำหนดขึ้นไว้ก่อนล่วงหน้าว่าจะมีปัญหาเกิดข้อขัดแย้ง (conflict) ตามเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตัวละครหรือความขัดแย้งในจิตใจของตัวละคร

อุดม หนูทอง (2525, หน้า 11) กล่าวว่า โครงเรื่องคือเหตุการณ์ทั้งหลายที่ผู้ประพันธ์กำหนดขึ้นเพื่อให้เรื่องดำเนินไปตั้งแต่ต้นจนจบ ประกอบขึ้นด้วยส่วนต่าง ๆ คือ การเปิด

เรื่อง การผูกปม การทวนเรื่อง จุดสุดยอด และการคลายปมซึ่งเป็นการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้ง โดยการให้ตัวละครหาทางออกอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่จุดจบ

วิภา กงกะนันท์ (2533, หน้า 83-87) กล่าวว่า โครงเรื่องหรือพล็อต คือ การเรียงลำดับความคิดหรือความรู้ที่ผู้เขียนจะเขียนอะไรก่อนหลัง จะเริ่มต้นเรื่องที่ไหน ดำเนินต่อไปอย่างไรและจบอย่างไร ซึ่งการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องมีหลายวิธี เช่น เรียงตามการเดินของ ชีวนาฬิกาหรือตามปฏิทิน เล่าเรื่องย้อนหลัง หรือเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างตอนต้น และตอนจบของเรื่องแล้วใช้วิธี Flash back เพื่อเติมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน แล้วดำเนินเรื่องต่อไป ตามชีวนาฬิกาจนจบ

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539, หน้า 163) กล่าวว่า โครงเรื่องไม่ใช่เรื่องย่อแต่เป็น รูปแบบการดำเนินเรื่องซึ่งปรากฏเป็นขั้นตอนต่าง ๆ จากสถานการณ์ต้นเรื่องไปสู่สถานการณ์ ปลายเรื่อง มีความสัมพันธ์กันเป็นเหตุเป็นผลกัน มีโครงสร้างคือ ตอนเริ่มเรื่อง (Beginning, Exposition) ตอนดำเนินเรื่อง (Rising Action) จุดวิกฤตของเรื่อง (Climax) จุดคลี่คลายของเรื่อง (Falling Action) ตอนจบเรื่อง (Ending)

กาญจนา วิชญาปกรณ์ (2543, หน้า 28-38) กล่าวถึงกลวิธีการสร้างโครงเรื่องว่า ความสำคัญอยู่ที่การเรียงลำดับเหตุการณ์โดยเน้นเหตุผลเพื่อให้ผู้อ่านติดตามเรื่อง อย่างกระหายใคร่รู้ ตั้งแต่การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่องไปจนถึงการจบเรื่อง

1. กลวิธีการเปิดเรื่อง ได้แก่ การเปิดเรื่องโดยสร้างนาฏการ การเปิดเรื่องโดยใช้ บทสนทนา และการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายหรือการพรรณนา

2. กลวิธีในการดำเนินเรื่อง

2.1 กลวิธีการสร้างความขัดแย้ง (Conflict) เช่น มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์ ขัดแย้งกับตนเอง หรือมนุษย์ขัดแย้งกับสิ่งแวดล้อม

2.2 วิธีการดำเนินเรื่อง (development) เช่น การดำเนินเรื่องไปตามลำดับ กาลเวลาและเหตุการณ์หรือตามลำดับเวลาปฏิทินหรือตามชีวนาฬิกา ดำเนินเรื่องแบบย้อนกลับ หรือการดำเนินเรื่องโดยเล่าเหตุการณ์และสถานที่ซึ่งต่างกันไปมา

2.3 กลวิธีการดำเนินเรื่องเพื่อสร้างความสนใจ เช่น การใช้ความกระหายใคร่รู้ การใช้ลางบอกล่วงหน้า หรือการใช้เหตุการณ์ประจวบเหมาะหรือเหตุบังเอิญ

3. กลวิธีในการจบเรื่องหรือกลวิธีในการปิดเรื่อง ได้แก่ จบแบบมีความสุข (Happy Ending) จบแบบไม่สมหวัง (Tragic Ending) และจบแบบหักมุม (Twist Ending)

3.1.2 ตัวละคร (Character)

เจือ สตะเวทิน (2518, หน้า 83-84) กล่าวว่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของนวนิยายซึ่งผู้แต่งมักจะแสดงให้เห็นอุปนิสัยของตัวละครโดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การบอกตรง ๆ การแสดงกิริยาอาการและโดยการสนทนาของคนอื่นรวมทั้งโดยจดหมายและอนุทิน

ประทีป เหมือนนิล (2519, หน้า 83-84) กล่าวว่า ตัวละครมี 2 ประเภท คือ ตัวละครเอกซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องโดยตลอดและตัวละครย่อยซึ่งมีบทบาทในฐานะเป็นส่วนประกอบของการดำเนินเรื่อง มีส่วนช่วยเสริมเนื้อเรื่องและตัวละครเอกให้เด่นชัดด้วยกลวิธีการแนะนำตัวละครให้ผู้อ่านรู้จักทำได้หลายวิธี เช่น บรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของตัวละครโดยตรง แสดงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนต่อตัวละครนั้น ใช้คำพูด การกระทำรวมทั้งสภาพความเป็นอยู่และภูมิหลังของละครบอกให้ผู้อ่านทราบว่าตัวละครมีลักษณะใด ตัวละครในเรื่องเล่าถึงตัวละครอื่น ๆ โดยนักเขียนมิได้สอดแทรกความคิดเห็นของตนลงไป หรือใช้วิธีการหลายวิธี

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2520, หน้า 86) กล่าวว่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดโครงเรื่องของวรรณกรรมประเภทนิทาน บทละคร กวีนิพนธ์มีใช้ตัวละครเป็นเครื่องมือในการดำเนินเรื่อง เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ตัวละครเกิดจากผู้แต่งเป็นผู้สร้างขึ้นมาโดยเป็นผู้ให้ชื่อเสียงเรียงนาม กำหนดรูปร่างหน้าตา เพศ วัย กำหนดนิสัยใจคอบุคลิกภาพ กำหนดบทบาทและกำหนดโชคชะตาให้แก่ตัวละครนั้น ๆ

อุดม หนูทอง (2522, หน้า 112) กล่าวว่า ตัวละคร คือผู้รับบทบาทแสดงพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่องหรือที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้ ตัวละครอาจเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของก็ได้ เทคนิคการเสนอตัวละครผู้แต่งจะพยายามให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพตัวละครของเขาทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ได้แก่ รูปร่างหน้าตา ท่าทาง กิริยา ที่ชอบแสดงออกบ่อย ๆ สติปัญญา ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ คำพูด และปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมวิธีการเสนอตัวละครอาจใช้วิธีบอกหรือบรรยายอย่างตรงไปตรงมา ให้ผู้อ่านเข้าใจตัวละครเอง หรือใช้ทั้งสองวิธีประสมกัน

วิภา กงกะนันท์ (2533, หน้า 89-92) ได้กล่าวถึงแนวการสร้างตัวละครไว้ว่ามีแนวการสร้าง 4 แนว คือ

1. สร้างให้สมจริง (Realistic) ตัวละครที่เป็นคนดูสมจริงโดยแสดงลักษณะธรรมชาติของปุถุชน เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะอารมณ์ ปัญญา เวลา และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ส่วนตัวละครที่เป็นสัตว์ต้องสมจริงตามธรรมชาติของสัตว์

2. สร้างตามอุดมคติ (Idealistic) คือ สร้างตัวละครขึ้นในลักษณะที่ควรจะเป็นดีกว่าที่เป็นอยู่ มีอยู่ ที่ปรากฏ ผู้ประพันธ์จะใช้ศรัทธา ความปรารถนาและระบบค่านิยมส่วนตัวในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรมเป็นเกณฑ์ในการสร้างตัวละคร

3. สร้างเหนือจริง (Surrealistic) คือ ตัวละครที่มีพฤติกรรม มีความสามารถเหนือมนุษย์โดยทั่วไป เป็นการสร้างเพื่อความตื่นเต้น

4. สร้างแบบบุคลาธิษฐาน (Personification) คือ ตัวละครที่เป็นสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์แต่มีบทบาทและพฤติกรรมเหมือนมนุษย์

5. สร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ (Type) คือ ตัวละครที่มีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539, หน้า 173) กล่าวว่า ตัวละครในวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าไม่จำเป็นต้องเป็นคนเสมอไป ในนิทานและเรื่องสั้นบางเรื่องตัวละครอาจเป็นสัตว์ อดมนุษย์ หรือวัตถุสิ่งของ แต่ไม่ว่าตัวละครจะเป็นอะไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ผู้อ่านสามารถเรียนรู้ได้จากตัวละครก็คือ ตัวละครเป็นสิ่งสมมุติหรือสัญลักษณ์เพื่อเทียบเคียงกับธรรมชาติ และพฤติกรรมของมนุษย์เสมอ สามารถแบ่งตัวละครออกเป็น 2 แบบคือ ตัวละครแบบแบน (Flat Character) ผู้เขียนแนะนำตัวละครเพียงส่วนเดียวจากลักษณะที่เป็นจริงของมนุษย์ และตัวละครแบบกลม (Round Character) หรือตัวละครที่มีหลากหลายลักษณะนิสัย จะสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่านได้ เพราะมีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นมนุษย์

กาญจนา วิชญากรณ์ (2543, หน้า 49-51) ได้กล่าวถึงกลวิธีการเสนอตัวละครไว้ว่า เสนอตัวละครโดยตรง (Direct) จากการบรรยายหรือพรรณนาบุคลิกทั้งหมดของตัวละครทั้งรูปร่าง นิสัยและความคิดของตัวละคร จากการสนทนาของตัวละครตัวนั้นกับตัวละครอื่น หรือจากบทสนทนาของตัวละครอื่นที่กล่าวพาดพิงถึง และเสนอตัวละครโดยอ้อม (Indirect) จากนาฏการของตัวละคร ผู้อ่านจะประมวลลักษณะนิสัยและพฤติกรรมจากคำพูดและการกระทำของตัวละครนั้นและจากความคิดของตัวละคร ซึ่งเป็นการรำพึงในใจของตัวละคร

3.1.3 ฉาก (Setting)

เจือ สตะเวทิน (2510, หน้า 53-55) ได้ให้ความหมายของฉากว่า หมายถึงสถานที่และสิ่งแวดล้อมตลอดจนบรรยากาศต่าง ๆ ซึ่งผู้ประพันธ์ต้องรู้หลักในการสร้างฉากจึงจะสามารถถ่ายทอดสู่ผู้อ่านได้ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจฉากที่ผู้ประพันธ์ต้องการเสนอ

ประทีป เหมือนนิล (2519, หน้า 51-63) กล่าวว่า ฉากนั้นนักประพันธ์ต้องกำหนดระยะเวลาและสถานที่ซึ่งเรื่องนั้นเกิดขึ้น เพื่อเป็นภูมิหลังในการเล่าเรื่อง ฉากจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้เรื่องมีความสมจริง ด้วยการบรรยายโดยละเอียดซึ่งเกิดจากจินตนาการของผู้ประพันธ์ก็ได้ การบรรยายฉากจะบรรยายถึง สภาพภูมิศาสตร์ เช่น ลักษณะของภูมิประเทศ ลักษณะของบ้าน การตกแต่งห้อง การประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในสังคมที่มีตัวละครมีชีวิตอยู่ ระยะเวลาที่เกิดขึ้น โดยอ้างเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ฤดูกาลประจำปีสภาพแวดล้อม

ทางสังคมเกี่ยวกับการนับถือศาสนา ศีลธรรม จรรยา ระดับสติปัญญาและสภาพทางอารมณ์โดยทั่วไป ซึ่งมีอิทธิพลต่อลักษณะนิสัยของตัวละคร

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2520, หน้า 110) กล่าวว่า ฉาก หมายถึงเวที ส่วนประกอบของเวที ตามเนื้อเรื่อง ส่วนฉากในวรรณกรรมประเภทบันเทิง หมายถึง สถานที่และเวลาอันเป็นสภาพแวดล้อมและตัวละคร การศึกษาเรื่องฉากในวรรณกรรมนั้นอาจมีทั้ง ฉากจริง และฉากที่กวีจินตนาการขึ้นเองก็ตาม ล้วนทำให้เข้าใจสภาพแวดล้อมของคนในสังคมของเรื่อง และสังคมของกวีได้เป็นอย่างดี

อุดม หนูทอง (2522, หน้า 113) กล่าวว่า ฉาก คือสถานที่ บรรยากาศ หรือสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่ตัวละครใช้แสดงนาฏการหรือปรากฏอยู่ในสถานการณ์นั้น ฉากมีความสำคัญต่อเรื่องในแง่ที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นตัวละครได้ดียิ่งขึ้น เกิดอารมณ์หรือมโนภาพต่อนาฏการที่ปรากฏ การสร้างฉากให้ปรากฏผลดังกล่าวต้องอาศัยเทคนิคหลายอย่าง คือ ต้องเลือกบรรยากาศให้เข้ากับท้องเรื่อง ซึ่งมีผลต่อการดำเนินเรื่องและการบรรยายฉากต้องละเอียดละไม่เห็นภาพและความรู้สึก

วิภา กงกะนันท์ (2533, หน้า 101-105) กล่าวว่า ฉากคือสิ่งแวดล้อมทั้งหมดของตัวละครที่ไม่ใช่เฉพาะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเท่านั้น นักเขียนจึงมีวิธีการสร้างฉากได้หลายวิธี ได้แก่ สร้างเหมือนจริง สร้างตามอุดมคติ สร้างในลักษณะมณฑลศิลป์ สร้างให้มีลักษณะเหนือจริง และสร้างตามประเพณี

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539, หน้า 190-193) กล่าวว่า ฉากหมายถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อารมณ์และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ฉากอาจกล่าวถึงสถานที่ เวลาทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต นอกจากนี้ ฉากมีความสัมพันธ์ และมีความหมายต่อภาวะจิตใจของตัวละคร เช่น ข้าวของเครื่องใช้บางอย่างของตัวละคร อาจหมายถึงสภาพจิตใจและตัวตนของผู้เป็นเจ้าของ สภาพทิวทัศน์และภูมิประเทศที่สวยงาม อาจมีนัยประหวัดถึงความสงบและความบริสุทธิ์ในจิตใจของตัวละครหรือทางแยกอาจหมายถึงภาวะการลังเลและการตัดสินใจเลือก เป็นต้น โดยฉากแบ่งเป็นฉากที่เป็นธรรมชาติ ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ฉากที่เป็นช่วงเวลา ฉากที่เป็นสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละคร และฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม

กาญจนา วิชญาปกรณ์ (2543, หน้า 57-59) ได้กล่าวถึงกลวิธีการสร้างฉากของเรื่องว่า มีกลวิธีการสร้าง ได้แก่ การสร้างฉากให้มีสภาพสมจริง การสร้างฉากตามจินตนาการ และการสร้างฉากที่มีลักษณะเหนือจริง

3.1.4 แนวคิด (Theme)

เจือ สตะเวทิน (2518, หน้า 75-76) กล่าวว่า ข้อคิดสำคัญของเรื่องในนวนิยายและบทละครจะพบข้อคิดของเรื่องเสมอ หมายความว่าเรื่องหนึ่ง ๆ ย่อมมีความหมายสำคัญอย่างหนึ่ง

เหตุการณ์ตลอดทั้งเรื่องก่อให้เกิดข้อคิด ภาษาอังกฤษเรียกความคิดสำคัญของเรื่องว่า Theme ความคิดสำคัญแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความคิดของเรื่องทั้งเรื่อง เรียกกันว่า ความคิดใหญ่ (Major theme) และความคิดเฉพาะบางตอนของเรื่อง หมายความว่า ในเรื่องหนึ่ง ๆ นั้น อาจมีข้อคิดน้อย (Minor themes) อยู่ในตอนต่าง ๆ ของเรื่องอีก

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2520, หน้า 84) กล่าวว่า สารัตถะ คือ ลักษณะอันเป็นวิสัยธรรมดาของโลกและมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็นและมุ่งหมายจะแสดงลักษณะนั้นออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อ่านสารัตถะของเรื่องจึงเป็นสาร (Message) ที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่านแสดงให้เข้าใจว่าวิถีทางแห่งโลกเรานี้หรือมนุษย์เรานี้เป็นเช่นนี้แหละ

อุดม หนูทอง (2523, หน้า 114) กล่าวว่า แนวคิดของเรื่องเป็นสาระหรือสัจจะที่ผู้ประพันธ์ยังเห็น เชื่อถือหรือยึดถือและประสงค์จะสื่อสารไปยังคนอ่าน นวนิยายทุกเรื่องย่อมเสนอแนวคิดอย่างหนึ่งเสมอ แนวคิดสำคัญจะปรากฏในลักษณะที่เป็นข้อสรุปของเรื่อง ต้องอ่านเรื่องนั้น ๆ ทั้งหมดแล้วประมวลสรุปความคิดออกมา แนวคิดที่ปรากฏโดยส่วนรวมเรียกว่า แนวคิดหลัก (Major Theme) ในองค์ประกอบย่อยของเรื่อง ผู้ประพันธ์อาจแฝงความคิดไว้หลายแนวคิดจะพบได้จากการสรุปในส่วนย่อยของเรื่อง เรียกว่า แนวคิดย่อย (Minor Theme)

วิภา กงกะนันท์ (2533, หน้า 82-83) กล่าวว่า ผู้ประพันธ์จะกำหนดแนวเรื่องของตนไว้ก่อนจะลงมือสร้างสรรค์งานแต่ละชิ้นเพื่อช่วยเป็นเครื่องเตือนใจให้คุมบรรยากาศและเนื้อหาของเรื่องไว้ไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง ในการกำหนดแนวเรื่องนักเขียนแต่ละคนมีวิธีการกำหนดโดยการใช้ความสะเทือนอารมณ์เป็นหลัก คือ กำหนดแนวเรื่องให้เป็นเรื่องรักประเภทต่าง ๆ เรื่องโศก เรื่องตลก เรื่องลึกลับ เรื่องสยดสยอง เรื่องล้อ เรื่องเยาะเย้ยเสียดสี தாகถาง ฯลฯ หรือการกำหนดลักษณะของเนื้อหา เช่น เป็นเรื่องในแนวการเมืองประเภทต่าง ๆ และการใช้แนวเรื่องแบบฉบับ (Type) เช่น แนวเรื่องศรีธนญชัย เจ้าเงาะรจนา ซิลเดอเรลลา พระยาทรงพระยาพาน Hansel and Gretel แม่ผัวกับลูกสะใภ้ เมียน้อยเมียหลวง ลูกเขยพ่อตา ชู้เกียดได้ดี ฯลฯ

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539, หน้า 182-185) กล่าวว่า แก่นเรื่องหรือความคิดอันเป็นศูนย์กลางของเรื่องมักเป็นความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับสาระสำคัญอาจจะเกิดขึ้นภายหลังที่ผู้อ่านได้อ่านเรื่องจบลง หรือสรุปได้ในขณะที่อ่าน ผู้อ่านแต่ละคนอาจตีความหรือสรุปแก่นของเรื่องต่างกันออกไป ซึ่งแก่นเรื่องมักจะปรากฏ เพื่อให้เห็นความจริงในชีวิตมนุษย์เพื่อพิสูจน์กฎเกณฑ์หรือทฤษฎีเกี่ยวกับชีวิต อาจมีลักษณะคล้ายคำสอนทางศีลธรรมหรือหลักในการใช้ชีวิตให้ผู้อ่านได้ตระหนักรู้ และเข้าใจชีวิตเป็นสำคัญ และมักจะเกี่ยวข้องกับตัวละคร ซึ่งตัวละครจะแสดงบทบาทและถูกกำหนดโดยโครงเรื่องอีกทีหนึ่ง ดังนั้นแก่นเรื่องจึงมีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องโดยตรง

กาญจนา วิชญาปกรณ์ (2543, หน้า 69-70) กล่าวว่า จุดประสงค์และประเภทของงานวรรณกรรมจะเป็นตัวกำหนดกลวิธีในการสร้างแนวคิด ผู้แต่งอาจใช้กลวิธีข้อใดข้อหนึ่ง

หรือมากกว่าหนึ่งข้อมากำหนดแนวคิดก็ได้ ซึ่งกลวิธีการสร้างแนวคิด ได้แก่ กลวิธีการสร้างโดยมุ่งเน้น อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ใช้อารมณ์ความรู้สึกมากำหนดแนวคิด เช่น ความรัก ความอิจฉาริษยา ความกลัว กลวิธีสร้างแนวคิดโดยกำหนดจากสาระที่นำมาปรับปรุงแต่งในเรื่องราว เช่น การเมือง ค่านิยม ปรัชญา ศาสนา สภาพเหตุการณ์ในสังคม และกลวิธีสร้างแนวคิดโดยนำแนวคิดจากวรรณคดี เอกสมัยโบราณเป็นแบบฉบับหรือสูตร เช่น แนวคิดแบบซิดเดอเรลลา แนวคิดแบบเจ้าเงาะรจนา

3.2 การตัดแปลงหรือการแปรรูปวรรณกรรม

จักรกฤษณ์ ดวงพิตรา (2544, หน้า 38) ได้อธิบายกระบวนการตัดแปลงวรรณกรรมเพื่อการอ่านมาเป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดงไว้ว่า

ขั้นตอนที่ 1 การตัดแปลงวรรณกรรมเพื่อการอ่านเป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดงให้เป็นที่ยอมรับของผู้เขียนวรรณกรรมต้นฉบับและผู้ชมที่เคยเป็นผู้อ่าน โดยที่อาจจะต้องจับจุดเด่น จุดด้อยได้ และควรอ่านเรื่องของผู้เขียนมาแล้วหลายเรื่อง หรืออ่านอย่างละเอียดมากเพื่อให้ซึมในความเป็นผู้เขียนวรรณกรรม และสามารถพิจารณาว่านักเขียนคนนี้มีจุดยืนอย่างไร แตกต่างจากนักเขียนคนอื่นตรงไหน เมื่อรู้จักผู้เขียนวรรณกรรมต้นเรื่องดีพอแล้ว จึงถึงขั้นตอนของการทำความเข้าใจวรรณกรรมต้นเรื่องให้กระจ่างจนสามารถ “จับสาระสำคัญ” อันเป็น “หัวใจ” ของวรรณกรรมไม่ได้อยู่ที่เรื่องราว แต่อยู่ที่การวางโครงเรื่อง การพัฒนาโครงเรื่อง และการพัฒนานิสัยของตัวละครที่คลี่คลายไปตามโครงเรื่อง ในการตัดแปลงวรรณกรรม จึงควรต้อง “อ่านแล้วอ่านอีก” คือ “อ่านอย่างละเอียด” เพื่อให้สามารถ “เข้าถึงหัวใจ” ของวรรณกรรมต้นเรื่องให้ได้เป็นเบื้องต้นก่อน การตัดแปลงวรรณกรรมนั้น “หัวใจ” ของเรื่องจะต้องคงไว้ให้ได้ ส่วนที่แตกต่างกันจะเป็นส่วนของรายละเอียด

ขั้นตอนที่ 2 รูปแบบการนำเสนอ อันได้แก่ ประเภทของตัวบท “ตัวบท” ของการแสดงแต่ละประเภทมีเงื่อนไขในการสร้างแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการนำเสนอ และเวลาของการแสดงแต่ละประเภท “ละครก็คือละคร หนึ่งก็คือหนึ่ง” ดังนั้นรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดจึงเป็นสิ่งที่นักเขียนบทจะต้องรู้จักการตัดสินใจ “เลือก” ให้ถูกต้องเหมาะสม เพราะถึงแม้ว่าเนื้อหาจะสมบูรณ์ แต่ถ้าเลือกกลวิธีการนำเสนอที่ผิดพลาดก็จะส่งผลให้เรื่องราวนำไปไม่ได้เท่ากัน นอกจากนี้ นักเขียนบทต้องคำนึงถึงเวลาที่จะนำเสนอให้พอเหมาะกับการดำเนินเรื่องแล้วด้วย ยังต้องคำนึงการครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการให้ได้ครบด้วย

ขั้นตอนที่ 3 “เลือก”ว่าจะหยิบตัวละคร ฉาก และบทสนทนาใดบ้างมาใส่ไว้ในบทการแสดง ส่วนประกอบทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ ตัวละคร ฉาก และบทสนทนานั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากว่าตัวละครมีความสัมพันธ์กับฉากนาฏการ ดังนั้น เมื่อบทบาทของตัวละครเปลี่ยนแปลง จึงย่อมส่งผลให้ฉากนาฏการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ในส่วนของตัวละครนั้น ผู้เขียนบท

มีสิทธิ์ที่จะตัด เติม เพิ่ม ลด และสลับบทบาทของตัวละครในเรื่องได้เพื่อความเหมาะสม อาจจะมีตัวละครแปลกหน้าบางตัวละครที่ไม่เคยมีอยู่ในวรรณกรรมต้นเรื่องมาปรากฏตัวและมีบทบาทเด่นเป็นที่รู้จักในการแสดงได้

ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นตอนของการตรวจแก้ ความแตกต่างระหว่างวรรณกรรมกับการแสดง ทั้งละครเวที ละครโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ นั่นคือ ต่างก็เป็นศิลปะที่อาศัยสื่อ ดังนั้นก็อาจจะสรุปได้ว่า เมื่อการดัดแปลงและการสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กับสื่อ เมื่อสื่อต่างกัน วิธีการและกลวิธีทางศิลปะในการนำเสนอจึงมีความแตกต่างกัน

นพพร ประชากุล (2552, หน้า 334) อธิบายว่า การดัดแปลงนี้ต้นฉบับมักเรียกว่า “ตัวบทต้นทาง” ส่วนฉบับที่มีการดัดแปลงหรือปรับเปลี่ยนมาจากต้นฉบับจะเรียกว่า “ตัวบทปลายทาง” โดยมีแบบแผนการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างไว้ดังนี้

1. การขยายความ (Extention) คือการเพิ่มเนื้อหาที่ตัวบทต้นทางไม่มี ส่วนที่เพิ่มมาใหม่นี้มักมีจุดประสงค์ว่าเพิ่มมาทำไม เพื่ออะไร สัมพันธ์กับตัวบทต้นทางอย่างไร และเมื่อขยายความแล้ว ส่งผลให้ความหมายของเนื้อหานั้นเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่

2. การตัดทอน (Reduction) คือสิ่งที่ตัวบทปลายทางตัดออก หรือลดทอนลง ซึ่งอาจมีจุดประสงค์บางอย่าง และส่งผลให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่มากนักน้อย

3. การปรับเปลี่ยน (Modification) คือการปรับเปลี่ยนเนื้อหาจนตัวบทปลายทางแตกต่างจากตัวบทต้นทาง

กาญจนา แก้วเทพ (2553, หน้า 365) กล่าวว่าเหตุผลของการดัดแปลงจากตัวบทเดิมไปเป็นตัวบทใหม่นั้น ส่วนหนึ่งมาจากเหตุผลทางการตลาด ซึ่งแสดงถึงบทบาทหน้าที่ทางเศรษฐกิจของสัมพันธ์บท เห็นได้จากปรากฏการณ์ที่มีการหมุนเวียนนำละครโทรทัศน์เรื่องเดิม ๆ ภาพยนตร์เรื่องเดิม ๆ มาสร้างใหม่ (Remake) อีกครั้งหนึ่งโดยที่การสร้างตัวบทใหม่จากตัวบทเดิมนั้น จะมีส่วนทั้งที่เป็น “ขนบเหมือนเดิม” (Convention) เช่น เนื้อเรื่อง ฉาก หรือบทสนทนาแบบเดิม และส่วนที่เป็น “ความแปลกใหม่” (Invention) เช่น ตัวแสดงคนใหม่ บุคลิกของตัวละครที่เปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งเหตุผลของการนำมาสร้างใหม่คือ เป็นการประกันความเสี่ยงของผลงานชิ้นใหม่ กล่าวคือ เนื่องจากบทประพันธ์เดิมนั้นเคยได้รับความนิยมมาแล้ว จึงสามารถสร้างหลักประกันทั้งในด้านตัวบทและผู้ชมได้ว่า ตัวบทนั้นมีเสน่ห์ที่จะดึงดูดผู้ชมทุกกลุ่มได้ และยังมีผู้ชมกลุ่มเดิมที่เคยดูแล้ว และน่าจะหวนกลับมาดูอีกครั้ง

นอกจากนี้ Thomas Leitch (2012, หน้า 89-103 อ้างถึงใน ชญานิศ นาศิริรักษ์, 2556, หน้า 26) ยังให้ทัศนะเกี่ยวกับการดัดแปลงสื่อ (Adaptation) ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. การดัดแปลงแรกเริ่มเป็นกระบวนการของภาพยนตร์ ซึ่งเป็นกระบวนการดัดแปลงทางเดียว (One-way Translation) จากตัวบทต้นฉบับอย่างนวนิยาย ละครเวที หรือเรื่องเล่าต่าง ๆ มาเป็นภาพยนตร์ แต่ปัจจุบันกินความหมายมายังจอโทรทัศน์ด้วย

2. การดัดแปลงคือการเปลี่ยนการเล่าเรื่องจากสื่อหนึ่งไปยังอีกสื่อหนึ่ง ไม่ได้เฉพาะเจาะจงสื่อที่ตัวบทต้นฉบับกับภาพยนตร์ ทั้งยังเริ่มคำนึงถึงข้อจำกัดและปัญหาของแต่ละสื่อมากขึ้น เพราะแต่ละสื่อมีธรรมชาติแตกต่างกันออกไป การดัดแปลงบางครั้งจึงมีความหลากหลาย ตั้งแต่ดัดแปลงโดยยึดตามต้นฉบับเดิม หรือคงแค่เค้าโครงเดิมไว้เท่านั้น

3. การดัดแปลงคือ สารหรือเรื่องราวที่ผู้สร้างและผู้ชมเข้าใจตรงกันว่ามันมาจากกระบวนการดัดแปลง กล่าวอย่างง่ายคือ ผู้สร้างต้องมีจุดประสงค์ในการสร้างสารหรือสื่อนั้นขึ้นจากการดัดแปลง ซึ่งการดัดแปลงนั้น ๆ อาจมาจากการรวมหลายเรื่องเข้าด้วยกัน หรือปรับเปลี่ยนรายละเอียดไป แล้วผู้ชมหรือผู้รับสารเข้าใจและยอมรับว่าสารนั้นคือการดัดแปลง

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าว ผู้วิจัยจะศึกษาองค์ประกอบและลักษณะของเรื่องสั้นทองที่ดัดแปลงไปเป็นสื่อร่วมสมัยแล้วจึงจะนำแนวคิดเรื่องการดัดแปลงสื่อนี้มาวิเคราะห์ต่อว่าสื่อต้นทางกับสื่อปลายทางมีการขยายความ ตัดทอน หรือปรับเปลี่ยนส่วนใดบ้าง คุณลักษณะของสื่อต่าง ๆ ส่งผลต่อการดัดแปลงเนื้อหาหรือรูปแบบการนำเสนอมากน้อยเพียงใด และผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดัดแปลงวรรณกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

สุรีย์ ทองสมาน (2542) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทละครโทรทัศน์กับนวนิยาย ผลการศึกษาพบว่า บทละครโทรทัศน์ที่ดัดแปลงจากนวนิยายมีความต่างกัน 3 ส่วน คือ โครงเรื่อง ตัวละคร และฉาก สาเหตุที่ทำให้บทละครโทรทัศน์มีความแตกต่างจากนวนิยาย อาจเนื่องมาจากผู้แสดง ผู้ชม และระยะเวลาการนำเสนอ และบทละครโทรทัศน์ที่ดัดแปลงจากนวนิยายส่วนใหญ่พบว่ามีความคิดเดียวกับนวนิยาย แต่บทละครโทรทัศน์สามารถนำเสนอและสะท้อนสภาพสังคมปัจจุบันได้ชัดเจนและเข้าถึงผู้ชมได้ง่ายกว่านวนิยาย

ศิรินทร์ทิพย์ พิมเสน (2545) ศึกษาปัจจัยเชิงพาณิชย์ที่มีผลกระทบต่อการศึกษาบทละครโทรทัศน์ไทย ผลการศึกษาพบว่า ละครโทรทัศน์แต่ละเรื่องมีการแปลงบทเพื่อให้เหมาะสมกับสื่อนอกจากนั้นอาจมีการดัดแปลงบทให้สอดคล้องกับการกำหนดแนวเรื่อง หรือ ความต้องการที่จะเปลี่ยนภาพลักษณ์ของนักแสดง ฯลฯ หรือให้ตอบสนองต่อปัจจัยเชิงพาณิชย์ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาผลกำไรสูงสุดจากการผลิต

เปรม สวนสมุท (2547) ศึกษาเรื่อง ผู้เสพกับการดัดแปลงเนื้อหาและตัวละครเรื่อง พระอภัยมณีในวัฒนธรรมประชานิยมในช่วงปีพุทธศักราช 2545-2546 เป็นการศึกษาที่เน้นการพิจารณาเรื่องพระอภัยมณีในรูปแบบที่ต่างไปจากวรรณคดีโบราณ ที่มีการนำมาผลิตซ้ำในวัฒนธรรมประชานิยม ข้อมูลที่นำมาศึกษาอยู่ในช่วงปี พ.ศ.2545-2546 มีฉบับการ์ตูนภาพลายเส้น

เรื่อง อภัยมณีซำก้า ฉบับการ์ตูนภาพเคลื่อนไหวเรื่องสุดสาคร และฉบับภาพยนตร์ โดยเห็นว่า ผู้สนใจศึกษาวรรณกรรมสามารถศึกษาเรื่องเล่าในสื่อบันเทิงร่วมสมัยเหล่านี้ในฐานะวรรณกรรมชิ้นหนึ่งได้ ผู้ศึกษาใช้มุมมองของนักวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งเห็นว่าวัฒนธรรมมีฐานะเป็นตัวบท สามารถศึกษาได้ด้วยแนวคิดทางปรัชญา มุ่งเน้นนำเสนอในแต่ละมุมมองของนักทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมประชานิยมหลายคน ผลการศึกษาพบว่า ผู้เสพมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมตามแนวคิดแบบทุนนิยม และในการผลิตผลงานวรรณกรรมเพื่อต้องการให้ขายได้มากนั้น กลุ่มผู้เสพ หรือกลุ่มเป้าหมายมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดการตัดแปลงวรรณกรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะในส่วนเนื้อหาของเนื้อเรื่อง และตัวละคร อีกทั้งผู้ศึกษายังศึกษาผลกระทบเชิงคุณค่าของวรรณกรรมดัดแปลง ที่มีต่อวรรณคดีต้นฉบับ ซึ่งผลการศึกษาทำให้เห็นว่าวรรณกรรมดัดแปลงแต่ละฉบับมีคุณค่าที่ต่างไปจากวรรณคดีต้นฉบับ

จักรสุรักษ์ จันทรวงศ์ (2549) ศึกษาการดัดแปลงเรื่องอิเหนาเป็นบทละครโทรทัศน์ ผลการศึกษาพบว่า บทละครโทรทัศน์เรื่องอิเหนามีการดัดแปลง 4 หัวข้อ ได้แก่ เนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และภาษา ในด้านเนื้อเรื่องมีการตัดตอน การเพิ่มเติม และการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดด้านตัวละคร มีลักษณะตัวละครที่ต่างจากฉบับเดิม ตัวละครที่สร้างใหม่และตัวละครที่ตัดออกไปด้านฉาก มีการเพิ่มฉากและการตัดฉาก ด้านการใช้ภาษามีบทสนทนาที่แต่งใหม่และบทสนทนาที่นำมาจากสำนวนอื่น อย่างไรก็ตามบทละครโทรทัศน์ได้รักษาโครงเรื่องหลัก เนื้อหาสำคัญ ลักษณะตัวละครบางตัว และความงามทางภาษา จึงคงคุณค่าในฐานะวรรณคดีดัดแปลงที่มีต่อสังคม เช่นเดียวกับสำนวนพระราชนิพนธ์ ได้แก่ คุณค่าทางวรรณศิลป์ คุณค่าทางปรัชญา และคุณค่าทางศิลปะการแสดงอย่างครบถ้วน

อุมาพร มะโรณีย์ (2551) ศึกษาสัมพันธ์ของการเล่าเรื่องในสื่อการ์ตูน ละครโทรทัศน์ และนวนิยาย ผลการศึกษาพบว่าลักษณะสัมพันธ์ในสื่อการ์ตูน ละครโทรทัศน์ และนวนิยาย มีการคงเดิม ขยายความ ตัดตอน และดัดแปลงรายละเอียดของเรื่องตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง โดยคงเดิมองค์ประกอบหลัก ได้แก่ โครงเรื่องหลัก แก่นเรื่องหลัก ความขัดแย้ง ลักษณะเด่นของตัวละคร และลักษณะฉากส่วนใหญ่ เปลี่ยนแปลงรายละเอียดย่อยของแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ โครงเรื่องรอง แก่นเรื่องรอง คู่แย้ง ลักษณะเสริมของตัวละคร รายละเอียดฉาก และมุมมองการเล่าเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธ์ได้แก่ ธรรมชาติของสื่อ ปัจจัยด้านธุรกิจและการตลาด ปัจจัยการผลิต และปัจจัยด้านสังคม

กฤษณะ (คุปตมาร, 2554) ศึกษาสุนทรียภาพการดัดแปลงข้ามสื่อจากวรรณกรรมเรื่องสั้น และภาพเขียนชุดภูตผีของ เหม เวชกร เป็นละครโทรทัศน์และหนังสือการ์ตูน ผลการศึกษาพบว่า การดัดแปลงบทประพันธ์ไปยังสื่ออื่น ผู้ผลิตตั้งใจที่จะนำเอกลักษณ์ต่าง ๆ จากบทประพันธ์เรื่องผีของ เหม เวชกร มาคงองค์ประกอบการเล่าเรื่องไว้ และสร้างสรรค์ให้เป็นประติสัมพันธ์ใหม่

(Invention) เพื่อให้สูตรเรื่องเล่ามีการปรับตัวตามกาลเวลา โดยการขยายความ ตัดทอน และตัดแปลงเนื้อหา

ฉัตรภรณ์ ยศสุนทร (2554) ศึกษาการตัดแปลงในวรรณกรรมการ์ตูนเรื่องพระลอ ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมการ์ตูนเรื่องพระลอที่นำมาศึกษาล้วนเป็นกระบวนการตัดแปลงจากวรรณคดีไทยเรื่องลิลิตพระลอ ทั้งด้านรูปแบบ จุดมุ่งหมาย เนื้อเรื่อง และตัวละคร เพื่อให้เหมาะกับผู้อ่านและสภาพสังคมไทยปัจจุบัน มีการเพิ่มลักษณะตัวละคร การตัดตัวละคร การเพิ่มตัวละคร และการเปลี่ยนแปลงลักษณะตัวละคร

ศรุต รัตน์วิจิตร (2555) ศึกษาการตัดแปลงข้ามสื่อ ละครเรื่อง “แม่คเบธ” ของวิลเลียม เชกสเปียร์ ผลการศึกษาพบว่า โครงเรื่องในสื่อละครเวที ละครโทรทัศน์ แอนิเมชัน และภาพยนตร์ ยังคงปรากฏโครงเรื่องหลักเหมือนในบทละคร แต่การดำเนินเรื่องในสื่อต่าง ๆ มีการตัดแปลงให้มีลักษณะที่ต่างไปจากบทละคร ทั้งการตัดฉากที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวละครเอกออกและปรับเปลี่ยนตอนจบให้ต่างไปจากบทละคร รวมถึงใส่เนื้อหาและเส้นเรื่องที่ตีความใหม่เพื่อให้เข้ากับบริบทของเวลาและสถานที่ที่เปลี่ยนไป แก่นเรื่องส่วนใหญ่ยังคงพูดถึงการกระหายกิเลสและอำนาจอันเกินขอบเขตศีลธรรมของมนุษย์เหมือนในบทละคร แต่มีบางเรื่องที่ปรับเปลี่ยนข้อคิดและแก่นเรื่องให้ต่างไปจากของเดิม ส่วนความขัดแย้งนั้น ส่วนใหญ่ยังคงปรากฏความขัดแย้งระหว่างตัวละครและความขัดแย้งภายในจิตใจที่มีลักษณะเช่นเดียวกับในบทละคร

ณัฐกาญจน์ นาคนวล (2559) ศึกษาเรื่องเล่าทศชาติชาดก: การสืบทอดในสังคมไทยร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า มีการตัดแปลงเนื้อหาและการสร้างสรรค์ภาพประกอบ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาพจิตรกรรมกับการเล่าทศชาติชาดก และรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน มีการตัดแปลงเนื้อหาและรายละเอียดต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนบุคลิกลักษณะและการเพิ่มลดตัวละครเรื่องเล่าทศชาติชาดกทุกรูปแบบแสดงการสืบทอดเรื่องทศชาติชาดก และแนวคิดทศบารมีในสังคมไทย ทั้งในความหมายที่เป็นบารมีของพระโพธิสัตว์และคุณธรรมที่บุคคลทั่วไปสามารถปฏิบัติตามได้ มีการสร้างสรรค์ใหม่เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์และกลุ่มผู้อ่านที่หลากหลายมากขึ้น เรื่องเล่าทศชาติชาดกบางเรื่องมีการตีความใหม่ที่ต่างไปจากเดิม แต่ยังคงอยู่ในกรอบของการสร้างอุดมคติหรือการใช้ชาดกเพื่อถ่ายทอดแนวคิดคำสอนทางพระพุทธศาสนา

งานวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการตัดแปลงสื่อจำเป็นต้องคำนึงถึงสื่อปลายทางเป็นหลัก เพราะจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสาร ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่ม การตัดทอน การปรับเปลี่ยนหรือการคงเดิมที่แตกต่างกันออกไปตามธรรมชาติของสื่อปลายทาง และอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสารคือ ยุคสมัย เพราะการตีความของแต่ละยุคแตกต่างกันจะส่งผลให้การนำเสนอเนื้อหาแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เห็นการศึกษาในหลายรูปแบบ ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประชานิยม

วัฒนธรรมประชานิยม (popular culture) หมายถึง วัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ซึ่งแพร่หลายมากกว่าและคนทั่วไปชื่นชอบ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัฒนธรรมมวลชน (mass culture) มักเกี่ยวกับความบันเทิง การกีฬา โทรทัศน์ ภาพยนตร์และเพลงสมัยใหม่ ซึ่งต่างกับวัฒนธรรมชั้นสูง (high culture) ของคนที่มีการศึกษาสูง เช่น ดนตรีคลาสสิก นวนิยายแบบลึกซึ้ง กวีนิพนธ์ ฯลฯ

ในทัศนะของนักประเพณีนิยม วัฒนธรรมประชานิยมเป็นวัฒนธรรมชั้นต่ำ แต่นักเสรีนิยมและกลุ่มหัวรุนแรงเห็นว่า วัฒนธรรมดังกล่าวสะท้อนรสนิยมที่แท้จริงของคนส่วนใหญ่ นักสังคมวิทยาหันมาสนใจศึกษาวัฒนธรรมประชานิยม เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของสังคมนั้น ๆ ทั้งยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนชั้นทางสังคม และในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างชนชั้นด้วย นักสังคมวิทยาบางกลุ่มเห็นว่าไม่มีวัฒนธรรมประชานิยมที่ชัดเจน มีแต่ผลผลิตของนายทุนหรือบริษัทขนาดใหญ่ที่เป็นเครื่องมือในการครอบงำความคิดของคนในสังคม (จำเรียง จันทระประภา, 2552)

วัฒนธรรมประชานิยม วัฒนธรรมสมัยนิยม หรือวัฒนธรรมป๊อป ในความเข้าใจของคนส่วนใหญ่จะนึกถึงกระแสหรืออะไรก็ตามที่เกิดขึ้น ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว และอยู่ในกระแสความสนใจของมหาชน ดังที่ วุฒิชัย กฤษณะประกรกิจ (2545, หน้า 136) ได้เสนอตัวอย่างของวัฒนธรรมประชานิยมได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. วัตถุสิ่งของ เช่น ตู้สติ๊กเกอร์ กระเป๋าแบรนต์เนม ชาไข่มุก คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ รถไฟฟ้รวิลโดรฟ์ เสื้อสายเดี่ยว
2. รายการโทรทัศน์เรตติ้งสูง หนังสืออันดับบ็อกซ์ออฟฟิศ เพลงที่เปิดทางวิทยุบ่อย ๆ ละคร ข่าว เกมโชว์ Real TV. MTV. หนังสือ Best Seller
3. พฤติกรรม การสัก การเจาะ การอ่านนวนิยายน้ำเน่า การดูหนัง ทำแต่น้ำ การช้อปปิ้ง การสะสมของที่ระลึกจากหนัง การไปนั่งที่ลานเบียร์การ์เด็น การกินฟาสต์ฟู้ด การดื่มไวน์
4. เทรนด์ (Trend) เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความคิดชาตินิยมใหม่ การโยกย้ายอดีต ความตื่นเทคโนโลยีใหม่ พิตเนส ชีวิตจิต กังฟู หมวย อัลเทอร์เนทีฟ (Alternative)
5. เหตุการณ์ เช่น การไปดูฝนดาวตก Y2K สุริโยไท ฟุตบอลโลก การก่อการร้ายที่อเมริกา คอนเสิร์ตร็อบบี้ วิลเลียมส์
6. บุคคลที่มีชื่อเสียง เช่น ออสม่า บินลาเดน, แฮร์รี่ พอตเตอร์, เดวิด เบคแฮม, บริทนีส์ สเปียร์

จอห์น สโตเรย์ (John Storey, อ้างถึงใน รัฐวุฒิ เสนาคำ, 2549, หน้า 129-130) ได้เสนอ นิยามความหมายของ “วัฒนธรรมประชานิยม” ดังนี้

1. วัฒนธรรมประชานิยม คือวัฒนธรรมใดก็ตามที่เป็นที่ยอมรับและชื่นชอบของคนจำนวนมาก ซึ่งนิยามลักษณะนี้จะครอบคลุมเนื้อหาความหมายโดยทั่วไปของวัฒนธรรม แต่ไม่สามารถระบุลักษณะเฉพาะเจาะจงและขอบเขตของวัฒนธรรมอันแตกต่างหลากหลายได้

2. วัฒนธรรมประชานิยม คือวัฒนธรรมที่อยู่ตรงข้ามกับวัฒนธรรมของชนชั้นนำหรือวัฒนธรรมชั้นสูง หรืออาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมประชานิยม เป็นวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในสังคม

3. วัฒนธรรมประชานิยม เป็นวัฒนธรรมมวลชน (mass culture) อันเป็นวัฒนธรรมที่ถูกผลิต เผยแพร่ และโฆษณาในตลาด เช่น แฟชั่นเสื้อผ้า การแต่งตัว ดนตรี กีฬา ภาพยนตร์ ฯลฯ ซึ่งความหมายในลักษณะนี้มักถูกเชื่อมโยงกับการครอบงำทางวัฒนธรรมจากประเทศอุตสาหกรรม

4. วัฒนธรรมประชานิยม คือวัฒนธรรมที่มีแหล่งกำเนิดมาจากประชาชน เป็นวัฒนธรรมขนานแท้ดั้งเดิมของประชาชน หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นวัฒนธรรมประจำเพื่อประชาชน

5. วัฒนธรรมประชานิยม คือพื้นที่หรือบริเวณของการต่อสู้ระหว่างพลังของกลุ่มคนผู้มีอำนาจครอบงำในสังคม ซึ่งวัฒนธรรมประชานิยมในแง่นี้ มิใช่ทั้งชนชั้นนำ หรือชนชั้นรอง แต่เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการต่อสู้ ต่อรอง และช่วงชิงทางอุดมการณ์และผลประโยชน์

6. วัฒนธรรมประชานิยม คือวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมและการเกิดขึ้นของชุมชนเมือง อันเป็นอิทธิพลของสื่อและการคมนาคมในโลกสมัยใหม่ที่ไปก่อรูปขยายตัว เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคน จากวัฒนธรรมดั้งเดิมไปสู่วัฒนธรรมสมัยใหม่

เปรม สวนสมุทร (2547, หน้า 22) ได้สรุปมโนทัศน์ที่ใช้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประชานิยม ดังนี้

1. วัฒนธรรมประชานิยมต้องเป็นวัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่ให้ความนิยม และต้องสามารถอธิบายได้ในเชิงสถิติหรือสามารถแสดงให้เห็นความนิยมอย่างเป็นรูปธรรมได้ อาทิ ภาพยนตร์ก็ต้องมีรายได้มากพอสมควรที่แสดงให้เห็นความนิยมของมหาชนได้

2. เนื่องจากวัฒนธรรมประชานิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานของทุนนิยม คือการสร้างให้มาก เสพให้มาก เพื่อผลตอบแทนจำนวนมาก ดังนั้น การพิจารณาจึงไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การตัดสินประเมินค่าของตัวงาน แต่อยู่ที่การตั้งคำถามถึงกระบวนการของการสร้างสรรค์และผลิตงานว่าผลิตอย่างไร งานนั้นถูก “ขาย” อย่างไรต่อมหาชน และมหาชนเสพงานนั้นเพื่ออะไร อย่างไร และทำไม ซึ่งจุดเน้นที่สำคัญที่นักวัฒนธรรมประชานิยมสนใจมากที่สุดคือการศึกษารายละเอียดของผู้เสพอาจกล่าวได้ว่ามโนทัศน์หลักของการศึกษาวัฒนธรรมประชานิยมคือการศึกษาเพื่อให้เข้าใจบทบาท หน้าที่ และความสำคัญของผู้เสพ

3. แนวทางการศึกษานั้นอาจจะเป็นไปได้ในทางแสดงให้เห็น “โทษ” หรืออาจจะเน้นแสดงให้เห็นถึง “คุณ” ก็ขึ้นอยู่กับคำถามหรือความสนใจของผู้ที่ทำการศึกษา ดังนั้นในชุดข้อมูลเดียวกันแต่ผู้ศึกษาต่างกันศึกษาจากคำถามที่ไม่เหมือนกัน ก็อาจจะได้คำตอบที่ไม่เหมือนกัน

4. เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมและเมื่อจะศึกษาวัฒนธรรม วัฒนธรรมประชานิยมจะศึกษาวัฒนธรรมโดยพิจารณาวัฒนธรรมเป็นตัวบ่งชี้อย่างหนึ่ง ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมชาเขียว ชาไข่มุก ภาพยนตร์ โฆษณา โทรศัพท์มือถือ ฯลฯ จึงสามารถนำมาศึกษาได้ทั้งหมด

พัฒนา กิติอาษา (2546, หน้า 53) กล่าวว่า วัฒนธรรมประชานิยม มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมแห่งความเป็นไปได้ กล่าวคือ ไม่ว่าสิ่งใดก็ตามที่เกิดความนิยมจนกลายเป็นกระแสในสังคมภายใต้ปัจจัยของทุนนิยมและสื่อมวลชน สิ่งนั้นก็จะกลายเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมประชานิยม มีตัวบทที่ผู้เสพเข้าถึงได้ง่ายเพื่อให้เกิดกระแสนิยมอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อเกิดความนิยมไปในวงกว้างแล้วการเสื่อมสลายของกระแสความนิยมนี้ก็จะเป็นไปตามกาลเวลาเช่นกัน และเมื่อกระแสนิยมนี้เสื่อมลงก็จะเกิดกระแสนิยมอื่น ๆ ขึ้นอีก วัฒนธรรมประชานิยมเกิดจากหลายแหล่งที่มา และเกิดจากการผลิตซ้ำหรือดัดแปลงผสมผสานจากองค์ประกอบต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชน โดยถูกนำเสนอทางสื่อมวลชนสมัยใหม่ และส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับคนหนุ่มสาว วัยรุ่นและวัยทำงาน โดยเฉพาะ เนื่องจากคนกลุ่มนี้แสวงหาความรื่นรมย์ของชีวิตที่ได้จากกระแสความนิยมของสิ่งต่าง ๆ คนกลุ่มนี้มีกำลังผลิต กำลังซื้อและบริโภค

ฐิรุฒธิ เสนาคำ (2549, หน้า 132) กล่าวว่าไว้ว่า วัฒนธรรมประชานิยม อาจหมายถึงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมในสังคม ถูกกล่าวถึงหรือมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันต่าง ๆ ของเรา สิ่งที่ยืนยันถึงการมีอยู่ของวัฒนธรรมประชานิยมได้แก่ การโฆษณาสินค้าในสื่อประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ป้ายโฆษณา ใบปลิว นิตยสาร อินเทอร์เน็ต สินค้าในที่นี้เป็นได้ทั้งสินค้าอุปโภค บริโภค การบริการ ความบันเทิง และการท่องเที่ยว วัฒนธรรมประชานิยมอาศัย “สื่อ” เป็นเครื่องมือเพื่อที่จะเข้าถึงคนจำนวนมาก และขณะเดียวกันก็สร้างคุณค่าและความหมายให้กับชีวิตผ่านสินค้าเหล่านั้น

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมประชานิยมเป็นวัฒนธรรมผสมผสานที่ได้รับความนิยมในสังคมเป็นที่ยอมรับและชื่นชอบของคนจำนวนมาก ถูกผลิต เผยแพร่ และโฆษณาในตลาด โดยอาศัย “สื่อ” เป็นเครื่องมือเพื่อที่จะเข้าถึงคนจำนวนมาก มีตัวบทที่ผู้เสพเข้าถึงได้ง่ายเพื่อให้เกิดกระแสนิยมอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมประชานิยมเกิดจากหลายแหล่งที่มา และเกิดจากการผลิตซ้ำหรือดัดแปลงผสมผสานจากองค์ประกอบต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชน โดยถูกนำเสนอทางสื่อมวลชนสมัยใหม่

แนวคิดวัฒนธรรมประชานิยม เกิดขึ้นช่วงปลายคริสต์ทศวรรษที่ 20 จากนักคิดสำนักวัฒนธรรมร่วมสมัยศึกษา (The Centre for Contemporary Cultural studies) ในยุคเริ่มก่อตั้งสำนัก แนวคิดวัฒนธรรมประชานิยมต้องการจะตั้งคำถามกับแนวคิดวัฒนธรรมชั้นสูงที่สร้างขึ้นเพื่อต่อต้านวัฒนธรรมชุดใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม โดยมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมเพื่อความสำราญสำหรับมหาชน โดยเสนอว่าวัฒนธรรมเหล่านี้คือวัฒนธรรมอีกชุดหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา จึงเกิดการศึกษาวัฒนธรรมเหล่านี้อย่างจริงจังและบรรจุมหาวิทยาลัย อาทิ เพลงป๊อป โทรทัศน์ ภาพยนตร์ศึกษา ฯลฯ ลงในหลักสูตรของสำนักวิชา (เปรม สวนสมุทร, 2547, หน้า 12)

ในปัจจุบันการศึกษาวัฒนธรรมประชานิยมเป็นการรวบรวมนักคิด นักวิชาการ และงานวิจัยจากหลากหลายสาขาวิชาไม่ว่าจะเป็นทางวรรณกรรมศึกษา ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และสาขาอื่น ๆ ที่สนใจวัฒนธรรมประชานิยมหรือปรากฏการณ์ใหม่ของสังคม เช่น วรรณกรรมประชานิยม (Popular Literature) การเกิดขึ้นของชนชั้นใหม่ในสังคม การเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการประเมินค่า รูปแบบการผลิต และการเสพงานทางวัฒนธรรม ฯลฯ โดยการนำเอาแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้มารวมกันเป็นสหสาขาวิชา (Interdisciplinary) จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดวัฒนธรรมประชานิยมในปัจจุบันนี้เป็นแนวคิดกว้างและเป็นสาธารณะที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจจากหลากหลายสาขาวิชาได้ศึกษาตามแต่แนวทางที่ตนเองสนใจ

การศึกษาวัฒนธรรมประชานิยมในสังคมไทย เปรม สวนสมุทร (2547, หน้า 23) ให้ข้อสังเกตว่างานที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประชานิยมในยุคต้น ๆ ของไทยคือบทวิเคราะห์ในหนังสือ “ปากไก่และใบเรือ” ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ซึ่งนิธิได้วิเคราะห์พัฒนาการ การเกิดขึ้น และการดำรงอยู่ของชนชั้น “กรรมกร” ในสังคมไทย ซึ่งหากมองในมุมมองของนักวัฒนธรรมประชานิยมแล้ว วัฒนธรรมกรรมกรที่ก็คือวัฒนธรรมประชานิยมอันเป็นผลมาจากระบบทุนนิยม นายทุนเดี่ยว และ “บทพิจารณาว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์” ของสมบัติ จันทรวงศ์ ได้กล่าวถึงทัศนคติและการประเมินค่าของวัฒนธรรมชั้นล่างจากมุมมองของชนชั้นสูง การใช้วรรณกรรมในการต่อสู้และเป็นเครื่องระบายความคับข้องใจ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการจัดระบบระเบียบทางสังคมโดยเฉพาะทางการเมืองที่เห็นได้จากวรรณกรรม ทั้งสามประเด็นนี้ล้วนเป็นมุมมองของการพิจารณาของนักวัฒนธรรมประชานิยมสายนิยมมาร์ก ซึ่งสอดคล้องกับแนวความสนใจในการศึกษาวัฒนธรรมประชานิยมในยุคแรก ๆ

การศึกษาวัฒนธรรมประชานิยมในด้านของวรรณกรรม รัชรินทร์ อุดมเมืองคำ (2551, หน้า 25) กล่าวว่าการศึกษาเรื่อง ผู้เสพยากับการดัดแปลงเนื้อหาและตัวละครเรื่องพระอภัยมณีในวัฒนธรรมประชานิยมในช่วงปี พ.ศ. 2545-2546 ของเปรม สวนสมุทร (2547) เป็นการศึกษาเรื่องแรกทางวรรณกรรมที่มุ่งศึกษาวรรณกรรมร่วมกับวัฒนธรรมประชานิยมอย่างชัดเจน และยังมีมองว่าสื่อบันเทิงร่วมสมัยเป็นวรรณกรรม ในแง่ของการนำวรรณคดีมาเล่าเรื่อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมร่วมกับวัฒนธรรมประชาานิยมพบว่าม้งงานวิจัยที่ศึกษาในมุมมองของวรรณกรรมในฐานะวัฒนธรรมประชาานิยม ดังนี้

เปรม สนวนสมุทร (2547) ศึกษาเรื่อง ผู้เสพกับการดัดแปลงเนื้อหาและตัวละครเรื่อง พระอภัยมณีในวัฒนธรรมประชาานิยมในช่วงปีพุทธศักราช 2545-2546 เป็นการศึกษที่เน้นการพิจารณาเรื่องพระอภัยมณีในรูปแบบที่ต่างไปจากวรรณคดีโบราณ ที่มีการนำมาผลิตซ้ำในวัฒนธรรมประชาานิยม ข้อมูลที่นำมาศึกษาอยู่ในช่วงปี พ.ศ.2545-2546 มีฉบับการ์ตูนภาพลายเส้นเรื่อง อภัยมณีซำก้า ฉบับการ์ตูนภาพเคลื่อนไหวเรื่องสุดสาศร และฉบับภาพยนตร์ โดยเห็นว่า ผู้สนใจศึกษาวรรณกรรมสามารถศึกษาเรื่องเล่าในสื่อบันเทิงร่วมสมัยเหล่านี้ในฐานะวรรณกรรมชั้นหนึ่งได้ ผู้ศึกษาใช้มุมมองของนักวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งเห็นว่าวัฒนธรรมมีฐานะเป็นตัวบท สามารถศึกษาได้ด้วยแนวคิดทางปรัชญา มุ่งเน้นนำเสนอในแต่ละมุมมองของนักทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมประชาานิยมหลายคน ผลการศึกษาพบว่า ผู้เสพมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมตามแนวคิดแบบทุนนิยมและในการผลิตผลงานวรรณกรรมเพื่อต้องการให้ขายได้มากนั้น กลุ่มผู้เสพ หรือกลุ่มเป้าหมายมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดการดัดแปลงวรรณกรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะในส่วนขอเนื้อหาและตัวละคร อีกทั้งผู้ศึกษายังศึกษาผลกระทบเชิงคุณค่าของวรรณกรรมดัดแปลง ที่มีต่อวรรณคดีต้นฉบับ ซึ่งผลการศึกษาทำให้เห็นว่าวรรณกรรมดัดแปลงแต่ละฉบับมีคุณค่าที่ต่างไปจากวรรณคดีต้นฉบับ

รัชนีทร์ อุดเมืองคำ (2551) ศึกษาเรื่องการศึกษาวรรณกรรมแนววัฒนธรรมประชาานิยมเรื่อง สังข์ทองฉบับต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหา และแนวคิดของวรรณกรรมเรื่องสังข์ทองฉบับต่าง ๆ และศึกษาวรรณกรรมเรื่องสังข์ทองฉบับต่าง ๆ ในฐานะวรรณกรรมแนววัฒนธรรมประชาานิยม ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องสังข์ทองดัดแปลงตามองค์ประกอบสำคัญ คือ จุดประสงค์ของการผลิตสื่อหรือช่องทางนำเสนอ ผู้เสพกลุ่มเป้าหมาย และยุคสมัยที่นำวรรณกรรมมาผลิตซ้ำ และจากการศึกษาลักษณะของวัฒนธรรมประชาานิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสังข์ทองฉบับต่าง ๆ พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ ได้แก่ สื่อและผู้เสพแนวคิด และการใช้ภาษาซึ่งสะท้อนลักษณะความนิยมของยุคสมัยได้อย่างชัดเจน สื่อและการใช้ภาษาทำหน้าที่ตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิต ทำให้ผู้เสพเกิดความสนใจ สามารถเข้าถึงสารของเรื่องสังข์ทองได้ง่ายขึ้น

นอกจากนี้ สุธีรา สัตยพันธ์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง งานของ “ดั่งตถุณ” ในฐานะวรรณกรรมพุทธศาสนาแนววัฒนธรรมประชาานิยม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลงานของ “ดั่งตถุณ” ในฐานะวรรณกรรมพุทธศาสนาแนววัฒนธรรมประชาานิยม และเพื่อวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีนำเสนอในผลงานดังกล่าว เพื่อให้เห็นลักษณะของวรรณกรรมพุทธศาสนาแนววัฒนธรรมประชาานิยม ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมประชาานิยมมีอิทธิพลต่อการสร้างงานวรรณกรรมพุทธศาสนา

ซึ่งงานวรรณกรรมพุทธศาสนาปรับเปลี่ยนรูปแบบและการนำเสนอเนื้อหา เพื่อให้มีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านได้ง่าย และได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก ผลงานของ “ดั่งตถุณ” มีรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย ทั้งรูปแบบบทความคู่มือการใช้ชีวิตหรือบทความฮาวทู (How to) รูปแบบบทความสารคดี รูปแบบนวนิยาย และรูปแบบผสมผสาน โดยนำเสนอผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อสมัยใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต การนำเสนอเนื้อหาธรรมะในรูปแบบที่หลากหลาย ทำให้วรรณกรรมพุทธศาสนาของ “ดั่งตถุณ” เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านได้เป็นจำนวนมาก

วัฒนธรรมประชานิยม เป็นอีกหนึ่งแนวคิดสำคัญที่สามารถนำไปใช้ในการศึกษา วิเคราะห์ ข้อมูลทางวรรณคดีวรรณกรรมหรือบริบทสังคมในแต่ละยุคสมัยเพื่อให้เห็นแนวทางการปรับตัว การสร้างสรรค์งานเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคม โดยมีปัจจัยทางการผลิตเป็นตัวแปรสำคัญ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่มาและลักษณะของวรรณกรรมสื่อร่วมสมัย และการดัดแปลงในสื่อร่วมสมัย ทำให้เห็นถึงกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ของผู้ที่สนใจ และได้เห็นการสร้างสรรคผลงานของผู้ผลิตสื่อที่สามารถทำให้วรรณคดีไทยได้รับการสืบทอดและถ่ายทอดสู่ผู้อ่านและผู้ชมหลายช่วงอายุ เข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว แสดงให้เห็นมุมมอง แนวคิดและความสามารถของผู้ผลิต อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์วรรณคดีไทย

บทที่ 2

พลวัตวัฒนธรรมประชานิยมของสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย

สังข์ทองเป็นวรรณคดีที่มีการนำไปผลิตซ้ำในหลายรูปแบบ หลายสื่อ แม้ในสื่อรูปแบบเดียวกันก็มีการผลิตซ้ำหลายครั้ง โดยการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย ค่านิยม และเข้าถึงผู้อ่าน ผู้ชมได้ทุกเพศ ทุกวัย จึงอาจกล่าวได้ว่าสังข์ทองเป็นวรรณกรรมแนวประชานิยมที่ได้รับความนิยมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ความนิยมชมชอบของคนส่วนใหญ่เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการผลิตซ้ำและการสร้างสรรค์ในสื่อต่าง ๆ การผลิตซ้ำหมายถึงการทำซ้ำ และแปรสภาพปัจจัยดังกล่าวครอบคลุมไปถึงเรื่องการผลิตและการบริโภควัฒนธรรม อันเป็นคุณลักษณะหนึ่งของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีสิทธิ์เลือกได้ตามความต้องการของตน トラบใดที่ไม่ละเมิดสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่น และเป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าแบบทุนนิยม ที่ผู้ผลิตต้องการผลิตสินค้าให้ได้มาก และส่งเสริมการบริโภคให้ได้มากเพื่อผลกำไรจากการขายสินค้า เนื่องจากวัฒนธรรมประชานิยมคือวัฒนธรรมของการผลิตเพื่อผู้บริโภค ความนิยมชมชอบของผู้เสพจึงนับว่ามีอิทธิพลโดยตรงต่อผู้ผลิตหรือผู้สร้างในวัฒนธรรมประชานิยม (รัชรินทร์ อุดเมืองคำ, 2551, หน้า 2)

จากการศึกษาแนวคิดและลักษณะความนิยมในสื่อร่วมสมัยทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของการนำแนวคิดมาศึกษาในสื่อร่วมสมัยที่นำวรรณกรรมมาผลิตซ้ำ ทำให้เห็นกระบวนการผลิต ปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตและผลจากการผลิต เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมที่น่าสนใจและสามารถนำไปต่อยอดในสาขาวิชาอื่น ๆ ได้ ผู้วิจัยศึกษาเรื่องสังข์ทองในฐานะวรรณกรรมแนววัฒนธรรมประชานิยมในประเด็นต่อไปนี้

พัฒนาการสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย

นิทานสังข์ทองสันนิษฐานว่าเข้ามาพร้อมกับชาวอินเดียที่เข้ามาติดต่อค้าขายและเผยแผ่พุทธศาสนาทางตอนใต้ของไทยแต่โบราณ เล่ากันแพร่หลายทั่วไปทางภาคใต้ของไทยก่อนจนกระทั่งพ่อขุนรามคำแหง ทรงนำพระเถระจากนครศรีธรรมราชขึ้นไปสุโขทัยด้วย ทำให้นิทานเรื่องสังข์ทองนี้แพร่หลายไปถึงทางภาคเหนือของไทย อาจด้วยคำบอกเล่าของพระเถระชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาถึงลี้ดงแก้วค้ จากนั้นภิกษุชาวเชียงใหม่ก็ดัดแปลงแก้ไขแต่งเป็นชาดกโดยเลียนแบบนิทานชาดกให้ชื่อว่าสุวรรณสังขชาดก ผูกเรื่องพระเอกเป็นพระโพธิสัตว์อันตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สุวรรณสังขชาดกได้นำเอานิทานพื้นบ้านมาผสมปนเปเข้าไปในเรื่อง ในสมัยอยุธยาและผู้แต่งสังข์ทองขึ้นเป็นกลอนบทละคร เมื่อกรุงศรีอยุธยาขึ้นไปตีสุโขทัยได้ก็อาจจะกวาดต้อนผู้คนลงมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาบ้าง ชาวสุโขทัยเหล่านี้ก็คงจะเล่าเรื่องสังข์ทองให้ชาวกรุงศรีอยุธยาฟัง

เรื่องนี้จึงแพร่หลายลงมาถึงภาคกลางจนมีผู้นำไปดัดแปลงเป็นคำขอร้องเรื่องสุวรรณหอยสังข์ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ทรงนำของเก่ามาพระราชทานขึ้นใหม่ให้สมบูรณ์ขึ้น จึงทำให้สังข์ทองได้รับความนิยมชมชอบจากผู้อ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้านละครรำได้นำเอาเรื่องสังข์ทองไปเล่นเป็นของสนุกแก่ประชากรชาวจังหวัด (ราตรี ผลาภิรมย์, 2520, หน้า 291) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อโปรดให้เล่นเรื่องสังข์ทองใน ร.ศ. 112 นั้น ทรงเดิมชื่อนางทั้งหกที่สาวรจนาและชื่อหกชายให้ด้วย คือ นางมลิวลย์ นางกันวิฬา นางมาลุลี นางยี่สุนเทศ นางเกตุเมื่อง นางเรืองยศ ส่วนหกชายคือ พระमुखเด็จพระสิงห์หืด พระพรหมพักตร์ พระไพรี พระบรรณแถลง และ พระช่อฟ้า (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2537, หน้า 49)

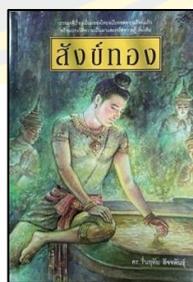
สังข์ทอง เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ มีการเล่าที่หลากหลายหลายสำนวนและมีชื่อเสียงตามพื้นที่ของเรื่องเล่านั้น เช่น แลนทอง (นครศรีธรรมราช) อะลองแพะคำ (ไทเขิน) กำกาคำ (ล้านนา ไทเขิน ไทพวน) ท้าวเต้าน้อย (ไทพวน) เจ้าชายหอยทาก (นิทานพม่า) เจ้าชายกิ่งก่า (นิทานกะเหรี่ยง) เจ้าชายกบ (นิทานมอญ) กิ่งก่าทอง ท้าวหัว (นิทานลาว) เป็นต้น (วัชรภรณ์ ดิษฐปาน, 2545) นอกจากนี้ในภูมิภาคอื่น ๆ ก็มีนิทานเรื่องสังข์ทองเป็นที่รู้จักแพร่หลายในภูมิภาคต่าง ๆ ภาคเหนือพบเรื่องสังข์ทองหลายฉบับ เช่น เรื่องสุวรรณสังข์ชาดก ประพันธ์เป็นภาษาบาลีรวมอยู่ในปัญญาชาดก เรื่องสุวรรณหอยสังข์ ประพันธ์เป็นคำธรรม คือเป็นฉบับเทศน์คล้ายยาวพรรณนาความเป็นภาษาถิ่นภาคเหนือ เรื่องสุวรรณหอยสังข์ ประพันธ์เป็นคำขอร้อง ทางภาคใต้พบฉบับที่ประพันธ์เป็นกลอนสวด เรียกว่า สังข์ทองคำกาพย์ ภาคอีสาน พบเรื่องสุวรรณสังข์กุมารต้นฉบับจากวัดโคกกลาง ตำบลลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร นอกจากนี้ยังพบวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นตำนานพื้นบ้านจังหวัดชัยภูมิ และนครสวรรค์ และยังมีนิทานต่างชาติที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายกับเรื่องสังข์ทองไทยอีก ในไทยใหญ่ ไทยพ่าเก ลาว อินเดีย และนิทานสวีเดน เป็นต้น (พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน, 2535, หน้า 34)

นอกจากสังข์ทองที่ปรากฏในสำนวนต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ในฉบับที่มีการนำไปผลิตซ้ำก็ยังคงมีในสังคมไทยทุกยุคสมัย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ มีการพัฒนาไปเป็นแอนิเมชัน ละครโทรทัศน์ ละครเวที เพลงที่มีเนื้อหากเกี่ยวกับสังข์ทอง หรือแม้แต่นำไปแสดงในงานต่าง ๆ โดยสังข์ทองฉบับที่มีการนำมาอ้างอิงมากที่สุด คือบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีการนำสังข์ทองในฉบับนี้มาถอดความเป็นร้อยแก้วเพื่อให้เหมาะกับผู้อ่านในปัจจุบันที่นิยมอ่านวรรณกรรมในรูปแบบร้อยแก้ว

สังข์ทอง เป็นนิทานที่ได้รับการผลิตซ้ำมาตั้งแต่อดีต ในรูปแบบที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับยุคสมัยว่าในช่วงนั้นสื่อชนิดใดที่กำลังได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้รับสาร เช่น เรื่องเล่าแบบมุขปาฐะ ละครร้อง ละครรำ ฯลฯ จนกระทั่งปัจจุบัน สังข์ทองได้ถูกนำมาผลิตซ้ำอีกครั้งภายใต้ประเพณีการการ์ตูนนิทานพื้นบ้านและละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ผ่านสื่อโทรทัศน์ แม่นิทานพื้นบ้านสังข์ทองได้เคยถูก

นำมาผลิตทั้งในรายการละครจักร ๆ วงศ์ และการ์ตูนแล้วก็ตาม แต่การที่ผู้ผลิตรายการเลือกที่จะนำนิทานพื้นบ้านสังข์ทองมาผลิตซ้ำอีกแสดงว่านิทานพื้นบ้านสังข์ทองเป็นสิ่งที่ควรค่าที่จะได้รับการบันทึกไว้ให้ผู้รับสารรุ่นใหม่ได้รู้จัก ผนวกกับการเลือกนิทานพื้นบ้านสังข์ทองมาผลิตมาจากความมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จัก ได้รับความนิยมและกลุ่มผู้ชมส่วนมากมีความคุ้นเคยกับนิทานพื้นบ้านนี้ ซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการเลือกรับชมที่เปรียบเสมือนหลักประกันความมั่นใจว่าเมื่อนำมาผลิตแล้วจะต้องได้รับความสนใจจากกลุ่มผู้ชมอย่างแน่นอน ซึ่งการผลิตและผลิตซ้ำดังกล่าวนี้ ถือว่าได้มีส่วนช่วยให้วัฒนธรรมอย่างนิทานพื้นบ้านสังข์ทองสามารถมีชีวิต สืบทอดดำรงอยู่ให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักต่อไป ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการก้าวข้ามของวัฒนธรรมโลก (พรรษา รอดอาตม์, 2555, หน้า 39) วรรณคดีเรื่องสังข์ทอง แพร่หลายในสังคมไทยหลายรูปแบบ ทั้งที่เผยแพร่จากต้นฉบับตัวเขียนหรือมีการดัดแปลงเรื่องบางส่วน ทั้งที่เผยแพร่เรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง หรือถ่ายทอดเรื่องเพียงบางตอน ทั้งที่เผยแพร่ในรูปแบบของวรรณกรรมเพื่อการอ่าน หรือรูปแบบการแสดงเพื่อความบันเทิงอื่น ๆ รวมทั้งการเผยแพร่ผ่านสื่อสมัยใหม่ ที่ทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้รับสารได้อย่างรวดเร็ว

ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลแล้วพบสื่อที่มีการนำเรื่องสังข์ทองไปผลิตซ้ำในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น สังข์ทอง ของเปรมเสรี (2540) ที่ได้ถอดความจากบทละครนอกแล้วเรียบเรียงเป็นภาษาร้อยแก้วที่ค่อนข้างละเอียด เน้นการถอดความจากบทละครนอกให้ได้เนื้อหาครบถ้วนทุกขั้นตอน มีบทสนทนาของตัวละคร และภาพประกอบลายเส้นในช่วงเหตุการณ์สำคัญ ส่วนสังข์ทอง ของรินฤทัย สัจจพันธุ์ (2551) เป็นหนังสือที่ถอดความจากบทพระราชนิพนธ์ฯ ตั้งแต่ต้นจนจบอย่างละเอียด โดยมีการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเรื่องสังข์ทอง เล่าเรื่องราวพร้อมทั้งแทรกตัวบทพระราชนิพนธ์ เพื่อให้ผู้อ่านได้เชื่อมโยงเนื้อหาไปถึงวรรณคดีในรูปแบบบทร้อยกรอง มีภาพประกอบที่เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง และเกร็ดความรู้เรื่องการเล่นตลก

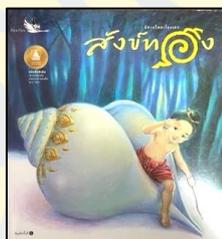

ภาพที่ 5 สังข์ทองในรูปแบบหนังสือร้อยแก้ว

(ที่มา: เปรมเสรี, 2540, หน้า ปก และ รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2551, หน้า ปก)

นอกจากการถอดความบทละครนอก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นร้อยแก้วแล้วยังมีการเล่าเรื่องสังข์ทองในรูปแบบของสารคดีโดยเรียบเรียงเรื่องประกอบกับการเขียนวิเคราะห์เพิ่มเติม เช่น เล่าเรื่องสังข์ทองของมาลินี ฝโลประการ (2545) สังข์ทอง พระเอกสองบุคลิกของมิ่งขวัญ ทองพรมราช (2546) เล่าเรื่องสังข์ทองของวิเชียร เกษประทุม (2547) และคุยเฟื่องเรื่องสังข์ทองของโกวิท ตั้งตรงจิต (2548) ซึ่งแต่ละฉบับมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับเนื้อหาและแทรกความคิดเห็น บางฉบับมีการอธิบายและตีความถึงลักษณะเด่นของตัวละครเอกโดยเฉพาะ เช่น สังข์ทอง พระเอกสองบุคลิก ของมิ่งขวัญ ทองพรมราช (รัชนีทร์ อุดเมืองคำ, 2551, หน้า 16)

มีการนำเรื่องสังข์ทองมาแปรรูปและดัดแปลงเป็นการ์ตูนหนังสือภาพที่มีภาพประกอบมีสีสันสวยงาม เพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านในวัยเด็กที่มีความสนใจภาพมากกว่าตัวอักษร ใช้จินตนาการตามภาพที่ปรากฏ และสร้างจินตนาการใหม่ ๆ บวกกับประสบการณ์ที่เด็กได้รับในแต่ละช่วงวัย เช่น การ์ตูนนิทานไทยเรื่องสังข์ทองของชลลดา ชะบางบอน (2547) ซึ่งได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทการ์ตูนของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ.2549 นิทานไทยเรื่องเอก สังข์ทอง ของสำนักพิมพ์ห้องเรียน จำกัด (2550) ซึ่งมีการพิมพ์มาแล้วหลายครั้ง หนังสือเสียงก่อนนอน ของบริษัทสกายบุ๊กส์ จำกัด (2561) สังข์ทองของสำนักพิมพ์อักษรคิดส์ (ม.ป.ป) นิทานพื้นบ้าน 2 ภาษาสังข์ทองของ บริษัทวรรณยุกต์ จำกัด (ม.ป.ป) เป็นต้น

ภาพที่ 6 สังข์ทองในรูปแบบหนังสือภาพ

(ที่มา: สังข์ทอง, สำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า ปก และ นิทานพื้นบ้าน 2 ภาษาสังข์ทอง, ม.ป.ป, หน้า 13-14)

การนำสังข์ทองมาแปรรูป และดัดแปลงเป็นการ์ตูนหนังสือภาพมีหลายฉบับ อาจเป็นเพราะว่าเรื่องสังข์ทองบรรจุอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นเรื่องราวที่นำมาใช้ในการสั่งสอนเด็ก เพราะมีเนื้อหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความสามัคคี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความกตัญญู (เพียงกมล เกิดสมศรี, 2545, หน้า 114) นอกจากนี้สังข์ทองยังมีความน่าสนใจและมีความเหมาะสมกับช่วงวัยเด็กเพราะการนำตัวละครที่เป็นเด็กอย่างพระสังข์ที่มีรูปร่างประหลาด มีความแปลกใหม่ เมื่อนำมาผลิตซ้ำในรูปแบบการ์ตูน โดยใช้การ์ตูนภาพ

ที่มีสีสันสดใสประกอบการเล่าเรื่อง ทำให้เด็กสนใจ เข้าถึงได้ จึงเกิดเป็นสังข์ทองในรูปแบบที่เป็นการ์ตูนนิทานหนังสือภาพหลายฉบับที่ปรากฏให้เห็นในสังคมไทย

นอกจากจะมีเรื่องสังข์ทองฉบับที่เป็นการตูนนิทานหนังสือภาพหลายฉบับแล้ว ยังมีฉบับที่เป็นการ์ตูนแอนิเมชันอีก 2 ฉบับ คือ การ์ตูนไทยเรื่องสังข์ทอง ของบริษัท ไรท์พิกเจอร์ จำกัด และการ์ตูนสังข์ทอง ของบริษัทบรอดคาสท์ ไทยเทเลวิชั่น จำกัด ที่แพร่ภาพทางช่อง 3 ออกอากาศเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2543 ถึงเดือนพฤษภาคม 2545 ในช่วงเวลา 19.25 – 19.28 น. การ์ตูนสังข์ทองฉบับนี้ได้รับความนิยมจากผู้ชมที่เป็นเด็กอย่างดี และทางช่อง 3 ได้นำกลับมาแพร่ภาพซ้ำอีกครั้งในช่วงเดือนธันวาคม 2549 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2550 ในวันพุธ วันพฤหัสบดี และวันศุกร์ เวลา 19.45–20.00 น. ซึ่งได้ขยายเวลาการออกอากาศเพิ่ม เพราะความนิยมของผู้ชม (เพียงกมล เกิดสมศรี, 2545, หน้า 12)

ภาพที่ 7 สังข์ทองในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: สังข์ทอง, 2549, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=mNmpSw-DCDM&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=60)

ละครโทรทัศน์ เป็นอีกสื่อที่มีการนำเรื่องสังข์ทองไปผลิตซ้ำในรูปแบบละครจักร ๆ วงศ์ ๆ หลายครั้ง โดยในปี พ.ศ. 2524 ได้มีการนำเรื่องสังข์ทองมาออกอากาศหลังข่าวภาคค่ำ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 (เบญจศรี ศรีโยธิน, 2548, หน้า 5) โดยบริษัท สามเศียร จำกัด ออกอากาศในช่วงวันที่ 4 พฤษภาคม 2524 - 8 ธันวาคม 2524 จำนวน 52 ตอน ต่อมา พ.ศ. 2543 (เดือนมกราคม) บริษัท เมืองละคร จำกัด ผลิตละครจักร ๆ วงศ์ ๆ สังข์ทอง ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และในปี พ.ศ. 2550 ละครจักร ๆ วงศ์ ๆ สังข์ทอง ได้ถูกนำมาผลิตอีกครั้งโดยบริษัทสามเศียร จำกัด (บริษัทสยามฟิล์มเดิม) ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ช่วงวันที่ 29 ธันวาคม 2550 – 28 ธันวาคม 2551 ในช่วงเช้าวันเสาร์และอาทิตย์ จำนวน 105 ตอน ซึ่งละครจักร ๆ วงศ์ ๆ สังข์ทองได้รับความนิยมสูงสุดจากผู้ชมอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เนื่องจากการนำดาราที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมาร่วมแสดงกับนักแสดงหน้าใหม่ ๆ ซึ่งผู้ผลิตละครได้นำเค้าโครงมาจากบทละครนอก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และเขียนบทละครโทรทัศน์โดยพิกุลแก้ว (พรรษา รอดอาดัม, 2555, หน้า 8)

ในปี พ.ศ. 2561 สังข์ทอง ได้ถูกนำมาผลิตซ้ำเป็นละครโทรทัศน์จักร ๆ วงศ์ ๆ อีกครั้ง เริ่มออกอากาศเป็นตอนแรก ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 - 16 มีนาคม 2562 ทางช่อง Ch7 HD จำนวน 110 ตอน ดัดแปลงเนื้อหาจากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดย บุราณ เขียนบทโดย ภาวิต (รัมภา ภิรมย์ภักดี) และกำกับการแสดงโดย ภิพัชพันธ์ อภิวรสิทธิ์ (หน้าเลียบ) เป็นการรีเมคครั้งที่ 3 จากเรื่องสังข์ทอง ซึ่งสร้างปรากฏการณ์หลายอย่าง ทั้งการนำเสนอที่ยาวนานข้ามปีร้อยละตอน การแจ้งเกิดนักแสดง สร้างกระแสความนิยมในนักแสดงหน้าใหม่ การปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอเรื่องราวให้เข้ากับยุคสมัย เช่น การปรับเปลี่ยนตัวละครทั้งการเปลี่ยนบุคลิกลักษณะนิสัย การเพิ่มตัวละครที่ไม่เคยมีในฉบับพระราชนิพนธ์หรือที่ไม่เคยออกอากาศมาก่อน เป็นการสร้างความแปลกใหม่ให้กับวงการละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ทำให้เกิดกระแสความนิยมในการดูละครจักร ๆ วงศ์ ๆ มากขึ้น จนมีเรตติ้งสูงติดต่อกันหลายเดือน

สำนักงาน กสทช. รายงานสภาพตลาดกิจการโทรทัศน์ภาคพื้นดินในระบบดิจิตอล เดือนกันยายน 2561 พบว่า ช่องรายการที่ได้รับความนิยมสูงสุด (เรตติ้ง) อันดับ 1 ได้แก่ ช่อง 7HD เรตติ้ง 1.866 ละครพื้นบ้าน สังข์ทอง และละครเย็น เจ้าสาวช่างยนต์ เป็น 2 รายการยอดฮิต ประจำเดือนกันยายน 2561 ที่ทำให้เรตติ้งของช่อง 7HD พุ่งสูงขึ้น โดยละครสังข์ทองมีเรตติ้งเฉลี่ย ประจำเดือนสูงถึง 7.708 (กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, 2561)

ภาพที่ 8 สังข์ทองในรูปแบบละครโทรทัศน์ปี 2550

(ที่มา: สังข์ทอง, 2550, เข้าถึงได้จาก

<https://twitter.com/SanthamalaNSS/status/999271828399927296>)

ภาพที่ 9 สังข์ทองในรูปแบบละครโทรทัศน์ปี 2561

(ที่มา: สังข์ทอง, 2561, เข้าถึงได้จาก <https://www.bugaboo.tv/lakorn/sangthong>)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่ามีการนำเรื่องสังข์ทองไปผลิตซ้ำในรูปแบบของเพลง โดยตัดเอาบางช่วงที่สำคัญ หรือหยิบยกเรื่องราวของตัวละครสำคัญมาเป็นแก่นเรื่องที่กล่าวถึงในเพลง เช่น เพลงรจนาเอ๋ย ของ จี๊ว สกุนชัย ประพันธ์เนื้อร้องโดย ปรีชา ปัดภัย เรียบเรียงโดย พงษ์ศักดิ์ ประดับสิริพรหม ที่มีการนำเรื่องราวของ “เจ้าเงาะ” มาถ่ายทอดในบทเพลงได้อย่างไพเราะ แล้วนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ (Youtube) ซึ่งสร้างความนิยมในกลุ่มผู้ฟังเพลงได้หลายช่วงอายุ ทำให้มียอดการเข้าชมสูงถึง 132,880,583 ครั้ง (ข้อมูล ณ วันที่ 6 กรกฎาคม 2567) หรือในบทเพลงรจนาของนิดา ลลดา ประพันธ์เนื้อร้องโดย วิชิต ศิลารมย์ เรียบเรียงโดย ปาวิวัฒน์ สุวรรณชัย มีการนำเรื่องราวของ “รจนา” มาเป็นตัวละครเปรียบเทียบและถ่ายทอดในบทเพลงได้อย่างไพเราะ ทำให้มียอดการเข้าชมสูงถึง 34,182,398 ครั้ง (ข้อมูล ณ วันที่ 6 กรกฎาคม 2567)

ภาพที่ 10 สังข์ทองในรูปแบบเพลง

(ที่มา: รจนาเอ๋ย, 2566, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=Y4AfdxIw5AM>)

พลวัตวัฒนธรรมประชานิยมของสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย

วัฒนธรรมประชานิยมไม่ใช่ทฤษฎีที่มีระบบความคิดที่ตายตัว หากเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีการพลวัตเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไม่รู้จบตามแต่แนวโน้มของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย และได้รับการทำความเข้าใจในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามแต่มุมมองของนักวิชาการในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านรัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สื่อสารมวลชน หรือมานุษยวิทยา ที่ตั้งชุดคำถามขึ้นมาวิเคราะห์พร้อมกับผลผลิตจากระบบทุนนิยมอันส่งผลกระทบสืบเนื่องมาถึงเรื่องราวเกี่ยวข้องกับศาสตร์ที่ตนศึกษา (รัชรินทร์ อุตเมืองคำ, 2552, หน้า 18)

จากการศึกษาลักษณะของสื่อร่วมสมัยในแต่ละรูปแบบ พบว่าเป็นสื่อที่มีความโดดเด่น น่าสนใจ และแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ของการนำเสนอ เป็นสื่อที่อยู่ในวัฒนธรรมประชานิยม กล่าวคือ สามารถผลิตได้เป็นจำนวนมากเพื่อคนจำนวนมาก มีจุดมุ่งหมายเพื่อการค้า ซึ่งสื่อทุกรูปแบบเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตและส่งผลต่อสังคมในแต่ละยุคสมัย

เปรม สวนสมุทร (2547, หน้า 28) สรุปแนวทางการศึกษาวรรณกรรมตามแนวคิดวัฒนธรรมประชานิยม ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายหลักคือเน้นการพิจารณามิติของผู้เสพที่เป็นมหาชน ซึ่งเป็นแนวสนใจหลักของการศึกษาการบริโภควัฒนธรรมตามแนวคิดของวัฒนธรรมประชานิยม
2. ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาเดิมเมื่อเรื่องเดิมนั้นถูกนำเสนอใหม่ ผ่านสื่อชนิดใหม่ ในวัฒนธรรมใหม่ (วัฒนธรรมประชานิยม)
3. วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยเน้นการศึกษาอิทธิพลของผู้เสพที่มีต่อการสร้างสรรค์งานของผู้สร้าง เพื่อให้ผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นนั้น “ขาย” ได้ในวัฒนธรรมประชานิยม

จากแนวทางการศึกษาวรรณกรรมตามแนวคิดวัฒนธรรมประชานิยมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยแบ่งประเด็นในการวิเคราะห์พลวัตวัฒนธรรมประชานิยมของสังข์ทองในสังคัมร่วมสมัยได้เป็นมิติของผู้เสพที่เป็นมหาชนและอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งาน และการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาเมื่อถูกนำเสนอใหม่ ดังนี้

1. มิติของผู้เสพที่เป็นมหาชนและอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งาน

ผู้เสพในมิติของการศึกษาด้านวรรณกรรมคือผู้ที่รับสารในเรื่องหรือรูปแบบต่าง ๆ ตามความสนใจหรือความต้องการของตนเอง ซึ่งมีสิทธิ์ในการเลือกเสพหรือเลือกรับได้ตามความนิยมและรสนิยมส่วนตัว ผู้เสพที่เป็นมหาชนคือคนส่วนใหญ่ในสังคมอาจเป็นคนหนุ่มสาว วัยรุ่นและวัยทำงานหรืออาจหมายถึงเยาวชนที่สามารถเลือกรับสารด้วยตนเองได้ ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่าผู้เสพมีแนวความนิยมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตามกระแสสังคมที่เป็นที่นิยมในแต่ละช่วงเวลา แม้ในช่วงปีเดียวกันก็ยังมีกระแสความนิยมที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้เสพที่เป็นมหาชนหรือคนส่วนใหญ่จะสามารถทำให้วัฒนธรรมนั้นถูกเลือกขึ้นมาเป็นที่นิยมได้

จากการศึกษาในมุมมองของวรรณคดีวรรณกรรมที่มีการดัดแปลงมาอยู่ในรูปแบบของสื่อร่วมสมัย ส่งผลต่อการรับสารที่ทำให้ผู้เสพเข้าถึงได้ง่ายขึ้น จากวรรณกรรมเพื่อการอ่านมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นการนำเสนอผ่านการแสดง เช่น ละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบันเพราะสามารถเข้าถึงได้ง่าย เข้าถึงได้ทุกเพศทุกวัย หรือการ์ตูนแอนิเมชัน แม้จะเป็นการนำเสนอที่เกิดจากการวาดภาพ สร้างให้เกิดเป็นภาพเคลื่อนไหว ใช้เสียงบรรยายประกอบ ซึ่งเป็นการนำเสนอที่เกิดจากจินตนาการของผู้ผลิตหรือผู้สร้าง แต่เมื่อมีการถ่ายทอดผ่านสื่อที่เข้าถึงได้ง่ายอย่างโทรทัศน์ ก็ทำให้เกิดความนิยมได้เช่นกัน รวมถึงหนังสือภาพ ที่สามารถตีตลาดของกลุ่มผู้อ่านวรรณกรรมที่เป็นเด็กและเยาวชนเพราะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้าใจง่าย เนื้อหาไม่ยาวมากมีภาพประกอบที่เป็นการส่งเสริมจินตนาการ ทำให้ได้รับความนิยมไม่น้อยไปกว่าการ์ตูนแอนิเมชันหรือละครโทรทัศน์ จากที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นมิติของผู้เสพที่เป็นมหาชนที่เข้าถึงสื่อรูปแบบต่าง ๆ ได้ง่ายและรวดเร็ว ทำให้มีการเสพสื่อและส่งผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานของผู้ผลิตได้ไม่น้อย

หากไม่มีผู้เสพหรือมีจำนวนไม่มากพอก็ทำให้สารหรือสื่อประเภทนั้น ๆ ไม่สามารถขายและได้รับความนิยมในสังคมปัจจุบันได้

ผู้เสพมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งาน เพราะเป็นผู้รับสารโดยตรง มีส่วนเกี่ยวข้องกับเพศ อายุ อาชีพ การศึกษา หรือแม้กระทั่งรสนิยมส่วนบุคคล ซึ่งส่งผลโดยภาพรวมของการผลิตสื่อในด้านของเพศสามารถใช้เป็นกลุ่มเป้าหมายในการผลิตงานได้เพราะเพศที่แตกต่างจะชอบในเนื้อหาในการนำเสนอที่ต่างกันด้วย เช่น เพศหญิงมีความสนใจเกี่ยวกับความสวยงาม เนื้อหาที่เป็นนวนิยายเพื่อฝัน ส่วนเพศชายอาจชอบด้านการต่อสู้หรือกีฬา ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับรสนิยมส่วนบุคคลด้วย เพศหญิงอาจชอบในสิ่งที่เพศชายชอบ หรือเพศชายอาจชอบในสิ่งที่เพศหญิงชอบหรืออาจมีความชอบทั้งสองรูปแบบ ในด้านของอายุ จะเกี่ยวข้องกับประสบการณ์และการรับรู้ของบุคคลร่วมด้วย ผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ก็มักจะเลือกเสพสื่อที่เกี่ยวกับประสบการณ์หรือมีผลต่อตนเอง ส่วนช่วงวัยที่เป็นเด็กและเยาวชนอาจชื่นชอบในความสนุกสนาน ความท้าทาย ความแปลกใหม่ การเลือกรับสารจากสื่อในรูปแบบต่าง ๆ จึงเกี่ยวข้องกับอายุด้วย และการศึกษาก็มีอิทธิพลในการเลือกรับสารเช่นกัน เพราะผู้ที่อยู่ในแวดวงการศึกษาเดียวกันก็จะมีแนวคิดที่คล้ายกัน สอดคล้องกันตามประสบการณ์ จึงเลือกรับสารตามสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อผู้ผลิต

ปัจจุบันคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนไทยมีพฤติกรรมการเลือกเสพสื่อที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น และส่วนใหญ่มักเลือกเสพสื่อตามความนิยมและมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องที่น่าสนใจ ดังนั้น การเลือกสื่อแนะนำเสนอวรรณคดีไทยให้เป็นที่รู้จักในหมู่เยาวชนไทยได้นั้น จึงต้องเลือกช่องทางการนำเสนอให้มีความเหมาะสมและตรงกับค่านิยมของผู้เสพกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเยาวชนไทยจะมีพฤติกรรมและความคิดไปตามวัฒนธรรมประชานิยม ดังนั้นการเลือกเสพสื่อก็จะเป็นไปตามค่านิยมหรือกระแสของแต่ละช่วงเวลา ผู้ผลิตจึงต้องรู้เท่าทันค่านิยมของผู้เสพ การเลือกตัวบทที่จะนำมาผลิตซ้ำ การเลือกใช้สื่อในการนำเสนอ และการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อตอบสนองผู้เสพจึงถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผลงานสามารถสร้างผลกำไรทางธุรกิจและเป็นที่ยอมรับแพร่หลายได้ (รัชรินทร์ อุดเมืองคำ, 2552, หน้า 157) ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์งานที่ผู้ผลิตจะต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ได้รับความนิยมแต่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นวรรณคดีไทยที่มีคุณค่าต่อสังคมไทย

จากการวิเคราะห์ในมิติของผู้เสพที่เป็นมหาชนและอิทธิพลของผู้เสพต่อการสร้างสรรค์งาน ทำให้ได้เห็นพลวัตวัฒนธรรมประชานิยมของสังคมร่วมสมัย ผู้วิจัยเห็นว่าแนวโน้มที่จะมีการนำเรื่องสังข์ทองมาผลิตซ้ำและต่อยอดนำเสนอในสื่อที่มีความหลากหลาย จากกระแสความนิยมในด้านวรรณคดีวรรณกรรม และความเป็นไทยที่เข้ามามีบทบาทในกลุ่มเยาวชนมากขึ้น เห็นได้จากกระแสการแต่งกายด้วยชุดไทย การท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน การนำเสนอในสื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้เกิดกระแสความเป็นไทย ที่ยังคงเห็นอยู่ในสังคมปัจจุบันและอาจมีต่อเนื่องในอนาคต

2. การเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาเมื่อถูกนำเสนอใหม่

การสร้างสรรคและผลิตผลงานในวัฒนธรรมประชานิยมมีการปรับตัวเพื่อให้เข้าถึงผู้เสพในจำนวนมาก เป็นการตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิต ดังนั้นผู้ผลิตจะต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและทันกระแสความนิยมของมหาชนในแต่ละยุค

จากการวิเคราะห์สื่อที่มีการนำเนื้อหาของวรรณคดีไทยมาผลิตซ้ำในวัฒนธรรมประชานิยม พบว่าผู้ผลิตมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ เนื้อหาและภาษา ตัวละคร พร้อมทั้งแทรกแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบ ผู้ผลิตมีการใช้สื่อที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายมาเป็นตัวกลางในการนำเสนอและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เช่น การปรับวรรณคดีไทยในรูปแบบกลอนบทละครมาเป็นนวนิยายร้อยแก้ว ที่มีการปรับให้อ่านง่าย เข้าใจง่ายขึ้น ทั้งยังปรับให้เป็นสื่อออนไลน์ในรูปแบบของหนังสือที่สร้างขึ้นด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (e-book) มีลักษณะเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และเป็นการสร้างรายได้ให้กับนักเขียนอีกรูปแบบหนึ่งหรือในรูปแบบหนังสือภาพเพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนเข้าถึงได้ง่าย เพราะอยู่ในช่วงวัยที่มีพัฒนาการที่ต้องฝึกฝนด้านการอ่าน การเขียน การสร้างจินตนาการ มีการใช้ภาพประกอบทั้งภาพวาดและภาพที่สร้างโดยใช้เทคโนโลยีที่ทำให้ได้ภาพตามจินตนาการของผู้วาดและผู้ผลิต ซึ่งภาพประกอบเรื่องเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเนื้อหาและเกิดความสนุกสนานตามเนื้อเรื่องรวมทั้งจินตนาการและทักษะด้านอื่น ๆ หรือในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชันหรือการ์ตูนภาพเคลื่อนไหว ที่มีการใช้ภาพวาดจากเทคนิคพิเศษและใช้โปรแกรมสร้างให้เกิดภาพเคลื่อนไหว มีเสียงบรรยายประกอบ รวมทั้งเสียงเพลงและเสียงอื่น ๆ ประกอบที่ทำให้ผู้ชมเข้าถึงเนื้อหาและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้ดียิ่งขึ้นเมื่อนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ยิ่งทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมได้มากขึ้นเพราะเป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่ายในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการดัดแปลงให้อยู่ในรูปแบบละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อที่สร้างปรากฏการณ์หลายอย่างในสังคมไทย การนำวรรณคดีไทยมาผลิตซ้ำเป็นละครเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่สามารถนำเสนอรายละเอียดเนื้อหาของเรื่องได้ใกล้เคียงตัวบทต้นทางมากที่สุด เพราะเป็นการใช้ผู้แสดง สถานที่ บทสนทนาและการสร้างอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง นอกจากนี้ยังพบในเพลงร่วมสมัยที่นำเนื้อหาของวรรณคดีมาแทรกไว้ในเพลงทำให้ผู้ฟังเข้าถึงได้ง่ายขึ้น เป็นการปรับตัวของผู้ผลิตในด้านการปรับรูปแบบที่ทำให้วรรณคดีไทยเข้าถึงกลุ่มผู้ชมที่หลากหลายช่วงอายุ เพศ วัย การศึกษา และกลุ่มอาชีพ

การเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาและภาษา มีการปรับเปลี่ยนและดัดแปลงให้สอดคล้องกับรูปแบบของสื่อ โดยในหนังสือภาพจะเห็นได้ว่าการตัดฉาก เหตุการณ์หรือตัวละครที่ไม่สำคัญออกเพื่อให้เนื้อหาลงตัว ทำให้ผู้เสพที่เป็นเด็กและเยาวชนรู้จักเรื่องสังข์ทองได้โดยสรุป ทั้งนี้ผู้ผลิตยังคงรักษาเนื้อเรื่องตอนสำคัญไว้ตามโครงเรื่องของต้นฉบับ และมีการปรับภาษาให้เข้าใจง่ายเหมาะสมกับ

ช่วงวัยของผู้อ่าน ส่วนในรูปแบบนวนิยายมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้มีความแปลกใหม่ ใช้ภาษาเข้ากับยุคสมัย เช่น นวนิยายเรื่องสังข์เอง #อย่าทุบหนู ของนักเขียนนามปากกา Slowlycatt ที่ได้นำเค้าโครงการกำเนิดผิดปกติจากเรื่องสังข์ทองมานำเสนอผ่านสื่อร่วมสมัย ส่วนนวนิยายเรื่องทางเทวดาของแก้วแก้ว ใช้เค้าเรื่องและแรงบันดาลใจจากเรื่องของมนุษย์และเทวดาบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าด้วยการทำดีได้ดีเพราะสวรรค์มีตา ความเชื่อนี้ไม่เคยห่างหายไปจากคนที่ดีเพราะเป็นคนดี จิตใจดีและคิดดี ซึ่งเป็นการนำแนวคิดหลักจากเรื่องสังข์ทองมาปรับใช้ในสื่อร่วมสมัยได้อย่างน่าสนใจ หรือในนวนิยายเรื่องรักเวอร์วังสังข์ทองเลือกคู่ ของนักเขียนนามปากกาอรุณวดี ที่ได้นำเค้าโครงการเลือกคู่จากเรื่องสังข์ทองมาปรับใช้ในงานเขียนยุคใหม่ มีการปรับตัวละครและเหตุการณ์ให้เป็นไปตามยุคสมัยที่กล่าวถึงในเนื้อเรื่อง หรือนวนิยายเรื่องวังจัญญาเลี้ยงมาลัย ของนักเขียนนามปากกา Queendust ที่ได้นำเค้าโครงการเลี้ยงพวงมาลัยเลือกคู่ของรจนาจากเรื่องสังข์ทองมาปรับใช้ในกลุ่มของนวนิยายวาย (Boy Love / Yaoi) ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนที่ทำให้เกิดความแปลกใหม่เมื่อการเลี้ยงมาลัยไม่เพียงเป็นการเลือกคู่ครองเท่านั้นแต่ยังเป็นวิธีถอนคำสาปแห่งตระกูลที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ โดยผู้แต่งได้ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเนื้อหาให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่น่าเสนอได้อย่างน่าสนใจ

ส่วนในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน มีการนำเสนอโดยปรับเปลี่ยนเนื้อหา มีการแทรกเหตุการณ์ในปัจจุบัน การใช้ชื่อตัวละครที่ต่างไปจากตัวบทต้นทาง การแทรกมุกตลก การแทรกประเด็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่น ในตอนที่เทวดาติดต่อสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก การส่งสารของท้าวภูงศ์ถึงนางพันธุรัตด้วยปลาบินอีเอ็มเอสที่รับข้อมูลผ่านศูนย์จากปลาโอเปอเรเตอร์ เป็นต้น ซึ่งทำให้เนื้อหามีความแปลกใหม่ ตลกขบขันเข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันแต่ยังคงได้รับเนื้อหาของเรื่องอย่างครบถ้วนตามโครงเรื่องต้นฉบับ มีการใช้คำศัพท์ สำนวนภาษาที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนาน และในละครโทรทัศน์ มีการปรับเปลี่ยนและดัดแปลงเนื้อหาที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการผลิตที่ต้องการเข้าถึงกลุ่มผู้ชมที่มีความหลากหลาย ขยายฐานผู้ชมให้มากขึ้น โดยการแทรกเรื่องราวที่สะท้อนสังคมในปัจจุบัน การใช้เหตุการณ์ที่แปลกใหม่ รวมทั้งการปรับรูปแบบการนำเสนอที่เป็นการตัดสลับฉากที่ทำให้ผู้ชมได้เห็นมิติของเวลาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันในเรื่อง เช่น การนำเสนอฉากในเมืองสามนต์แล้วมีการตัดฉากไปนำเสนอเรื่องราวในเมืองพาราณสี ทำให้ผู้ชมได้เห็นเหตุการณ์ของทั้งสองเมืองในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งมีความใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังใช้คำศัพท์ สำนวนภาษาที่สอดคล้องกับบุคลิกลักษณะของตัวละคร เช่น ตัวละครที่เป็นเชยของท้าวสามนต์มีการขยายความให้เห็นที่มาของแต่ละบุคคล โดยใช้สำเนียงการพูดและภาษาให้สอดคล้องกับประเทศที่มาไม่ว่าจะเป็นเชยแขก เชยจีน เชยลาว เชยพม่า เชยฝรั่ง ทำให้ผู้ชมเข้าใจและเข้าถึงเนื้อหาที่ผู้ผลิตต้องการนำเสนอยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังพบละครโทรทัศน์เรื่อง เงาะแท้แซ่ฮีโร่ ที่ได้นำเค้าโครงจากเรื่องสังข์ทองมาปรับใช้ ทั้งการนำตัวละครเอกอย่างพระสังข์หรือเจ้าเงาะ มาแทรกในเนื้อเรื่องที่ข้ามมิติมาอยู่ในยุคปัจจุบัน และนำอนุภาคความเป็นตัวละครที่มีอิทธิฤทธิ์สามารถใช้

ของวิเศษได้มานำเสนอในสื่อร่วมสมัย รวมถึงการใช้ชื่อตัวละคร เช่น รจนา ในเรื่องดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยน

การเปลี่ยนแปลงด้านตัวละคร เป็นการปรับที่เห็นได้ชัดซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาที่นำเสนอ เมื่อเนื้อหาถูกปรับเปลี่ยน ตัวละครก็ถูกเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน ทั้งการเพิ่ม ลด บทบาท หรือตัดตัวละครที่ไม่จำเป็นหรือมีบทบาทน้อยในเรื่องออก แต่ยังคงรักษาโครงเรื่องหลักไว้ครบถ้วน โดยในหนังสือภาพ พบว่ามีการตัดตัวละครจากตัวบทต้นทางออก เช่น พระธิดาจันที เพราะมีบทบาทเพียงตอนที่ทำตามคำสั่งของนางจันทาให้ไปขอตำแหน่งพระมเหสีและแต่งตั้งให้ตนเป็นใหญ่ ซึ่งในหนังสือภาพทำให้ตัวละครนางจันทามีบทบาทในประเด็นนี้แทน และยังพบว่าหนังสือภาพมีการกล่าวถึงตัวละครแต่ไม่ได้แสดงบทบาทในเรื่อง เช่น นางมณฑาที่ถูกกล่าวถึงตามตัวบทต้นทาง แต่ไม่ได้กล่าวถึงการกระทำหรือมีส่วนทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่องดำเนินไป นอกจากการตัดหรือลดบทบาทแล้วในหนังสือภาพยังมีการเพิ่มตัวละครเพื่อให้ตัวละครเอกได้แสดงบทบาทเพิ่มขึ้น เช่น ในหนังสือภาพสำนักพิมพ์อักษรคิดส์ ตอนที่พระสังข์ต้องออกเดินทางตามหาบิดามารดา ระหว่างทางต้องต่อสู้กับแม่หม่อมมรดดำ ควายธนู และผีพราย ซึ่งเป็นการเพิ่มตัวละครที่ทำให้กลุ่มผู้อ่านเกิดความสนุกสนาน ตื่นเต้น และแปลกใหม่ ผู้วิจัยยังพบว่าการสร้างสรรค์ตัวละครด้านกายภาพที่สอดคล้องกับความนิยมในปัจจุบันทั้งการใช้รูปร่าง รูปทรงของตัวละครและสีหน้าที่สวยงามตามรูปแบบของสื่อที่นำเสนอ

การเปลี่ยนแปลงด้านตัวละครในการ์ตูนแอนิเมชัน เห็นได้ชัดจนกว่าจะมีการเพิ่มตัวละครที่สร้างความตลกขบขันเพื่อสร้างความสนใจให้กับผู้เสพ ด้วยระยะเวลาในการนำเสนอที่ค่อนข้างยาวทำให้มีการสร้างตัวละครขึ้นมาใหม่ที่ทำหน้าที่สร้างความตลกขบขัน แทรกมุกตลกในคำพูดของตัวละครหรือในเหตุการณ์ เช่น สงกา ที่เพิ่มเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยพระสังข์ เป็นต้น นอกจากการสร้างขึ้นมาใหม่แล้ว ตัวละครที่มีอยู่เดิมก็มีการปรับเปลี่ยนลักษณะของตัวละครให้ตลกขึ้น เช่น หกเขย หกพระธิดา พระอินทร์ เป็นต้น ซึ่งการดัดแปลงตัวละครให้ตลกขบขันนี้น่าจะทำให้กลุ่มผู้เสพเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนมีความสนใจเรื่องสังข์ทองอย่างต่อเนื่อง แม้เนื้อเรื่องจะมีความยาว เพราะตัวละครเหล่านี้จะทำให้เกิดเหตุการณ์ที่แปลกประหลาดสร้างความสนุกสนานตลอดทั้งเรื่อง

การเปลี่ยนแปลงด้านตัวละครในละครโทรทัศน์ มีการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับสื่อที่ผู้ผลิตสร้างสรรค์ขึ้น โดยใช้ผู้แสดงจริงรวมทั้งเทคนิคอุปกรณ์ประกอบอื่น ๆ ในการสร้างตัวละครที่เกิดจากจินตนาการ ผู้ผลิตใช้การแต่งกายที่บ่งบอกชนชั้นของตัวละครในเรื่อง จากการวิเคราะห์การดัดแปลงในละครโทรทัศน์พบว่า มีการเพิ่มตัวละครใหม่และเพิ่มบทบาทตัวละครเดิมให้มากขึ้น เพราะระยะเวลาในการนำเสนอที่ยาวนานข้ามปี ผู้ผลิตสามารถแทรกเหตุการณ์ที่ทำให้ตัวละครได้แสดงบทบาทและเพิ่มเติมตัวละครใหม่ที่ไม่มีในตัวบทต้นทางซึ่งสร้างความแปลกใหม่ให้กับ

ผู้รับสารได้ การเพิ่มตัวละครใหม่ เช่น หอยทาก ทำให้เนื้อเรื่องมีความสอดคล้องกันมากขึ้น มีผู้ช่วยพระสังข์ที่สมเหตุสมผล การเพิ่มตัวละครภยนาตราซึ่งเป็นอาจารย์ของแม่เฒ่าสุเมธาก็สร้างความแปลกใหม่และทำให้เรื่องราวน่าสนใจมากขึ้น เพราะผู้เสพต้องคอยลุ้นว่าตัวละครเอกจะสามารถเอาชนะตัวละครฝ่ายอธรรมนี้ได้หรือไม่ ส่วนนางเงาะก็เป็นอีกตัวละครที่ไม่มีในตัวบทต้นทางแต่ผู้ผลิตได้นำมาแทรกไว้ให้เกิดความแปลกใหม่ซึ่งเกิดจากการที่พระอินทร์ได้เสกให้รูปเงาะไปอยู่กับรจนาแล้วรจนาได้ลองสวมใส่จนกลายเป็นเงาะหญิงเพื่อไปต่อสู้อะและช่วยเหลือพระสังข์ในการกำจัดตัวละครฝ่ายอธรรม นอกจากการสร้างตัวละครขึ้นใหม่แล้ว ยังมีการเพิ่มบทบาทของตัวละคร เช่น พระธิดาจันทร์ ที่มีบทบาทจนถึงตอนจบของเรื่องโดยการช่วยเหลือนางจันทร์เทวีและคนอื่น ๆ ให้รอดพ้นจากแม่เฒ่าสุเมธ่าและภยนาตรา นอกจากการเพิ่มบทบาทแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ในละครโทรทัศน์มีการใช้ผู้แสดงที่สอดคล้องกับสมัยนิยม กล่าวคือ ใช้ผู้แสดงที่มีรูปร่างหน้าตาตามแบบที่นิยม เช่น การปรับรูปร่างเจ้าเงาะให้มีมัดกล้ามเนื้อ เป็นที่นิยมในกลุ่มคนรักสุขภาพและชื่นชอบรูปร่างที่สวยงาม ซึ่งต่างไปจากตัวบทต้นทางที่เจ้าเงาะตัวอ้วนมีพุง อีกทั้งการเลือกผู้แสดงก็ส่งผลต่อการนำเสนอในละครโทรทัศน์เพราะกระแสความนิยมในตัวผู้แสดงเองทำให้มีการสร้างฐานแฟนคลับขึ้นจำนวนมาก รวมถึงกระแสคู่พระนางที่ทำให้ผู้ชมชื่นชอบและติดตามจนทำให้เกิดเป็นปรากฏการณ์ละครพื้นบ้านจักร ๆ วงศ์ ๆ จนสร้างรายได้ให้กับผู้ผลิตและผู้แสดงมากขึ้น เป็นแนวทางให้ผู้ผลิตเลือกสรรผู้แสดงให้เป็นไปตามกระแสหรือยุคสมัยนิยม

การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิด พบว่าในสื่อร่วมสมัยทุกรูปแบบยังคงรักษาและนำเสนอแนวคิดเดิมจากตัวบทต้นทาง เช่น ความกตัญญู การมองคนที่ภายนอก เป็นต้น แต่มีการตีความใหม่และความหมายบางประการที่เพิ่มขึ้นมาคือแนวคิดเรื่องกลุ่มเพศที่สาม ที่ผู้ผลิตได้นำมาแทรกในละครโทรทัศน์ ด้วยกระแสสังคมในปัจจุบันที่มีการเรียกร้องสิทธิเรื่องเพศมากขึ้น มีการแสดงออกอย่างเปิดเผย และใช้สื่อในการนำเสนอเรื่องเพศทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น ผู้ผลิตได้นำแนวคิดนี้มาแทรกในเรื่องสังข์ทองผ่านตัวละครชายที่มีความรู้สึกรักใคร่เปลี่ยนแปลงไปจากเพศสภาพ ซึ่งเป็นการแทรกแนวคิดที่สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคม

จากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาเมื่อถูกนำเสนอใหม่ในสื่อร่วมสมัย ทำให้เห็นการปรับตัวของผู้ผลิตที่มีการปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบ เนื้อหา ภาษา และตัวละครเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านหรือผู้ชม เพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิตในวัฒนธรรมประชานิยมที่มีพลวัตเคลื่อนที่ไปอย่างไร้ขอบตามกระแสสังคม ส่งผลให้มีการพัฒนารูปแบบการสร้างสรรคัวรรณคดีไทยในสื่อสังคมร่วมสมัยเพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวรรณคดีไทยให้คงอยู่คู่สังคมไทย

บทที่ 3

เปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย

การศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย ผู้วิจัยใช้บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นตัวบทต้นทาง และใช้สื่อร่วมสมัยในการวิเคราะห์ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ หนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ เป็นตัวบทปลายทาง ดังนี้

1. หนังสือภาพนิทานไทยเรื่องเอกสังข์ทอง สำนักพิมพ์ห้องเรียน จำกัด (2550)
2. การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง บริษัท บรอดคาซท์ เทเลวิชั่น จำกัด (2549)
3. ละครโทรทัศน์สังข์ทอง บริษัท สามเศียร จำกัด และบริษัท ดีต้า วิดีโอ โปรดักชั่น จำกัด บทโทรทัศน์โดย ภาวิต (2561)

การศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการศึกษา ดังนี้

1. โครงเรื่อง
2. ตัวละคร
3. ฉาก
4. แนวคิด

โครงเรื่อง

โครงเรื่อง หมายถึงเรื่องราวที่กวีกำหนดขึ้นไว้ก่อนล่วงหน้าว่าจะมีปัญหาเกิดข้อขัดแย้งตามเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตัวละครหรือความขัดแย้งในจิตใจของตัวละคร (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2520, หน้า 78)

การเรียงลำดับความคิดหรือความรู้ที่ผู้เขียนจะเขียนอะไรก่อนหลัง จะเริ่มต้นเรื่องที่ไหน ดำเนินต่อไปอย่างไรและจบอย่างไร ซึ่งการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องอาจเรียงตามการเดินของเข็มนาฬิกาหรือตามปฏิทิน เล่าเรื่องย้อนหลัง เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องโดยกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดในสถานที่หนึ่งและสถานที่อื่นที่เกิดในเวลาตรงกันหรือต่างกันสลับกันไป (วิภา กงกะนันทน์, 2533, หน้า 83-87)

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดหรือทฤษฎีการวิเคราะห์โครงเรื่อง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของนักวิชาการมาสรุปเป็นกรอบในการวิเคราะห์กลวิธีการสร้างโครงเรื่องเพื่อเปรียบเทียบการลำดับเหตุการณ์ ปมปัญหาหรือความขัดแย้งที่นำเสนอในสื่อแต่ละประเภท

การศึกษาโครงเรื่องของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ฤกษ์ฉาย และคณะ (2547) ได้วิเคราะห์โครงเรื่องสังข์ทอง พบว่าเรื่องราวของพระสังข์ ตัวเอกของเรื่องที่เกิดมาในร่างของหอยสังข์ เป็นเหตุให้ถูกเนรเทศออกจากเมืองเพราะความอิจฉาของมเหสีฝ่ายซ้าย จึงต้องไปอยู่กับตายายที่กระท่อมชายป่า แต่มเหสีฝ่ายซ้ายพยายามฆ่าพระสังข์ ในที่สุดจึงถูกนำไปถ่วงน้ำ พญานาคได้ช่วยเหลือและนำไปให้นางยักษ์เลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม พระสังข์ได้ขโมยของวิเศษณ์หนีนางยักษ์เพื่อตามหาพระมารดา และได้เดินทางไปยังเมืองหนึ่ง มีพระธิดาเจ็ดองค์ กำลังทำพิธีเลือกคู่ พระธิดาองค์สุดท้ายต้องเลือกพระสังข์ในร่างของเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง เจ้าเมืองไม่พอพระทัยในราชบุตรเขย จึงขับไล่ไปอยู่กระท่อมปลายนา พระอินทร์ลงมาทำตีสลึง ไม่มีผู้ใดตีสลึงชนะ พระสังข์จึงถอดรูปเงาะและออกตีสลึงจนได้รับชัยชนะ ต่อมาพระบิดาและพระมารดาของพระสังข์ออกตามหาจนได้พบกัน ทั้งสามกษัตริย์เดินทางกลับบ้านเมือง

จากการศึกษาวิเคราะห์โครงเรื่องที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ พบว่าสื่อที่มีการนำเรื่องสังข์ทองไปถ่ายทอดในรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ จะดำเนินเรื่องราวตามโครงเรื่องหลัก ใช้ประเด็นปัญหาจากตัวบทต้นทาง แต่จะมีการเพิ่มเติมเหตุการณ์บางอย่าง เพื่อให้เรื่องราวสนุกสนาน น่าติดตาม เหมาะสมกับช่วงเวลาและยุคสมัยที่นำเสนอ สอดคล้องกับสื่อปลายทางที่ต้องการนำเสนอไปสู่ผู้อ่านหรือผู้ชม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบโครงเรื่องของตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางโดยแบ่งเป็นตอนตามตัวบทต้นทางดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 โครงเรื่องย่อสังข์ทองในสื่อร่วมสมัย

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
ตอนที่ 1 กำเนิด พระสังข์	ท้าวศวมลทรง จัดพิธีบวงสรวง เทพดาเพื่อขอ โอรส สี่ราชสมบัติ เทวดาได้ลงไป	ท้าวศวมลทรง จัดพิธีบวงสรวง เทพดาเพื่อขอ โอรส สี่ราชสมบัติ เทวดาจึงจุติลง	ท้าวศวมลได้ทำพิธี บวงสรวงขอพรจาก เทวดา เพื่อขอโอรส สี่ราชสมบัติ เทวดา จึงจุติลงมาเกิด ในครรภ์พระนางจันท์	ท้าวศวมลเรียกพระ มเหสีจันทวี พระมเหสี จันทา และสนมคนอื่น ๆ เข้าเฝ้า เพื่อแจ้งเรื่อง การมีพระราชโอรส พระมเหสีจันทวีหวัง

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
	เกิดในครรภ์ของนางจันทเทวีแล้วได้คลอดบุตรเป็นหอยสังข์ ท้าวศวิมลกษัตริย์และอภัยมาส่วนนางจันทเทวีได้ช่องทางจึงใส่ร้ายทำให้นางจันทเทวีถูกขับไล่ออกจากเมืองแล้วได้มาอาศัยที่กระท่อมตายายจนได้รู้ความจริงว่าหอยสังข์เป็นมนุษย์แล้วได้ทูลหอยสังข์แตก	มาเกิดในครรภ์พระนางจันทเทวีเมื่อครบกำหนดพระนางจันทเทวีกลับคลอดลูกเป็นหอยสังข์สนมจันทเทวีก็ยุยงจนท้าวศวิมลขับไล่นางจันทเทวีและหอยสังข์จากเมืองแล้วได้มาอาศัยที่กระท่อมตายายจนได้รู้ความจริงว่าหอยสังข์เป็นมนุษย์แล้วได้ทูลหอยสังข์แตก	เทวี ส่วนนางจันทเทวี อัจฉริยได้ให้หมอทองทำพิธีเสกทารกแต่ไม่สำเร็จ เมื่อนางจันทเทวีประสูติพระโอรสเป็นหอยสังข์ ท้าวศวิมลโกรธและเสียใจมาก นางจันทเทวีแอบไปดูจนรู้ จึงคิดวางแผนใส่ร้าย ท้าวศวิมลหลงเชื่อจึงขับไล่นางจันทเทวีและหอยสังข์ออกจากวัง นางจึงได้มาอาศัยที่กระท่อมจนได้รู้ความจริงว่าหอยสังข์เป็นมนุษย์แล้วได้ทูลหอยสังข์แตก	พิงพาสังคค์ศีลธิ์ โดยจะจัดพิธีบวงสรวง นางจันทเทวีทราบเรื่อง ก็เร่งจัดเตรียมของเพื่อทำพิธีบวงสรวงเช่นกัน เทวดาที่ใกล้จะสิ้นอายุขัย ได้ลงมาจุดในครรภ์ของนางจันทเทวีเมื่อนางจันทเทวีให้กำเนิดพระราชโอรสเป็นหอยสังข์ ท้าวศวิมลทราบก็ตกใจและเสียใจมาก เมื่อนางจันทเทวีรู้ว่านางจันทเทวีคลอดลูกเป็นหอยสังข์ จึงวางแผนกำจัดทำให้นางจันทเทวีถูกขับไล่ออกจากเมืองแล้วมาอาศัยอยู่ที่กระท่อมตายาย จนในที่สุดได้รู้ว่าหอยสังข์เป็นมนุษย์ นางจันทเทวีจึงได้ทูลหอยสังข์
ตอนที่ 2 ถ่วงพระสังข์	นางจันทเทวีรู้ว่าหอยสังข์เป็นมนุษย์ก็เกิดความริษยาจึงทำเสน่ห์ให้ท้าวศวิมลหลงใหลแล้วสั่ง	เมื่อนางจันทเทวีได้ข่าวลูกชายในหอยสังข์ของนางจันทเทวีก็ยุยงท้าวศวิมลว่าพระสังข์เป็น	นางจันทเทวีพยายามทำให้ท้าวศวิมลสนใจบุโรหิตเสนอนิเวศให้หมอทอง (หมอทอง) ทำเสน่ห์ ท้าวศวิมลจึงหลงเสน่ห์นางจันทเทวีส่วนนางจันทเทวีพา	นางจันทเทวีไม่พอใจที่ตนคลอดลูกเป็นพระธิดาแล้วท้าวศวิมลไม่ค่อยสนใจ คุณท้าวอำไพจึงแนะนำให้ทำเสน่ห์เผาสุเมธาทำพิธีทำเสน่ห์ให้นางจันทเทวี

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
	ทหารไปฆ่าพระ สังข์ แต่ด้วย บุญญาธิการจึง รอดมาได้ จนใน ที่สุดนางจันทา ร้ายมนต์ ทำให้ ท้าวศวิมลสัง ทหารนำตัวพระ สังข์ไปถ่วงน้ำ	ลูกชู้ควรถูกกำจัด เสีย ท้าวศวิมล ก็สังหารให้ทำ ตาม แต่ด้วย บุญญาธิการก็ไม่ มีอะไรทำร้าย พระสังข์ได้ นาง จันทาจึงเป่า มนตร์ซ้ำให้จับ พระสังข์ถ่วงน้ำ	พระสังข์ไปหาตายาย ระหว่างทางมีชาวบ้าน เห็นเด็กก็สงสัยและ ตามไปดู นางจันทเทวี พาพระสังข์มาถึง กระท่อมตายายและ เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ ฟัง หญิงชาวบ้านได้ยิน จึงนำเรื่องไปประกาศ ให้ชาวบ้านฟัง บุโรหิต ได้ยินข่าวจึงไปทูลนาง จันทา ท้าวศวิมลสัง เสนาจันและเหล่า ทหารให้ตามหา นางจันทเทวีและลูกให้ พบและให้ประหาร ชีวิตทันที รุกขเทวดา ช่วยกันปกป้องพระ สังข์แต่ไม่สำเร็จ พระ สังข์จึงโดนจับไป เสนา จันพยายามฆ่าพระ สังข์แต่ไม่สำเร็จ บุโรหิตจึงแนะนำนาง จันทาให้นำพระสังข์ไป ถ่วงน้ำ	พร้อมทั้งสอนมนตรา มหรรวยให้ จนท้าวศวิมลหลงไหล แม่เผ่าสุเมธา เสนอแนะวิธีกำจัด นางจันทเทวี โดยให้ นางจันทาไปทูล ท้าวศวิมลว่า นางจันทเทวีมีลูกกับชู้ ท้าวศวิมลหลงเชื่อ สังหารให้นำตัว พระสังข์ไปถ่วงน้ำ นาง จันทเทวีตามมาถึงวัง ได้ยินชาวบ้านพูดเรื่อง เด็กถูกจับถ่วงน้ำเพราะ เป็นลูกชู้ของนางจันท เทวีนางจึงเป็นลม ชาวบ้านช่วยให้นาง จันทเทวีฟื้นแล้วนางก็ รีบตามไปที่ทะเล หอย தாகมาเตือนสตินาง จันทเทวีจึงแอบเข้าไป ในวัง ได้รู้ว่าท้าวศ วิมลถูกมนต์สะกด แล้ว นางก็ให้หอยதாகแปลง กายให้นางเป็นหญิง ชราแล้วเข้าไปเป็น วิเศษในห้องเครื่อง
ตอนที่ 3 นางพันธุรัต เลี้ยงพระสังข์	พระสังข์จมลงใต้ บาดาล ท้าว ภุชงค์พญานาค ช่วยพระสังข์ไว้ และนำพระสังข์	ท้าวภุชงค์ ช่วยชีวิตพระ สังข์ไว้ แล้วจึง คิดฝากให้เพื่อน ซึ่งเป็นนางยักษ์	พระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำ นางจันทาหักหลัง บุโรหิตโดยการผลัก บุโรหิตลงน้ำไปด้วย ท้าวภุชงค์ ช่วยพระ	ท้าวนาคาพบพระสังข์ ที่หาดทรายจึงช่วยชีวิต แล้วนำมาไว้ที่เมือง บาดาล แล้วไปหา พระพันนางพันธุรัตแจ้ง

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
	ไปให้นางพันธุรัต ซึ่งเป็นนางยักษ์ เลี้ยงดู แต่เมื่อ พระสังข์รู้ว่านาง พันธุรัตเป็นยักษ์ จึงคิดหนี	มายชื่อพันธุรัต รับเลี้ยงดู เมื่อ พระสังข์รู้ความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ก็คิดหนี	สังข์และนำมาที่เมืองบาดาล ท้าวฤชงค์และมเหสีเห็นว่าพระสังข์อยู่ในเมืองบาดาลไม่มีความสุขจึงจะส่งตัวพระสังข์ไปให้ “นางพันธุรัต” (เพื่อนของท้าวฤชงค์) เลี้ยงพร้อมทั้งให้ “สงกา” ไปด้วย พระสังข์อาศัยอยู่กับนางพันธุรัต เมื่อรู้ความจริงว่านางเป็นยักษ์จึงคิดหนี	ว่าจะนำพระโอรสมาถวาย นางพันธุรัตสอนมนต์เรียกเนื้อเรียกปลา ให้พระสังข์จนสามารถจำได้ พระสังข์แอบหนีออกจากเมืองพันธุธานี จนถูกพรานป่าหลอกให้ไปอยู่ด้วยหวังจะนำตัวพระสังข์ไปขาย แต่เมื่อพรานป่ารู้ว่าพระสังข์ออกจากหอยกั๊กก็ถึงเรื่องที่ชาวบ้านเคยเล่ากัน พรานป่าจึงนำเรื่องไปแจ้งทหารทหารจึงไปแจ้งนางจันทา นางพันธุรัตเมื่อรู้ว่าพระสังข์หนีออกจากเมืองไปจึงได้ออกตามหาจนเจอ นางได้ช่วยพระสังข์แล้วพากลับเมืองพันธุธานี นางพันธุรัตสอนพระสังข์ตีคี่ จนเวลาผ่านไปพระสังข์โตเป็นชายหนุ่ม เมื่อรู้ความจริงว่านางเป็นยักษ์จึงคิดหาทางหนี
ตอนที่ 4 พระสังข์หนี	นางพันธุรัตได้เข้าป่าไปหา	เมื่อนางพันธุรัตไม่อยู่ พระสังข์	สงกาช่วยให้พระสังข์เข้าไปในปราสาทได้	เมื่อนางพันธุรัตได้ออกไปหาอาหาร

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
นางพันธุรัต	อาหารเหมือนทุก ครั้ง พระสังข์จึง แอบไปชูปตัวใน บ่อทองและขโมย ของวิเศษณ์คือ รูปเงาะ ไม้เท้า และเกือกแก้ว แล้วเหาะหนีไป นางพันธุรัตรู้ว่า พระสังข์หนีจึง ออกตามหาจน มาถึงภูเขา แต่ไม่ สามารถขึ้นไปหา พระสังข์ได้ ส่วน พระสังข์ก็ไม่ยอม ลงมาจากเขา นางพันธุรัตจึง สิ้นใจตาย ก่อน ตายนางได้สอน มนต์เรียกเนื้อ เรียกปลาให้พระ สังข์ แล้วพระ สังข์ก็เหาะไป จนถึงเมือง สามนต์	จึงตัดสินใจไป ชูปตัวในบ่อทอง แล้วสวมรูปเงาะ เหาะไป เมื่อ นางพันธุรัต กลับมาไม่พบ พระสังข์ก็ออก ตามหาจนมา พบบนเขา นาง พันธุรัตเสียใจ และเป็นห่วง พระสังข์จึง จารึกมหาจินดา มนต์ไว้ ที่เชิงผาเพื่อใช้ เรียกเนื้อเรียก ปลา ในที่สุด นางจึงออกแตก ตาย พระสังข์ได้ เหาะมาจนถึง เมืองสามนต์	แล้วไปชูปตัวในบ่อ ทอง สวมรูปเงาะ เกือกแก้ว และไม้เท้า วิเศษเหาะหนีไป นาง พันธุรัตนึกกลับมาถึงวัง และรู้ว่าพระสังข์ได้หนี ไปก็เสียใจมาก ได้สั่ง ให้บริวารยักษ์ออกตาม หาพระสังข์ นางพันธุ รัตนเจอพระสังข์อยู่ บนเขา จึงขอร้องอ้อน วอนให้พระสังข์ลงมา หาแต่ไม่สำเร็จ พยายามจะขึ้นไปหา พระสังข์ แต่ไม่ สามารถขึ้นไปได้ นาง พันธุรัตจึงได้สอนมนต์ มหาจินดาให้พระสังข์ ก่อนจะสิ้นใจตาย พระ สังข์จึงออกเดินทาง มาถึงเมืองสามนต์	พระสังข์จึงแอบไปชูป ตัวในบ่อทอง สวมรูป เงาะ ใส่เกือกแก้ว เอา ไม้เท้าวิเศษแล้วเหาะ หนีออกจากเมืองยักษ์ นางพันธุรัตกลับจากหา อาหาร รู้ว่าพระสังข์ หนีไปจึงสั่งให้ทหาร ออกตามหา นางพันธุ รัตตามมาเจอพระสังข์ แต่ขึ้นมาบนเขาไม่ได้ เพราะพระสังข์ขอพรไว้ จนสุดท้ายนางพันธุรัต ขาดใจตาย ส่วนพระ สังข์ได้เหาะจนมาถึง เมืองสามนต์
ตอนที่ 5 ท้าวสามนต์ ให้นางทั้งเจ็ด เลือกคู่	ท้าวสามนต์นึก ถึงอนาคต ข้างหน้าว่าต้องมี ผู้ปกครอง	ท้าวสามนต์และ มเหสีมณฑาจัด พิธีเสวยมาลัย เลือกคู่ให้	ท้าวสามนต์แจ้งกับ ธิดาทั้งเจ็ดว่าจะให้ พระธิดาทุกองค์ได้ เลือกคู่ครอง ถึงเวลา	ท้าวสามนต์จะให้ พระธิดาทั้งเจ็ด พระองค์มีคู่ครองจึงให้ ทหารไปส่งสารแจ้งให้

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
	บ้านเมืองต่อจึงให้ทหารไปประกาศให้เจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ มาเข้าร่วมพิธีเลือกคู่เมื่อถึงวันพระธิดาทั้ง 6 เลือกคู่ได้แล้วเหลือเพียงรจนาที่ยังเลือกไม่ได้	พระธิดา เหลือเพียงรจนาที่ไม่สนใจชายใดทำให้ท้าวสามนต์โกรธมาก	เลือกคู่พระธิดาทั้งหมดได้เลือกคู่ครองแล้วแต่นางรจนาไม่ยอมเลือกใครเลย ท้าวสามนต์จึงโมโห แล้วปรึกษานางมณฑาเรื่องคู่ครองของรจนาและตัดสินใจเรียกชายอื่น ๆ เข้ามาให้รจนาได้เลือกอีกครั้ง แต่รจนาก็ไม่ยอมเลือกใคร	เจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ มาเข้าพิธีเลือกคู่พระธิดาทั้งหมดเลือกคู่ได้แล้วเหลือเพียงรจนาที่ไม่เลือกใคร
ตอนที่ 6 พระสังข์ ได้นางรจนา	ท้าวสามนต์โกรธและต้องการประชดรจนาจึงให้ทหารออกไปนำตัวเจ้าเงาะมาให้รจนาเลือกรจนาเห็นรูปทองที่ซ่อนในตัวเจ้าเงาะจึงเสี่ยงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์โกรธและเสียใจมากจึงได้ขับไล่รจนากับเจ้าเงาะไปอยู่ที่กระท่อมปลายนา รจนาอยู่ที่กระท่อมกับเจ้า	ท้าวสามนต์คิดประชดรจนาจึงสั่งให้พาตัวเจ้าเงาะเข้ามารจนาเห็นรูปทองที่ซ่อนในตัวเจ้าเงาะจึงเสี่ยงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์อับอายและโมโหมากจึงขับไล่รจนาให้ไปอยู่กับเจ้าเงาะ ที่กระท่อมปลายนา	ท้าวสามนต์โกรธและต้องการประชดรจนาจึงสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปตามตัวเจ้าเงาะเข้ามาในวัง ท้าวสามนต์ให้รจนาออกไปเลือกคู่อีกครั้ง รจนาได้เจอเจ้าเงาะก็ตกใจ ส่วนเจ้าเงาะได้เจอรจนาก็ยิ่งหลงรัก เจ้าเงาะอธิษฐานจิตว่าถ้ารจนาเป็นเนื้อคู่ ขอให้รจนาเห็นรูปทองที่ซ่อนอยู่ในตัวเจ้าเงาะ รจนาเห็นรูปทองที่ซ่อนอยู่ในตัวเจ้าเงาะ จึงได้อธิษฐานจิตว่าถ้าเป็นเนื้อคู่กันขอให้มาลัยไปตกที่มือเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์โกรธจึงขับไล่รจนาและเจ้าเงาะออก	ท้าวสามนต์โกรธและต้องการประชดจึงสั่งทหารให้ไปนำตัวเจ้าเงาะเข้ามาในวัง สั่งให้รจนาออกมาเลือกคู่แต่รจนาก็เลือกเจ้าเงาะทำให้ท้าวสามนต์โกรธมากจึงไล่รจนาและเจ้าเงาะไปอยู่ที่กระท่อมระหว่างที่เจ้าเงาะและรจนาอยู่ที่กระท่อมรจนาเกิดความสงสัยในตัวเจ้าเงาะตลอดเวลา รจนาแกล้งทำดีกับเจ้าเงาะหวังให้เจ้าเงาะหลงเชื่อ เจ้าเงาะรู้ความจริงว่าเป็นกล

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
	เงาะจนรู้ความจริงและได้เห็นรูปทอง รจนาคิดหาทางกำจัดรูปเงาะแต่ไม่สำเร็จ ตั้งแต่วันนั้นพระสังข์ก็ไม่ไวใจ รจนาอีกเลยจึงได้สวมรูปเงาะตลอดเวลา		จากวัง ให้ไปอยู่ที่กระท่อมปลายนา ท้าวสามนต์สั่งให้เสนาอำมาตย์ติดตามรจนาไปที่กระท่อม และหาทางกลั่นแกล้งเจ้าเงาะเมื่อมีโอกาส และให้เสนาอำมาตย์ไปเข้าเฝ้าพระธิดารจนา เพื่อหวังยุยงให้เลิกกับเจ้าเงาะ แต่รจนาไม่ยอมกลับไปด้วย เจ้าเงาะเห็นว่ารจนารักตนจริง ๆ จึงถอดรูปเงาะ ให้รจนาเห็นรูปทองที่แท้จริง	อุบายของรจนาจึงเสียใจและรจนาเองก็เสียใจมากที่ไม่สามารถพิสูจน์ความจริงได้ จนในที่สุดพระสังข์ยอมถอดรูปและบอกความจริงกับรจนา แต่เมื่อรจนาขอให้พระสังข์ถอดรูปตลอดเวลาพระสังข์ก็ไม่ยอม รจนาจึงคิดหาทางกำจัดรูปเงาะแต่ก็ไม่สำเร็จ
ตอนที่ 7 ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลาหาเนื้อ	ท้าวสามนต์หาทางกำจัดเจ้าเงาะโดยให้เขยทุกคนออกหาเนื้อหาปลา ถ้าใครหาไม่ได้จะถูกประหารชีวิต พระสังข์มีมนต์เรียกเนื้อเรียกปลาจึงรอดจากการถูกประหาร	ท้าวสามนต์คิดกำจัดเจ้าเงาะออกอุบายให้เขยทั้งหมดหาปลาหาเนื้อคนละร้อยตัว เจ้าเงาะถอดรูปเงาะแล้วใช้มหาจินดามนต์เรียกฝูงปลาได้จำนวนมาก	เสนาอำมาตย์กลับมารายงานท้าวสามนต์ ท้าวสามนต์ยิ่งโกรธมาก ให้เขยทั้งหมดเข้าเฝ้าเพื่อวางแผนจัดการเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์สั่งให้เขยทั้งหมดหาปลาหาเนื้อมาคนละ 100 ตัว พระสังข์นึกถึงมนต์มหาจินดาที่นางพันธุรัตสอนไว้ได้จึงนำมาใช้เรียกปลาเรียกเนื้อจึงได้ปลาได้เนื้อจำนวนมาก	ท้าวสามนต์คิดหาทางกำจัดเจ้าเงาะโดยให้ราชบุตรเขยหาเนื้อหาปลา เจ้าเงาะใช้มหาจินดามนต์หาเนื้อหาปลาได้จำนวนมากจึงไม่ถูกประหาร ทำให้ท้าวสามนต์โกรธมาก ส่วนหอยหากถูกแม่เต่าสุเมธาจับลงหม้อซังไว้ และวางแผนกำจัดท้าวยศวิมลหวังเป็นใหญ่จะปกครองเมืองยศวิมล เมื่อหอยหากไปแจ้งนางจันทเทวีและคนอื่น ๆ รวมทั้งพระธิดาจันทิ์จึง

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
				วางแผนช่วยท้าวยศ วิมล นางจันทาทาย เพราะยาพิษของเฒ่าสุ เมธา คุณท้าวของนาง จันทารู้ความจริงว่าแม่ เฒ่าสุเมธาใส่ยาพิษให้ จันทาต้ม แล้วเฒ่าสุ เมธาก็ฆ่าหมอหลวง
ตอนที่ 8 พระสังข์ตีคิลี	พระอินทร์สงสาร รจนานที่ได้รับ ความลำบาก เพราะพระสังข์ ไม่ยอมถอดรูป เงาะ จึงแปลง กายลงมาทำ ท้าวสามนต์แข่ง ตีคิลี ทั้ง 6 เขย ไม่มีใครสู้ได้ พระ สังข์จึงต้องถอด รูปเงาะและออก ตีคิลีจนได้รับชัย ชนะ ท้าวสามนต์ จัดงาน ราชาภิเษกอย่าง ยิ่งใหญ่และมอบ สมบัติให้ พระสังข์และ รจนานา	พระอินทร์รู้ว่า พระสังข์ไม่ยอม ถอดรูปเงาะ จึง แปลงกายเป็น จอมทัพยกพล เข้าล้อมเมือง ท้าวสามนต์คิลี ท้าวสามนต์ จำต้องรับทำ พินันท์หกเขย ออกสู้แทนแต่ก็ พ่ายแพ้ พระ สังข์จึงยอมถอด รูปเงาะ สามารถเอาชนะ พระอินทร์ได้ ท้าวสามนต์ตีใจ มากจัดพิธี อภิเษกสมรสให้ พระสังข์กับ รจนานา	ท้าวสามนต์สั่งให้เสนา อำมาตย์เตรียมทัพให้ พร้อม และให้เขยทั้ง หกตามไปจัดการเจ้า เงาะ ข่าวมายังพระ อินทร์ พระอินทร์จึงได้ เรียกประชุมเหล่า เทวดาเพื่อไปช่วย พระสังข์ วางแผนให้ เหล่าเทวดาแปลงเป็น มนุษย์ไปล้อมเมือง สามนต์แล้วท้าวพินันท์ คิลีชิงเมือง ทั้งหกเขย จำใจร่วมกันแข่งขันตี คิลี แต่ไม่สามารถ เอาชนะฝ่ายพระอินทร์ ได้ ท้าวสามนต์กลัวว่า จะเสียศักดิ์ศรีจึงให้ นางมณฑาไปเจรจากับ เจ้าเงาะจนเจ้าเงาะตก ลงไปตีคิลี เจ้าเงาะ ถอดรูปและสวมใส่ชุด	รจนานอยากให้เงาะถอด รูปจึงอธิษฐาน พระ อินทร์รับทราบคำ อธิษฐาน ส่งทิพย เนตรดูสงสารรจนานจึง คิดหาวิธีช่วย ทหารมา แจ้งท้าวสามนต์ว่ามี ข้าศึกมาล้อมเมือง เพื่อให้ออกไปตีคิลี ทั้ง ท้าวสามนต์และหกเขย ต่างก็ไม่มีใครเคยตีคิลี จึงแพ้ฝ่ายพระอินทร์ หมด ในที่สุดเจ้าเงาะ ยอมถอดรูปแล้ว ออกไปตีคิลีจนได้รับ ชัยชนะ ท้าวสามนต์ ยอมรับพระสังข์และให้ พระสังข์และรจนานาเข้า มาอยู่ในวัง

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
			ที่พระอินทร์ให้แล้วไป เข้าเฝ้าท้าวสามนต์ ท้าวสามนต์เห็นพระ สังข์ก็ตกใจและขอโทษ พระสังข์ เมื่อถึงวันที่ ต้องแข่งตีคี่ พระสังข์ สามารถเอาชนะพระ อินทร์ได้	
ตอนที่ 9 ท้าวศวมล ตามพระสังข์	พระอินทร์ไปแจ้ง ท้าวศวมลเรื่อง นางจันทเทวีและ พระสังข์ ท้าวศ วมลตามมาหาที่ กระท่อมจนได้ พบนางจันทเทวี ท้าวศวมลจึงได้ บอกความจริงจน นางจันทเทวีหาย โกรธแล้วจะไป ตามพระสังข์ ด้วยกัน ทั้งสอง พระองค์ปลอม ตัวออกตามหา พระสังข์ไปยัง เมืองสามนต์ นางจันทเทวี แกล้งฟัก โดยได้ แกล้งลักขึ้นฟัก เป็นเรื่องราวของ	พระอินทร์ไปขู่ ท้าวศวมลให้ ไปรับพระสังข์ และนางจันท เทวีกลับวัง ท้าว ศวมลเล่าเรื่อง ที่พระสังข์ยังมี ชีวิตอยู่ที่นาง จันทเทวีฟังนาง ดีใจมาก แล้วทั้ง สองพระองค์ก็ ปลอมตัวเป็น ชาวบ้านเข้าไป สืบข่าวในเมือง สามนต์ นาง จันทเทวีฝากตัว กับพวกวิเสท ทำอาหารถวาย พระสังข์ แล้ว นางก็ได้ทำแกง ฟักสลักภาพเล่า ความลงในชิ้น ฟัก พระสังข์ เห็นก็แปลกใจ ตามหาจนพบ	พระอินทร์ไปหาท้าว ศวมลเพื่อบอกความ จริงว่านางจันทเทวี และพระสังข์ยังมีชีวิต อยู่ ท้าวศวมลตามมา เจอนางจันทเทวีในป่า จึงบอกความจริงเรื่อง พระสังข์อยู่ที่เมือง สามนต์ นางจันทเทวี จึงยอมกลับไปด้วย ท้าวศวมลและนาง จันทเทวีได้เตรียมการ ออกเดินทางไปตามหา พระสังข์ จนมาถึงเมือง สามนต์และได้ปลอม ตัวเปลี่ยนเป็นชุด ชาวบ้านมาสมัครงาน กับพ่อครัวในวัง นาง จันทเทวีได้ทำแกงฟัก ให้พระสังข์และธรรมา เสวยโดยในชิ้นฟักได้ แกล้งลักเรื่องราวต่าง ๆ ของตนและพระสังข์ ทำให้พระสังข์จำได้ว่า เป็นนางจันทเทวีจึง	พระอินทร์ส่ง ทิพยเนตรดู เห็นความ วุ่นวายในเมืองยศวมล โดยมีแม่เต่าสุเมธาเป็น ตัวการ แม่เต่าสุเมธา ได้เรียกอาจารย์มาช่วย อาจารย์ได้แปลงร่าง เป็นชายหนุ่ม ภยนตราจากเมือง อมตะธานีแล้วเข้าไป สร้างความวุ่นวายใน เมืองสามนต์ ทุกคนรู้ว่าเป็นฝีมือของ ภยนตราจึงวางแผน กำจัด พระสังข์ออกไป ตามหานางจันทเทวี ทั้งหกเขตได้ตามพระ สังข์ไปด้วยจนถูก ลูกน้องภยนตราจับขัง ไว้ในถ้ำ พระอินทร์ดล บันดาลให้รูปเงาะไปอยู่

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
	<p>พระสังข์ขึ้นถวาย เมื่อพระสังข์เห็น ขึ้นพิงก็รู้ว่าพระ มารดาตามหา พระองค์ ในที่สุด พระสังข์ก็ได้พบ กับพระบิดาและ พระมารดา และ เดินทางกลับ บ้านเมืองของตน</p>	<p>พ่อแม่ ท้าวยศ วิมลนึกถึง สัญญาที่ให้ไว้ กับพระอินทร์ จึงชวนนางจันท เทวีพร้อมพระ สังข์และรจนา เดินทางกลับ บ้านเมือง</p>	<p>ตามมาพบในคร้ว ท้าว ยศวิมล นางจันทเทวี พระสังข์ และรจนา ได้ กลับมาครองเมืองยศ วิมล</p>	<p>กับรจนา รจนาลอง สวมรูปเงาะแล้วจะไป ช่วยพระสังข์ หอยทาก พาพวกนางจันทเทวี หนีออกจากเมืองเมื่อ พักอยู่กลางป่าหอย ทากได้ออกไปหา อาหารจนถูก ภยันตราจับตัวไป พระธิดาเงินที่ออกไป ตามหาหอยทากจนเจอ กับภยันตรา พระวิษณุกรรมแปลง ร่างเป็นเจ้าเงาะมาช่วย จันทเทวีได้ รจนาไปช่วย ทั้งหกเขยที่ถูกขังไว้ใน ถ้ำจนออกมาจากถ้ำได้ พระอินทร์สั่งให้มาตุลี พาท้าวยศวิมลเดิน ย้อนกลับไปทางเดิม จนได้พบกับนาง จันทเทวี ส่วนหอยทาก ตามมาช่วยจันทเทวีและ คุณท้าวแล้วหนีออกมา ได้ พระสังข์ได้รูปเงาะ คืนและได้เจอรจนา พระสังข์ให้พวกมาลัย วิเศษทำให้รจนากลับ วังได้อย่างปลอดภัย</p>

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
				<p>ส่วนพระสังข์ได้เจอกับ หกเขย ท้าวศวมิล และนางจันทเทวีเข้าเขตเมืองสามนต์ พระอินทร์ดลบันดาลให้อาหารมีรสชาติไม่อร่อยจนทำให้ท้าวสามนต์และนางมณฑาไม่พอใจ สั่งให้ทหารไปประกาศหาวิเสทคนใหม่</p> <p>นางจันทเทวีทราบข่าวจึงไปสมัคร ในที่สุดนางจันทเทวีผ่านการคัดเลือกได้เข้ามาอยู่ในวัง ส่วนท้าวศวมิลเข้ามาเป็นคนสวน ราชบุตรเขยยังคงคิดหาทางกำจัดภยนตรา ส่วนภยนตราได้กินเลือดสาวบริสุทธิ์จึงมีพลังมากขึ้นแล้วไปที่เมืองสามนต์ ทุกคนต่อสู้กับภยนตราและพวกในป่าจนสามารถกำจัดภยนตราและพวกได้ นางจันทเทวีทำแกงผักให้พระสังข์กิน พระสังข์จำได้รีบ</p>

โครงเรื่อง/ ตอน	ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
				ออกไปหานางจันทเทวี ในที่สุดท้าวศุภมิตร นางจันทเทวีและพระ สังข์ก็ได้พบกัน แล้วเวลา ท้าวสามนต์และนาง มณฑาทิพย์เมือง

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์โครงเรื่องสังข์ทองในสื่อแต่ละประเภทพบว่า เมื่อนำตัวบทพระราชนิพนธ์ไปดัดแปลงเป็นสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ ยังคงรักษาเค้าโครงของเรื่องไว้อย่างสมบูรณ์ มีรายละเอียดเหตุการณ์ ประเด็นปัญหาตามตัวบทต้นทางที่ได้กล่าวไว้ แต่ในสื่อแต่ละประเภทจะเพิ่มเติมรายละเอียดหรือสลับเหตุการณ์เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสื่ออื่น ๆ

จากการวิเคราะห์รายละเอียดเนื้อหาที่นำเสนอพบว่า สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพ มีการนำเสนอที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทาง มีการคงเดิมของโครงเรื่องตามตัวบทต้นทาง ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันมีการเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาที่นำเสนอเพื่อสร้างความสนุกสนาน ตลกขบขันตามรูปแบบของการ์ตูน และละครโทรทัศน์มีการขยายความเพื่อเพิ่มเติมปัญหาให้เรื่องราวมีความแปลกใหม่ น่าสนใจ ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินเรื่องแต่ไม่ได้ทำให้โครงเรื่องหลักเปลี่ยนไป เช่น ในตอนท้ายของเรื่องหลังจากที่พระสังข์ตีคัลสินชะแล้วได้รับการยอมรับจากท้าวสามนต์และชาวเมืองซึ่งตามตัวบทต้นทางเมื่อปมปัญหานี้ได้คลี่คลายแล้ว เรื่องราวจะดำเนินไปในตอนที่ท้าวศุภมิตรตามพระสังข์โดยมีพระอินทร์มาแจ้งเรื่องราวต่าง ๆ แล้วไปพบนางจันทเทวีที่กระท่อม จากนั้นทั้งสองก็ตามหาพระสังข์จนพบที่เมืองสามนต์ แต่ในละครโทรทัศน์มีการเพิ่มเติมปมปัญหาที่พระสังข์และตัวละครอื่น ๆ จะต้องดำเนินการแก้ไข คือการทำให้แม่เฒ่าสุเมธามีบทบาทอีกครั้งในตอนท้ายเรื่อง และยังมีเพิ่มเติมตัวละครคืออาจารย์ของแม่เฒ่าสุเมธ่า ที่มาสร้างความวุ่นวายและปมปัญหาในเรื่อง ทำให้เรื่องราวมีความแปลกใหม่ที่ไม่ตรงตามตัวบทต้นทางแต่สุดท้ายในตอนจบก็จบลงด้วยความสุขของตัวละคร และผลจากการกระทำของตัวละครแต่ละตัว ซึ่งจากการวิเคราะห์ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการเพิ่มปมปัญหาที่ทำให้มีเหตุการณ์และฉากเพิ่มขึ้น มีตัวละครเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการผลิตที่จะนำเสนอสู่ผู้ชมที่ยังติดตามดูเรื่องราวและเป็นการขยายเวลาในการออกอากาศให้มีตอนในการนำเสนอเพิ่มมากขึ้น

สรุปได้ว่า โครงเรื่องสังข์ทองในสื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ คงโครงเรื่องหลักตามตัวบทต้นทางที่ทำให้ผู้อ่านและผู้ชมได้รับรู้เรื่องราวอย่างครบถ้วน และมีการเพิ่มรายละเอียดเหตุการณ์ ปมปัญหาเพื่อให้การนำเสนอมีความแปลกใหม่ น่าสนใจและขยายเวลาในการออกอากาศได้อย่างเหมาะสมกับลักษณะของสื่อ

ตัวละคร

ตัวละคร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดโครงเรื่องของวรรณกรรมประเภทนิทานบทละคร กวีมักนิยมใช้ตัวละครเป็นเครื่องมือในการดำเนินเรื่อง เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ตัวละครเกิดจากผู้แต่งเป็นผู้สร้างขึ้นมาโดยเป็นผู้ให้ชื่อเสียงเรียงนาม กำหนดรูปร่างหน้าตา เพศ วัย กำหนดนิสัยใจคอบุคลิกภาพ กำหนดบทบาทและกำหนดโชคชะตาให้แก่ตัวละครนั้น ๆ (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2520, หน้า 86) ผู้แต่งมักจะแสดงให้ผู้อ่านเห็นอุปนิสัยของตัวละครโดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การบอกตรง ๆ การแสดงกิริยาอาการและโดยการสนทนาของคนอื่นรวมทั้งโดยจดหมายและอนุทิน (เจือ สตะเวทิน, 2518, หน้า 83-84)

ตัวละครมี 2 ประเภท คือตัวละครเอกซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องโดยตลอดและตัวละครรองซึ่งมีบทบาทในฐานะเป็นส่วนประกอบของการดำเนินเรื่อง มีส่วนช่วยเสริมเนื้อเรื่องและตัวละครเอกให้เด่นชัดด้วย (ประทีป เหมือนนิล, 2519, หน้า 83-84) ตัวละครอาจเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของก็ได้ เทคนิคการเสนอตัวละครผู้แต่งจะพยายามให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพตัวละครของเขาทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ได้แก่ รูปร่างหน้าตา ท่าทาง กิริยา ที่ชอบแสดงออกบ่อย ๆ สติปัญญา ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ คำพูด และปฏิกริยาต่อสิ่งแวดล้อมวิธีการเสนอตัวละครอาจใช้วิธีบอกหรือบรรยายอย่างตรงไปตรงมา ให้ผู้อ่านเข้าใจตัวละครเอง หรือใช้ทั้งสองวิธีประสมกัน (อุดมหนูทอง, 2522, หน้า 112) แนวการสร้างตัวละครมีแนวการสร้างคือ สร้างให้สมจริง สร้างตามอุดมคติ สร้างเหนือจริง สร้างแบบบุคลิกฐาน และสร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ (วิภา กงกะนันท์, 2533, หน้า 89-92)

จากการศึกษาเอกสารแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ตัวละคร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของนักวิชาการมาสรุปและนำมาใช้วิเคราะห์ตัวละครในตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางดังนี้

ตัวละครเอก มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องโดยตลอด เป็นตัวละครที่แสดงพฤติกรรมหรือมีบทบาทเด่นและส่งผลต่อการดำเนินเรื่อง ได้แก่ พระสังข์

ตัวละครรอง มีบทบาทในฐานะเป็นส่วนประกอบของการดำเนินเรื่อง มีส่วนช่วยเสริมเนื้อเรื่องและตัวละครเอกให้เด่นชัดด้วย เป็นตัวละครที่มีผลต่อการดำเนินเรื่องรองลงมาหรือมีบทบาทช่วยเสริมให้ตัวละครเอกได้แสดงบทบาท พฤติกรรมเด่นในเรื่อง ได้แก่ นางรจนา ท้าวยศวิมล

นางจันทเทวี นางจันทา นางพันธุรัต ท้าวสามนต์ นางมณฑา หกเขย และหกพระธิดา ซึ่งตัวละครรองดังกล่าว ทำให้ตัวละครเอกมีพฤติกรรมที่โดดเด่นตั้งแต่ยังเด็กจนเติบโตไปจนถึงตอนจบของเรื่อง

1. ตัวละครเอก

พระสังข์ เป็นตัวละครเอกในเรื่อง เป็นตัวละครที่มีบุญญาธิการ จุดติงมาเกิดเป็นหอยสังข์ แต่ด้วยความอัจฉริยภาพของนางจันทาทำให้พระสังข์ต้องพลัดพรากจากพระบิดา พระมารดาและบ้านเมือง เมื่อพระสังข์มีภัยอันตรายมักมีผู้คอยช่วยเหลือ

จากการวิเคราะห์ตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางจากสื่อแต่ละประเภท ผู้วิจัยพบว่า มีการสร้างตัวละคร “พระสังข์” ในลักษณะที่เหมือนกันโดยการสร้างตัวละครเอกนี้ ผู้แต่งใช้กลวิธีการบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของตัวละครโดยตรง ใช้คำพูด การกระทำ รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่และภูมิหลังของตัวละคร เป็นการสร้างตัวละครแบบสร้างตามอุดมคติผสมผสานกับการสร้างเนื้อจริง กล่าวคือ สร้างตัวละครขึ้นในลักษณะที่ควรจะเป็น ดีกว่าที่เป็นอยู่ มีอยู่ที่ปรากฏ ผู้ประพันธ์จะใช้ศรัทธา ความปรารถนาและระบบค่านิยมส่วนตัวในเรื่องของความคิด ความถูกต้อง ความยุติธรรมเป็นเกณฑ์ในการสร้างตัวละคร และตัวละครมีพฤติกรรม มีความสามารถเหนือมนุษย์โดยทั่วไป เป็นการสร้างเพื่อความตื่นเต้น

ในตัวบทต้นทางได้กล่าวถึงพระสังข์ซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องให้มีความโดดเด่นตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ดังนี้

(1) รูปลักษณ์

พระสังข์เป็นผู้ที่มีรูปร่างงดงามแต่เกิดมามีหอยสังข์กำบังกาย จนเป็นเหตุให้ตนเองนั้นพลัดพรากจากบ้านเมือง แม้จะเจริญวัยเป็นชายหนุ่มก็ยังคงซ่อนตัวเองอยู่ในรูปของเงาะป่า จนทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิดและรังเกียจ ไม่เป็นที่ยอมรับ ในตอนเด็กมีบทที่พรรณนาถึงลักษณะของพระสังข์ว่าเป็นเด็กที่มีรูปร่างงดงาม ในตอนที่ท้าวศวิมลได้เจอพระสังข์ในรูปของมนุษย์ครั้งแรกก็เกิดความตะลึงและดีใจเพราะรูปร่างงดงาม คู่มือสังข์ต่างจากชาวบ้านทั่วไป ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวศวิมลเป็นใหญ่
ผาดเห็นลูกยาเข้ามาใน	ท้าวไทพิศเพ็งเล็งแล
ทรวดทรงส่งศรีนรลักษณ์	พิศพิศตร์มองช่วงดังดวงแข
แก้มเนตรเกศกรรณผันแปร	ดูละม้ายคล้ายแม่ที่ซัปป
ทั้งจริตกิริยามารยาท	เชื้อชาติผู้ดีไม่มีไพร่
พระจึงดำรัสตรัสไป	เราไซ้ร้อถามกุมารา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 83-84)

นางพันธุรัตได้พบพระสังข์ก็มีบทพรรณนาเปรียบเทียบความงดงามของพระสังข์ราวกับ
พระอินทร์ ดังความว่า

แล้วนางย่างลงในเกตรา	มิช้าเห็นองค์น่าสงสาร
พินิจพิศดูพระกุมาร	งามปานรูปทรงดั่งองค์อินทร์

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 102)

เมื่อพระสังข์สวมรูปเงาะก็ทำให้มีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ใคร ๆ เห็นต่างพากันตกใจ
รังเกียจ ไม่เป็นที่ยอมรับของเหล่าชาวเมืองทั้งหลาย แม้แต่ท้าวสามนต์ก็ไม่พอใจ แสดงกิริยาอาการ
รังเกียจเจ้าเงาะ ทั้งนางรจนาก็กล่าวถึงรูปร่างหน้าตาของเจ้าเงาะว่าน่ารังเกียจ มีบทพรรณนาถึง
ลักษณะของเจ้าเงาะ ดังความว่า

บัดนั้น	ฝูงสนมกำนัลน้อยใหญ่
แอบดูอยู่ที่บัญชีช้อย	แลไปเห็นเงาะหัวเราะอึง
บ๊องว่าน่าซึ้งเป็นหนักหนา	แลดูหูตาดิ้นทะเลิ่ง
รูปร่างอัปรีชี่ทึง	เหมือนหนึ่งภูตผีที่กลางนา
กลางคนบ่นว่าถ้าเช่นนี้	ฟ้าผีเกิดไม่นึกปรารณา
น่ากลัวตัวดำเหมือนคุลา	ต่างติเงาะป่าว่าวุ่นไป

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 163)

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์เห็นเงาะซังน้ำหน้า
เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา	ไม่กลัวใครใจกล้าดูต้น
ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเชิงฝึก	หน้าตาดละยักษ์มักกะสัน
พระเมินเสียมิได้คุ้มัน	แล้วมีบัญชาประชดรจนา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 165)

ถึงหนดครารุ่งรังข้างเป็นไร	เอาแหนบถอนเสียได้ตอกน่องเอ๋ย
หัวพริกหยิกยุ่งอย่าเยาะเย้ย	ถ้าหัวเสียสอยหยงแล้วคงงาม
ทำไมกับรูปชั่วตัวดำ	จะอาบน้ำขี้ตัสสัมมะขาม
ละลายดินสอพองสักสองชาม	ทำให้งามตลอดเท้าขาวทั้งตัว
ถึงตาพองท้องพลุ้ยพิพลุ	อย่าดูหมิ่นกินจุมมิใช่ชั่ว

จงปรานีเงาะป่าเถิดอย่ากลัว   จะแต่งตัวให้งามตามใจน้อง
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 179)

เมื่อพระสังข์ถอดรูปเงาะออกแล้วปรากฏรูปร่างหน้าตาที่แท้จริง ใครได้เห็นต่างก็
พากันชื่นชมว่ามีรูปร่าง ในฉากที่พรรณนาตอนที่เจ้าเงาะถอดรูปเงาะออก ดังความว่า

ว่าพลาทางถอดเงาะเสีย   เอาซ่อนเมียวางไว้ในห้อง
รูปทรงโสภาดังทาทอง   ค่อยย่อมนั่งข้างหลังนาง
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 179)

นางรจนาเห็นพระสังข์ในตอนถอดรูปเงาะแล้วก็ตะลึงในความสง่างาม แม้นางรจนา
จะเคยเห็นรูปทองที่ซ่อนอยู่ในเงาะในตอนเสียงพวงมาลัยมาแล้ว ดังความว่า

โมโหหันหน้ามาหยิกทั้ง   เห็นรูปงามก็ตะลึงหลงไหล
น้อยหรือถอดเงาะเหมาะสมสุดใจ   เนื้อหนังช่างกระไรร่างกับทอง
หน้าตาจิ้มลิ้มพริ้มเพรา   นงเยาว์กระหิ่ยมีย่มยอง
คิดไว้ก็สมอารมณ์ปอง   บริสุทธ์ผุดผ่องผิวพรรณ
งามจริงยิ่งมนุษย์ในใต้หล้า   ดูดั่งเทวาบนสวรรค์
เฝ้าขม้ายขม้อยม้อยเมียงมัน   สะเทินจิตบิดผันไม่พุดจา
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 180)

ในตอนนี้นางมณฑาได้ไปขอร้องพระสังข์ให้ช่วยเหลือบ้านเมืองโดยการแข่งตีคลี
นางมณฑาก็ได้พบกับพระสังข์ซึ่งมีรูปร่างมาก ดังความว่า

อย่าดูถูกลูกเขยคนนี้   ทั้งในธานีไม่มีสอง
ผิวเนื้อเรื่องเหลืองเรื่องรอง   เปล่งปลั่งดังทองนพคุณ
งามเลิศเหลือมนุษย์สุดแล้วพ่อ   ปากคอคิ้วตาเหมือนหน้าหุ่น
ถ้าใครได้เห็นก็เป็นบุญ   ไม่เชื่อเชิญพ่อคุณเข้ามาดู
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 266)

แม้กระทั่งท้าวสามนต์ที่โกรธและเกลียดเจ้าเงาะมากแต่เมื่อได้พบเจ้าเงาะที่ถอดรูปเป็นพระสังข์แล้วก็ยอมรับในตัวพระสังข์ ดังความว่า

เข้าไปในทับเห็นลูกเขย	พ่อเจ้าลูกเอ็งงามนักหนา
น้อยหรือรูปร่างเหมือนเทวดา	หน้าตาจิ้มลิ้มพริ้มเพรา
ผิวเนื้อเรื่อเรืองเหลืองประหลาด	ดังทองคำธรรมชาติหล่อเหล่า
ฟ้าผีเกิดเฮ้ยลูกเขยเรา	งามจริงแล้วเจ้านางมณฑา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 267)

จากตัวอย่างดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงรูปลักษณะภายนอกของพระสังข์ทั้งในตอนเด็กตอนเป็นเจ้าเงาะ และตอนถอดรูปเป็นพระสังข์ ซึ่งผู้แต่งได้ใช้กลวิธีการนำเสนอตัวละครทั้งเป็นการบรรยายโดยผู้แต่งเองและใช้การบรรยายจากบทสนทนาของตัวละครซึ่งทำให้เห็นภาพอย่างชัดเจนในแต่ละช่วงวัยของพระสังข์

(2) ลักษณะนิสัย

ตัวบทต้นทางแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของตัวละคร โดยการใช้เหตุการณ์และบทสนทนาบรรยายร่วมด้วย ดังนี้

ก. มีความกตัญญู

พระสังข์เป็นผู้มีความกตัญญูนี้ถึงพระคุณของมารดาอยู่เสมอตั้งแต่ยังเป็นเด็กจนถึงตอนโต ซึ่งในตอนเด็กพระสังข์ได้ช่วยแบ่งเบาภาระงานของนางจันท์เทวีเพราะเห็นว่านางทำงานหนักและอยู่ในกระท่อมอย่างยากลำบาก เมื่อเทวดาเสกไก่ป่าให้ไปกินข้าวที่ตากไว้ พระสังข์ได้ออกมาไล่ไก่แล้วยังเก็บของ ทำอาหารไว้รอนางจันท์เทวี ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์ซ่อนอยู่ก็รู้สิ้น
พระแม่ไปป่าเป็นอาจฉิน	ในจิตคิดถวิลทุกเวลา
จะใคร่ออกช่วยพระแม่เจ้า	สงสารผ่านเกล้าเป็นหนักหนา
เหนื่อยยากลำบากกายา	กลับมาจนค้ำแล้วรำไร
ไม่ว่าลูกน้องเป็นหอยปู	อุ้มชูชมชิตพิสมัย
พระคุณล้าลภพไตร	จะออกให้เห็นตัวก็กลัวการ
ไก่ป่าพาฝูงมากินข้าว	ของพระแม่เจ้าอยู่ฉวนฉาน
คู่ยี่เยี่ยเรียรายทั้งดินดาน	พระมารดามาเห็นจะรำไร

เยี่ยมลอดสอดคูทั้งซ้ายขวา
ออกจากสังข์ปล้นทันใด

จะเห็นใครไปมากก็หาไม่
ฉวยจับไม่ได้ไล่ตี

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 51-52)

กอบเก็บข้าวหกที่ตกดิน
เหลียวดูผู้คนชนนี
หุงข้าวหาปลาไว้ทำแม่
ช่วยขับไล่ป่าประสาจน

ฝันฝันลอยลับขยับหนี
จะหนีเข้าสังข์กำบังตน
ดูแลจัดแจงทุกแห่งหน
สาละวณเล่นพลางไม่ห่างดู

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 52)

พระสังข์พยายามออกตามหานางจันทเทวี เมื่อพระสังข์แอบเข้าไปในปราสาท
ได้ทดลองสวมรูปเงาะ เกือกแก้วและถือไม้เท้า จึงคิดจะหนีนางพันธุรัตไปตามหานางจันทเทวี
ตั้งความว่า

ที่เอยที่นี้
จะเหาะไปหาพระมารดา
ไอ้อนิจจาพระชนนี
จะซ่อนทรวงสลบชบเซา
ตัวกุมมาอยู่ในเมืองนี้
ไว้ใจยากนักถ้าฉวยซ้ำ
เห็นจะวายชีวิตเสียเปล่าเปล่า
จะแทนคุณชนนีมีอยู่เลย

ชอบที่จะหนีแม่ยักษ์
ถึงไร่ยาดตาที่เลี้ยงเรา
ปานฉะนี้จจะรำโศกเศร้า
รักเกิดเกล้าลูกเอ๋ยจะโศกา
พระชนนีเลี้ยงเป็นยักษ์
ในจะหนีมารดาไปได้เลย
ไอ้พระเกิดเกล้าของลูกเอ๋ย
เงยเห็นพี่เลี้ยงซ่อนทันที

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 109-111)

พระสังข์มีความกตัญญูต่อนางพันธุรัตผู้ที่เลี้ยงดูพระสังข์ในช่วงหนึ่งของชีวิตแม้จะ
ไม่ใช่แม่ที่แท้จริงของตนก็ยังรักและเคารพนางพันธุรัต ตั้งความว่า

ไอ้อนิจจามารดาเลี้ยง
แสนสนิทพิศวาสตั้งดวงใจ
พระคุณล้ำลอบจบดินแดน
วันนี้จะพลัดพรากจากจร

เคยถนอมกลม่อมเกลี้ยงรักใคร่
มิให้ลูกยาอนาทร
ยังมีได้ทดแทนพระคุณก่อน
มารดรค่อยอยู่จงดี

แม่นลูกไปไม่ม้วยมรณา

จะกลับมาราบบาททศตรี

รำพลางทางทรงโคก

อยู่ที่ปราสาทเพียงขาดใจ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 119)

โอ้วามารดาของลูกเอ๋ย

พระคุณเคยปกเกล้าเกศี

รักลูกผูกพันแสนทวี

เลี้ยงมาไม่มีให้เคืองใจ

จะหาไหนได้เหมือนพระแม่เจ้า

ดั่งมารดาเกิดเกล้าก็ว่าได้

สู้ติดตามมาด้วยอาลัย

จนจำตายอยู่ในพนาวัน

โทษลูกหนีผิดเป็นนักรหา

ดั่งแก้งผลาญมารดาให้อาสัญ

ทั้งนี้เพราะกรรมมาตามทัน

จึงสุดสิ้นชีวันบรรลัย

พระคุณล้าลอบจบดินแดน

ยังไม่ทันทดแทนสนองได้

รำพลางโคกพิริพีไร

ชบพักตร์สะอื้นให้ไปมา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 129-130)

ข. เป็นผู้ให้อภัย

พระสังข์ให้อภัยท้าวยศวิมลแม้ว่าจะเป็นผู้ขับไล่ตนและนางจันท์เทวีออกจากเมือง และยังสั่งให้จับพระสังข์ถ่วงน้ำ พระสังข์ก็ไม่โกรธแค้นแต่อย่างใด ดังความว่า

เมื่อนั้น

พระสังข์บังคมประนมไหว้

จึงว่าพระอย่าแครงแคลงใจ

ลูกมิได้ผูกผิดแก้บิดา

ซึ่งอุตส่าห์มาตามลูกรัก

พระคุณของทรงศักดิ์หนักหนา

จะขอสนองรองบาทา

ไปกว่าจะสิ้นชีวัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 329)

ค. มีปฏิภาณไหวพริบ

พระสังข์เป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ เมื่อครั้งที่นางพันธุรัตห้ามไม่ให้พระสังข์เข้าไปในปราสาท พระสังข์หนีพี่เลี้ยงเข้าไปจนรู้ความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ แล้วก็พบของวิเศษ และเมื่อลองใช้นิ้วจุ่มลงไปบ่อเงินบ่อทองทำให้นิ้วกลายเป็นสีทอง พระสังข์ถ่วงนางพันธุรัตรู้จึงได้โกหกว่าโดนมิดบาดจึงใช้ผ้าพันนิ้วไว้ ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์ได้ฟังคำว่า
ครั้นแม่จับนิ้วทำมารยา	กลัวพระมารดาจะเคืองใจ
ทำผิดลูกกลัวพระแม่ตี	ลูกนี้ไม่มีชัณฐาสัย
จับมิดเข้ามาผ้าไม้	บาดเลือดซั้บไหลฝนไหลทา
สังข์เอยสังข์ทอง	ทำร้องกุมนิ้วพันผ้า
อูยอูยพระแม่อย่าแก่นา	เจ็บปวดหนักหนาเป็นพันไป
โลหิตติดกรังผ้าอยู่	เจ็บปวดพันรู้ไม่แก้ได้
ลูกกลอนลามเล่นจึงเป็นไป	พระแม่จงได้ปราณี

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 112)

ในตอนที่พระสังข์หนีนางพันธุรัต พระสังข์เหาะไปได้เจ็ดวันจนเกิดความเหนื่อยล้า จึงได้พักบนภูเขา เมื่อพวกบริวารรักษ์ตามมาทันพระสังข์ได้ยินเสียงพวกรักษ์จึงคิดหาทางหนี แต่เมื่อหนีไม่ทันจึงใช้ไหวพริบแก้ไขปัญหาโดยการถอดรูปเงาะออกซ่อนไว้ทำทิวาเป็นเทวดา เมื่อบริวารรักษ์มาถึงก็หลงเชื่อว่าเป็นเทวดาถามถึงเจ้าเงาะที่เหาะมา พระสังข์จึงได้แก้งบอกทางจนบริวารรักษ์ตามไปทำให้พระสังข์รอดจากอันตรายในครั้งนี้ได้ ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์นั่งอยู่บนเขาใหญ่
เห็นมิดมิดปิดแสงโณทัย	เสียงสนั่นหวั่นไหวนี้นั่น
จึงคิดว่าดีร้ายอสุรา	ติดตามเรามาเป็นแม่มนั่น
จวนตัวเต็มทีหนีไม่ทัน	จำจะผ่อนผันด้วยปัญญา
พระจึงถอดรูปเงาะออกซ่อนไว้	ขึ้นนั่งบนต้นไทรสาขา
ทำเป็นเช่นรุกขเทว	พลางนึกภาวนาอยู่ในใจ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 124)

บัดนั้น	หม่อมารทหารน้อยใหญ่
เห็นพระสังข์นั่งอยู่บนต้นไทร	มิได้รู้จักแต่สักคน
เพ่งพิศดูพลางไม่วางตา	คิดว่าเทวาในไพรสมนต์
ผิวพรรณผุดผาดประหลาดคน	ให้วงงงจนสนเท่ห์ใจ
จึงถามว่าดูก่อนเทวา	เห็นเจ้าเงาะเหาะมาั้งหรือไม่
อย่าแก้งกล่าวคำอำไว้	จงบอกไปตามจริงบัดนี้

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 125)

ง. มีวาจากมคาย

พระสังข์เป็นผู้ที่มีวาจากมคาย สามารถใช้คำพูดเพื่อเกี่ยวพาราสีนารจนางจนาง
รู้สึกเงินอายุแม้จะอยู่ในรูปของเจ้าเงาะก็ตาม ดังความว่า

น้องเอ๋ยน้องรัก	ผิวพัคตร์เพียงจันทร์อันทรงกลด
โฉมนางแน่นน้อยช้อยชด	จากกำสรดเศร้าหมองไม่ต้องการ
บุญที่กับนางได้สร้างสม	เคยภิรมย์รวมรักสมัครสมาน
ที่อยู่ถึงนอกฟ้าหิมพานต์	เทวันบันดาลให้เที่ยวมา
เหมือนหนึ่งแกล้งชักนำจำเพาะ	จึงได้เมียงามเหมาะจนเกินหน้า
ไม่ควรเคียดลูกสาวท้าวพระยา	แต่ว่าสนาของเงาะเคราะห์ดี
พระโปรดปรานประทานทับกระท่อม	ทั้งเครื่องใช้ได้พร้อมเพราะบุญที่
นำชมสมบัติเรามั่งมี	มารศรีอย่าเศร้าเสียใจ
จะถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงเจ้า	มิให้อายกับเขาเขยใหญ่
ขอเชิญโฉมงามทรามวัย	มานั่งในห้องหับกับพี่ชาย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 175-176)

ตอนที่นางมณฑาได้ไปขอร้องให้พระสังข์ตีคลีช่วยบ้านเมืองเพราะว่าหกเขยตีคลีแพ้
พระอินทร์ พระสังข์จึงใช้วาจาโต้ตอบนางมณฑาเชิงประชดประชันได้อย่างคมคาย ดังความว่า

เมื่อนั้น	เจ้าเงาะสำรวจสรรพสันต์
จึงตอบวาจามารดาปล้น	จะรับอาสานั้นสุดปัญญา
เงาะนี้พวกปีศาจอุบาทว์ร้าย	มากลับกลายสรรเสริญเห็นเกินหน้า
จะล่อลวงให้หลงอย่าสงกา	ลูกกลัวพระบิดาจะฆ่าแกง
ท่านคิดแยบยลเป็นกลไฉ	แต่หลังอย่างไรพระยอมแจ้ง
ใช้ลูกจะรังเกียจเสียดแทง	พระมารดาอย่าระแวงฤทัยนี้
อันท่านทั้งหกเขยยอมเคยคลี	ต่อตียังแพ้ข้าศึก
นับประสาหน้าเงาะนี้เห็นลึก	จะพึงพาอย่านึกให้ป่วยการ
แต่ธุระของข้าหาใส่ปาก	แสนยากก็ไม่มีใครสงสาร
เพิ่งเห็นว่าชนนี้โปรดปราน	อุตสาห์มาถึงบ้านข้าขอบใจ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 256-257)

1.1 หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน

หนังสือภาพของสำนักพิมพ์ห้องเรียน นิทานไทยเรื่องเอกสังข์ทอง ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นประเภทหนังสือสวยงามสำหรับเด็กในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งได้ใช้ภาพวาดประกอบกับการบรรยายเนื้อหา โดยเป็นการเล่าเรื่องอย่างกระชับ รวดเร็ว แต่ยังสื่อให้เห็นถึงรูปร่างลักษณะและลักษณะนิสัยของตัวละครได้อย่างชัดเจน

(1) รูปลักษณ์

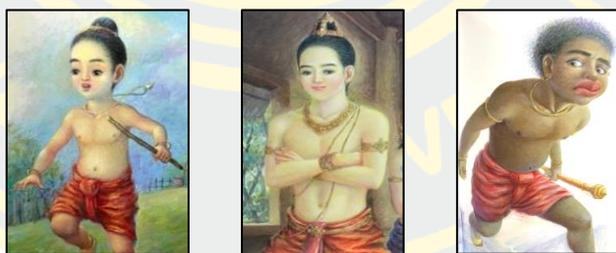
มีการนำเสนอตัวละครเอกคือพระสังข์โดยใช้ภาพประกอบทั้งตอนเป็นเด็ก ตอนโตและตอนอยู่ในรูปเงาะ ประกอบกับบทบรรยายลักษณะทางกายภาพของตัวละคร เช่น

เด็กเลี้ยงควายเห็นเจ้าเงาะผมหยิก พุงโย้ ตัวดำ หน้าตาตลก จึงเอาดอกชบาแดง ผูกปลายไม้แห่หล่อ เจ้าเงาะก็แก้มิ่งทำท่าบ๊อบว้างตาม เล่นกับเด็ก ๆ อย่างสนุกสนาน

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 17)

พระอินทร์จึงให้พระวิษณุกรรมลอบนำเครื่องแต่งกายไปไว้ที่กระท่อม พระสังข์จึงยอมถอดรูปเงาะ แต่งเครื่องทรงงดงามราวกับเทวดา ท้าวสวามนต์กับนางมณฑาถึงกับตะลึงเมื่อเห็นรูปทองที่แท้จริง กล่าวชมพระสังข์ไม่หยุดหย่อนลืมนวลความเกลียดชังไปหมด

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 27)

ภาพที่ 11 พระสังข์ตอนเด็ก ตอนโต และตอนเป็นเจ้าเงาะในหนังสือภาพ

(ที่มา: สำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 7, 15, 26)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการนำเสนอตัวละครเอกพระสังข์ในหนังสือภาพที่มีรูปลักษณ์ภายนอกที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทาง ทั้งในวัยเด็ก ตอนโตและตอนอยู่ในรูปเงาะ แม้ไม่ได้มีบทบรรยายถึงรูปร่างหน้าตา ผู้ผลิตก็ใช้ภาพประกอบเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้การอ่านหนังสือของเด็กมีความน่าสนใจตามรูปแบบของหนังสือภาพ

(2) ลักษณะนิสัย

หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียนนอกจากการบรรยายรูปร่างลักษณะของพระสังข์แล้ว ยังมีการบรรยายถึงลักษณะนิสัยของพระสังข์ ดังนี้

ก. มีความกตัญญู

พระสังข์เป็นผู้มีความกตัญญู ในตอนที่เทวดาเสกไถ่ป่าให้มาค้อยเขียวข้าวเปลือก พระสังข์ก็ได้ออกมาจากหอยสังข์เพื่อมาไถ่ไถ่และทำงานบ้าน ทำอาหารไว้รอแม่ เช่น

จนเวลาล่วงมา 5 ปี เทพารักษ์จึงตั้งใจให้ฝูงไถ่ป่าพากันมาค้อยเขียวข้าวเปลือก กระจัดกระจาย เด็กน้อยได้ยินเสียงไถ่จิกกินข้าวก็สงสารแม่ เหลียวซ้ายแลขวาเห็นว่าไม่มีใคร จึงออกจากหอยสังข์หนีไปไถ่ฝูงไถ่ป่าหนีกระเจิง จากนั้นก็ช่วยทำงานบ้านจนเรียบร้อย ไม่นานนัก นางจันทเทวีก็กลับมาที่กระท่อม เด็กน้อยรีบหลบเข้าหอยสังข์ ฝ่ายนางจันทเทวีเห็นหลังเด็กวิ่งอยู่ไถ่ ไถ่ จึงค้นหาจนทั่วแต่ก็ไม่พบ ยิ่งเห็นข้าวปลาเต็มสำหรับ บ้านเรือนสะอาดก็ยิ่งประหลาดใจ

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 6)

พระสังข์มีความกตัญญูต่อนางพันธุรัตผู้ที่เลี้ยงดูราวกับเป็นลูกแท้ ๆ ในตอนที่นางสิ้นใจตาย พระสังข์ได้แสดงความรักความเคารพที่มีต่อนางพันธุรัต เช่น

พระสังข์ก้มกราบเท้าแม่เลี้ยงด้วยความโศกสลด แล้วท่องมหาจินดามนต์จนขึ้นใจ จากนั้นก็สวมรูปเงาะอำพรกายเหาะเรือไปยังเมืองสามนต

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 17)

ข. มีปฏิภาณไหวพริบ

มีการนำเสนอความมีปฏิภาณไหวพริบของพระสังข์ มีทักษะในการเอาตัวรอด ในตอนที่กองทัพพททหรัยัษตามมาถึง พระสังข์ได้ถอดรูปเงาะออกทำที่เป็นเทวดาแล้วแกล้งชี้หลอกพททหรัยัษ ดังความว่า

พระสังข์เหาะหนีมาไกลจนเหนื่อยอ่อน จึงหยุดพักใต้ต้นไทรบนยอดเขา และถอดรูปเงาะออก ไม่นานนักกองทัพพททหรัยัษก็เหาะตามมาจนทัน พากันคิดว่าพระสังข์รูปทองเป็นเทวดา จึงร้องถามว่าเจ้าเงาะหนีไปทางใด พระสังข์แกล้งชี้หลอกพททหรัยัษไป

ทางอื่นพลางคิดว่าหากหนีต่อไปคงไม่รอดพ้น จึงตั้งจิตอธิษฐานขอให้บุญของแม่
คุ้มครอง อย่าให้นางพันธุรัตขึ้นมานบนเขาภูพานี้ได้

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 15)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพนำเสนอลักษณะ
นิสัยของตัวละครเอกพระสังข์ที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทาง โดยจะเน้นไปที่ความกตัญญูและการมี
ปฏิภาณไหวพริบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ผลิตต้องการนำเสนอตัวละครเอกเพื่อใช้เป็นแบบอย่างให้กับ
เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยของการเรียนรู้และจดจำ

1.2 การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง

สังข์ทองในรูปแบบของการ์ตูนภาพเคลื่อนไหวหรือการ์ตูนแอนิเมชันเป็นการนำเสนอ
เรื่องราววรรณคดีไทยที่ใช้เทคนิคหลายอย่างร่วมกัน ทั้งภาพประกอบ เสียงตามเหตุการณ์ เสียง
บรรยายคำพูดของตัวละคร รวมทั้งเสียงประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ผู้ชมเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึก
ในเหตุการณ์นั้น ๆ ในการ์ตูนแอนิเมชันมีการนำเสนอตัวละครเอกอย่างพระสังข์ได้อย่างโดดเด่น
น่าสนใจ ทั้งในตอนเด็ก ตอนโต และตอนที่เป็นเจ้าเงาะ มีการใช้ภาพประกอบและเสียงบรรยาย
ที่ทำให้ผู้ชมรับรู้และเข้าใจทั้งลักษณะภายนอกและลักษณะนิสัยของพระสังข์

(1) รูปลักษณ์

ผู้ผลิตการ์ตูนแอนิเมชันได้ใช้ภาพประกอบที่สร้างขึ้นซึ่งทำให้เห็นว่าพระสังข์เป็นผู้ที่
มีรูปร่างตั้งแต่เล็กจนโตตามแบบฉบับตัวละครในวรรณคดีไทย ในตอนที่ทหารออกมาจับตัวพระสังข์
ทหารได้กล่าวถึงรูปร่างลักษณะของพระสังข์ว่า

เสนาจันท์: กลัวข้าหรือเจ้าหนู ดูท่าทางเจ้าไม่เหมือนเด็กทั่วไปเลย
ผิวพรรณก็ผุดผ่อง ผิดกับชาวบ้านธรรมดา พ่อแม่เจ้าเป็นใครกัน

พระสังข์: แม่บอกว่าไม่ให้พูดกับคนแปลกหน้า

เสนาจันท์: ข้านี้กล้านี่ต้องเป็นพระโอรสหายสังข์แน่ ๆ เลย พวกเราช่วยกัน
จับตัวเร็วเข้า จับตัวให้ได้เร็ว

(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 11)

การกล่าวถึงรูปร่างลักษณะของเจ้าเงาะ เป็นการกล่าวโดยมีตัวละครเป็นผู้พูด ซึ่งทำ
ให้เห็นรูปลักษณ์ภายนอกได้อย่างชัดเจนพร้อมทั้งการใช้ภาพประกอบที่วาดขึ้น เช่น

ท้าวสามนต์: ว่าไฉนเจ้าเงาะป่าเระ
 ทหาร: พะยะคะ ที่ปลายนานอกเมืองมีเงาะป่าอยู่ตัวหนึ่งพะยะคะ
 หน้าตาของมันประหลาดพิกล หัวหยิกหยอง ตัวดำดำ พุดจาก็
 ไม่ได้ เล่นอยู่กับพวกกันเด็ก ๆ ที่ปลายนานะ ข้าว่าพระธิดาคงไม่มี
 วันเลือกมาเป็นคู่แน่ ๆ พะยะคะ

ท้าวสามนต์: อืม เจ้าเงาะป่าบ้าใบ้หรือ เอาละพ่อหากคนดี ๆ มาให้เจ้าก็ไม่เอา
 ท่านอำมาตย์เจ้าไปตามเจ้าเงาะป่านั้นมา ดูซิลูกรจนาวะอย่างไร
 (การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 34)

ท้าวสามนต์: เจ้าเงาะป่าบ้าใบ้ ช่างน่าเกลียดสมคำร่ำลือจริง ๆ นี้ เจ้าเงาะ ข้าให้
 เจ้ามานี้ เพื่อให้ลูกข้าได้ดูตัว อยากรู้กันว่าถ้ารจนานี้ได้เห็นเงาะป่า
 หน้าตาอัปลักษณ์อย่างเจ้าแล้วจะอย่างไร (หัวเราะ)
 (สนทนากับริจนา) พ่อพาเจ้าเงาะป่าบ้าใบ้มาให้เจ้าเลือกคู่ เจ้าลอง
 ออกไปดูเองสิ เจ้าชายรูปงามมากมายเจ้าก็ไม่เลือกเป็นคู่
 ประชาชนคนธรรมดาเจ้าก็ไม่สน พ่อเลยคิดว่าบางทีเจ้าอาจจะ
 ชอบเจ้าเงาะป่าบ้าใบ้ก็ได้ (หัวเราะ) ตัวมันทั้งดำ น่าทุเรศ หัวก็
 หยิกหยอยเป็นฝอยขัดหม้อ เตี้ยม่อต้อ คอก็สั้น พ่อว่าบางทีมัน
 อาจจะเหมาะกับพระธิดาที่เลือกมากอย่างเจ้าก็ได้ ออกไปดูเองสิ
 (การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 36)

หลังจากที่ถอดรูปเงาะแล้วทำให้ทุกคนเห็นพระสังข์มีกายสีทอง ต่างพากันชื่นชม
 ในความงามของพระสังข์ ดังที่ท้าวศรีวิมลกล่าวว่

ท้าวสามนต์: อ้วยตายว้ายกรี้ด นี่นะหรือเจ้าเงาะเนี่ย

นางมณฑา: ใช้แล้วละเพคะ ลูกเงาะถอดรูปออกมาช่วยเราเพคะ

ท้าวสามนต์: อ้วยตาย ตาเถรตก งามเหมือนเทวดาเลย พ่อนึกแล้วเจ้า
 ต้องเป็นเทวดาแปลงตัวลงมา หล่อเวีตสุด ๆ

(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 53)

ภาพที่ 12 พระสังข์ตอนเด็ก ตอนโต รูปทอง และตอนเป็นเจ้าของในการ์ตูนแอนิเมชัน
(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549)

(2) ลักษณะนิสัย

ก. มีความกตัญญู

ลักษณะนิสัยของพระสังข์ในการ์ตูนแอนิเมชันที่เห็นได้ชัดคือ พระสังข์เป็นผู้มีความกตัญญู โดยแสดงความกตัญญูต่อนางจันทเทวีโดยการช่วยเหลืองานบ้าน เมื่อนางจันทเทวีออกไปทำงาน และเมื่อรุกขเทวดาเสกไถ่ป่ามาจิกกินข้าวพระสังข์ก็ได้ออกมาไล่ไถ่ แล้วยังทำอาหารไว้รอแม่ มีการนำเสนอโดยใช้ภาพประกอบเสียง และคำพูดของพระสังข์เอง เมื่อพระสังข์ได้ไปอยู่ที่เมืองยักษ์จนเติบโต พระสังข์ยังคงคิดถึงนางจันทเทวีผู้เป็นแม่ตลอดเวลา คิดหาทางตามหาให้พบ เช่น

พระสังข์: เสด็จแม่ลูกจะรีบหาทางกลับไปหาเสด็จแม่ให้ได้
 สงกา: ผ่านมาแล้วสิบปีเจ้ายังคิดถึงแม่เจ้าอยู่อีกหรือเนี่ย
 พระสังข์: ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานแค่ไหนก็ตาม ข้าไม่เคยลืมเสด็จแม่จันทเทวี
 (การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 17)

พระสังข์ยังได้แสดงความกตัญญูต่อนางพันธุรัต เมื่อนางพันธุรัตสิ้นใจตาย พระสังข์ได้กราบนางแล้วให้เหล่าบริวารยักษ์นำศพนางพันธุรัตกลับไปเมืองยักษ์ และแจ้งว่าจะกลับมาเผาศพนางในภายหลัง เช่น

พระสังข์: เสด็จแม่สิ้นแล้วรัศมี ศรชัย
 รัศมี: เพคะพระองค์
 ศรชัย: พะยะคะ
 พระสังข์: พวกเจ้านะช่วยเชิญพระศพของแม่ข้ากลับไปเมืองไปเตรียมการทำพิธีให้ยิ่งใหญ่ แล้วคอยจนกว่าข้าจะกลับมาอีกครั้ง ข้าจะกลับมาทำการเผาศพพระแม่พันธุรัตในภายหลังนะ
 (การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 27)

ข. เป็นผู้ให้อภัย

พระสังข์เป็นผู้ให้อภัย แม้ท้าววยศวิมลจะขับไล่ออกจากวังและสั่งประหารชีวิตตนและมารดา ดังบทสนทนาของพระสังข์กับท้าววยศวิมลที่ว่า

ท้าววยศวิมล: พ่อมัวแต่หลงมัวเมาคิดร้ายถึงกับสั่งประหารชีวิตเจ้า ออย่าโกรธพ่อนะลูกนะ
 พระสังข์: ลูกไม่เคยโกรธเสด็จพ่อเลย พระคุณของเสด็จพ่อใหญ่หลวงนัก ลูกยังไม่มีโอกาสได้ตอบแทนด้วยซ้ำ
 ท้าววยศวิมล: ลูกของพ่อน้ำใจประเสริฐยิ่งนัก
 (การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 59)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของตัวละครเอกพระสังข์ในการ์ตูนแอนิเมชันที่เน้นไปที่ความกตัญญูและการเป็นผู้ให้อภัยที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทางเพื่อนำเสนอแนวคิดไปยังผู้ชมและเป็นแบบอย่างในการนำไปปฏิบัติตนได้

1.3 ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง

ในละครโทรทัศน์ มีการนำเสนอเรื่องราวของวรรณคดีไทยตามแบบฉบับที่เรียกว่าละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งมีการใช้ตัวละครที่แสดงโดยมนุษย์ มีการใช้บทสนทนาที่พูดโดยตัวละครเอง มีการใช้ฉากสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสถานที่จริงและใช้เทคนิคอื่นร่วมในการสร้างฉาก รวมถึงการเล่าเหตุการณ์ที่มีการตัดไปเหตุการณ์อื่น หรือสลับการนำเสนอในแต่ละฉาก เพื่อให้เห็นถึงมิติของช่วงเวลาในเรื่องราวได้ดำเนินไป

การสร้างตัวละครเอกอย่างพระสังข์ ละครโทรทัศน์ใช้ตัวละครที่ต่างกันทั้งพระสังข์ในวัยเด็ก พระสังข์ตอนโต และเจ้าเงาะ เพื่อให้มีความสมจริงตรงตามบุคลิกลักษณะที่กล่าวถึงในตัวบทต้นทาง และยังมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมที่หลากหลาย ในละครโทรทัศน์มีการใช้บทสนทนาที่กล่าวถึงรูปร่างลักษณะและลักษณะนิสัยของตัวละครพร้อมทั้งการใช้ภาพประกอบเพื่อสื่อความหมายให้ผู้ชมเข้าใจอย่างชัดเจน และลักษณะนิสัยบางอย่างก็นำเสนอผ่านการกระทำของตัวละครเอง

(1) รูปลักษณ์

พระสังข์ในวัยเด็ก เป็นผู้ที่รูปร่างหน้าตาน่ารัก น่าเอ็นดู ผิวพรรณดี สง่างาม ต่างจากเด็กชาวบ้านทั่วไป มีบทสนทนาของตายายที่กล่าวถึงพระสังข์ ในตอนที่นางจันทวีทูปหอยสังข์แตกแล้วแนะนำพระสังข์ให้กับตายายได้รู้ เช่น

- ตา: หน้าตาน่าเอ็นดูจริง ๆ
- ยาย: เกิดมาไม่เคยพบไม่เคยเห็น นึกว่าเทวดาคงน้อย ๆ ช่างเข้มซ้อย
น่ารักเป็นนักหนา งามเหลือเกิน น่ารักน่าเอ็นดูเหลือเกิน
- ตา: พ่อสังข์เอ๋ย มั่นนำอัครรรยอะไรอย่างนี้
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 4)

เจ้าเงาะ เป็นตัวละครที่ถูกกล่าวถึงว่ามีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ โดยมีการใช้ผู้แสดงที่มีการแต่งกายเช่นเดียวกับเงาะตามแบบฉบับของตัวบทต้นทางหรือตามที่มีการกล่าวไว้ อีกทั้งยังมีทสนทนาของตัวละครที่กล่าวถึงรูปร่างหน้าตาของเจ้าเงาะ เช่น

- ทหาร: ขอเดชะพระอาญาไม่พินเกล้าทหารได้ตัวเงาะปามาแล้วพระเจ้าค่ะ
- นางมณฑา: หน้าตามันเป็นยังไงท่านอำมาตย์
- ทหาร: อัปลักษณ์ที่สุดเท่าที่ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นมาพระเจ้าค่ะ
- ท้าวสามนต์: แม่มณฑา มันก็ไอ้เงาะนั่นแหละแม่มณฑา เงาะมันก็เป็นเงาะ
นั่นแหละ เข้าใจไหม เงาะนะมันน่าเกลียดแบบเงาะ ๆ จะไปอยาก
รู้อยากเห็นให้เป็นกาลกิณีสายตาทำไม
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 21)
- รจนา: หน้าตามันเป็นยังไงเหรอจ๊ะคุณท้าว
- คุณท้าว: อู๋ น่าเกลียดพิลึกนะเพคะ ทั้งน่าเกลียด น่ากลัว น่าขันปนเปกัน
ไปหมดเลยเพคะ
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 21)
- วิลาวัลย์: นันมันตัวอะไรเพคะ น่าเกลียดเหลือเกิน
- พรรณผกา: ดูซิหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัวพิลึกเพคะ
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 21)

พระสังข์ในตอนโต มีรูปร่างงดงามตามแบบฉบับพระเอกในละคร หรือตามอุดมคติที่ควรจะเป็น และยังได้ลงไปชุบตัวในบ่อทองยิ่งทำให้พระสังข์มีความสง่างามยิ่งขึ้น โดยในละครโทรทัศน์ได้ใช้เทคนิคพิเศษเพื่อให้ภาพของพระสังข์มีแสงสว่างสีทอง เป็นการนำเสนอที่ทำให้ผู้ชมเห็นได้อย่างชัดเจน ส่วนการบรรยายถึงรูปร่างหน้าตาในละครไม่ได้กล่าวถึงโดยละเอียด แต่จะใช้มุมมอง

ของตัวละครอื่นที่มองพระสังข์แล้วรู้สึกชื่นชมในความงาม เช่น รจนา ท้าวสามนต์ หรือแม่กระทิง หกพระธิดาต่างก็พากันจ้องมองพระสังข์ จนท้าวสามนต์ต้องไล่ให้ออกไปหาพระสวามีของตนเอง

ภาพที่ 13 พระสังข์ตอนเด็ก ตอนโต รูปทอง และตอนเป็นเจ้าของเงาะในละครโทรทัศน์
(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงรูปลักษณ์ภายนอกของตัวละครเอกพระสังข์ที่ สอดคล้องกับตัวบทต้นทาง ทั้งความสง่างามและความแตกต่างไปจากตัวละครที่เคยนำมาผลิตซ้ำ ในละครโทรทัศน์ใช้ผู้แสดงที่แตกต่างกันทำให้เห็นรูปลักษณ์ภายนอกที่ชัดเจนมากที่สุดตามช่วงวัยที่ นำเสนอ โดยได้มีการคัดเลือกผู้แสดงที่มีบุคลิกลักษณะตามการตีความของผู้ผลิต ซึ่งส่งผลต่อกระแส ความนิยมในละครโทรทัศน์เรื่องสังข์สองในยุคสมัยที่นำเสนอเป็นอย่างมาก

(2) ลักษณะนิสัย

ในละครโทรทัศน์ได้นำเสนอลักษณะนิสัยของพระสังข์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งจากการ กระทำของตัวละครเอง จากบทสนทนาของตัวละครอื่น หรือการใช้เหตุการณ์ในการนำเสนอ ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยของพระสังข์ ดังนี้

ก. มีความกตัญญู

พระสังข์เป็นผู้ที่มีความกตัญญู สำนึกในบุญคุณของนางจันทเทวีอยู่เสมอและเมื่อ ต้องพลัดพรากจากกันพระสังข์ก็คิดจะตามหานางจันทเทวีให้พบ ในตอนเด็กพระสังข์ถูกจับตัวไป หลายครั้งและในทุกครั้งก็ร้องไห้เรียกหานางจันทเทวี ตอนที่ท้าวเนาคาได้ช่วยพระสังข์ไว้แล้วพาไปอยู่ ที่เมืองบาดาลพระสังข์ก็ได้บอกกับท้าวเนาคาและพระมเหสีว่าคิดถึงแม่ อยากกลับไปหาแม่ ตอนที่ พระสังข์อยู่เมืองพันธุธานี พระสังข์ก็ได้บอกกับนางพันธุธิดาว่าคิดถึงแม่จันทเทวี จนกระทั่งพระสังข์ เติบโตเป็นชายหนุ่ม พระสังข์ยังคงคิดหาทางตามหาแม่จันทเทวีอยู่ตลอดเวลาแม้เรื่องราวจะดำเนินไป ถึงช่วงท้ายเรื่อง ทำให้ผู้ชมได้เห็นความรัก ความกตัญญูของพระสังข์ที่มีต่อนางจันทเทวี

พระสังข์แสดงออกถึงความกตัญญูต่อนางพันธุรัต ในตอนที่นางพันธุรัตออกตามหาและสิ้นใจตาย พระสังข์ได้กลับมากราบศพของนางพันธุรัต เมื่อไปถึงเมืองสามนตฺพระสังข์ในรูปเจ้าเงาะยังคงนึกถึงนางพันธุรัตด้วยความอาลัยแล้วรำพึงรำพันกับตัวเองว่า

“เสด็จแม่ เสด็จแม่พระเจ้าค่ะ ไม่ว่าจะนานเพียงไหน บาบที่ลูกทำกับเสด็จแม่ไว้ มันจะติดตามหลอกหลอนตัวลูกไปตลอดเลยนะพระเจ้าค่ะ ถ้าลูกรู้อย่างนี้ ลูกจะไม่หนีเสด็จแม่ ไม่ว่าจะใครจะว่าเสด็จแม่เป็นยักษ์เป็นมาร แล้วก็โหดร้ายยังไง แต่เสด็จแม่ก็ยังเป็นแม่ที่ประเสริฐที่สุดสำหรับลูกเสมอพระเจ้าค่ะ เสด็จแม่ทรงรักแล้วก็เมตตาต่อลูกอย่างไม่มีข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้น เสด็จแม่ ลูกสัญญาพระเจ้าค่ะ ว่าลูกจะรัก แล้วก็เกิดทุนเสด็จแม่ไปจนกว่าชีวิตของลูกจะหาไม่”

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 19)

ข. มีปฏิภาณไหวพริบ

นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอลักษณะนิสัยของพระสังข์ในเรื่องอื่น ๆ ทั้งความมีไหวพริบ ฉลาดในการแก้ไขปัญหา ตอนที่พวกบริวารยักษ์ตามพระสังข์มาที่เขา พระสังข์ได้ถอดรูปเงาะแล้วทำที่เป็นเทวดาหลอกพวกยักษ์ให้ไปอีกทางจนพวกยักษ์หลงเชื่อ อีกทั้งได้นำเสนอให้พระสังข์เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ สามารถต่อสู้กับศัตรูฝ่ายต่าง ๆ แม้กระทั่งกับหกเขยเอง พระสังข์ก็สามารถเอาชนะได้ รวมไปถึงความรอบรู้ในการทำงานบ้าน ทำอาหาร ก็ได้นำเสนอไว้ในละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นการนำเสนอคุณสมบัติของพระสังข์ที่ตรงตามตัวบทต้นทางไว้อย่างละเอียด ชัดเจน ทำให้ผู้ชมเข้าใจในบทบาทของตัวละครเอกนี้

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยประเภทละครโทรทัศน์นำเสนอตัวละครเอกพระสังข์ให้มีลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทาง โดยเน้นเรื่องความกตัญญูและความมีปฏิภาณไหวพริบในการแก้ไขปัญหา ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และการเป็นแบบอย่างให้ผู้ชม

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวละครเอกในสื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภท พบว่ามีการสร้างตัวละครเอกให้มีรูปลักษณะภายนอกเช่นเดียวกับตัวบทต้นทางทั้งในวัยเด็ก ตอนโต ที่มีความสง่างาม และตอนเป็นเจ้าเงาะที่มีรูปร่างอัปลักษณ์ ส่วนลักษณะนิสัย สื่อทั้ง 3 ประเภทแสดงให้เห็นว่าพระสังข์เป็นผู้ที่มีความกตัญญู มีปฏิภาณไหวพริบและรู้จักให้อภัยแม้ตนจะเป็นผู้ถูกรังแก ส่วนเรื่องการใช้วาจาในการพูดเกี่ยวกับพาราสิและประชดประชันนั้นไม่มีการนำเสนอในสื่อทั้ง 3 ประเภท เพราะเป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้อ่านและผู้ชม

2. ตัวละครรอง

ตัวละครรอง มีบทบาทในฐานะเป็นส่วนประกอบของการดำเนินเรื่อง มีส่วนช่วยเสริมเนื้อเรื่องและตัวละครเอกให้เด่นชัดขึ้นด้วย เป็นตัวละครที่มีผลต่อการดำเนินเรื่องรองลงมาหรือมีบทบาทช่วยเสริมให้ตัวละครเอกได้แสดงบทบาท พฤติกรรมเด่นในเรื่อง ได้แก่ นางรจนา ท้าวศวิมล นางจันทเทวี นางจันทา นางพันธุรัต ท้าวสามนต์ นางมณฑา หกเขย และหกพระธิดา ซึ่งตัวละครรองดังกล่าว ทำให้ตัวละครเอกมีพฤติกรรมที่โดดเด่นตั้งแต่เกิดจนเติบโตไปจนถึงตอนจบของเรื่อง

2.1 นางรจนา

รจนาเป็นตัวละครรองที่เป็นคู่ครองของพระสังข์ มีบทบาทสำคัญที่ทำให้พระสังข์แสดงนาฏการต่าง ๆ ในเรื่อง รจนาเป็นพระธิดาของท้าวสามนต์ เป็นผู้ที่เพียบพร้อมทั้งรูปสมบัติ คุณสมบัติ ทรัพย์สมบัติ สูงส่งทั้งชาติตระกูลฐานันดรศักดิ์ ตามแบบฉบับของนางเอกที่เป็นลูกของกษัตริย์ เมื่อเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครองทำให้ท้าวสามนต์โกรธมากจนถูกขับไล่ไปอยู่กระท่อมปลายนากับเจ้าเงาะ ทำให้รจนาต้องตกระกำลำบาก เมื่อความจริงถูกเปิดเผยรจนาก็ได้พบกับความสุข ผู้แต่งได้พรรณนาถึงลักษณะรูปร่างหน้าตาของรจนาว่าเป็นผู้ที่มีความสวย สง่างาม สมกับเป็นพระธิดาของกษัตริย์จนทำให้เจ้าเงาะเมื่อเห็นครั้งแรกก็หลงรักทันที ดังความว่า

เมื่อนั้น	เจ้าเงาะแสนกลคนขยัน
พิศโฉมพระธิดาวิลาวัลย์	ผุดผาดผิวพรรณดั่งดวงเดือน
งามละม่อมพร้อมสิ้นทั้งอินทรี	นางในธรณีไม่มีเหมือน
แสสร้างทำแลเลียงเปียงเปื้อน	ให้ฟันเพื่อนเดือนจิตคิดปอง
พระจึงตั้งสัตย์อธิษฐาน	มั่นบุญญาธิการเคยสมสอง
ขอให้ทราบสงวนนวลน้อง	เห็นรูปพี่เป็นทองต้องใจรัก

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 166)

รจนาเป็นผู้ที่มีความกตัญญู เมื่อครั้งที่ถูกขับไล่ออกจากเมืองรจนาเป็นห่วงนางมณฑา และนึกถึงอนาคตถ้าหากยังมีชีวิตอยู่ก็จะกลับมาตอบแทนบุญคุณ และเมื่อนางมณฑาได้ไปหารจนาที่กระท่อมเพื่อขอร้องให้เจ้าเงาะไปช่วยตีคลี รจนาก็ช่วยขอร้องอ้อนวอนให้เจ้าเงาะไปช่วยเพราะนางสงสารพ่อแม่ รจนามีความรักที่มั่นคง เชื่อมมั่นในตัวพระสังข์ มองคนที่จิตใจมากกว่ารูปร่างหน้าตาภายนอก เมื่อเลือกเจ้าเงาะมาเป็นคู่ครองก็ทำหน้าที่เป็นภรรยาที่ดี แม้จะไม่มีความรู้เรื่องงานบ้านแต่ก็พยายามเรียนรู้ตามที่พระสังข์สอนให้จนสามารถทำงานบ้านได้หลายอย่างและสามารถปรนนิบัติสามีได้อย่างดี และจงรักภักดีต่อสามี เมื่อท้าวสามนต์ให้บรรดาหกเขยหาปลาหาเนื้อ

รจนามีความกังวลและกลัวว่าพระสังข์จะหาปลาหาเนื้อไม่ได้แล้วจะถูกประหาร นางจึงแสดงความรู้สึกเป็นห่วงและพร้อมที่จะตายตามไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่ารจนาเป็นผู้ที่ไม่ยอมอ่อนข้อให้ใคร ในตอนที่พี่สาวทั้งหกเข้ามาเยาะเย้ยรจนาว่าเลือกคู่ได้ไม่เหมาะสมรจนาก็ตอบกลับได้อย่างสาสมหรือในตอนหาปลาหาเนื้อมาได้ก็มีถ้อยคำโต้ตอบกับพี่สาวอย่างรุนแรง อีกทั้งยังเป็นผู้เปิดโปงความลับที่หกเขยขอปลาขอเนื้อจากพระสังข์จนทำให้ทุกคนรู้ความจริงทำให้ท้าวสามนต์และหกพระธิดาโกรธหกเขย

สื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภท นำเสนอตัวละครรจนาเป็นผู้ที่มีรูปลักษณ์ภายนอกที่สวยงาม สง่างาม เหมาะสมกับการเป็นนางเอก โดยในหนังสือภาพมีการใช้ภาพวาดที่เห็นชัดเจนว่าเป็นรจนาซึ่งแสดงออกผ่านสีหน้า แววตา การแต่งกายที่โดดเด่นกว่าพระธิดาองค์อื่น ๆ และใช้บทบรรยายถึงลักษณะภายนอกได้อย่างชัดเจน แต่ลักษณะนิสัยไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดมากนัก ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันก็ทำให้รจนามีความโดดเด่นโดยการใช้สีชุด รูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทาง รวมถึงการใช้บทสนทนาของรจนาที่บ่งบอกลักษณะนิสัยหรือตัวตนของตัวละครที่ถ่ายทอดมาสู่ผู้ชม และละครโทรทัศน์ใช้ผู้แสดงที่มีรูปร่างหน้าตาสวย สง่างามตามแบบนางเอกละคร ใช้ชุดและการแต่งกายที่แสดงถึงความเป็นละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งผู้ผลิตนำเสนอรจนาให้มีลักษณะนิสัยที่มีความสอดคล้องกับตัวบทต้นทาง คือมีความกตัญญู

จากการวิเคราะห์ ผู้วิจัยพบว่าสื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภทจะลดความรุนแรงทางวาจาและการกระทำของรจนาลง เช่น ฉากที่ปะทะคารมกับพระพี่นางที่มีในตัวบทต้นทาง สื่อร่วมสมัยจะปรับให้สอดคล้องกับสื่อปลายทางที่ต้องการนำเสนอเพื่อให้เหมาะสมต่อกลุ่มผู้อ่านและผู้ชม โดยนำเสนอผ่านเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นใหม่และการกระทำของตัวละคร

2.2 ท้าวศวมล

ท้าวศวมลเป็นบิดาของพระสังข์ เป็นตัวละครที่มีบทบาทตั้งแต่เริ่มเรื่อง เป็นผู้ทำให้เกิดปมปัญหาที่ตัวละครเอกอย่างพระสังข์ต้องเผชิญกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ต้องแก้ไขเพราะหลงเชื่อในคำยุยงของนางจันทาอย่างไร้สติ ทำให้พระสังข์และนางจันทาหนีต้องพลัดพรากจากเมือง ซึ่งเป็นตัวละครรองที่มีความน่าสนใจ ท้าวศวมลเป็นตัวละครรองที่เป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองแต่ยังไม่มีโอรสหรือธิดาสืบราชสมบัติจึงได้ทำการบวงสรวง เมื่อพระมเหสีจันทาตั้งครรภ์ก็สร้างความดีใจให้ท้าวศวมล และเมื่อพระมเหสีคลอดลูกออกมาเป็นหอยสังข์ก็สร้างความแปลกใจให้ท้าวศวมล แต่ด้วยจิตใจที่ไม่หนักแน่นจึงหลงเชื่อคำยุยงของนางจันทา อีกทั้งยังถูกมนต์เสน่ห์จึงหลงไหลคล้อยตามคำพูดของนางจันทาจนสั่งทหารให้นำตัวพระสังข์ไปถ่วงน้ำ ตอนท้ายเรื่องพระอินทร์บอกเรื่องราวเหตุการณ์ทั้งหมดท้าวศวมลจึงออกตามหานางจันทาและพระสังข์จนพบ

จากการวิเคราะห์ตัวบทต้นทาง พบว่ามีการสร้างให้ท้าวศวิมลมีลักษณะรูปลักษณ์ภายนอกเป็นกษัตริย์ที่มีรูปร่างสง่างามเช่นเดียวกับพระสังข์แม้จะปลอมตัวเป็นชาวบ้านเข้าเมืองสามนต์เพื่อสืบข่าวหาพระสังข์ชาวเมืองก็ต่างพากันสงสัย ดังความว่า

บัดนั้น	แม่ค้าขายของถั่วหน้า
ครั้นเห็นสองกษัตริย์ก็สงกา	สะกิดกันพูดจากรุ่นวาย
ลางคนว่าข้าดูท่วงที่	ตาที่ตะพายยามงามใจหมาย
รูปพรรณสัณฐานพานจะคล้าย	กับลูกเขยเจ้านายของเรา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 314)

การกล่าวถึงลักษณะนิสัยของท้าวศวิมล ผู้แต่งใช้กลวิธีการให้ตัวละครแสดงนาฏการหรือการกระทำ ทำให้ผู้อ่านได้เห็นบุคลิกลักษณะนิสัยที่มีทั้งด้านดีและไม่ดีของท้าวศวิมล ซึ่งเป็นการสร้างตัวละครให้สมจริง จากการวิเคราะห์พบว่าท้าวศวิมลเป็นคนที่รักนางจันทิและลูกมากแม้จะหลงเชื่อนางจันทิแต่ช่วงที่ต้องขับไล่นางจันทิและหอยสังข์ออกจากเมืองท้าวศวิมลก็เสียใจ เมื่อได้รู้ว่าหอยสังข์กลายเป็นมนุษย์ท้าวศวิมลได้สอบถามที่มาที่ไปจากพระสังข์จนมั่นใจในว่าเป็นพระโอรสจึงจะให้กลับเข้ามาอยู่ในวังแต่เมื่อมีเหตุให้ต้องพลัดพรากจากกันอีกจนพระสังข์ได้ครองเมืองท้าวศวิมลสำนึกในความผิดของตนเองออกตามหาพระสังข์จนพบแล้วกลับเมืองพร้อมกัน อีกทั้งยังแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณอย่างตา ยาย ที่ได้เมตตา นางจันทิให้อาศัยอยู่ด้วยจึงได้พระราชทานทรัพย์สินสมบัติตอบแทนตายาย

นอกจากนี้ผู้แต่งยังแสดงให้เห็นถึงความหยาบ เชื้อคนง่าย ท้าวศวิมลตกเป็นเครื่องมือของนางจันทิเพราะเชื่อคำพยุยงของนางจันทิไม่มีสติในการยังคิดการกระทำ เมื่อนางจันทิกล่าวเช่นไรก็หลงเชื่อ อีกทั้งยังได้เห็นอารมณ์ร้ายของท้าวศวิมลเมื่อท้าวศวิมลรู้ว่าคนที่เป็นต้นเหตุบงการอยู่เบื้องหลังของเรื่องราวทั้งหมดคือนางจันทิ ท้าวศวิมลก็โกรธมากจนทำร้ายนางจันทิด้วยการดูดำและไล่ตี ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวศวิมลหมั่นไล่
ลูกขึ้นกระที่บาททวาดไป	กลการอะไรทำไมกู
กลับมาย่ำเยาะหัวเราะซ้ำ	ลอยหน้าคำคารมข่มขู่
จงหองพองขนเป็นพันรู้	ว่ากูชั่วช้าสารพัน
ระวังตัวเหมือนวัวสันหลังขาด	เห็นแต่กาบินผาดก็หวาดหวั่น
ท่วงที่ทำนองจะป้องกัน	เชิงชั้นของเจ้าข้าเข้าใจ

เดิมที่คิดว่าเป็นหน้าซื่อ	เชื่อถือลุ่มหลงไม่สงสัย
จนลูกเมียถูพรากจากเวียงชัย	เพราะมีหรือไม่ได้ทุกซั้วร้อน
คืนนี้ตรีเนตรท่านกริ้วกราด	จะตีให้ตัวขาดเป็นสองท่อน
นี่หากกูอ้อยอิงวิงวอน	ผันผ่อนผิดไว้จึงไม่ตาย
เพียงเอยผีสางเทวดา	ให้ได้ลูกเมียมาเหมือนใจหมาย
แล้วจะจับตัวตันอีคนร้าย	ฆ่าเสียให้ตายวายชีวิต

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 298-299)

สื่อร่วมสมัยในรูปแบบหนังสือภาพได้นำเสนอตัวละครท้าวศวิมลโดยการใช้องค์ประกอบการบรรยาย ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดลักษณะนิสัยหรือรูปลักษณ์ภายนอกแต่ผู้อ่านก็สามารถตีความได้จากเหตุการณ์ในเรื่อง ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอท้าวศวิมลให้เป็นกษัตริย์ที่มีความสง่างาม รักพระโอรสและพระมเหสี มีความกตัญญู สำนึกในความผิดของตนเอง แต่หุบเขาเชื่อคนง่ายเช่นเดียวกับตัวบทต้นทาง และละครโทรทัศน์นำเสนอท้าวศวิมลโดยใช้ผู้แสดงที่มีช่วงวัยใกล้เคียงกับในเนื้อเรื่อง ใช้การแต่งกายที่แสดงให้เห็นว่าเป็นกษัตริย์ มีความสง่างาม ลักษณะนิสัยที่มีตามตัวบทต้นทางและในตอนต้นของเรื่องแสดงให้เห็นว่าท้าวศวิมลไม่ยอมรับในความผิดหรือข้อต่อของตนเองโดยการโทษคนอื่น ซึ่งในละครโทรทัศน์ได้นำเสนอฉากที่ท้าวศวิมลเรียกมเหสีและนางสนมเข้าเฝ้าเพื่อแจ้งเรื่องการมีโอรสไว้สืบราชสมบัติ ท้าวศวิมลโทษว่ามเหสีและสนมทุกคนไร้ความสามารถ ไม่สามารถมีโอรสหรือธิดาให้กับพระองค์ได้ มีบทสนทนาของตัวละคร ดังความว่า

ท้าวศวิมล: รู้ไหมว่าเราเรียกพวกเจ้าทุกคนมาพร้อมกันทำไมยังไม่มีใครตอบอีก

นางจันทา: หม่อมฉันรู้เพราะพวกเจ้าทุกคน ไร้ความสามารถไม่อาจมีหน่อเนื้อเชื้อไขกษัตริย์มาถวายเจ้าพี่ของเราได้

ท้าวศวิมล: เจ้าก็เหมือนกันแหละ ไม่สามารถมีลูกให้กับเราได้ ทั้งที่อยู่มาก่อนพวกนางอีก (หันไปพูดกับนางจันทา) เจ้าก็เหมือนกัน อยู่มาก่อนใคร ๆ แต่ไร้ความสามารถ ที่นี้พวกเจ้าทุกคนจงฟังให้ดีต่อไปถ้าพวกเจ้ายังไม่สามารถมีลูกให้กับเราได้ เราจะไล่ทั้งหมดทุกคนแล้วไปมีสนมใหม่ ไร้ความสามารถเช่นพวกเจ้า
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 1)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการนำเสนอตัวละครรองทำวศวิมลในสื่อร่วมสมัยที่มีความสอดคล้องกับตัวบทต้นทางที่ยังคงรักษารูปลักษณ์ภายนอกและลักษณะนิสัย โดยในสื่อแต่ละประเภทจะเน้นความโดดเด่นที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในละครโทรทัศน์ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ยอมรับในข้อด้อยของตนเอง โทษผู้อื่น ซึ่งเป็นการสะท้อนมุมมอง แนวคิดของคนในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

2.3 นางจันทเทวี

นางจันทเทวี เป็นตัวละครที่มีบทบาทตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เป็นมารดาของตัวละครเอกคือพระสังข์ ซึ่งเป็นผู้ที่ส่งผลต่อการดำเนินเรื่อง และเป็นพระมเหสีของทำวศวิมล นางจันทเทวีมีชะตากรรมน่าสงสารที่ต้องพลัดพรากจากเมืองเพราะให้กำเนิดพระโอรสเป็นหอยสังข์อีกทั้งยังถูกใส่ร้ายเพราะความอิจฉาริษยาของนางจันทา นางจันทเทวีคิดว่าเป็นเรื่องของเวรกรรมไม่อาจฝืนชะตากรรมนี้ได้จึงต้องยอมรับกรรมนั้น ในตัวบทพระราชนิพนธ์มีบทบรรยายถึงรูปร่างหน้าตาที่แสดงให้เห็นว่าเป็นหญิงที่มีความสง่างามผิวพรรณดีสมกับที่เป็นพระมเหสีของกษัตริย์ เปรียบกับรูปร่างหน้าตาของพระสังข์ ดังความว่า

ทรวดทรงส่งศรีนรลักษณ์	พิศพัคตร์ม่วงช่วงดังดวงแข
แก้มเนตรเกศกรรณผันแปร	ดูละม้ายคล้ายแม่ที่ซบไป

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 83)

ลักษณะนิสัยที่เห็นได้ชัดของนางจันทเทวีคือมีความรักลูกมาก ไม่ว่าจะลูกจะมีรูปร่างหน้าตาอย่างไรนางก็มีความรักดูแลเป็นอย่างดีตั้งแต่คลอดออกมาเป็นหอยสังข์จนพระสังข์ออกมาจากหอยสังข์นางจันทเทวีดีใจมาก เมื่อพระสังข์ถูกทหารจับตัวไปนางก็โกรธและเสียใจมากรีบตามมาถึงทำน้ำแม่จะลำบากแค่ไหนก็ตาม เมื่อพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำนางหัวใจแทบสลายและคิดจะตายพร้อมกับพระสังข์จึงร้องไห้คร่ำครวญจนสลบไป และเมื่อนางฟื้นขึ้นมาก็เดินกลับมาที่กระท่อม จนเวลาผ่านไปเมื่อพระสังข์เติบโตได้ผ่านบททดสอบจนถึงตอนท้ายเรื่อง นางจันทเทวีมีบทบาทอีกครั้งในตอนที่ทำวศวิมลมาตามหานางจันทเทวีแล้วไปตามพระสังข์ ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่านางจันทเทวีมีสติปัญญาที่ดี ฉลาด โดยคิดปลอมตัวเป็นชาวบ้านเพื่อไปสืบข่าวในวัง จนได้เข้าไปเป็นวิเสทและได้ทำแกงผักที่แกะสลักเป็นรูปเรื่องราวเหตุการณ์เกี่ยวกับพระสังข์ ทำให้ทั้งสามคนพ่อแม่ลูกได้พบกัน

สื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ ได้นำเสนอตัวละครรองนางจันทเทวีที่มีความสอดคล้องกันคือเป็นพระมเหสีของกษัตริย์ที่มีรูปโฉมงดงาม แต่ต้องพลัดพรากจากเมืองไปอยู่อย่างยากลำบาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูกในทุกช่วงเหตุการณ์

ไม่ว่าลูกจะเป็นอย่างไรหรืออยู่ในรูปแบบไหน โดยเฉพาะในการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ที่ถ่ายทอดเรื่องราวความรักของแม่ลูกได้อย่างชัดเจนเพื่อเน้นย้ำและสะท้อนคุณค่าของการนำเสนอที่ส่งไปยังผู้ชมผ่านการแสดงของผู้แสดงและองค์ประกอบอื่น ๆ ในการผลิตสื่อ โดยการนำเสนอฉากที่นางจันท์เทวีตามหาพระสังข์อยู่หลายครั้ง ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้ชมที่เกิดความรู้สึกสงสาร เห็นใจ และลุ่มไปกับตัวละครดังกล่าว

2.4 นางจันทา

นางจันทา เป็นพระสนมเอกของท้าวศวิมล เป็นตัวละครรองที่ทำให้เหตุการณ์ในเรื่องมีความน่าสนใจและน่าติดตาม เป็นตัวละครฝ่ายร้ายที่ทำให้เนื้อเรื่องสนุกสนานเพราะหากไม่มีตัวละครนี้ปมปัญหาแรกของเรื่องก็จะไม่เกิดขึ้น ในบทพระราชนิพนธ์มีบทที่บรรยายให้เห็นถึงรูปร่างลักษณะของนางจันทาว่าเป็นผู้หญิงที่มีความงามและเมื่อนางได้แบ่งน้ำมันของแม่เฒ่าสุเมธามาลูบไล้ร่างกายก็ยิ่งมีความงามกว่าแต่ก่อนเพราะเวทย์มนต์ ดังความว่า

เมื่อนั้น	นวลนางจันทามารศรี
สุริยสนธยาราตรี	เข้าที่สระสาบสำอางค์
ตกแต่งทาแป้งน้ำมันยาย	เฉิดฉายผิวผ่องละอองผง
หอมฟุ้งรุ่งเรืองด้วยเครื่องทรง	ผุดผาดประหลาดองค์

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 66)

ลักษณะนิสัยที่เห็นได้ชัดเจนของนางจันทาคือเป็นคนที่มีความอิจฉาริษยา มีเล่ห์เหลี่ยม มีความทะเยอทะยาน และวาทะร้าย เมื่อนางทราบว่ นางจันท์เทวีตั้งครรรภ์ก็เกิดความอิจฉากลั้วว่าราชสมบัติจะตกเป็นของราชบุตรของนางจันท์เทวีจึงให้สาวใช้คนสนิทนำสินบนไปให้โอรหหลวงให้ทำนายใส่ร้ายนางจันท์เทวีและลูกเพื่อจะได้กำจัดนางจันท์เทวีและลูก เมื่อได้รู้ข่าวของพระสังข์นางจันทาก็ยังไม่ละความพยายามที่จะกำจัด โดยนางได้ทำทุกวิธีทั้งให้พระธิดาจันท์ไปทูลขอตำแหน่งและทรัพย์สินสมบัติแต่ไม่สำเร็จจึงใช้วิธีทำเสน่ห์ทำให้ท้าวศวิมลหลงใหลจึงแต่งตั้งให้นางจันทาเป็นพระมเหสีและหลงเชื่อคำพุดสั่งให้ทหารนำตัวพระสังข์ไปถ่วงน้ำ เมื่อพระสังข์รอดชีวิตมาได้และได้ครองเมืองสามนต์ พระอินทร์บอกให้ท้าวศวิมลไปตามนางจันท์เทวีและพระสังข์กลับ เมื่อนางจันทารู้ว่าท้าวศวิมลจะออกไปตามนางจันท์เทวีและพระสังข์ ก็กลัวความผิดจึงได้พุดจาเยาะเย้ยประชดประชันจนถูกท้าวศวิมลไล่ตี ผู้แต่งบรรยายฉากที่ทั้งสองปะทะคารมกันจนทำให้เห็นถึงความมีวาทะร้ายของนางจันทา

สื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภท นำเสนอนางจันทาได้สอดคล้องกับตัวบทต้นทางคือเป็นตัวละครที่มีความอัจฉริยภาพ มีความทะเยอทะยานใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ตนได้เป็นใหญ่ แต่สุดท้ายก็ได้รับผลของการกระทำตนเอง การ์ตูนแอนิเมชันมีการประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ และเรื่องอื่น ๆ คือทำให้นางจันทากลายเป็นกบเหมือนในเรื่องเจ้าชายกบ และนำเสนอให้นางจันทามีความตลกขบขัน เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของสื่อและกลุ่มผู้ชม ส่วนละครโทรทัศน์ยังคงเน้นเรื่องการทำตัวละครมีความสำนึกผิด ซึ่งนางจันทารู้ความจริงว่าแม่เฒ่าสุเมธาคิดหักหลังจึงได้แจ้งให้พระธิดาจันทิระวังตัวจนสุดท้ายนางจันทาตายเพราะกินยาพิษของแม่เฒ่าสุเมธา ซึ่งเป็นการนำเสนอที่สอดคล้องกับลักษณะของสื่อที่เน้นเรื่องผลของการกระทำและการสำนึกผิดของตัวละครที่ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้ชม

2.5 นางพันธุรัต

นางพันธุรัต เป็นอีกหนึ่งตัวละครรองที่มีความสำคัญและส่งผลต่อตัวละครเอกในเรื่องคือพระสังข์ในการใช้ของวิเศษและความสามารถในด้านอื่น ๆ นางพันธุรัตเป็นยักษ์มายเพราะองค์ท้าวกุมภภัณฑ์ตายด้วยไข้พิษและนางก็คิดอยากจะมีลูก เมื่อท้าวภุชงค์พญานาคราชาพาพระสังข์มาให้เลี้ยงเป็นลูกนางก็ดีใจมากและรักพระสังข์เหมือนลูกแท้ ๆ ของตน เลี้ยงดูพระสังข์เป็นอย่างดี ทั้งแปลงกายเป็นมนุษย์เพื่อไม่ให้พระสังข์รู้ความจริง แต่สุดท้ายพระสังข์รู้ว่านางเป็นยักษ์ก็ได้หาทางหนีไปจนสุดท้ายนางพันธุรัตสิ้นใจตาย แต่ก่อนตายนางพันธุรัตยังคงเป็นห่วงพระสังข์จึงได้มอบมหาจินตามนต์ให้เพื่อให้พระสังข์นำไปใช้ในภายภาคหน้า ผู้แต่งบรรยายให้เห็นถึงลักษณะรูปร่างของนางพันธุรัตที่เป็นยักษ์ตามมโนทัศน์และความเชื่อของผู้อ่านคือมีรูปร่างสูงใหญ่ มีพละกำลังมากสามารถกินสัตว์ป่าได้จำนวนมาก แต่เมื่อต้องแปลงกายเป็นมนุษย์ก็มีรูปร่างหน้าตาที่สวยงาม ส่วนลักษณะนิสัยที่เห็นได้ชัดคือมีความรัก ความห่วงใยต่อพระสังข์ มีน้ำใจที่ประเสริฐ เป็นแม่ผู้มีแต่ให้แม้ว่าจะสุดท้ายก็ยังได้มอบสิ่งสำคัญคือมหาจินตามนต์ให้แก่พระสังข์

สื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภท นำเสนอตัวละครนางพันธุรัตที่สอดคล้องตามตัวบทต้นทางกล่าวคือ มีลักษณะเป็นยักษ์ที่มีพละกำลังมาก สามารถแปลงกายเป็นมนุษย์ได้ และมีความรักความห่วงใยต่อพระสังข์เหมือนลูกแท้ ๆ ของตนแม้ว่านางต้องตาย ในหนังสือภาพใช้ภาพวาดประกอบที่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพของนางยักษ์ในมุมมองเดียวกันคือมีเขี้ยว รูปร่างสูงใหญ่ มีกำลังมาก เมื่อแปลงกายเป็นมนุษย์ก็มีรูปร่างสวยงาม ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอลักษณะรูปร่างนางยักษ์ที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงามแม้จะแปลงกายเป็นยักษ์แล้วแต่ยังคงสื่อให้เห็นว่าเป็นยักษ์โดยการมีเขี้ยวเป็นจุดสังเกต และละครโทรทัศน์นำเสนอตัวละครนางพันธุรัตตอนแปลงร่างเป็นยักษ์ให้มีรูปลักษณ์ภายนอกที่ปรับให้เข้ากับยุคสมัยนิยมคือรูปร่างที่ดี ผอม ตามลักษณะของผู้แสดงเดิมที่แสดงตอนแปลงร่างเป็นมนุษย์ ไม่ได้ใช้ผู้แสดงที่มีรูปร่างสูงใหญ่ กำยำตามที่ตัวบทต้นทางได้กล่าวไว้แต่ยังคงสื่อให้เห็นความเป็นยักษ์โดยใช้การแต่งกาย การแต่งหน้า การใช้เขี้ยวที่แสดงถึงความเป็นยักษ์ตามความเข้าใจของผู้ชม และใน

ละครโทรทัศน์ ผู้ผลิตทำให้นางพันธุรัตมีบทบาทมากขึ้นคือเป็นผู้สอนมหาจินตามนต์และสอนตีคลีให้ พระสังข์เมื่อครั้งยังเป็นเด็ก ซึ่งทำให้เนื้อเรื่องมีความชัดเจนมากขึ้น และช่วงวาระสุดท้ายของชีวิตนาง พันธุรัตก็ได้ให้ข้อคิดแก่ผู้ชมเรื่องการทำความดีละเว้นจากการทำชั่วซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ผลิตสื่อ ต้องการนำเสนอต่อผู้ชมให้เห็นถึงผลของการกระทำของตนเอง

2.6 ท้าวสามนต์

ท้าวสามนต์เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองสามนต์ มีพระธิดาสิริโฉมงามเจ็ดพระองค์ แต่ไม่มี พระราชโอรสเลย ท้าวสามนต์คิดถึงอนาคตเป็นห่วงบ้านเมืองแต่ด้วยไม่มีพระโอรสสืบราชสมบัติจึง ปรีกกากับนางมณฑาพระมเหสี ให้พระธิดาทั้งเจ็ดพระองค์มีคู่ครอง ถ้าเขยคนใดมีความรู้ ความสามารถก็จะให้ปกครองบ้านเมืองสืบต่อจากพระองค์ เป็นจุดเริ่มต้นให้พระธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่จัน รจนาน้องคนสุดท้องได้เลือกเจ้าเงาะจึงทำให้ท้าวสามนต์ไม่พอใจขับไล่ออกจากวัง แต่ท้าวสามนต์ก็ยัง โกรธและหาทางกำจัดเจ้าเงาะ เมื่อพระอินทร์แปลงกายมาทำตีคลีก็ส่งให้หกเขยไปสู้และเมื่อหกเขย แพ้ก็ยอมให้เจ้าเงาะตีคลีจนรู้ความจริงว่าเจ้าเงาะคือพระสังข์เป็นพระโอรสของกษัตริย์ ท้าวสามนต์จึง ยอมรับในตัวพระสังข์

ด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้เห็นบุคลิกลักษณะนิสัยของท้าวสามนต์ที่ชัดเจนคือมีความขี้ลาด แต่มักทำให้ผู้อื่นเกรงกลัวบาร์มีตนเองโดยการใช้คำพูดคุยโอ้อวด เช่นในตอนที่พระอินทร์มาทำตีคลี ท้าวสามนต์กลัวจนตัวสั่น หน้าซีด แต่ยังพูดโอ้อวดว่ามีหกเขยไปสู้ อีกทั้งยังพบว่าท้าวสามนต์มองคนที่ ภายนอก เห็นได้ชัดจากตอนที่รจนาน้องคนสุดท้องเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครองท้าวสามนต์โกรธและอับอายมากเพราะ เจ้าเงาะมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ น่าเกลียด ไม่เหมือนหกเขยที่เป็นเจ้าชายรูปร่างงามจึงคิดหาทางกำจัด ด้วยวิธีต่าง ๆ จนเมื่อเจ้าเงาะถอดรูปเป็นพระสังข์ ท้าวสามนต์ได้พบก็ชื่นชมในความสง่างามและยก ย่องพระสังข์เหนือลูกเขยคนอื่น ๆ แต่แม้ว่าท้าวสามนต์จะแสดงอารมณ์ร้าย โกรธเจ้าเงาะหรือทั้งหก เขย แต่ทั้งหมดที่แสดงออกมานั้นสะท้อนให้เห็นว่าท้าวสามนต์มีความรักและหวังดีต่อพระธิดาทุก พระองค์ อยากรู้อยากเห็น ได้คู่ครองที่ดีเพื่อจะได้มีชีวิตคู่ที่ดี

สื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์นำเสนอตัวละคร ท้าวสามนต์ตามตัวบทต้นทางคือเป็นกษัตริย์ปกครองเมือง ไม่มีพระโอรส มีเพียงพระธิดาเจ็ดพระองค์ และหวังอยากให้พระธิดามีคู่ครองที่เหมาะสมกับฐานะ โดยในการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ ได้แสดงให้เห็นถึงรายละเอียดบุคลิกลักษณะนิสัยของท้าวสามนต์ที่ชัดเจนทั้งจากการกระทำและ คำพูดของตัวละคร อีกทั้งยังมีการแทรกความตลกขบขันในตัวละครเพื่อสร้างความแปลกใหม่ น่าสนใจ และดึงดูดผู้ชมได้เป็นอย่างดี

2.7 นางมณฑา

นางมณฑาเป็นมเหสีของท้าวสามนต์ ผู้ที่คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาท้าวสามนต์ ในตอนที่เจอกับปัญหา อุปสรรค ซึ่งนางมณฑาสามารถให้คำแนะนำที่ทำให้เรื่องราวดำเนินต่อไป เช่น ในตอนที่รจนายังไม่เลือกใครเป็นคู่ครอง นางมณฑาได้แนะนำท้าวสามนต์ให้ประกาศหาชายอื่น ๆ มาให้รจนาเลือกคู่รัก เมื่อรจนาเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครองทำให้ท้าวสามนต์โกรธมากจะลงโทษรจนา แต่ด้วยความรักของนางมณฑาที่มีต่อลูก กลัวว่ารจนาจะถูกลงโทษ จึงแนะนำท้าวสามนต์ว่าแค่ขับไล่ออกจากวังไปก็พอ แล้วเมื่อพระอินทร์มาทำตีสลึง ทั้งหกเขยไม่สามารถสู้ได้ นางมณฑาก็ได้แนะนำว่าเจ้าเงาะมีความสามารถน่าจะช่วยตีสลึงได้ และนางมณฑาก็เป็นผู้ทำหน้าที่ไปอ้อนเจ้าเงาะที่กระท่อมด้วยตนเอง ซึ่งจากการกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่านางมณฑาเป็นผู้ที่มีความฉลาด มีภาวะความเป็นผู้นำ และคอยให้ความช่วยเหลือท้าวสามนต์ในทุกเหตุการณ์ นอกจากนี้ยังเห็นความรักความเมตตาของนางมณฑาที่มีต่อลูก ๆ โดยเฉพาะรจนา ที่นางมณฑาคอยดูแลช่วยเหลือ มาโดยตลอด ส่วนในด้านบุคลิกภายนอกนั้น ตัวบทต้นทางไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดแต่ผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ว่าเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติความเป็นพระมเหสีของกษัตริย์

สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพนำเสนอนางมณฑาให้มีบทบาทที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทางคือเป็นพระมเหสีของท้าวสามนต์และเป็นมารดาของทั้งเจ็ดพระธิดา ส่วนบุคลิกลักษณะนิสัยไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดแต่ใช้ภาพประกอบแทน หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียนกล่าวถึงบทบาทในการช่วยท้าวสามนต์ในการแก้ไขปัญหา เช่น ในตอนที่พระอินทร์ทำพนันตีสลึง นางมณฑาได้แนะนำท้าวสามนต์ว่าให้เจ้าเงาะลองสู้ตีสลึง และในตอนที่ได้ไปหารจนากับเจ้าเงาะที่กระท่อมเพื่อขอร้องให้เจ้าเงาะไปช่วยสู้ตีสลึง ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอนางมณฑาให้มีบทบาทตามตัวบทต้นทางคือเป็นผู้ที่คอยอยู่เคียงข้างท้าวสามนต์ ให้คำปรึกษาแนะนำในเหตุการณ์ต่าง ๆ และยังมีความรักความห่วงใยต่อรจนา และละครโทรทัศน์นำเสนอตัวละครนางมณฑาได้ตรงตามตัวบทต้นทางและเก็บรายละเอียดได้มากที่สุดคือเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษา ท้าวสามนต์ และแสดงความรัก ความเมตตา ความห่วงใยที่มีต่อลูก ๆ โดยเฉพาะรจนาที่นางมณฑาเป็นห่วงอยู่เสมอตั้งแต่รจนาถูกขับไล่ให้ออกไปอยู่กระท่อม นางมณฑาให้พี่เลี้ยงของรจนานำอาหารมาให้รจนาอยู่บ่อยครั้ง และนางก็ออกมาหารจนาที่กระท่อมเพราะความสงสารและเป็นห่วงรจนา อีกทั้งมีบทสนทนาระหว่างนางมณฑากับรจนาที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทางในหลาย ๆ ฉาก เช่น ตอนที่นางมณฑาถามถึงสาเหตุที่เลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง รจนาตอบได้เพียงว่าเป็นเพราะกรรม ซึ่งเป็นการนำเสนอที่ทำให้ผู้ชมเข้าใจรายละเอียดเหตุการณ์มากขึ้น

2.9 หกพระธิดา

หกพระธิดา เป็นพระพี่น้องของรจนานที่มีสิริโฉมงดงาม ผู้แต่งได้กล่าวถึงความงามโดยใช้มุมมองของตัวละครอื่น ในตอนที่ท้าวสามนต์ให้พระธิดาเลือกคู่ บรรดาเจ้าชายและกษัตริย์เมื่อได้เห็น ต่างก็พากันชื่นชมในความงามและอยากได้มาเป็นคู่ครอง ดังความว่า

เมื่อนั้น	หนอกษัตริย์นับร้อยน้อยใหญ่
เห็นเจ็ดพระธิดายาใจ	ให้คิดพิสมัยในรูปทรง
ตั้งใจดูนางไม่วางตา	เสนหารูมริ่งตะลึงหลง
งามโฉมชะอ่อนอ่อนเอวองค์	งามขนงวงพักตร์โสกา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 149-150)

ทั้งหกพระธิดาในตัวบทต้นทางได้กล่าวถึงโดยรวมเช่นเดียวกับหกขេย ซึ่งผู้แต่งแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละครนี้ผ่านการกระทำและคำพูดของตัวละครเอง จากการวิเคราะห์พบว่าทั้งหกพระธิดาเป็นผู้ที่มีความอิจฉาริษยากลัวว่ารจนานจะได้ดีกว่า เมื่อได้เห็นพระสังข์รูปร่างหน้าตาสง่างาม ต่างก็พากันอิจฉารจนานที่มีคู่ครองรูปงามและได้ดีกว่าตน และเมื่อเห็นว่ารจนานถูกขับไล่ออกจากวังต้องตกระกำลำบากก็คอยซ้ำเติมโดยไม่ได้นึกถึงความเป็นพี่น้อง อีกทั้งเป็นผู้ที่มีวาจาร้ายกล่าวว่ารจนาน เจ้าเงาะ และทั้งหกขេย เช่น ในตอนที่รจนานเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครองทั้งหกพระธิดาได้ต่อว่ารจนานที่ทำให้ฮ้อบอายและได้ดูถูกเหยียดหยามเจ้าเงาะ และในตอนที่ท้าวสามนต์ให้บรรดาราชบุตรเขยหาปลาหาเนื้อ เมื่อเจ้าเงาะหาได้มากกว่าทั้งหกขេยก็เกิดความไม่พอใจกล่าวว่าทั้งหกขេยเพราะทำให้เสียหน้า

สื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภท ได้นำเสนอตัวละครหกพระธิดาในรูปแบบเดียวกับการนำเสนอหกขេย กล่าวคือ ในหนังสือภาพได้กล่าวถึงหกพระธิดาในภาพรวม ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดว่าใครเป็นที่ลำดับที่เท่าไรหรือมีลักษณะนิสัยอย่างไรและไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของทั้งหกพระธิดา ส่วนในการ์ตูนแอนิเมชันมีการนำเสนอหกพระธิดาโดยการขยายความเพิ่มจากตัวบทต้นทาง มีการนำเสนอรายละเอียดลำดับพี่น้องของพระธิดา การใส่ชื่อตัวละคร นำเสนอลักษณะนิสัยและบทบาทมากขึ้นและยังเพิ่มความตลกขบขันให้กับตัวละคร ส่วนในละครโทรทัศน์ได้นำเสนอตัวละครหกพระธิดาให้มีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล มีการใช้ชื่อและลำดับพี่น้องที่ชัดเจน ใช้การแต่งกายคำพูดที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคล และเพิ่มบทบาทหกพระธิดาให้มีบทบาทมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอการเพิ่มเติมบทบาทและรายละเอียดดังกล่าวในบทถัดไป

ผู้วิจัยได้สรุปและเปรียบเทียบตัวละครรองในเรื่องสังข์ทอง เพื่อให้เห็นลักษณะภายนอกของตัวละครดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ตัวละครเรื่องสังข์ทองในสื่อร่วมสมัย

ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
1. รจนา			
2. ท้าวศวมล			
3. นางจันทเทวี			
4. นางจันทา			
5. นางพันธุรัต (ร่างยักษ์)			
นางพันธุรัต (ร่างแปลงเป็นมนุษย์)			
6. ท้าวสามนต์			
7. นางมณฑา			

ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
8. หกเขย (ไม่ปรากฏชื่อ)		 อาบู	 สิงหล
		 ไทเกอร์	 มั่งราย
		 ปีเตอร์	 จีโวานี
		 บูบู	 ไชยยันต์
		 อ้วยเสี่ยวป้อ	 ซีอินกัย
		 อับดุล	 มโนรมย์
9. หกพระธิดา (ไม่ปรากฏชื่อ)		 มะลิวัลย์	 วิลารรณ
		 จันทนา	 พรณผกา

ตัวบทต้นทาง	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
		 สารณี	 พนาร์ตน์
		 ยี่สุนเทศ	 ปัทมา
		 เกศเมือง	 ผกากรอง
		 เรื่องยศ	 ประครองยศ

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยมีการใช้ภาพประกอบทั้งภาพวาด ภาพเคลื่อนไหว และผู้แสดงจริง ที่ทำให้เห็นรูปลักษณ์ภายนอกของตัวละครได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังมีการบรรยายร่วมด้วย ส่วนในด้านลักษณะนิสัยในสื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ ได้นำเสนอลักษณะนิสัยของตัวละครรองที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทางแต่อาจมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมบทบาท รายละเอียดของตัวละครให้เหมาะสมตามลักษณะของสื่อที่นำเสนอ และสอดคล้องกับยุคสมัย

ฉาก

ฉาก หมายถึงสถานที่และสิ่งแวดล้อมตลอดจนบรรยากาศต่าง ๆ นักประพันธ์ต้องกำหนดระยะเวลาและสถานที่ซึ่งเรื่องนั้นเกิดขึ้น เพื่อเป็นภูมิหลังในการเล่าเรื่อง (ประทีป เหมือนนิล, 2519, หน้า 51-63) เป็นการใช้สถานที่ บรรยากาศ หรือสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่ตัวละครใช้แสดงนาฏการหรือปรากฏอยู่ในสถานการณ์นั้น ฉากมีความสำคัญต่อเรื่องในแง่ที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นตัวละครได้ดียิ่งขึ้น เกิดอารมณ์หรือมโนภาพต่อนาฏการที่ปรากฏ (อุดม หนูทอง, 2522, หน้า 113) รวมถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อารมณ์และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ สถานที่ เวลาทั้งในอดีต ปัจจุบัน

และอนาคต สิ่งแวดล้อมทั้งหมดของตัวละครที่ไม่ใช่เฉพาะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเท่านั้น (วิภา กงกะนันท์, 2533, หน้า 101-105)

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกลวิธีการสร้างฉากในงานวรรณกรรมของนักวิชาการ ผู้วิจัยได้สรุปและนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ฉากเหมือนจริง คือการสร้างสภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของตัวละคร เหตุการณ์ เวลา ให้เหมือนหรือใกล้เคียงความเป็นจริง ผู้แต่งต้องมีความรู้และประสบการณ์จึงจะสร้างได้ถูกต้อง ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด ชัดเจนที่สุดราวกับเรื่องนั้น ๆ เหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นจริง ในสถานที่หรือช่วงเวลานั้น ๆ

2. ฉากเหนือจริง คือการสร้างสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของตัวละคร เหตุการณ์ เวลา ให้เหนือธรรมชาติ ผู้เขียนต้องการสร้างความตื่นเต้นทางอารมณ์และความมหัศจรรย์ใจแก่ผู้อ่าน มากกว่าความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

3. ฉากจินตนาการ เป็นการสร้างตามความคิดของผู้แต่ง เป็นฉากที่สมมุติขึ้น แต่งขึ้นให้เกิดความสมจริงและสอดคล้องกับเรื่อง เหตุการณ์ โดยมีพื้นฐานจากชีวิตจริง

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองในบทพระราชนิพนธ์และจากสื่อร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ พบว่า มีการสร้างฉากที่สอดคล้องกันระหว่างตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทาง โดยไม่มีการสร้างฉากจริงในการดำเนินเรื่อง ซึ่งในตัวบทปลายทางแต่ละสื่อจะนำเสนอฉากในรูปแบบของการบรรยาย ภาพประกอบ ภาพเคลื่อนไหว หรือเป็นภาพสถานที่จริง โดยอาจจะมาจากจินตนาการ การตีความ หรือมุมมองของผู้ผลิตสื่อแต่ละประเภท แต่ถ้าพิจารณาความหมายของฉากตามเนื้อเรื่อง พบว่ามีการสร้างฉากเหมือนจริง ฉากเหนือจริง และฉากจินตนาการที่สอดคล้องกัน ดังนี้

1. ฉากเหมือนจริง

จากการศึกษาตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทาง พบว่ามีการใช้ฉากเหมือนจริงในหลายฉากเพื่อให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวบ้านหรือชาววัง และเหตุการณ์ในเรื่องที่ดำเนินไปทำให้เข้าใจเรื่องราวของที่นำเสนอ เช่น

(1) ฉากทุ่งนา

ฉากทุ่งนาเป็นฉากที่กล่าวถึงในตอนที่พระสังข์หนีนางพันธุรัตแล้วสวมรูปเงาะเหาะมาถึงเมืองสามนต เมื่อมาถึงก็ลงมาพักที่ทุ่งนาทำเป็นบ้ำใบเพื่อสืบข่าวของมารดา ระหว่างที่อยู่ทุ่งนาก็มีเด็กชาวบ้านมาชวนเงาะเล่นด้วย ซึ่งทำให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนชาวบ้านที่มีอยู่ในสังคมจริง ดังความว่า

บัดนั้น
ล้วนแต่ลูกหลานชายนายโคบาล

ฝ่ายพวกเด็กเด็กชาวบ้าน
อยู่ปลายแดนด่านกรุงสามนต

ครั้งกินข้าวเช้าแล้วลงจากเรือน	เที่ยวร้องเรียกพวกเพื่อนสับสน
เปิดคอกไล่โคของตน	ถือปฏักต่างคนต้อนมา
ครั้งออกมาถึงที่ทำอะไร	จึงปล่อยโคไว้ให้กินหญ้า
เห็นเงายืนอยู่บนคันทนา	อ้ายนี่บ้าหรือมีไข้ไยอย่างนี้
รูปร่างหัวหูกี่ดูแปลก	ลางคนว่าแขกกะลาสี
อย่าไว้ใจมันมักควักเอาดี	นี่กลัวเต็มทีรังหนีพลาง
บ้างว่าอ้ายนี่ลิงทะโมนใหญ่	บ้างเถียงว่าทำไมไม่มีหาง
หน้าตามันชันยี่งพันฟาง	หรือจะเป็นผีสาวที่กลางนา
คนหนึ่งไม่กลัวยืนหัวเราะ	นี่เขาเรียกว่าเงาะแล้วลิหนา
มันไม่ทำอะไรใครดอกวา	ชวนกันเมียงเข้ามาเอาดินทิ้ง
บ้างได้ดอกหงอนไก่เสียไม้ล่อ	ตบมือผัดพ้อล่อให้วิ่ง
ครั้งเงาะเล่นไล่ไล่โคกระโดดซิง	บ้างล้มกลิ้งวิ่งปะทะกันไปมา
พวกเด็กเด็กหยอกเข้าเข้าจุด	อุตุลุดล้อมหลังล้อมหน้า
แล้วชวนเล่นจ้องเตเฮฮา	โห่ร้องฉาวฉานนั่น

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 131-133)

หนังสือภาพมีการนำเสนอฉากทุ่งนาที่เจ้าเงาะเล่นกับเด็กชาวบ้านโดยใช้คำบรรยายประกอบภาพวาด ทำให้เห็นลักษณะของเจ้าเงาะที่เล่นกับเด็ก ๆ ส่วนในการ์ตูนแอนิเมชันก็ใช้ภาพเคลื่อนไหวประกอบคำบรรยายและบทสนทนาของตัวละครคือเจ้าเงาะกับเด็กชาวบ้านที่ชวนกันเล่นอย่างสนุกสนาน และในละครโทรทัศน์มีการนำเสนอฉากบรรยากาศที่เจ้าเงาะเล่นกับเด็กชาวบ้านในทุ่งนาเพราะเด็ก ๆ มาชวนเจ้าเงาะไปเล่นด้วย โดยใช้ผู้แสดงที่เป็นเด็กแต่งกายให้เป็นเด็กชาวบ้านที่เนื้อตัวมอมแมม และใช้ฉากที่เป็นสถานที่จริงคือทุ่งนา ซึ่งทำให้ผู้ชมเห็นภาพวิถีชีวิตของชนบทได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 14 ฉากทุ่งนาในหนังสือภาพ

(ที่มา: สำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 17)

ภาพที่ 15 ฉากทุ่งนาในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549 ตอนที่ 28) เข้าถึงได้จาก
https://www.youtube.com/watch?v=M-z44qsXMs0&list=PLeEL3YQsY_QCP25Lk4AFW1TmypsCQ-aE&index=28

ภาพที่ 16 ฉากทุ่งนาในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561 ตอนที่ 19) เข้าถึงได้จาก
https://www.youtube.com/watch?v=W6jMu4Hi_wM&list=PL6pNxpoxoz0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=19

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภทยังคงรักษาฉากรบรยากาศที่สำคัญของเรื่องไว้เพื่อให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างชัดเจน สอดคล้องกับเหตุการณ์และปมปัญหาในเรื่อง เมื่อเจ้าเงาะเหาะมาถึงเมืองสามนต์แล้วต้องมาพบกับเด็กชาวบ้าน ซึ่งการที่จะสร้างความคุ้นเคยกับเด็กชาวบ้านจะต้องมีการเล่นกันอย่างสนุกสนาน เป็นกันเอง เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ เพราะเจ้าเงาะอยู่ในรูปลักษณะที่อัปลักษณ์ แต่ผู้แต่งและผู้ผลิตสื่อก็ยังนำเสนอให้เด็กชาวบ้านยอมรับในตัวเจ้าเงาะได้โดยใช้ทุ่งนาเป็นฉากในการเล่าเรื่องที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของเด็กชาวบ้าน และส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ในตอนต่อไปคือเมื่อท้าวสามนต์ให้นำตัวเจ้าเงาะเข้าวังไปให้รจนาลือลือ เด็กชาวบ้านก็มีส่วนทำให้ทหารนำตัวเจ้าเงาะไปเข้าวังได้สำเร็จ โดยการใช้ออกไม้แดงล่อจากการแนะนำของเด็กชาวบ้าน ซึ่งการนำเสนอฉากนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองของผู้ผลิตที่นำเสนอให้เห็นความสอดคล้องกันของเหตุการณ์

(2) ฉากบรรยากาศประชาชนเข้าร่วมพิธีเลือกคู่

ฉากรงนาเลือกคู่ ในตอนที่ท้าวสามนต์ให้เจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ มาเข้าพิธีเลือกคู่ เมื่อพระธิดาทั้งหลายเลือกได้เจ้าชายรูปงามตรงตามที่ต้องการแล้ว เหลือเพียงรจนายังเลือกไม่ได้ ท้าวสามนต์จึงให้ทหารออกไปประกาศให้ชาวบ้านทุกคนทุกวัยเข้ามาเลือกคู่ ซึ่งทำให้เห็นสภาพความเป็นจริงของมนุษย์ที่มีทั้งคนหนุ่ม คนแก่ คนดี คนไม่ดี ปะปนกันไป ผู้แต่งใช้กลวิธีสร้างให้ดูเหมือนจริงถึงความหวัง ความดีใจของคนทั่วไปไม่ว่าจะจนหรือรวยที่ผู้มีฐานะหรือพระธิดาจะมาเลือกตนเป็นคู่ครองด้วยการเตรียมการต่าง ๆ พร้อมทั้งแต่งกายให้เหมาะสมตามฐานะ เป็นชีวิตจริงที่มีในสังคมสมัยก่อน ดังความว่า

บัดนั้น	ประชาชนรู้ทั่วทุกบ้านช่อง
บ้างเดินบ้างรำทำคะนอง	กระหิมียิ้มย่องอยู่ทุกคน
พวกนักเลงเล่นเบี้ยเสียถั่ว	ครอบครัวอวดคัดชัดสน
ไม่มีผ้าเสื้อแสงจะแต่งตน	เที่ยวชุกชนิยมหีบเพื่อนกัน
เหล่าพวกอุตริริร่าง	ตัดผมยกอย่างให้สอยสั้น
หวีกระจายรายเส้นเป็นแปรงชั้น	เช็ดน้ำมันกันหน้าด้วยมีดน้อย
บ้างติดตำรับใหญ่เอาไฟอัง	กระจกตั้งนั่งหยงก่งคอสอย
แค้นใจไม่มีใครจะเรียบริ้อย	เฝ้าตะบอยหิวหิวมัวเมา
พวกเหล่าเจ้าชู้หัวอกกรม	เฝ้ามตกแสดกทำหน้าเศร้า
เชิงจะพูดจะจาควัตาเพรา	นั่งไหนกอดเข้าเฝ้าทำทุกข์
พวกขุนนางต่างแต่งตัวลอง	หนุ่มยกทองเกี่ยวสำลีหมากสุก
บ้างนุ่งลายพื้นตองลองนั่งลูก	ดูกระปุกกระปุกกรุยกราย
ที่ป่วยไข้ได้ข้าวเขาป่าวร้อง	ลูกขึ้นเดินได้ค่องเหมือนหนึ่งหมาย
พาลโอรธรรยาตำแม่ยาย	เคื่องขุ่นวุ่นวายเพราะรายนึก
ครั้นไก่อันแซ่เสียงเที่ยงคืน	ต่างคนต่างตื่นขึ้นแต่ดึก
ตกแต่งกายาโอฬารีก	อ้ออ้ออีกทีก็ไปทุกคน
บางทาแบ่งแต่งตัวฉุยฉาย	นุ่งลายนอกอย่างหางปิดสั้น
บ้างนุ่งห่มสมตัวตามจน	สับสนอลหม่านไม่หลับนอน
พอท้องฟ้าขาวเข้าตรู่	ที่ใครอยู่บ้านใกล้ก็ไปก่อน
เนืองแน่นถนนในนคร	ค่อยผ่อนเข้าไปในวัง
กลางคนแก่เฒ่าเกือบเข้าโลง	ก็เดินหอบหิวโครงมาข้างหลัง
ถือไม้เท้าโซเซแก้ง	เข้ามาด้วยเขมั่งไม่เจียมตน

ที่เป็นง่ายเพื่อย่อยเสียขงชา

กึ่งงถดถดมาตามถน

เจบปวดไม่วาอูตสาทรท

เสลือกสลนกล่นเกลื่อนก่นมา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 153-154)

หนังสือภาพไม่มีการนำเสนอฉากที่ประชาชนคนทั่วไปมาเข้าร่วมพิธีเลือกคู่ เพราะเป็นการตัดเนื้อเรื่องที่ไม่จำเป็นออกเพื่อให้เนื้อเรื่องกระชับขึ้น ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันใช้ภาพเคลื่อนไหวที่ทำให้เห็นลักษณะของมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งใช้เสียงบรรยายประกอบเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจยิ่งขึ้น และในละครโทรทัศน์ไม่ได้กล่าวถึงลักษณะของแต่ละบุคคลแต่แสดงให้เห็นภาพรวมของผู้ที่มาร่วมพิธีเลือกคู่จากการแต่งกายของผู้แสดง ซึ่งในละครยังคงมีการแต่งกายที่มีลักษณะคล้ายกับเจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ และมีผู้ที่แต่งกายที่คล้ายกับชนเผ่า รวมถึงชาวบ้านทั่วไป มาเข้าร่วมพิธีเพื่อให้เห็นว่าผู้ที่มีมาร่วมพิธีเลือกคู่มาจากหลากหลายชนชั้นวรรณะ

ภาพที่ 17 ฉากบรรยากาศประชาชนเข้าร่วมพิธีเลือกคู่ในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549 ตอนที่ 34) เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=EJRR3S_P9Yk&list=PLeEL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypsCQ-aE&index=34

ภาพที่ 18 ฉากบรรยากาศประชาชนเข้าร่วมพิธีเลือกคู่ในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 21, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=ICtMZbYTU8w&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=21>)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยได้นำเสนอฉากที่ประชาชนมาเข้าร่วมพิธีเลือกคู่ หลังจากที่รจนานไม่เลือกเจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ ท้าวสามนต์จึงให้ประชาชนทั่วไปมาร่วมพิธี

เลือกคู่ ซึ่งทำให้เห็นฉากบรรยากาศที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง และทำให้เห็นถึงการตีความของผู้ผลิตสื่อที่นำเสนอมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน

(3) ฉากพิธีสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์

หลังจากที่ท้าวภูษงค์พญานาคราชช่วยชีวิตพระสังข์ไว้แล้ว ก็ได้นำพระสังข์ให้กับนางพันธุรัตเลี้ยงดู นางพันธุรัตดีใจมารักพระสังข์เหมือนลูกแท้ ๆ ของตน มีการจัดงานเลี้ยงฉลองต้อนรับพระสังข์อย่างยิ่งใหญ่ ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นบรรยากาศในงานประกอบพิธีและการแสดงการเล่นในสมัยก่อน ดังความว่า

ฝ่ายเจ้าพนักงานการเล่น	ทั้งมวยปล้ำรำเต้นถ้วนถึ
โขนละครไก่อ่าชาติรี	เป่าปี่ตีกลองก็ก๊กก้องไป
หุกคะเมนไต่ลวดกวดขัน	เจ็ดคืนเจ็ดวันห้วนไหว
ครั้นราตรีมีดอกไม้ไฟ	หนังจิ้งหนังก้อยดอกไม้กล
อีกทั้งเครื่องท่อนมอญรำ	จับระบำรำท่าโกลาหล
จิ้งจ้าวฉาวแฉ่งแต่งตน	เกลื่อนกล่นอ้ออิงคะนึ่งไป

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 106)

สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพและละครโทรทัศน์ไม่ได้กล่าวถึงฉากงานสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ แต่ในเนื้อเรื่องก็แสดงให้เห็นว่ามีการต้อนรับพระสังข์ด้วยความยินดี โดยเฉพาะนางพันธุรัตได้แสดงความดีใจที่ตนจะมีลูก ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันกล่าวถึงฉากสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ไว้อย่างละเอียด โดยใช้ภาพเคลื่อนไหวประกอบกับคำบรรยายรวมทั้งมีการกล่าวบทกลอนจากตัวบทต้นทางซึ่งทำให้ผู้ชมเห็นภาพได้อย่างชัดเจนและเข้าใจรูปแบบพิธีการดังกล่าว

ภาพที่ 19 ฉากพิธีสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549 ตอนที่ 17, เข้าถึงได้จาก
https://www.youtube.com/watch?v=KwLNP2n3gz0&list=PLLeL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypsCQ-aE&index=17)

จากการวิเคราะห์การนำเสนอฉากพิธีสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ จะเห็นได้ว่าสื่อร่วมสมัยมีการนำเสนอที่แตกต่างกัน โดยในหนังสือภาพไม่ได้กล่าวถึงฉากนี้เพราะต้องการตัดเนื้อหาให้กระชับขึ้น ซึ่งการตัดฉากนี้ออกไม่ได้ส่งผลต่อเนื้อหาที่นำเสนอ ส่วนละครโทรทัศน์ไม่ได้นำเสนอฉากพิธีสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ สาเหตุอาจมาจากฉากนี้เป็นฉากที่ต้องใช้อุปกรณ์ประกอบฉากและผู้แสดงจำนวนมากที่จะทำให้เห็นถึงการจัดงานอันยิ่งใหญ่ รวมถึงการใช้งบประมาณจำนวนมากหากนำเสนอออกมาไม่เป็นไปตามความคาดหวังของผู้ชมก็จะส่งผลต่อความนิยม หรือในมุมมองของเนื้อเรื่องฉากดังกล่าวไม่มีผลต่อเนื้อเรื่องหลัก แม้จะตัดออกก็ยังสามารถดำเนินเรื่องต่อไปได้ ส่วนในสื่อประเภทการ์ตูนแอนิเมชันมีการนำเสนอฉากนี้โดยลักษณะของสื่อเป็นการวาดภาพและสร้างภาพเคลื่อนไหวที่สามารถสร้างได้อย่างไม่จำกัด จึงสามารถสร้างและนำเสนอฉากนี้ได้อย่างน่าสนใจ ทำให้ผู้ชมได้เห็นฉากพิธีที่นำเสนอผ่านเนื้อเรื่อง

2. ฉากเหนือจริง

เรื่องสังข์ทองมีการนำเสนอฉากเหนือจริงที่สร้างความตื่นเต้นให้กับผู้อ่านหรือผู้ชมโดยกลวิธีการนำเสนอ จะนำเสนอในสิ่งที่เกินจริงมากกว่าที่มนุษย์ทั่วไปจะทำได้ แสดงให้เห็นถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และความสามารถของตัวละคร เช่น

(1) ฉากพิธีทำเสน่ห์

ในตอนที่น่างงจินตนาการวิธีกำจัดนางจันทวี จนในที่สุดพบวิธีทำเสน่ห์เพื่อให้ท้าววยศวิมลหลงใหลคล้อยตาม ผู้ทำพิธีนี้คือแม่เต่าสุเมธา ผู้แต่งได้บรรยายถึงการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ และวิธีการในการทำเสน่ห์อย่างละเอียด ดังความว่า

ว่าแล้วจุดเทียนเข้าติดพาน	โหงพรายลอนลานหาญกล้า
ปลุกเสกด้วยฤทธิ์วิทยา	มิช้าลุกขึ้นทั้งโหงพราย
ยายเต่าจึงลนเอาน้ำมัน	ต่อหน้านางจันทน์หน้าขวัญหาย
ชี้ผึ้งปิดปากผีพราย	ปั้นเป็นรูปกายพระภูมิ
กับนางจันทน์ให้ทอดกัน	แล้วผูกพันไปด้วยด้ายผี
เอาใส่ใต้ที่นอนนางเทวี	น้ำมันผีเสกใส่ในเครื่องทา
ลงชื่อใส่ใส่เทียนตาม	สองยามให้หลงลงมาหา
เสกหมากพลูไว้ให้มีได้ซ้ำ	มิมาอย่างนับข้าสืบไป
แล้วบอกมนตรามหาละลาย	เป่าให้วงงงหลงไหล
เพ็ดทูลเชื่อฟังตั้งใจ	ว่าไรเห็นจริงทุกสิ่งอัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 65-66)

สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพมีการกล่าวถึงฉากการทำเสน่ห์โดยใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบกล่าวถึงว่านางจันทาท่ามนตร์เสน่ห์แต่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของการทำพิธีและไม่ได้ใช้ภาพประกอบฉากดังกล่าว ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันมีฉากการทำเสน่ห์โดยหมอทอง ผู้ที่มีวิชาอาคมแก่กล้า มีการบรรยายถึงวิธีการทำ บทสนทนาของตัวละครพร้อมทั้งภาพเคลื่อนไหวประกอบซึ่งทำให้ดูเหนือจริงตามลักษณะของสื่อการ์ตูนที่มีความแฟนตาซีเข้ามาเกี่ยวข้อง และในละครโทรทัศน์มีการนำเสนอฉากการทำเสน่ห์โดยแม่เฒ่าสุเมธอย่างละเอียด มีผู้แสดงที่ประกอบพิธี มีบทสนทนาของตัวละคร รวมทั้งมีการขับเสภาประกอบภาพที่นำเสนอจากตัวบทต้นทาง ซึ่งทำให้ผู้ชมเห็นภาพการทำพิธีที่ชัดเจนที่สุด

ภาพที่ 20 ฉากพิธีทำเสน่ห์ในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 9, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=fiGpTb3HmRs&list=PLLeL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypsCQ-aE&index=9)

ภาพที่ 21 ฉากพิธีทำเสน่ห์ในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 3, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=TR6KPPQ_9gg&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=3)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการนำเสนอฉากการทำพิธีทำเสน่ห์ของตัวละครที่มีความแตกต่างกัน โดยในหนังสือภาพมีการกล่าวถึงแต่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของการทำพิธีเพราะเป็นฉากที่สามารถตัดออกได้และไม่ทำให้นเนื้อเรื่องเปลี่ยนไป ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอในลักษณะของความตลกขบขัน แทรกความสนุกสนานให้กับผู้ชม และละครโทรทัศน์นำเสนอโดยใช้ผู้แสดงจริงซึ่งทำให้เห็นการทำพิธีที่สมจริง สะท้อนให้เห็นความเชื่อของคนในสังคมที่ยังคงแสดงออกผ่านพิธีกรรม

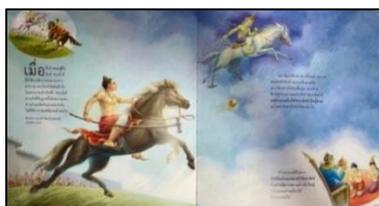
(2) ฉากพระสังข์ตีคลี

พระสังข์สามารถตีคลีสู้กับพระอินทร์และสามารถเอาชนะได้ ทำให้พระสังข์ได้รับการยอมรับจากท้าวสามนต์ มีฉากที่บรรยายถึงการตีคลีของพระสังข์และพระอินทร์ที่เหนือจริง กล่าวคือมีการเหาะขึ้นไปตบันท้องฟ้า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิฤทธิ์ของพระอินทร์และพระสังข์ที่ผิดไปจากมนุษย์ธรรมดา สร้างความตื่นเต้นมหัศจรรย์แก่ผู้อ่าน ดังความว่า

เมื่อนั้น	อมรินทร์บินฟ้าฟุ้งเฟื่อง
ควบม้ามุ่งหมายชายขำเลื่อง	ยักเยื้องย่างท่าสง่างาม
ทรงเลี้ยงลูกคลีตีเดาะ	พระอินทร์เหาะขึ้นจากท้องสนาม
พระสังข์ไม่พรั่นครันคร้าม	เหาะตามติดพันกระชั้นชิด
บัดนั้น	ประชาชนคนดูอภินิหาร
เห็นเหาะทั้งสองข้างต่างมีฤทธิ์	ให้คิดพิศวงงงงวย
บ้างแหงนหน้าอ้าปากตะลึงตะไล	แลดูภูวไนยเอาใจช่วย
เบียดเสียดเบียดยัดดังคูมวย	แข่งซ้องร้องอวยอำนวยชัย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 282)

สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพมีการนำเสนอฉากพระสังข์ตีคลีโดยใช้ภาพประกอบกับคำบรรยายแสดงให้เห็นถึงความสามารถและอิทธิฤทธิ์ของพระสังข์ ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอฉากพระสังข์ตีคลีโดยใช้ภาพเคลื่อนไหวประกอบกับคำบรรยายรวมถึงบทสนทนาของตัวละครที่กล่าวถึงความสามารถและชื่นชมพระสังข์ ทำให้ผู้ชมเห็นภาพที่เหนือจริง และละครโทรทัศน์มีการนำเสนอฉากที่พระสังข์ตีคลี ที่แสดงให้เห็นอิทธิฤทธิ์ของพระสังข์ที่เหนือจริงมากกว่าที่มนุษย์ทั่วไปจะทำได้จนได้รับชัยชนะในที่สุด ซึ่งในละครโทรทัศน์มีการนำเสนอให้เห็นถึงที่มาของความสามารถในการตีคลีของพระสังข์ที่สอนโดยนางพันธุรัต การนำเสนอฉากมีการใช้ผู้แสดงที่ทำการตีคลี ฉากที่เป็นสถานที่จริง และฉากที่ใช้เทคนิคพิเศษในการสร้างและตัดต่อ รวมถึงการใช้เสียงประกอบทำให้ผู้ชมได้เห็นภาพการตีคลีที่สวยงาม

ภาพที่ 22 ฉากพระสังข์ตีคลีในหนังสือภาพ

(ที่มา: สำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 28-29)

ภาพที่ 23 ฉากพระสังข์ตีคลีในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 54, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=sm9jyFW9bks&list=PLeEL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypsCQ-aE&index=54)

ภาพที่ 24 ฉากพระสังข์ตีคลีในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 43, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=RBuBo72LSdw&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=43>)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นการนำเสนอฉากการตีคลีของพระสังข์กับพระอินทร์ที่ผู้แต่งนำเสนอฉากที่เหนือจริงเกินกว่าที่มนุษย์ทั่วไปจะสามารถทำได้ กล่าวคือมีการเหาะขึ้นไปบนท้องฟ้าและต่อสู้กัน ส่วนในสื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภทก็นำเสนอฉากดังกล่าวที่ผ่านกระบวนการผลิตจากจินตนาการของผู้ผลิตสื่อ โดยนำเสนอให้เห็นฉากบรรยากาศของการต่อสู้ทั้งภาคพื้นดินที่มนุษย์ทั่วไปสามารถทำได้ และการเหาะขึ้นไปบนท้องฟ้าตามดวบทันทาง มีการใช้ภาพประกอบที่ทำให้เห็นชัดเจน โดยเฉพาะในละครโทรทัศน์ที่มีการตัดต่อที่สมจริงทำให้ผู้ชมมีความพิเศษกว่ามนุษย์ทั่วไป นอกจากนี้ผู้ผลิตละครโทรทัศน์ยังได้มีการเพิ่มเติมพาหนะที่พระสังข์ใช้ในการต่อสู้คือพญานาคที่ลอยอยู่บนท้องฟ้า ซึ่งเป็นการนำเสนอที่แตกต่างไปจากดวบทันทาง สร้างความแปลกใหม่และน่าสนใจมากขึ้น

(3) ฉากพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำ

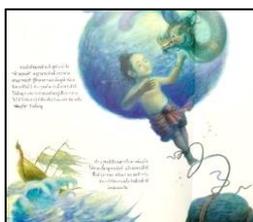
หลังจากที่นางจันทราทราบว่าพระสังข์เป็นมนุษย์ และท้าวศวมลก็ได้พบพระสังข์ จนมั่นใจว่าเป็นพระโอรสของตน ด้วยความอิจฉาริษยานางจันทราจึงได้ทำเสน่ห์ให้ท้าวศวมลหลงใหลและใส่ร้ายพระสังข์กับนางจันทรา ท้าวศวมลจึงสั่งให้จับพระสังข์ไปถ่วงน้ำ ทหารมัดตัวพระสังข์กับก้อนหินแล้วโยนลงน้ำ พระสังข์จมลงใต้มหาสมุทรแต่พระสังข์ก็ยังรอดมาได้ด้วยบุญญาธิการและ

ท้าวภูงศกัญญา นาคราชก็ช่วยไว้ได้ ซึ่งตามความเป็นจริงของมนุษย์หากจมลงในน้ำลึกโอกาสมีชีวิตรอดนั้นน้อยมาก ผู้แต่งใช้กลวิธีการสร้างฉากที่เหนือจริงแสดงให้เห็นถึงความมีบุญญาธิการของตัวละคร ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์โอดโอยโยโยหา
จมลงตรงปล่องนาคา	พุ่มพายน้ำตาจาบัลย์
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 90)	

จะใคร่ไปตามวิสัยนาค	ออกจากเปลวปล่องช่องผา
ระวังตัวด้วยกลัวครุฑา	ทอดตาเหลียวดูมาแต่ไกล
เที่ยวเล่นมาเห็นกุมาร	นอนจมดินดานธารไหล
เห็นศิลาผูกมาก็แฉงใจ	ลูกใครทิ้งถ่วงลงคงคา
โฉมศรีบริสุทธิ์มีมนุษย์น้อย	กระจ้อยร่อนน่ารักหนักหนา
ภูงศกัญญาสารกุมารา	เข้าต้องดูรู้ว่าไม่บรรลัย
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 93)	

สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพมีการนำเสนอฉากที่พระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำเพราะเป็นเหตุการณ์สำคัญในเรื่องซึ่งจะทำให้เกิดเหตุการณ์ในลำดับต่อไป โดยการนำเสนอจะใช้คำบรรยายและภาพประกอบที่ทำให้เห็นฉากตอนโยนลงน้ำหรือเป็นภาพฉากที่พระสังข์จมลงในน้ำแล้ว ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอฉากที่พระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำโดยนางจันทา บุโรหิตและเสนาจันท์ลงแพมาพร้อมพระสังข์แล้วโยนพระสังข์ลงในน้ำระหว่างที่พระสังข์จมลงในน้ำก็มีภาพเคลื่อนไหวที่แสดงให้เห็นสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใต้น้ำแล้วตัดภาพไปที่ฉากท้าวภูงศกัญญาเล่าเรื่องราวให้พระมเหสีฟัง และละครโทรทัศน์นำเสนอฉากถ่วงพระสังข์โดยใช้ผู้แสดงเป็นทหารอุ้มพระสังข์ขึ้นไปบนเขาแล้วโยนพระสังข์ลงทะเล มีฉากที่พระสังข์จมลงในน้ำ จนในที่สุดท้าวภูงศกัญญาช่วยพระสังข์ไว้ได้และนำตัวไปไว้ที่เมืองบาดาล

ภาพที่ 25 ฉากพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำในหนังสือภาพ

(ที่มา: สำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 10)

ภาพที่ 26 ฉากพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 13, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=usydHrNlaTY&list=PLeEL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypzsCQ-aE&index=13)

ภาพที่ 27 ฉากพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 6, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=vtqeYpHbX6c&list=PL6pNxpoxz0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=6>)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นฉากบรรยากาศการถ่วงพระสังข์ที่เป็นฉากสำคัญในเรื่องที่ต้องนำเสนอในสื่อทุกประเภท ซึ่งในสื่อร่วมสมัยแต่ละประเภทใช้กลวิธีการสร้างฉากที่แตกต่างกันตามรูปแบบของสื่อเพื่อให้การนำเสนอมีความเหมาะสมตามระยะเวลาและข้อจำกัดด้านอื่นและยังแสดงให้เห็นความมีบุญญาธิการของพระสังข์ที่เด่นชัดว่าตัวละครอื่นในเรื่อง

3. ฉากจินตนาการ

ฉากที่เกิดจากจินตนาการเป็นการสร้างตามความคิดของผู้แต่งที่สมมุติขึ้น แต่งขึ้นให้เกิดความสมจริงสอดคล้องกับเรื่องและเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งฉากลักษณะดังกล่าว ไม่ได้มีอยู่จริงหรือสามารถเกิดขึ้นจริงได้ในโลกมนุษย์ ผู้แต่งจึงใช้จินตนาการหรือประสบการณ์ในการสร้างเพื่อให้เรื่องราวสามารถดำเนินไปได้ ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ชมจินตนาการตามได้ เช่น

(1) ฉากสวรรค์

การลงมาจากของเทวดาเมื่อใกล้จะสิ้นอายุขัยในเรื่องสังข์ทอง ถูกกล่าวถึงหลังจากที่ท้าวศวมิลทำพิธีบวงสรวงเพื่อขอพระโอรส เป็นการสร้างฉากที่สอดคล้องกับการสร้างให้ตัวละครเอก

ในเรื่องเป็นผู้มีบุญญาธิการซึ่งจะต้องเป็นผู้มีบุญหรือเหล่าเทพเทวดามาเกิด ผู้แต่งใช้กลวิธีการสร้างฉากที่เกิดจากจินตนาการและนำเสนอสู่ผู้อ่านหรือผู้ชมได้อย่างน่าสนใจ ดังความว่า

มาจะกล่าววาทไป	สุราลัยในดาวดั่งสวรรค์
เมื่อผลจะสิ้นพระชนม์นั้น	อัศจรรย์รื้อนรณเป็นพันไป
รัศมีศรีตนั้นก็หม่นหมอง	สิ่งของของตัวก็มัวไหม้
เทวดาตระหนกตกใจ	แจ้งในพระทัยจะวายชนม์
แล้วจึงตรีกตรองส่องเนตร	แจ้งใจในเหตุเภทผล
พระเจ้าท้าวยศวิมล	เสสรวงบวงบนแก้ววิญ
เทวจะมานิมนต์เรา	ให้พราวจากดาวดั่งสวรรค์
อย่าเลยจะจืดพิลัน	อย่าให้เทวัญทันทินมิต
ลงไปเกิดในมนุสสา	แสวงหาศีลทานการกุศล
คิดแล้วกลับใจให้วายชนม์	ปฏิสนธิยังครรภักลยา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 33)

สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพมีการนำเสนอฉากสวรรค์โดยเล่าถึงการลงมาจุติของเทวดาที่เกิดเป็นโอรสของท้าวยศวิมลและนางจันทิเวี มีการใช้ภาพประกอบกับคำบรรยายที่ทำให้ผู้อ่านจินตนาการตามได้ ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันได้นำเสนอฉากสวรรค์ในการลงมาจุติของเทวดาซึ่งมีการปรับให้เข้ากับยุคสมัย โดยเทวดาตรวจสอบข้อมูลจากเครื่องคอมพิวเตอร์และลงมาเกิด เป็นการนำเสนอฉากที่เกิดจากจินตนาการที่ผสมผสานกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมโดยใช้ภาพเคลื่อนไหวประกอบกับคำบรรยายและบทสนทนาของตัวละคร อีกทั้งนำเสนอภาพลำแสงที่ลอยมาถึงครรภักของนางจันทิเวี และละครโทรทัศน์มีการนำเสนอฉากสวรรค์ในการลงมาจุติของเทวดาโดยใช้ภาพของผู้แสดงประกอบเพื่อเล่าเรื่องราว ฉากหลังที่ใช้เทคนิคพิเศษที่ผู้ชมเข้าใจได้ว่าเป็นสวรรค์ ไม่มีบทสนทนาของตัวละคร มีเสียงขับเสภาตามตัวบทต้นทางซึ่งผู้ชมสามารถเข้าใจได้ถึงการลงมาเกิด

ภาพที่ 28 ฉากสวรรค์ในหนังสือภาพ

(ที่มา: สำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 14)

ภาพที่ 29 ฉากสวรรค์ในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 2, เข้าถึงได้จาก
https://www.youtube.com/watch?v=oRoTrPQ3NOE&list=PLeEL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypsCQ-aE&index=2)

ภาพที่ 30 ฉากสวรรค์ในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 1, เข้าถึงได้จาก
<https://www.youtube.com/watch?v=voajgX0jkuQ&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=1>)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภทมีการนำเสนอฉากสวรรค์ที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทาง ซึ่งเป็นฉากที่เกิดจากจินตนาการของผู้แต่ง มีการใส่รายละเอียดของสวรรค์ตามจินตนาการผสมผสานกับยุคสมัยที่ผู้ผลิตต้องการนำเสนอ สะท้อนให้เห็นมุมมองความเชื่อของคนในสังคมที่มีจินตนาการเกี่ยวกับสวรรค์ที่แตกต่างกัน แต่ยังคงมีลักษณะร่วมคือความสวยงาม

(2) ฉากท้าวภูษงค์เนรมิตสำเภาทอง

เมื่อท้าวภูษงค์ช่วยพระสังข์ไว้ได้แล้ว แม้จะรักและเอ็นดูพระสังข์แต่ก็ไม่สามารถเลี้ยงไว้ได้เพราะตนเป็นพญานาคที่ต้องอาศัยอยู่ที่เมืองบาดาลส่วนพระสังข์นั้นเป็นมนุษย์ จึงคิดจะนำพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตเลี้ยง ท้าวภูษงค์บอกเหตุผลแก่พระสังข์แล้วได้เนรมิตสำเภาทองเป็นพาหนะที่จะนำพระสังข์ไปส่งยังเมืองของนางพันธุรัตพร้อมด้วยอาหารมากมายและอธิษฐานให้เรือสำเภากล่นตรงไปเมืองของนางพันธุรัตโดยไม่มีใครทำอันตรายพระสังข์ได้แม้แต่เหล่าบริวารยักษ์จะจับต้องสำเภาทองก็ไม่สามารถจับได้ ผู้แต่งได้จินตนาการฉากขึ้นเพราะตามธรรมชาติแล้วเรือที่อยู่ในท้องทะเลจะแล่นไปตามกระแสคลื่นและทิศทางลม ซึ่งเป็นการนำเสนอฉากที่เกิดจากจินตนาการของผู้แต่งที่สร้างความมหัศจรรย์ในเรื่อง ดังความว่า

ขึ้นจากปากฝั่งพระสมุทร	พื้นแดนมนุษย์สุดสถาน
ริมเสด็จทะเลคะเนการ	หมายมุ่งกรุงมารไม่ไกลไกล
จึงนฤมิตด้วยฤทธา	เป็นมหาสำเภาทองผ่องใส
โภชนาสารพันทันใด	พร้อมไปในลำสำเภาทอง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 96)

สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพมีการนำเสนอฉากที่ท้าวภุชงค์เนรมิตสำเภาทอง มีการเล่าเรื่องราวที่ท้าวภุชงค์ส่งพระสังข์ให้ไปอยู่กับนางพันธุรัตโดยใช้ภาพประกอบและคำบรรยายร่วมด้วย ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอฉากท้าวภุชงค์เนรมิตสำเภาทองโดยใช้ภาพเคลื่อนไหวประกอบกับเสียงบรรยายและบทสนทนาของตัวละครซึ่งท้าวภุชงค์ได้กล่าวว่าสำเภาทองจะพาพระสังข์ไปหานางพันธุรัตเพื่อนของท้าวภุชงค์และเชื่อว่าพระสังข์จะรักนางพันธุรัตเหมือนที่รักท้าวภุชงค์และมเหสีอีกทั้งยังฝากให้สงกาช่วยดูแลพระสังข์ และในละครโทรทัศน์นำเสนอฉากที่ท้าวภุชงค์เนรมิตสำเภาทองเพื่อให้นำตัวพระสังข์ไปส่งให้นางพันธุรัต โดยใช้เทคนิคพิเศษในการวาดและตัดต่อ มีรายละเอียดของเรือที่ใกล้เคียงกับเรือสำเภจริง แต่มีความพิเศษตามจินตนาการของผู้แต่งเรื่องคือสามารถแล่นไปยังทิศทางที่กำหนดไว้ได้ อีกทั้งเมื่อถึงเมืองพันธุธานีสำเภาทองก็สามารถเหาะขึ้นมาบนเขาแล้วส่งพระสังข์ให้กับนางพันธุรัตได้อย่างปลอดภัย

ภาพที่ 31 ฉากท้าวภุชงค์เนรมิตสำเภาทองในหนังสือภาพ
(ที่มา: สำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 10)

ภาพที่ 32 ฉากท้าวภุชงค์เนรมิตสำเภาทองในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 16, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=dMxsarJTrOo&list=PLeEL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypsCQ-aE&index=16)

ภาพที่ 33 ฉากท้าวอุซงค์เนรมิตสำเภาทองในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 8, เข้าถึงได้จาก
<https://www.youtube.com/watch?v=hjFZ3mRRZ74&list=PL6pNxpoxoz0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=8>)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการนำเสนอฉากเมื่อพระสังข์ต้องออกเดินทางไปยังอยู่กับนางพันธุรัต โดยท้าวอุซงค์ได้เนรมิตสำเภาทองตามจินตนาการของผู้แต่ง เมื่อนำเสนอในสื่อร่วมสมัยทำให้ผู้อ่านและผู้ชมได้เห็นฉากของท้องทะเลที่มีเรือสำเภาแล่นไป โดยเรือสำเภาก็มีความพิเศษมากกว่าเรือทั่วไป ทำให้เห็นกลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้ผลิตที่แตกต่างไปตามลักษณะของสื่อที่นำเสนอ และทำให้ได้เห็นลักษณะร่วมของการนำเสนอคือผู้ผลิตสื่อยังคงใช้เรือสำเภาเป็นพาหนะตามตัวบทต้นทางเพื่อรักษาแก่นของเรื่องไว้ แต่มีการเพิ่มเติมรายละเอียดของเรือเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจมากขึ้น

(3) ฉากครวไฟ บ่อเงินบ่อทอง ของวิเศษ

ครวไฟเป็นสถานที่ที่ทำให้พระสังข์ได้รู้ความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์และตนได้อยู่ในเมืองยักษ์ บ่อเงินบ่อทองเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ตัวละครมีลักษณะพิเศษต่างจากคนอื่น และของวิเศษก็เป็นอีกหนึ่งอย่างที่ทำให้ตัวละครเอกสามารถต่อสู้หรือมีพลังในด้านต่าง ๆ อีกทั้งยังหะได้ ซึ่งเป็นการใช้จินตนาการของผู้แต่งที่ทำให้เรื่องราวน่าสนใจโดยสร้างให้ตัวละครค้นพบสิ่งเหล่านี้ด้วยตนเองเป็นการใช้สติปัญญาของตัวละครเอง และเมื่อพบแล้วก็สามารถใช้สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นอิทธิฤทธิ์ที่มีในตัวละครเอก เป็นการสร้างฉากจากจินตนาการที่ในความเป็นจริงมนุษย์จะไม่สามารถใช้ของวิเศษเหล่านี้ได้และไม่สามารถหะได้เหมือนตัวละคร พระสังข์พบของเหล่านี้ตอนที่นางพันธุรัตออกไปหาอาหาร ด้วยความสงสัยจึงแอบเข้าไปดู ดังความว่า

ห้ามไว้มิให้ไปที่ครวไฟ	อะไรจะมีอยู่ที่นั่น
ลับตาสาวใช้ลอบไปปล้น	ได้เห็นสำคัญในทันที
เห็นโครงเสื่อช่างกวางทราย	ทั้งกายมนุษย์กับซากผี
ตกใจไม่เป็นสมประดี	ผิดแล้วชนนี้เห็นสำคัญ
เพราะมารดาว่าบ่อที่ปิดไว้	จะมีอะไรเป็นแก่นมั่น

ลอบหนีที่เลี้ยงลงไปปล้น	เปิดบ่อขายนั่นขึ้นทันใด
ค่อยเอานี้ว่าพระหัตถ์ชี้	จุ่มจีบ่อเงินที่ผ่องใส
เปิดบ่อขวาปล้นทันใด	แจ่มใสสว่างอยู่เรืองรอง
เอานี้ว่าชี้ที่เป็นเงินนั้น	จุ่มลงดูปล้นเป็นทองผ่อง
คิดตกใจเจ้าเฝ้ามอง	เซ็ดทองด้วยกลัวพระมารดา
จะเซ็ดสีเทาได้ก็ไม่ออก	พระแม่มาจะบอกกระมังหนา
รีบมาคิดได้ด้วยมารยา	ฉีกผ้าพันนิ้วพระหัตถ์ไว้
แล้วพระจึงซ่อนผูนาง	มาดูที่ปราสาทปราสาทใหญ่
แลเห็นรูปเงาเหมาะสมใจ	พระจึงสวมใส่เข้าลองดู
สอดใส่เกือกแก้วทั้งซ้ายขวา	ประดับเพชรพราวตาทั้งคู่
จับไม้เท้าทองลงฤทธิดู	เหาะวูตามช่องบัญชาชัย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 109)

สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพนำเสนอฉากครีฟ บ่อเงินบ่อทองและของวิเศษเพื่อเป็นการคลายปมและนำไปสู่เหตุการณ์ต่อไป โดยใช้ภาพวาดประกอบที่เกิดจากจินตนาการของผู้วาด เพื่อนำเสนอให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพและเข้าใจเนื้อเรื่องมากขึ้น ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอฉากที่เกิดจากจินตนาการของผู้แต่งโดยใช้ภาพเคลื่อนไหวประกอบเสียงบรรยายและบทสนทนาของตัวละครที่ทำให้ผู้ชมรู้ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น และสามารถคาดเดาเหตุการณ์รวมทั้งลุ้นไปกับการค้นหาความจริงและการหนีจากบริวารยักษ์ของพระสังข์ และในละครโทรทัศน์นำเสนอฉากในจินตนาการที่มีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยครีฟใช้สถานที่เป็นถ้ำที่ทำให้พระสังข์รู้ความจริงว่าที่นี่เป็นเมืองยักษ์ บ่อเงินบ่อทองใช้เทคนิคพิเศษในการสร้างแสงที่ระยิบระยับเหมือนแสงของเงินและทองที่ส่องแสงอย่างสวยงาม ส่วนของวิเศษรูปเงาก็ใช้วัสดุที่สร้างขึ้นจริง เกือกแก้วก็ใช้รองเท้าที่มีการประดับตกแต่งได้ใกล้เคียงกับตัวบทต้นทางและมีฉากที่ตัวละครเหาะโดยใช้การตัดต่อที่ทำให้ผู้ชมเห็นภาพจากจินตนาการของผู้แต่ง

ภาพที่ 34 ฉากครีฟ บ่อเงินบ่อทอง ของวิเศษในหนังสือภาพ

(ที่มา: สำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 12-13)

ภาพที่ 35 ฉากครีวไฟ บ่อเงินบ่อทอง ของวิเศษในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 18, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=hZxHQpdA1lg&list=PLeEL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypyzsCQ-aE&index=18)

ภาพที่ 36 ฉากครีวไฟ บ่อเงินบ่อทอง ของวิเศษในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 16, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=kKxJs4CW20c&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=16>)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการนำเสนอฉากของครีวไฟ บ่อเงินบ่อทองและของวิเศษที่เกิดจากจินตนาการของผู้แต่ง แล้วผู้ผลิตนำมาตีความตามจินตนาการของตนเองและนำเสนอตามลักษณะของสื่อ ทั้งภาพวาด ภาพเคลื่อนไหว และสถานที่จริงที่ผู้ผลิตสร้างขึ้น ซึ่งฉากนี้เป็นฉากที่มีความสำคัญต่อตัวละครเอกอย่างพระสังข์ และเป็นสถานที่ที่สร้างภาพจำให้กับผู้อ่านและผู้ชมเรื่องสังข์ทองที่ตัวละครเอกต้องมาพบ การนำเสนอในสื่อแต่ละประเภทมีความสอดคล้องกับตัวบทต้นทางที่ยังคงรักษาฉากและสถานที่หลักของเรื่องไว้อย่างครบถ้วน เพราะส่งผลต่อเหตุการณ์ในตอนต่อไปที่พระสังข์ต้องหนีออกจากเมืองยักษ์

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบฉากที่นำเสนอในสื่อร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ ทั้งหนังสือภาพการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ พบว่ามีการนำเสนอฉากที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทาง ทั้งฉากเหมือนจริง ฉากเหนือจริง และฉากที่เกิดจากจินตนาการของผู้แต่ง แต่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับลักษณะของสื่อแต่ละประเภท ในหนังสือภาพแม้ไม่ได้มีภาพฉากเหตุการณ์แต่ก็มีการเล่าเรื่องที่กล่าวถึงฉากนั้น ๆ ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการฉากที่เกิดขึ้นเองได้ และเมื่อวิเคราะห์โดยภาพรวมทำให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยยังคงรักษาฉากและเหตุการณ์สำคัญตามตัวบทต้นทางไว้อย่างครบถ้วน

แนวคิด

แนวคิดของเรื่องเป็นสาระหรือสัจจะที่ผู้ประพันธ์ยังเห็น เชื่อถือหรือยึดถือและประสงค์จะสื่อสารไปยังคนอ่าน แนวคิดสำคัญจะปรากฏในลักษณะที่เป็นข้อสรุปของเรื่อง (อุดม หนูทอง, 2523, หน้า 114) แก่นเรื่องหรือความคิดอันเป็นศูนย์กลางของเรื่องมักเป็นความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับสาระสำคัญ แก่นเรื่องอาจมีลักษณะคล้ายคำสอนทางศีลธรรมหรือหลักในการใช้ชีวิตให้ตระหนักรู้ และเข้าใจชีวิตเป็นสำคัญ แก่นเรื่องมักจะเกี่ยวข้องกับตัวละคร ซึ่งตัวละครจะแสดงบทบาทและถูกกำหนดโดยโครงเรื่องอีกทีหนึ่ง ดังนั้นแก่นเรื่องจึงมีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องโดยตรง (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2539, หน้า 182) แนวคิดของเรื่องหรือสาระสำคัญของเรื่องหรือแก่นเรื่อง หมายถึงสาระสำคัญของเรื่องที่ผู้แต่งต้องการสื่อมาถึงผู้อ่าน อาจเป็นข้อคิด ปรัชญา ความจริง บางประการของมนุษย์ แนวคิดจะแทรกอยู่ในงานวรรณกรรมจึงต้องอาศัยการตีความของผู้อ่าน (กฤษณา มุลคำ, 2547, หน้า 173)

จากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปประเด็นเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล และจากการศึกษาตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางพบว่ามี การนำเสนอแนวคิดที่สอดคล้องกันคือมีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องราวชีวิต สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ และสังคม แนวคิดที่ปรากฏคือความเชื่อเรื่องผู้มีบุญญาธิการ ความเชื่อในเรื่องกรรม การพิจารณาคน และความกตัญญู

1. ความเชื่อเรื่องผู้มีบุญญาธิการ

แนวคิดเรื่องผู้มีบุญญาธิการหรือคนดี เมื่อเกิดมาแล้วจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผู้ที่คอยช่วยเหลือคุ้มครองอยู่เสมอ แม้จะต้องเจอกับปัญหา อุปสรรค การต่อสู้กับเหล่าตัวร้ายก็สามารถเอาชนะได้ โดยการนำเสนอตัวละครที่สอดคล้องกับแนวคิดนี้ ผู้แต่งจะทำให้ตัวละครมีลักษณะพิเศษบางอย่าง ต่างไปจากคนอื่น ๆ

เรื่องสังข์ทองมีการนำเสนอตัวละครเอกที่มีบุญญาธิการ กำเนิดมา มีลักษณะพิเศษคือมี หอยสังข์กำบังตัว สามารถรอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ โดยมีเทวดาและผู้มีอำนาจคอยช่วยเหลือ คุ้มครอง สามารถใช้ของวิเศษได้ และชนะตัวละครหรือปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ จนได้ปกครองบ้านเมือง

ในบทพระราชนิพนธ์และหนังสือภาพ ตอนที่พระสังข์จะลงมากำเนิดก็มีบทบรรยายถึง ลักษณะการเกิดโดยกล่าวถึงเทวดาที่จะสิ้นอายุขัยได้ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ดังความว่า

มาจะกล่าววาทไป
เมื่อผลจะสิ้นพระชนม์นั้น
รัศมีศรีรัตนก็หม่นหมอง
เทวาตระหนกตกใจ

สุรลัยในดาวดึงส์สวรรค์
อัศจรรย์ร้อนรนเป็นพันไป
สิ่งของของตัวก็มัวไหม้
แจ้งในพระทัยจะวายชนม์

แล้วจึงตรึงตรองส่องเนตร	แจ้งใจในเหตุเภทผล
พระเจ้าท้าวศุภมิตร	เสสรวงบวงบนแก่เทวัน
เทวจะมานิมนต์เรา	ให้พราภจากดาวดั่งสุวรรณรงค์
อย่าเลยจะจตุพลัน	อย่าให้เทวันทันนิมนต์
ลงไปเกิดในมนุสสา	แสวงหาศีลทานการกุศล
คิดแล้วกลับใจให้วายชนม์	ปฏิสนธิ์ยังครรภกัลยา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 33)

เทวดาองค์หนึ่งก็ร้อนรนเหมือนจะสิ้นอายุขัย จึงตรวจดูเหตุการณ์ รู้ถึงความ
ปรารถนาของท้าวศุภมิตร เทวดาจึงจุติลงมาเกิดในครรภพระนางจันทเทวี
(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 4)

ในการ์ตูนแอนิเมชัน มีบทสนทนาของตัวละครที่กล่าวถึงการลงมาเกิดของเทวดา พร้อมทั้ง
ใช้ภาพเคลื่อนไหวประกอบ เช่น

เทวดา 1: (กำลังนั่งตรวจสอบข้อมูลจากคอมพิวเตอร์) หมู่นี้ท่านเป็นอะไร
ไปเนี่ย ดูร้อนรุ่มอยู่ตลอดเวลา รัศมีของท่านก็ดูหม่นหมองริบหรี่ลง
ทุกวันนะเนี่ย

เทวดา 2: ผลบุญที่ข้าทำไว้คงใกล้จะหมดแล้วนะสิ หรือว่าใกล้จะถึงเวลาที่
ข้าจะต้องจุติลงไปเกิดบนโลกมนุษย์แล้ว

เทวดา 1: (มีการแจ้งเตือน) หา เอ๊ะมีอะไรเกิดขึ้น ขอเปิดเว็บไซต์ดูก่อนนะ
อ้อ อย่างนี้เนี่ยเองนะ

เทวดา 2: เว็บไซต์ว่ายังไงเธอ

เทวดา 1: ท้าวศุภมิตรกำลังบวงสรวงบนบานพวกเราเพื่อจะขอพระโอรสนะสิ

เทวดา 2: อย่างนี้เอง ดีละ ข้าจะลงไปเกิดเป็นโอรสของท้าวศุภมิตรเอง

เทวดา 1: หา ท่านจะลงไปเดี๋ยวนี้เลยเธอ

เทวดา 2: ข้าต้องรีบลงไปเกิดเป็นมนุษย์ ดีกว่าปล่อยให้ผลบุญค่อย ๆ หมด
ไปอย่างนี้ ไปก่อนละนะ (กลายเป็นแสงพุ่งลงโลกมนุษย์)

เทวดา 1: เดี่ยวก่อนสิจะรีบไปไหน นี่ไม่ใช่เวลาจุดิจของท่านนะ แสงคิวแบบนี้
เดี๋ยวก็ได้ไปเกิดท้องหมูท้องแมวหรอก

(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 36)

ในละครโทรทัศน์ มีการนำเสนอการเกิดของตัวละครเอกโดยใช้ภาพประกอบเพื่อเล่าเรื่องราว ไม่มีบทสนทนาของตัวละคร แต่มีเสียงขับเสภาตามตัวบทต้นทาง ดังความว่า

แล้วจึงตริกตรองส่องเนตร	แจ้งใจในเหตุเภทผล
พระเจ้าท้าวศวิมล	เสสรวงบวงบนแก่วัณู
เทวจะมานิมนต์เรา	ให้พรากจากดาวดั่งส์สวรรค์
อย่าเลยจะจุดพิลัน	อย่าให้เทวัญทันนิมนต์
ลงไปเกิดในมนุสสา	แสวงหาศีลทานการกุศล
คิดแล้วกลั่นใจให้วายชนม์	ปฏิสนธิยังครรภ์กลยา

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 1)

บทพระราชนิพนธ์และหนังสือภาพกล่าวถึงการเกิดของพระสังข์ที่สร้างความแปลกใจให้กับทุกคน รวมถึงนางจันทวีผู้เป็นแม่ เพราะเกิดมาเป็นหอยสังข์จนถูกใส่ร้ายทำให้ถูกขับไล่ออกจากเมือง และยังมีบทบรรยายถึงความมีบุญญาธิการของพระสังข์ ดังความว่า

เมื่อนั้น	มเหสีปวนปั้นพระครรภ์เจ้า
มิได้วายว่างบางเบา	เจ็บราวกับเขาผูกคร่าร้า
เป็นกรรมตามทันมเหสี	จะจากที่สมบัติวัดธา
ยามปลอดภัยคลอตพระลูกยา	กุมารกำบังเป็นสังข์ทอง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 39)

เทพบุตรจตุมาบังเกิด	กำเนิดผิดพันคนทั้งหลาย
บุญญาธิการนั้นมากมาย	จะล้ำเลิศเพริศพรายเมื่อปรายมือ
ถึงจะตกน้ำก็ไม่ไหล	ตกในกองกุนท์ไม่สูญเชื้อ
จะได้ผ่านบ้านเมืองเลื่องลือ	อิงอ้อดินฟ้าบาดาล

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 51)

พระนางจันทวีจึงตั้งครรภ์ โหรงหลงทำนายว่าจะประสูติโอรสผู้ที่มีบุญญาธิการ ท้าวศวิมลก็ปลาบปลื้ม ยินดียิ่งนัก เมื่อครบกำหนดพระนางจันทวีก็คลอดลูกเป็นหอยสังข์ ท้าวศวิมลนั่งนิ่งตะลึงงัน อับอายข้าราชการบริวารทั้งห้องพระโรง

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 4)

การ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอเหตุการณ์การเกิดของตัวละครเอกที่ออกมาเป็นหอยสังข์โดยใช้ภาพประกอบกับบทสนทนาของตัวละคร เช่น

หมอลหลวง: ขอเดชะ พระมเหสีจันทวีประสูติแล้วพะคะ
 ท้าวยศวิมล: ประสูติแล้วหรือ ทำไมข้าไม่ได้ยินเสียงเด็กร้องเลยละฮะ
 หมอลหลวง: พระอาญาไม่พ้นเกล้า พระโอรส คือ...
 ท้าวยศวิมล: ทำไม ทำไมต้องค้ำด้วย ลูกข้าเป็นอะไร
 (เข้าไปหานางจันทวีในห้อง) ไหน ลูกข้าอยู่ไหน ไหนละ
 พระโอรสนะ อยู่ที่ไหนหรือ
 นางกำนัล: อยู่ที่นี่พะคะ (ชี้ไปที่พาน)
 ท้าวยศวิมล: (ตกใจ) ฮะ อ้าว เอ๊ะ ทำไมถึงเป็นอย่างนี้
 ท้าวยศวิมล: นี่มันเรื่องอะไรกันนี่จันทวี ทำไมลูกของเราถึงได้กลายเป็น
 หอยสังข์แบบนี้
 นางจันทวี: หม่อมฉันก็ไม่ทราบเหมือนกันพะคะ
 ท้าวยศวิมล: หรือนี่จะเป็นเวรกรรมแต่ชาติปางก่อนที่พี่เคยทำเอาไว้
 เทวดาท่านถึงได้ประทานโอรสมาให้พี่แบบนี้
 นางจันทวี: อย่าเศร้าโศกเสียพระทัยไปเลยพะคะ ไม่ว่าพระโอรสของเราจะเป็น
 ยังไง หม่อมฉันก็จะเลี้ยงดูให้ดีที่สุดพะคะ
 ท้าวยศวิมล: เออละ พวกเจ้าอย่าบอกเรื่องนี้ให้ใครรู้เชียวนะ ไปบอก
 ประชาชนข้างนอกกลับกันเสียให้หมด อย่าแพร่งพราย
 เรื่องนี้ให้ใครรู้เป็นอันขาด ขายหน้าสพระชาชาติเขา
 (การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 4)

ในละครโทรทัศน์นำเสนอเรื่องราวการเกิดเป็นหอยสังข์ของตัวละครเอก โดยมีการใช้ผู้แสดงและบทสนทนามวมถึงการใช้เทคนิคพิเศษประกอบ ทั้งการใช้แสง เสียง มุมกล้อง การตัดภาพเพื่อให้เกิดความสมจริง ซึ่งเมื่อนางจันทวีคลอดลูกออกมาเป็นหอยสังข์แล้ว มีบทสนทนาของตัวละครดังความว่า

นางจันทวี: นี่มันอะไรกัน ลูกของเราจะเป็นหอยไปได้ยังไง ใครพาลูก
 เราไปไว้ไหนคุณท้าว บอกมาดี ๆ นะ
 คุณท้าวดี: ไม่มีใคร เอาไปไว้ที่ไหนหรือพะคะ นี่คือพระโอรส หรือพระธิดา

นางจันทวี: ไม่จริง (ร้องไห้) ไม่จริง ลูกเราจะเป็นหอยไปได้ยังไง
 หมอหลวง: บางที อาจจะเป็นเพราะบุญญาธิการของพระกุมารหรือ
 ของพระกุมารก็ได้นะเพคะ
 คุณท้าววดี: จริงสิเพคะ ผู้ที่มีกำเนิดและมีบุญญาธิการ ก็มักจะกำเนิด
 ไม่เหมือนใครนะเพคะ
 นางจันทวี: ไม่จริง แล้วทำไมต้องเป็นหอย ผู้มีบุญอะไรกันเราไม่เข้าใจ
 (ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 2)

เมื่อกำเนิดมาแล้วพระสังข์ต้องเผชิญกับปมปัญหาที่ต้องต่อสู้ แต่ระหว่างนั้นจะมีผู้ช่วย
 คุ่มครอง มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยช่วยเหลืออยู่เสมอ ในตอนที่ทหารนำตัวพระสังข์ไปประหารชีวิต
 รุขเทวดาได้ช่วยเหลือไว้ แม้ทหารจะใช้ท่อนจันทน์ทุบ ใช้หอกแทง ใช้ดาบฟัน เบิกข้างตม้นพร้อมทั้ง
 กรอกเกล้าให้ช่างกิน ก็ยังไม่สามารถทำอันตรายพระสังข์ได้ ดังความว่า

ว่าพลางทางปูผ้าผ่อน	ขับต้อนคนผู้ไม่อยู่ใกล้
ล่อลวงหลอกหลอนให้นอนไป	หมายใจเสนาจะฆ่าตี
อาเพศด้วยเดชกุมารา	เทวารักษาพระไตรศรี
ออกช่วยป้องกันทันที	เมื่อเสนินั้นทุบด้วยท่อนจันทน์

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 76)

ว่าพลางทางถอดหอกดาบเมียง	เดินเคียงเข้ามาหาข้าไม่
พระสังข์ตระหนกตกใจ	ร้องไห้เกลือกกลิ้งวิงวอน
เสนาขึ้นทำด้วยจำเป็น	หอกหักกระเด็นเป็นสองท่อน
ดาบบิ้นสิ้นคมระทมบอน	มิได้ม้วยมรณเร่งสงกา
เหตุไรมาเป็นเช่นนี้	เสนีตริตริกแล้วปรึกษา
ของดีจะมีในกายา	ฟันฆ่าอย่างไรจึงไม่ตาย
เห็นวิปริตผิดประหลาด	รับสั่งให้พิฆาตมาดหมาย
ตามแต่จะฆ่าให้วอดวาย	มิตายไม่ฟันพระอาญา
เสนีคิดพร้อมยอมกัน	เบิกขางน้ำมันตัวกล้า
แก้ปลอกกรอกเกล้าแล้วเอามา	มิซาก็ใส่ให้ทิ่มแทง

ช่างร้องระร่ำตรวจสั้น	งาดันปีกดินตันแหง
ความญไสเท่าไหรก็ไมแวง	ยิ่งคดียิ่งแวงแกลงใจ
วิปริตผิดกาลกณิ	ของดีจะมีก็หาไม
บุญญาธิการชาญชัย	จึงทำอย่างไรไมม้วยมรณ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 77)

หนังสือภาพมีการกล่าวถึงการได้รับการช่วยเหลือคุ้มครองจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ช่วยพระสังข์ให้รอดพ้นจากภัยอันตรายพร้อมทั้งมีภาพประกอบ ซึ่งเป็นการนำเสนอความมีบุญญาธิการของตัวละครเอกได้อย่างชัดเจน เช่น

เหล่าเสนาลอบเข้าไปจับตัวพระสังข์และพยายามฆ่าด้วยวิธีต่าง ๆ แต่ด้วยบุญญาธิการ แม้ช่างตม้นคลุ้มคลั่งก็ไม่ทำร้ายพระสังข์ ทำวายุศวิลจึงสั่งให้นำตัวพระสังข์มาเข้าเฝ้าและตรัสถามความเป็นมาก็แน่ใจว่าเป็นโอรส

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 9)

การ์ตูนแอนิเมชัน นำเสนอเหตุการณ์ที่รุกขเทวดาช่วยคุ้มครองพระสังข์จากเหล่าทหาร โดยใช้ภาพประกอบกับบทสนทนาของตัวละคร เช่น

ทหาร:	จะหนีไปไหนไอ้หนู ไม่รอดหรอก
พระสังข์:	(วิงหนี) ช่วยด้วย ช่วยด้วย ช่วยสังข์ด้วย
รุกขเทวดาไฟ:	แยแล้ว พระสังข์ของเราแยแล้ว
รุกขเทวดาไทร:	ไม่ต้องห่วง ข้าบอกให้รุกขเทวดาในป่านี้คอยปกป้องคุ้มครองภัยให้พระสังข์แล้ว

(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 11)

เมื่อจับตัวพระสังข์มาได้ทหารพยายามใช้ดาบฟันแต่ดาบก็หัก จากนั้นทหารใช้ท่อนไม้ทุบ แต่พระสังข์ก็ไม่เป็นอะไร เพราะรุกขเทวดาไฟช่วยป้องกันไว้ได้ ทหารจึงจับตัวพระสังข์มัดไว้กับต้นไทร แต่รุกขเทวดาไทรก็ช่วยไว้ได้อีกเช่นกัน

ภาพที่ 37 รุกขเทวดาช่วยพระสังข์ ในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 12, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=VHaTrzc-79E&list=PLeEL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypyzsCQ-aE&index=12)

ในละครโทรทัศน์มีการนำเสนอเรื่องราวความมีบุญญาธิการของพระสังข์ที่รอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ในตอนที่ทหารจับตัวพระสังข์ไป ซึ่งมีการนำเสนอโดยใช้ภาพประกอบที่มีนักแสดงฉากสถานที่ต่าง ๆ เสียงดนตรีประกอบ เทคนิคพิเศษอื่น ๆ รวมไปถึงบทสนทนาของตัวละคร เช่น

หัวหมูปัททักษ์: มัดเรียบร้อยแล้วขอรับ จะเอาอย่างไรกันต่อดีขอรับท่านหมื่น

หมื่นอำนาจ: แหวงก็แล้ว ทูบก็แล้ว ให้ช่างเหยียบก็แล้ว จะทำอย่างไรต่อ

หัวหมูปัททूर: ก็บีบคอไปขอรับ บีบให้ตายคามือเลยขอรับ

หัวหมูปัททักษ์: หัวหมูปัททूर แล้วใครเล่าจะเป็นคนไปบีบ

หัวหมูปัททूर: ก็ท่านหมื่นไปขอรับ เป็นหัวหน้าปฏิบัติภารกิจที่เหมาะสมที่สุดเลยขอรับ

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 5)

ทหารจับพระสังข์ไปที่ริมธาร พระสังข์ร้องให้อ้อนวอนให้ทหารพาไปหาแม่ จนทหารเกิดความรำคาญ หมื่นอำนาจคิดหาวิธีให้พระสังข์หยุดพูดจึงให้พระสังข์กินข้าวแล้วนอนพัก เมื่อพระสังข์หลับหมื่นอำนาจใช้ดาบแทงพระสังข์แต่รุกขเทวดาช่วยไว้ได้ จากนั้นให้ทหารไปหาท่อนจันทน์มาก็ยังไม่สามารถทำอะไรพระสังข์ได้ แม้จะนำช้างตมันมาเหยียบพระสังข์รุกขเทวดาก็ช่วยไว้ได้อีกเช่นเดิม อีกทั้งทหารจับพระสังข์มัดไว้กับต้นไม้ เสือกยังไม่ทำอันตรายพระสังข์ จนในที่สุดทหารต้องนำความไปแจ้งท้าวยศวิมล

ภาพที่ 38 รุกขเทวดาช่วยพระสังข์ ในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 4, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=2XF88PEL1AI&list=PL6pNxpoxo0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=4>)

เมื่อพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำก็มีพญานาคช่วยชีวิตพระสังข์ไว้และนำพระสังข์ไปเลี้ยงไว้ก่อนจะนำตัวส่งให้นางพันธุรัต ดังความว่า

เที่ยวเล่นมาเห็นกุมาร	นอนจมดินดานธารไหล
เห็นศิลาผูกมากี่แฉ่งใจ	ลูกใครทิ้งถ่วงลงคงคา
โถมศรีบริสุทธีมนุษย์น้อย	กระจ้อยร่อนน่ารักหนักหนา
ภุขงค์สงสารกุมารา	เข้าต้องดูรู้ว่าไม่บรรลัษ
จับกรซ้อนองค์เห็นกงจักร	น้อยหรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่
จะเกิดเหตุเภทพาลประการใด	ใครช่างทำได้ไม่ปราณี
จะเอาเจ้าไปไว้เป็นลูกยา	เห็นว่าบุญหนักศักดิ์ศรี
แล้วแก้ศิลาปล้นทันที	นาคีอุ้มพาไปบาดาล

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 93)

พระสังข์หมดสติจมดิ่งสู่ห้วงน้ำลึก “ท้าวภุขงค์” พญานาคเจ้าเมืองบาดาล ผ่านมาพบเข้า รู้สึกสงสารและเอ็นดูเด็กน้อย จึงช่วยชีวิตไว้ ท้าวภุขงค์อยากเลี้ยงพระสังข์ไว้เป็นลูก แต่เกรงว่ามนุษย์จะอยู่เมืองบาดาลไม่ได้ จึงคิดฝากให้เพื่อนซึ่งเป็นนางยักษ์มายชื่อ “พันธุรัต” รับผิดชอบ

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 10)

ในการ์ตูนแอนิเมชัน เมื่อพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำก็มีพญานาคราชมารช่วยไว้ มีบทสนทนาของตัวละครท้าวภุขงค์และมเหสีประกอบกับภาพเคลื่อนไหว ดังความว่า

- มเหสี: ตายจริง หลับง่ายจริง ๆ นะหนู น่ารักจังเลยนะคะพี่ภูซังค์
- ท้าวภูซังค์: เขาเรียกสลบจะน้อง เจ้าเด็กน้อยที่น่าสงสาร ดินะที่พี่วางผ่านมาเห็นพอดีเลยช่วยไว้ได้นะน้องหญิง
- มเหสี: ถูกถ่วงน้ำลงมาจากเมืองมนุษย์ แบบนี้คงมีเรื่องไม่ดีแน่ ไหนเสด็จพี่ลองประทับญาณดูสิเพคะ ว่าเปิดอะไรขึ้น
- ท้าวภูซังค์: ได้สิ เดี่ยวพี่จะยิงสัญญาณผ่านดาวเทียมด้วยระบบดิจิทัล เดี่ยวนี้ละ (ตั้งใจถึงเหตุการณ์) อืม น่าสงสารจริง ๆ ต้องพลัดพรากจากแม่มาแบบนี้
- มเหสี: น้องคิดว่า น้องจะเอามาเลี้ยงไว้ดีไหมละเพคะ
- ท้าวภูซังค์: จะดีหรือน้อง เด็กนี้เป็นมนุษย์นะ ไม่ใช่ภูยานาคอย่างเรา
- มเหสี: (งอน หันหลังกลับ) งอนนะ แต่น้องอยากเลี้ยงนิ ลูกเต้าเราก็ไม่มี นะ ๆ เสด็จพี่ ให้น้องเลี้ยงเถอะนะเพคะ นะ
- ท้าวภูซังค์: แต่ข้าแต่ อย่างอนสิจ๊ะ ก็ได้ ก็ได้ ถ้าน้องต้องการ พี่ไม่ขัดข้อง หรอกจะน้องหญิง
(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 13)

ภาพที่ 39 ภูยานาคราชช่วยพระสังข์ ในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 13, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=usydHrNlaTY&list=PLLeL3YQsY_QCP25Lk4AfW1TmypyzsCQ-aE&index=13)

ละครโทรทัศน์ มีการนำเสนอเรื่องราวความมีบุญญาธิการของพระสังข์ ในตอนที่ถูกจับถ่วงน้ำ ก็มีภูยานาคราชมาช่วย ซึ่งมีการนำเสนอโดยใช้ภาพประกอบที่มีนักแสดง ฉากสถานที่ต่าง ๆ เสียงดนตรีประกอบ เทคนิคพิเศษอื่น ๆ รวมไปถึงบทสนทนาของตัวละคร ดังความว่า

- มเหสี: ท่านพี่ไปเอาเด็กคนนี้นี้มาจากไหนเพคะ
- ภูยานาคราช: เด็กคนนี้ถูกถ่วงน้ำ ดีว่าพี่ไปพบเสียก่อน มิเช่นนั้นนี้อาจจะไม่รอด

มเหสี: ตายจริง ไครนะช่างใจร้ายใจดำ ทำเด็กตัวแค่นี้ได้ลงคอ
 เด็กคนนี้ก็หน้าตาน่ารักเสียเหลือเกิน เจ้าพี่เพคะ เราเลี้ยง
 เด็กคนนี้ได้ได้ไหมเพคะ ลูกนาคราชจะได้มีเพื่อนเล่นวัยเดียวกัน
 พญานาคราช: เรื่องนั้นเอาไว้เสียก่อน สิ่งสำคัญตอนนี้ ทำให้เขาฟื้นขึ้นมา
 (ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 6)

ภาพที่ 40 พญานาคราชช่วยพระสังข์ ในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 6, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=vtqeYpHbX6c&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=6>)

2. ความเชื่อในเรื่องกรรม

แนวคิดเรื่องกรรมคือผลของการกระทำ เมื่อตัวละครในเรื่องประสบความทุกข์ ความลำบากหรือต้องพลัดพราดจากสิ่งที่ตนรัก จะเชื่อว่าเป็นเพราะกรรมที่เคยทำไว้หรือผลกรรม ทำให้เป็นเช่นนี้ซึ่งแนวคิดนี้จะพบอยู่ในวรรณกรรมหลายเรื่อง เป็นการนำความเชื่อมาแทรกเพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงการกระทำของตน ทั้งยังให้ข้อคิดนำไปปรับใช้ได้กับคนทุกยุคทุกสมัย

ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องกรรมที่ใช้เป็นแนวคิดหลัก แนวคิดเรื่องนี้จะปรากฏแทรกอยู่ในเรื่องตลอดตั้งแต่ตัวละครเอกได้กำเนิดขึ้นจนเจออุปสรรคต่าง ๆ ที่ต้องต่อสู้และหาทางแก้ไข เช่น ในตอนที่ท้าวศวิมลขับไล่นางจันทวีและหอยสังข์ออกจากวัง ท้าวศวิมลก็ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นเพราะกรรมของนางที่ได้พรากสัตว์ให้พลัดคู่ จึงต้องรับผลกรรม ในตอนนี้ท้าวศวิมลก็ถูกมนต์เสน่ห์ของนางจันทวีร่วมด้วยซึ่งเป็นเคราะห์กรรมของท้าวศวิมลเช่นกัน ดังความว่า

ฟังข่าว
 หลงกลด้วยกรรมมาตามทัน
 พินิจพิศพักตร์อัศจรรย์
 จะออกปากก็คับอัปใจ

พระร้อนร่ำฤทัยไหวหวั่น
 สำคัญว่าจริงทุกสิ่งไป
 คลอเนตรสะท้อนถอนใจใหญ่
 ด้วยความรักใคร่ชายา

ครั้งจะมีให้เจ้าไปเล่า	ร้อนเร่าด้วยคำจันทาว่า
บายเปือนเยื่อนอกวาจา	เจ้าแก้วตาของพี่ผู้มีกรรม
เจ้าเคยพราดสัตว์ให้พลัดคู่	เวรมาชูชูปอุปถัมภ์
แม้มีกรรมไม่ไปใช้กรรม	ไพร่ฟ้ามันจะทำย่ำยี
มิใช่พี่ไม่รักน้อง	ร่วมห้องอกสั่นกันแสงศรี
ไม่ยัดับสูญบุญภูมิ	เคราะห์ดีสิ้นกรรมจะเห็นกัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 45)

ในตอนนี้นางจันทวีและหอยสังข์ถูกท้าวศวิมลขับไล่ออกไปจากวัง นางก็คร่ำครวญว่าเป็นเพราะกรรม ดังความว่า

เมื่อนั้น	มเหสีตีทรงงให้โหยหา
ฟางเพียงจะสิ้นชีวา	โศกาไม่เป็นสมประดี
ครั้งจะอ่อนวอนผ่อนผัน	ทรงธรรมก็เมินดำเนินหนี
ทุกข์แค้นแสนโศกโศกี	พระพันปีหนีเมียเสียว่าไร
มีกรรมจำจากพระบาทแล้ว	น้องแก้วหาขัดขืนไม่
ขอผิดผ่อนตอนอนไฟ	มิให้ช้านักสักเจ็ดวัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 45-46)

ว่าพลางยกเอาลูกน้อย	น้ำเนตรหยดย้อยดังฝอยฝน
ร้องทูลพระองค์ทรงสกล	น้องคนมีกรรมจะขอลา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 47)

การ์ตูนแอนิเมชัน ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องกรรมในตอนนี้นางจันทวีคลอดลูกออกมาเป็นหอยสังข์ ซึ่งนางจันทวีรำพึงรำพันกับหอยสังข์ว่า

“ลูกสังข์ของของแม่ คงเป็นเพราะกรรมที่แม่ทำไว้ ทำให้ลูกของแม่ต้องมาเป็นหอยสังข์แบบนี้ แต่ลูกไม่ต้องห่วงนะจ๊ะ แม่จะไม่มีวันทอดทิ้งลูกไปไหน จะรักและดูแลลูกให้ดีที่สุด หลับชะนะจ๊ะคนดี”

(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 5)

โอรสหลวงได้ทำนายว่าเป็นโอรสผู้มีบุญญาธิการแต่มีกรรมมาบังไว้ ดั่งบทสนทนาของโอรสหลวงกับนางจันทาคความว่า

นางจันทา: ท่านโหรา ท่านคงจะรู้ดีนะว่าตอนนี้พระมเหสีจันทเวี
ประสูติพระโอรสออกมาเป็นหอยสังข์
โหรา: พะยะคะ
นางจันทา: ท่านน่าจะรู้ว่าจะหอยสังข์นะ จะเป็นผู้มีบุญญาธิการได้อย่างไร
โหรา: แต่จากการที่ข้าได้ตรวจดวงชะตา พระโอรสจะเป็นผู้ที่
เปี่ยมไปด้วยบุญญาธิการ เพียงแต่จะมีกรรมมาบังเอาไว้ชั่วคราว
หลังจากพ้นกรรมไปแล้วดวงชะตาจะสดใส ได้กลับมาเป็นใหญ่
เป็นที่รักใคร่ของพระชาชน
นางจันทา: ข้าไม่สนดวงชะตาอะไรทั้งนั้น ต้องเปลี่ยนคำทำนายนั้นซะ
(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 4)

เมื่อนางจันทเวีต้องออกจากเมือง มีบทสนทนาของท้าวยศวิมลและนางจันทเวีที่กล่าวถึงเคราะห์กรรม ดังความว่า

ท้าวยศวิมล: จันทเวี
นางจันทเวี: เพคะ
ท้าวยศวิมล: เจ้าจงยอมรับในเคราะห์กรรมครั้งนี้เถอะนะ ภายภาคหน้า
ถ้าเคราะห์กรรมหมดไปแล้ว พี่จะรับเจ้ากับลูกกลับมาอยู่
ด้วยกันอีกครั้ง
นางจันทเวี: เพคะเสด็จพี่
ท้าวยศวิมล: พี่จะไม่ให้เจ้าลำบาก พี่ให้ทหารจัดเตรียมเสบียงข้าวของ
เงินทองไว้ให้เจ้าแล้ว
นางจันทเวี: น้องกราบทูลลาเพคะ
(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 5)

ละครโทรทัศน์ นำเสนอเรื่องเคราะห์กรรมเมื่อนางจันทเวีประสูติพระโอรสเป็นหอยสังข์ เมื่อถูกขับไล่ออกจากวังจึงกล่าวว่าเป็นเพราะเคราะห์กรรม ในตอนที่นางจันทเวีจะออกเดินทาง

เหล่าข้าทาสบริวารจะตามเสด็จไปด้วย แต่นางจันทรีของไปเพียงลำพัง ดังบทสนทนาของนางจันทรีกับข้าทาสบริวารว่า

คุณท้าววดี: พระมเหสีเพคะ หม่อมฉันขอตามเสด็จไปด้วยได้ไหมเพคะ
 หม่อมหลวง: หม่อมฉันด้วยเพคะ
 มาลัย: หม่อมฉันด้วยเพคะ
 นางจันทรี: ไม่ต้อง ในเมื่อมันเป็นบาปเคราะห์กรรมที่เราสร้างขึ้น
 เพียงคนเดียว เราก็จะก้มหน้าก้มตาขดีใช้มันให้หมด
 ไม่อยากสร้างเวรสร้างกรรมกับใครแล้ว
 (ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 2)

ตอนพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำ ในบทละครนอกนางจันทรีก็เสียใจคร่ำครวญและคิดว่าเป็นเพราะกรรมจึงทำให้ต้องพลัดพรากจากลูก ดังความว่า

พ่อคุณทูลกระหม่อมของแม่เอ๋ย	ทราชมเขยทิ้งแม่ให้โหยไห้
เข้าเย็นแม่จะเห็นหน้าใคร	ดังกาเหยี่ยวเฉียวไปก็เหมือนกัน
ลูกเอ๋ยเคยรับพระมารดา	เมื่อมาแต่ป่าพนาสัยนต์
พูดพลอดกอดแม่ไม่วายวัน	กินนมชมกันทุกเวลา
ตัวกรรมมันตามมาล้างผลาญ	พลัดบ้านเมืองแล้วยังมีสา
ยังมีหน้าซ้ำพรากจากลูกยา	อนิจจากรรมต้องจำไกล

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 89)

ละครโทรทัศน์ นำเสนอผลของการกระทำของตัวละครที่สะท้อนให้ผู้ชมได้เห็นว่า มีผลต่อกัน ในตอนที่นางจันทรีทูลหอยสังข์แตกทำให้พระสังข์ไม่มีที่อยู่ป้องกันตนจึงต้องออกมาใช้ชีวิตเหมือนมนุษย์ทั่วไปเป็นเหตุให้ถูกจับไปถ่วงน้ำ นางจันทรีตามไปช่วยลูกไม่ทัน เมื่อรู้ข่าวจากชาวบ้านจึงเสียใจมากแล้วไปที่ทำน้ำรำพึงรำพันว่า

“(ร้องไห้) พ่อสังข์ พ่อสังข์ของแม่ แม่ผิดเอง แม่ผิดเองลูก แล้วแม่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อย่างไร แม่ผิดเองที่พาลูกออกมาสู่ความโหดร้ายของโลกภายนอก แม่ผิดเองที่ทำลายที่อยู่อาศัยของลูก ถ้าลูกยังอยู่ในหอยสังข์ก็คงไม่มีใครทำอันตรายลูกได้ พ่อสังข์

พ่อสังข์ของแม่ แม่ไม่รู้จริง ๆ ว่าเขาเอาลูกไปถ่วงน้ำไว้ที่ไหน และแม่ขออธิษฐาน ขอให้
ลำธารแห่งนี้พาเราสองแม่ลูกมาพบกันในที่สุด แม่จะตามเจ้าไปนะ”

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 6)

ตอนที่พระสังข์หนีนางพันธุรัตเมื่อรู้ความจริงว่านางเป็นยักษ์ นางพันธุรัตก็กล่าวว่าเป็น
เพราะกรรมของนางที่ทำให้พระสังข์หนีไป จนในที่สุดนางก็สิ้นใจตาย ดังความว่า

เมื่อนั้น	พันธุรัตขัดสนเป็นนักรหา
แหงนดูลูกพลางทางโคก	ตั้งหนึ่งว่าชีวันจะบรรลัย
ไอ้ลูกน้อยหอยสังข์ของแม่เอ๋ย	กรรมสิ่งใดเลยมาขัดให้
จะร่ำร้องเรียกเจ้าสักเท่าไร	ก็ช่างเฉยเสียได้ไม่ดูดี
สิ้นวาสนาแม่นี้แน่แล้ว	เผอิญให้ลูกแก้วเอาตัวหนี
จะขอลาอาสัญเสียวันนี้	เจ้าช่วยเผาผีมารดา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 128)

ละครโทรทัศน์ นำเสนอเรื่องเวรกรรมในตอนนี้นางพันธุรัตตามมาเจอพระสังข์ แม้นางจะ
ร้องให้อ้อนวอนให้พระสังข์ลงจากเขามาหา พระสังข์ก็ไม่ลงไปหา จนในที่สุดนางพันธุรัตก็สิ้นใจตาย
แต่ก่อนตายนางได้กล่าวกับเหล่าบริวารยักษ์ว่าเป็นเพราะกรรมของนางที่เคยทำไว้ ดังบทสนทนาที่ว่า

นางพันธุรัต: พวกเจ้าก็เหมือนกัน อย่าได้คิดอาฆาตพยาบาทลูกเราโดยเด็ดขาด
หากไม่ ดวงวิญญาณเราก็จะหาความสุข ไม่ได้เด็ดขาด ทุกสิ่ง
ทุกอย่างเป็นเพราะเวรกรรมที่เราก่อ เวรกรรมนั้นมันกลับมาตาม
สนองเราแล้ว หลังจากนั้น พวกเจ้าต้องตั้งมั่นอยู่ในกรรมดี ละเว้น
กรรมชั่ว เลิกฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เราลาก่อน

พระสังข์: เสด็จแม่ ลูกผิดไปแล้วพระเจ้าค่ะ

นางพันธุรัต: ในที่สุดลูกก็ลงมาหาแม่ มาดูใจแม่เป็นครั้งสุดท้าย พ่อสังข์
อย่าโทษตัวเองนะลูก ถ้าเป็นแม่ก็คงทำเหมือนกับลูก จะมีมนุษย์ที่
ไหนที่ยอมอยู่กับยักษ์ได้ พ่อสังข์ แม่ลาก่อน

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 18)

เมื่อนางพันธุรัตตายไปแล้ว เหล่าบริวารยักษ์โกรธพระสังข์มากจึงคิดหาทางกำจัด จึงเกิดการต่อสู้กัน ดวงวิญญาณของนางพันธุรัตจึงเข้ามาห้ามแล้วให้ข้อคิดเรื่องเวรกรรม ดังบทสนทนาที่ว่า

นางพันธุรัต: พ่อสังข์ลูกรักของแม่ ลูกรัก อย่าโทษตัวเองเลยนะลูก ที่แม่ต้องตายอย่างอนาถเช่นนี้ มันเป็นเพราะเวรกรรมที่แม่ก่อเอง แม่ฆ่าผู้คน ทรมานผู้คนมามาก (หันไปพูดกับบริวารยักษ์) พวกเจ้าก็เหมือนกันถ้าไม่อยากเป็นเหมือนเรา ก็จงตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม ตั้งใจทำความดี เรามีมหาจินตามนต์แต่กลับไม่ใช่ให้เป็นประโยชน์ กลับเลือกฆ่าผู้คนอย่างเลือดเย็น สมควรแล้วที่เราต้องตายอย่างอนาถเช่นนี้
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 18)

ในตอนนี้นางรจนาเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง ทำให้ท้าวสามนต์และนางมณฑาผิดหวัง เสียใจและอับอาย นางรจนาไม่สามารถอธิบายให้ใครเข้าใจในสิ่งที่ตนเห็นได้ นางจึงกล่าวว่าเป็นเพราะกรรมของนาง ดังความว่า

เมื่อนั้น	นวลนางรจนามารศรี
กล่าวแกล้งแสร้งทูลขนิ	ทั้งนี้เพราะกรรมได้ทำไว้
แต่น้ำใสใจจริงของข้า	จะรักใครเงาะปานนั้นหาไม่
ซึ่งหมายมั่นครั้นลูกจะวาไป	ที่ไหนใครเลยจะเห็นจริง
อันชั่วตมิใช่จะไม่รู้	แต่น้ำท่วมปากอยู่จึงสูนึ่ง
ถึงชนกชนนีจะขังขิง	ลูกจะวิงวอนจ้อขอโทษกรรม
ทั้งนี้สุดแท้แต่วาสนา	จะก้มหน้าใช้กรรมให้สิ้นก่อน
ยากเย็นอย่างไรไม่ทุกข์ร้อน	มารดรอย่าทรงโศกาลัย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 163)

ละครโทรทัศน์ มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องกรรมในตอนนี้นางรจนาเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง ทำให้ท้าวสามนต์ นางมณฑาและคนอื่น ๆ โกรธมาก นางรจนาไม่รู้จะอธิบายความรู้สึกหรือเหตุการณ์นี้ให้คนอื่นเข้าใจอย่างไร ได้แต่บอกว่าเป็นเพราะกรรม ดังในตอนนี้นางรจนาสนทนากับพี่เลี้ยงว่า

คำเกลี้ยขัง: พระธิดา พระธิดาทรงทราบไหมเพคะว่าทำอะไรลงไป เสด็จพ่อก็ทรงเป็นลมแล้วเป็นลมอีก เสด็จแม่ก็ทรงเสียพระทัย แม่กระทั้งหม่อมฉันเองยังนึกว่าตัวเองฝันไปเลยนะเพคะ รับสั่งอะไรให้หม่อมฉันหายกลางแคลงใจหน่อยนะเพคะ อย่าให้หม่อมฉันกลางแคลงใจอย่างนี้เลยเพคะ รับสั่งอะไรซักคำเถิดนะเพคะ อย่าปล่อยให้หม่อมฉันอึดอัดขัดข้องใจอย่างนี้เลยนะเพคะ

รจนา: กรรม

คำเกลี้ยขัง: อะไรนะเพคะ

รจนา: กรรม

คำเกลี้ยขัง: คำเดียวเท่านั้นหรือเพคะ

รจนา: เอ้า ก็เจ้าบอกให้เราพูดซักคำ เราก็อพูด เจ้าจะเอาอะไรอีก (ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 22)

นางมณฑาเข้ามาเจรจากับรจนาเพื่อถามถึงสาเหตุของการเลือกเจ้าเงาะ นางรจนาก็ไม่สามารถอธิบายให้นางมณฑาเข้าใจได้ อ้างว่าเป็นเพราะเวรกรรม รู้ผิดชอบชั่วดีและไม่ได้รักเจ้าเงาะแต่อย่างใด ดังบทสนทนาว่า

นางมณฑา: งามหน้า งามหน้าชะเหลือเกิน พระธิดาองค์สุดท้ายของท่านท้าวสามนต์ ไปเลือกเอาเงาะป่าบ้าใบ้ที่ไหนก็ไม่รู้มาเป็นตัวรจนาไหนลองบอกแม่มาซิ หรือลูกประชดที่พ่อแม่บังคับให้ลูกเลือกคู่

รจนา: หามิได้เพคะ

นางมณฑา: หามิได้ แล้วมันอะไรกันล่ะ

รจนา: คงเป็นเพราะกรรมของลูกกรรมมัง เสด็จแม่เพคะ ลูกไม่ได้รักใคร่หรือพิศวาสเจ้าเงาะปานนั้นเลย เป็นความสัตย์จริงนะเพคะ

นางมณฑา: ไม่รัก ไม่ใคร่ แล้ว... แล้วลูกเลือกมันมาทำไม

รจนา: เวลานี้ ลูกเหมือนคนน้ำท่วมปาก จะพูดอะไรไปก็พูดไม่ได้ เพราะถ้าพูดไปก็คงไม่มีใครเชื่อลูกหรอกเพคะ

นางมณฑา: รจนา พูดมาสิ พูดมา แม่จะฟังลูกทุกอย่าง ลูกพูดอย่างนี้แม่ งง

รจนา: (กราบเท้านางมณฑา) ลูกขอกราบประทานอภัยเสด็จพ่อ แล้วก็เสด็จแม่ แม่จะไม่ให้อภัยลูกก็ตาม แต่ก็เชื่อว่าลูกจะไม่รู้จักผิด

ชอบชั่วดีนะเพคะ ทั้งนี้แล้วแต่บุญวาสนาของลูก ถ้าทั้งหมดไม่เป็น
 อย่างที่ลูกคิดเอาไว้ ลูกก็พร้อมที่จะก้มหน้ารับกรรมเพคะเสด็จแม่
 นางมณฑา: รจนา โถลูกรักของแม่ รจนาบอกแม่มาตามตรง ว่าลูกคิดอย่างไร
 รจนา: ลูก ลูก...
 (ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 22)

นอกจากนี้ ละครโทรทัศน์ยังได้นำเสนอแนวคิดเรื่องกรรมในตอนที่ทำวยศวิมลออกตามหา
 นางจันทวีและลูก ระหว่างทางที่ต้องรอนแรมอยู่ในป่า ทำวยศวิมลปลัดหลงกับมาตุลี ทำให้เจอกับ
 ผีโหงพรายจึงต้องหาทางวิงหนี จนทำวยศวิมลระลึกได้ว่าเป็นเพราะกรรมที่ตนเองเคยทำไว้ อีกทั้งยังมี
 การนำเสนอฉากที่พระอินทร์ย้ายถึงผลกรรมของทำวยศวิมล โดยในละครโทรทัศน์นำเสนอฉาก
 เหตุการณ์พร้อมทั้งบทสนทนาของตัวละคร เช่น

ฉากบนสวรรค์

พระวิษณุกรรม: ไม่น่าปลัดหลงกันเลย ข้าท่านท้าวของเรายังถูกพวกปีศาจไล่ล่าอีก
 พระอินทร์: เป็นกรรมของท่านทำวยศวิมล กรรมที่หุบเขาเซี่ยงคำพูดของ
 คนชั่ว เนรเทศลูกเมียออกจากเมือง บัดนี้จึงต้องปลัดบ้าน
 ปลัดเมือง ออกมาชดใช้กรรมซะเอง
 พระวิษณุกรรม: กรรมตามสนองเร็วเหลือเกินนะพระเจ้าค่ะ
 พระอินทร์: ใช่ เดี่ยวนี้ไม่ต้องรอให้ตายก่อน ถึงจะได้ตกรอกหรือ เขาถึงได้
 เรียกว่า ตายทั้งเป็นยังไงล่ะ ไอ้การตายทั้งเป็นมันทุกข์ทรมานเสีย
 ยิ่งกว่าอะไรทั้งนั้น
 พระวิษณุกรรม: แล้ว พวกที่ทำให้เกิดความทุกข์เหล่านั้นล่ะพระเจ้าค่ะ
 พระอินทร์: ก็สุดแล้วแต่ว่ามันผู้นั้น เคยทำกรรมอะไรมา ถ้าเคยใช้ปากพูดจา
 โทกหก ยุยงให้ใครเขาต้องตกทุกข์ได้ยาก ต่อไปก็จะพูดจาให้ร้ายใคร
 ไม่ได้อีก

ฉากโลกมนุษย์

ทำวยศวิมล: เวรกรรมมันเป็นอย่างนี้เอง
 พระอินทร์: ความทุกข์ของเจ้าในวันนี้ ยังไม่ได้ครึ่งหนึ่งของลูกเมียเจ้าเลย
 เจ้าอย่ากรู้ใหม่ว่าลูกเมียของเจ้าลำบากยังไง (พระอินทร์เสกให้ทำ
 ยศวิมลเห็นภาพความลำบากของนางจันทวีและลูก)

ท้าวยศวิมล: ลูกสังข์
 พระอินทร์: เห็นแล้วใช่ไหม ว่าการที่เจ้าฟังความข้างเดียวด้วยความหุนหา มันส่งผลร้ายต่อคนดี ๆ คนหนึ่ง ต่อเด็กผู้บริสุทธิ์ยิ่งง ะไรไม่ว่า คนดี ๆ คนนั้นก็คือเมียของเจ้า ส่วนเด็กบริสุทธิ์ไร้เดียงสาคนนั้นก็ คือลูกของเจ้า เจ้าเป็นถึงผู้ครองเมือง เป็นผู้ที่มีความฉลาด ปราดเปรื่อง ดังนั้น เจ้าไม่ควรที่จะเชื่อฟังคำพูดของคนชั่วได้ง่าย ๆ ขอให้เจ้าจงจำคำพูดของเจ้า และความทุกข์ของเจ้าในวันนี้ เก็บไว้ เป็นบทเรียนก็แล้วกัน
 (ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 47)

ภาพที่ 41 พระอินทร์กล่าวถึงผลกระทบของท้าวยศวิมลในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561 ตอนที่ 47, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=uyB_d3htDpc&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=47)

3. การพิจารณาคน

สังข์ทอง เป็นวรรณคดีที่สะท้อนความคิดและค่านิยมของมนุษย์ในด้านการเลือกมองคน โดยจะมองที่รูปลักษณ์ภายนอก มากกว่าการพิจารณาจากจิตใจของคนนั้น ซึ่งเป็นค่านิยมที่คนในสังคมจะแสดงออกเมื่อเห็นคนที่มีลักษณะแปลก ประหลาด รูปร่างหน้าตาน่าเกลียด น่ากลัว หรือมีลักษณะที่ไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการ โดยในเรื่องสังข์ทองมีการวางโครงเรื่องและเนื้อหาให้ตัวละครเอกกำเนิดมาผิดปกติไปจากผู้คนทั่วไป เมื่อต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ก็จะมีรูปที่อัปลักษณ์กำบังไว้อีกครั้งเพื่อให้ปลอดภัย และเมื่อตัวละครเอกมีรูปที่อัปลักษณ์จึงถูกกลั่นแกล้ง รังเกียจ และทำให้ต้องแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากกว่าคนอื่น ๆ ที่มีรูปร่างหน้าตาปกติ ซึ่งตัวละคร “เจ้าเงาะ” ก็แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีรูปร่างหน้าตาไม่เป็นที่ถูกใจของคนอื่น ๆ แต่ก็ไม่ได้ทำร้ายใคร และไม่ใช่ว่าจะเป็นคนไม่ดีเสมอไป ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนสังคมและเป็นข้อคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ ในสังคมปัจจุบันคือไม่ควรวัดคุณค่าของคนจากรูปร่างหน้าตา ยศ ตำแหน่ง หรือแม้แต่ทรัพย์สินเงินทอง

บทละครนอกมีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคนผ่านตัวละครเจ้าเงาะ ที่ถูกมองว่ารูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ ผู้คนที่ได้พบเห็นต่างแสดงกิริยาอาการหรือคำพูดที่บ่งบอกถึงความรังเกียจเจ้าเงาะ ในตอนที่ทหารล่อเจ้าเงาะเข้ามาถึงในวังเหล่าสนมและนางกำนัลได้เห็นเจ้าเงาะ ก็หัวเราะแปลกใจ ดังความว่า

บัดนั้น	ฝูงสนมกำนัลน้อยใหญ่
แอบดูอยู่ที่บัญชรชัย	แลไปเห็นเงาะหัวเราะอึ้ง
บางว่าน่าซึ้งเป็นหนักหนา	แลดูหูตาตื่นทะเล้ง
รูปร่างอัปรีขี้ขี้ทั้ง	เหมือนหนึ่งภูตผีที่กลางนา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 163)

ท้าวสามนต์เมื่อได้เห็นเจ้าเงาะก็ไม่ชอบใจเพราะรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ หากจะมาเป็นลูกเขยคงทำให้อับอายมาก ต่างจากบรรดาทกเขยที่เป็นเจ้าชายรูปงาม จึงได้ประชดรจนาคิดว่า รจนาคจะไม่เลือกเจ้าเงาะ แต่เมื่อรจนาสีงพงพมาลัยเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครองก็สร้างความอับอายให้ท้าวสามนต์ จนในที่สุดรจนาและเจ้าเงาะถูกขับไล่ออกจากวังไปอยู่กระท่อมปลายนา แต่ท้าวสามนต์ก็ยังคงโกรธแค้นเจ้าเงาะ ยังคงหาทางกำจัดเจ้าเงาะจนได้ออกอุบายว่าให้บรรดาเขยหาเนื้อหาปลา แต่เจ้าเงาะก็สามารถหามาได้ตามที่กำหนด ต่างจากทกเขยที่หาเนื้อหาปลาไม่ได้ทั้งยังถูกตัดปลายจุมูกไบหู จึงทำให้ท้าวสามนต์โกรธมากยิ่งขึ้น ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์เห็นเงาะซังน้ำหน้า
เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา	ไม่กลัวใครใจกล้าคู่ตัน
ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเชิงฝึก	หน้าตาตละยั๊กมีกกะสัน
พระเมินเสียมได้คุ้มัน	แล้วมีบัญชาประชดรจนา
จงออกไปเลือกคู่ดูอ้ายเงาะ	มันงามเหมาะเหลือใจเป็นใบ้บ้า
หรือจะชอบอารมณ์สมหน้าตา	หน่อกษัตริย์จัดมาไม่พอใจ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 165)

หนังสือภาพนำเสนอแนวคิดเรื่องการพิจารณาคนในตอนที่เจ้าเงาะปรากฏตัวให้ทุกคนได้เห็น ซึ่งทุกคนต่างก็พากันรังเกียจในรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ มีเพียงเด็ก ๆ ชาวบ้านเท่านั้นที่เห็นถึงความไม่มีพิษภัยของเจ้าเงาะ และอยากเล่นกับเจ้าเงาะ เช่น

เด็กเลี้ยงควายเห็นเจ้าเงาะหมหยิก พุงโย้ ตัวดำ หน้าตาตลก จึงเอาดอกชบาแดง
ผูกปลายไม้แห่ล่อ เจ้าเงาะก็แก้งทำทำบ๊อบบ๊องวิ่งตามเล่นกับเด็ก ๆ อย่างสนุกสนาน
(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 17)

การ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอแนวคิดเรื่องการพิจารณาคณผ่านตัวละครเจ้าเงาะ เมื่อผู้คนได้พบ
เจ้าเงาะต่างก็พากันแสดงท่าที่รังเกียจ ด้วยรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ ไม่เป็นที่พอใจ โดยเฉพาะ
ท้าวสามนต์ที่โกรธและเกลียดเจ้าเงาะมากที่ทำให้แอบอายจนต้องไล่ให้ออกไปอยู่กระท่อม แล้วยัง
หาทางกลั่นแกล้งกำจัดเจ้าเงาะเช่นเดียวกับตัวบทต้นทาง ซึ่งในการ์ตูนแอนิเมชันก็มีการนำเสนอ
เรื่องราวของเด็ก ๆ ชาวบ้านที่ไม่ได้รังเกียจเจ้าเงาะ วิ่งเล่นกับเจ้าเงาะอย่างสนุกสนาน ดังบทสนทนา
ของตัวละคร เช่น

- เด็ก 1: นี่ไม่ใช่ผีหรอก มันคือเงาะป่าบ้าใบ้ มันไม่ทำอะไรหรอก
เด็ก 2: เย็นแล้วนะ ต้องรีบกลับบ้านซะแล้วเดี๋ยวแม่เป็นห่วง
เด็ก 1: แล้วเจ้าเงาะนี่ล่ะ เอากลับไปด้วยดีม้า
เด็ก 3: เดี่ยวแม่ว่า ข้าว่าให้มันเฝ้านาในกระท่อมนี้ดีกว่า
เด็ก 1: ก็ได้ อยู่นี้ช่วยไล่คนไล่กาให้ด้วยนะเจ้าเงาะ พุงนี้เราจะมาเล่นด้วย
อีกนะ ไปก่อนล่ะ
(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 28)

ละครโทรทัศน์มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องการพิจารณาคณเช่นเดียวกับสื่ออื่น ๆ
โดยนำเสนอผ่านตัวละครเอกอย่างเจ้าเงาะ ที่ใช้นักแสดงที่แต่งตัวตามแบบฉบับ มีเหตุการณ์ที่สะท้อน
ถึงความรังเกียจของผู้คนที่มาต่อเจ้าเงาะ ไม่ว่าจะเป็นท้าวสามนต์ที่รังเกียจเจ้าเงาะถึงกับหาทาง
วางแผนกำจัด ส่วนนางมณฑาที่ไม่เห็นด้วยกับการเลือกคู่ของรจนานแต่ก็ต้องยอมเพราะความรักลูก
หกพระธิดาที่แสดงท่าทีและคำพูดว่ารังเกียจเจ้าเงาะ ทั้งยังตามไปต่อว่ารจนานถึงกระท่อมที่เลือกเจ้า
เงาะมาเป็นคู่ หกชายที่มีบทบาทในการแสดงอารมณ์ความรู้สึกว่ารังเกียจเจ้าเงาะซึ่งหาทางกำจัดเจ้า
เงาะโดยการวางแผนอยู่หลายครั้ง จนสุดท้ายได้ร่วมมือกับเจ้าเงาะเพื่อต่อสู้กับภยบุตราและแม่เฒ่า
สุเมธา หรือแม่กระทิงทหาร ขุนนาง พระพี่เลี้ยงของบรรดาหกชายและพระธิดา ก็มีบทบาทแสดง
ความรู้สึกนี้เช่นกัน ซึ่งในละครโทรทัศน์สามารถนำเสนอผ่านสีหน้า แววตา ท่าทางและคำพูดของตัว
ละครได้อย่างชัดเจน

นอกจากการแสดงความรู้สึกในแง่ลบกับเจ้าเงาะผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์แล้วละครโทรทัศน์ก็ได้นำเสนอผู้ที่ยอมรับในตัวเจ้าเงาะนั่นคือเด็ก ๆ ชาวบ้าน ซึ่งได้นำเสนอผ่านการกระทำและบทสนทนาของตัวละคร เช่น

- เด็ก 1: หยุด... มันไม่ตามมาแสดงว่ามันไม่กินเด็ก
- เด็ก 2: กลับไปดูกันใหม่
- เด็ก 3: มันอาจจะหลอกให้เราตายใจก็ได้
- เด็ก 1: มันไม่ทำอะไรใครหรอก
- เด็ก 2: รู้ได้ยังไง
- เด็ก 1: ข้าเดาเอา ถ้ามันจะทำ มันก็คงทำไปนานแล้ว
(เด็ก ๆ วิ่งกลับมาหาเจ้าเงาะ)
- เด็ก 1: เจ้าเงาะ เจ้าเงาะ ไปเล่นกันใหม่จ๊ะเจ้าเงาะ เห็นไหมเจ้าเงาะไม่ทำอะไรพวกเราหรอก
- เด็ก 2: อย่าไว้ใจทาง อย่าวางใจเงาะ
- เด็ก 3: ไปเล่นกันใหม่จ๊ะเจ้าเงาะ เล่นซึ่ม้าก้านกล้วย เล่นฟันดาบ ฉีบฉับ ๆ ไปเล่นกันนะ
- เด็ก 4: ดูดอกไม้สีแดงที่คอเจ้าเงาะสิ เจ้าเงาะน่าจะชอบดอกไม้สีแดงแน่ ๆ
- เด็ก 2: ถ้างั้นพวกเราไปหาดอกไม้สีแดงกันดีกว่า
- เด็กทั้งหมด: ไปกันเลย...
- (ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 19)

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ที่สะท้อนค่านิยมในการพิจารณาคนผ่านคำพูดของพระสังข์เมื่อตอนที่เจ้าเงาะทะเลาะกับบรรณา แล้วเจ้าเงาะออกจากกระท่อมมาที่สระน้ำ เมื่อถอดรูปเงาะออกก็ได้มองดูรูปเงาะ พิจารณาถึงการมองคนที่ภายนอกแล้วรำพึงรำพันกับตัวเองว่า

“ใคร ๆ ก็ชอบความงามที่ฉาบฉวยกันทั้งนั้น จะมีซึกก็คน ที่คิดว่าสิ่งที่อยู่ภายในต่างหากมันสำคัญกว่า”

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 26)

4. ความกตัญญู

เรื่องสังข์ทอง มีอีกหนึ่งแนวคิดที่สำคัญคือเรื่องความกตัญญูที่ถ่ายทอดผ่านเหตุการณ์และตัวละคร ความกตัญญูเป็นการรับรู้คุณและตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณ จากการศึกษาตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางพบว่า มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องความกตัญญูในทุกฉบับ โดยนำเสนอผ่านตัวละครคือพระสังข์และรรจนานาที่แสดงให้เห็นว่ามีความกตัญญูต่อบิดา มารดา หรือผู้มีพระคุณ สะท้อนค่านิยมของคนไทยที่เน้นเรื่องการระลึกถึงพระคุณและการตอบแทนผู้มีพระคุณเมื่อมีโอกาส

บทละครนอกสังข์ทองมีการนำเสนอความกตัญญูของพระสังข์และรรจนานา โดยเฉพาะพระสังข์ที่แสดงความกตัญญูต่อผู้เป็นบิดา มารดา และยังแสดงความกตัญญูต่อนางพันธุรัตผู้พี่เลี้ยงดูพระสังข์ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก แม้ว่าพระสังข์จะต้องหนีและออกไปตามหามารดาที่แท้จริง ก็ยังคงนึกถึงพระคุณของนางพันธุรัต

ในตอนที่พระสังข์ถูกทหารจับตัวไป พระสังข์ยังคงคิดถึงและเป็นห่วงนางจันทวีแม้ตนเองจะตกอยู่ในอันตราย ดังความว่า

ฝ่ายพระกุมารชาญชัย	รับของมาไว้ไม่เสวย
น้ำตาหลังไหลไม่เสวย	น้ำเอ๋ยข้าคิดถึงมารดร
ขนมท่านให้ยังไม่กิน	กลับไปบ้านถิ่นของข้าก่อน
จะได้แบ่งปันให้มารดร	อ่อนวอนเสนาให้พาไป

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 76)

ตอนที่พระสังข์อยู่กับนางพันธุรัตจนเติบโตแล้วเมื่อรู้ว่านางเป็นยักษ์จึงคิดจะหนีและจะไปตามหานางจันทวีด้วยความรักและเป็นห่วง ดังความว่า

ไอ้อัจฉาพระชนนี	ปานฉะนี้จะร่ำโศกเศร้า
จะซ่อนทรวงสลบซบเซา	พระเกิดเกล้าลูกเอ๋ยจะโศกา
ตัวกูมาอยู่ในเมืองนี้	พระชนนีเลี้ยงเป็นยักษษา
ไว้ใจยากนักถ้าฉวยช้า	ไหนจะหนีมารดาไปได้เลย
เห็นจะวายชีวิตเสียเปล่าเปล่า	ไอ้พระเกิดเกล้าของลูกเอ๋ย
จะแทนคุณชนนีมีอยู่เลย	เงยเห็นพี่เลี้ยงซ่อนทันที

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 111)

พระสังข์หนีนางพันธุรัตด้วยความกลัวเพราะนางเป็นยักษ์ แต่ยังคงกตัญญูและสำนึกในบุญคุณของนางพันธุรัต ดังความว่า

โອ้อนิจจามารดาเลี้ยง	เคยถนอมกลม่อมเกลี้ยงรักใคร่
แสนสนทิตพิศวาสตั้งดวงใจ	มิให้ลูกยาอนาทร
พระคุณล้ำลอบจบดินแดน	ยังมีได้ทดแทนพระคุณก่อน
วันนี้จะพลัดพรากจากจร	มารตรค้อยอยู่จงดี
แม่ลูกไปไม่มี้วยมรณา	จะกลับมาราบบาททศตรี
ร่ำพรางทางทรงโคก	อยู่ที่ปราสาทเพียงขาดใจ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 119)

แม่เอ๋ยแม่เจ้า	เลี้ยงเข้ามาแต่เยาว์จนใหญ่
พระคุณล้ำลอบภพไตร	จะเปรียบด้วยสิ่งใดนั้นไม่มี
ใช้ลูกจะเคืองแค้นแสนเข็ญ	ด้วยความจำเป็นดอกจึงหนี
เหตุด้วยมารดาของข้านี้	ทุกข์ร้อนไร้ที่พึ่งพา
จะยากเย็นเป็นตายก็ไม่แฉ้ง	จะไปสืบเสาะแสวงทุกแห่งหา
ครั้นจะบอกออกอรรถตามสัจจา	ก็คิดกลัวเกลือกว่ามีให้ไป
ลูกจึงลักรูปเงาะเหาะหนี	โทษผิดทั้งนี้เป็นข้อใหญ่
อย่าพิโรธโกรธซึ่งขัดใจ	ถึงไปไม่ช้าจะมาพลัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 127)

โธ้วามารดาของลูกเอ๋ย	เพราะคุณเคยปกเกล้าเกศี
รักลูกผูกพันแสนทวี	เลี้ยงมาไม่มีให้เคืองใจ
จะหาไหนได้เหมือนพระแม่เจ้า	ตั้งมารดาเกิดเกล้าก็ว่าได้
สู้ติดตามมาด้วยอาลัย	จนจำตายอยู่ในพนาวัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 129)

พระสังข์แสดงความกตัญญูต่อท้าวยศวิมลผู้เป็นบิดา แม้จะถูกท้าวยศวิมลขับไล่ออกจากวัง และสั่งให้จับถ่วงน้ำ พระสังข์ก็ไม่ได้ถือโทษโกรธแค้น ดังความว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์ฟังชนนีว่า
นบขอบแล้วตอวาจา	พระมารดาอย่าถวิลกินใจ
ซึ่งพระบิดุรงค์ให้ลงโทษ	จะผูกจิตคิดโกรธนั้นหาไม่
เป็นเพราะเคราะห์กรรมทำไว้	จึงจำให้พลัดพรากจากพระองค์

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 327)

เมื่อนั้น	พระสังข์บังคมประนมไหว้
จึงว่าพระอย่าแครงแคลงใจ	ลูกมิได้ผูกผิดแก้บิดา
ซึ่งอุตุสำหามาตามลูกรัก	พระคุณของทรงศักดิ์นันทนา
จะขอสนองรองบาทา	ไปกว่าจะสิ้นชีวิต

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 329)

หนังสือภาพ มีการนำเสนอความกตัญญูของพระสังข์ ในตอนที่เทวดาเสกไก่ป่าให้มาค้อยเขี่ยข้าวเปลือก พระสังข์ก็ได้ออกมาจากหอยสังข์เพื่อมาไล่ไก่และทำงานบ้าน ทำอาหารไว้รอแม่ เพราะเห็นว่าแม่ทำงานอย่างเหน็ดเหนื่อยลำบาก เช่น

จนเวลาล่วงมา 5 ปี เราเทพารักษ์จึงตั้งใจให้ฝูงไก่ป่าพากันมาค้อยเขี่ยข้าวเปลือก กระจัดกระจาย เด็กน้อยได้ยินเสียงไก่จิกกินข้าวก็สงสารแม่ เหลียวซ้ายแลขวาเห็นว่าไม่มีใคร จึงออกจากหอยสังข์หนีบไม้ไล่ฝูงไก่ป่าหนีกระเจิง จากนั้น ก็ช่วยทำงานบ้านจนเรียบร้อย

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 6)

พระสังข์มีความกตัญญูต่อนางพันธุรัตผู้เลี้ยงดูราวกับเป็นลูกแท้ ๆ ในตอนที่นางสิ้นใจตาย พระสังข์ได้แสดงความรักความเคารพที่มีต่อนางพันธุรัต เช่น

พระสังข์ก็กราบเท้าแม่เลี้ยงด้วยความโศกสลด แล้วท่อมหาจินตามนต์จนขึ้นใจ จากนั้นก็สวมรูปเงาะอำพรกายเหาะเรื่อยไปถึงเมืองสามนต

(หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน, 2550, หน้า 17)

การ์ตูนแอนิเมชัน ผู้ผลิตต้องการเสนอแนวคิดเรื่องความกตัญญูในเรื่องสังข์ทอง เพื่อใช้สอนกลุ่มผู้เสพที่เป็นเด็ก โดยนำเสนอผ่านสื่อการ์ตูนภาพเคลื่อนไหวทางโทรทัศน์ เพราะสื่อโทรทัศน์

เป็นสื่อที่นำเสนอเนื้อหาสาระต่าง ๆ ไปยังผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก (เพียงกมล เกิดสมศรี, 2545, หน้า 5) ในตอนที่พระสังข์พลัดพรากจากแม่ออกเดินทางตามหาแม่ แม้ว่าในตอนท้ายพระสังข์จะได้ครองเมืองสามนต์อย่างมีความสุข แต่ก็ไม่ได้ลิ้มนางจันทวี ยังคงระลึกถึงและคิดจะตามหาให้พบ ความกตัญญูของพระสังข์ปรากฏในการ์ตูนแอนิเมชันในหลาย ๆ ตอน เช่น ตอนที่พระสังข์หนีนางพันธุรัต เมื่อพระสังข์ได้ไปอยู่ที่เมืองยักษ์จนเติบโต พระสังข์ยังคงคิดถึงนางจันทวี ผู้เป็นแม่ตลอดเวลา คิดหาทางตามหาให้พบ ดังบทสนทนาของพระสังข์กับสงกาที่ว่า

พระสังข์: เสด็จแม่ลูกจะรีบหาทางกลับไปหาเสด็จแม่ให้ได้
 สงกา: ผ่านมาแล้วสิบปีนี่เจ้ายังคิดถึงแม่เจ้าอยู่อีกหรือเนี่ย
 พระสังข์: ไม่ว่าจะผ่านไปนานแค่ไหนก็ตาม ข้าไม่เคยลืม
 เสด็จแม่จันทวีหรอก
 (การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 17)

พระสังข์ยังได้แสดงความกตัญญูต่อนางพันธุรัต เมื่อนางพันธุรัตสิ้นใจตาย พระสังข์ได้กราบนางแล้วให้เหล่าบริวารยักษ์นำศพนางพันธุรัตกลับไปที่เมืองยักษ์ และแจ้งว่าจะกลับมาเผาศพนางในภายหลัง ดังบทสนทนาของพระสังข์กับบริวารยักษ์ที่ว่า

พระสังข์: เสด็จแม่สิ้นแล้วรัศมี ศรชัย
 รัศมี: เพคะพระองค์
 ศรชัย: เพคะ
 พระสังข์: พวกเจ้าน่ะช่วยเชิญพระศพของแม่ข้ากลับไปเมืองไปเตรียมการทำพิธีให้ยิ่งใหญ่ แล้วคอยจนกว่าข้าจะกลับมาอีกครั้ง ข้าจะกลับมาทำการเผาศพพระแม่พันธุรัตในภายหลังนะ
 (การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 27)

พระสังข์ยังแสดงความกตัญญูต่อท้าวยศวิมล ไมโครรแค้นแม่จะถูกขับไล่ออกจากวังและถูกสั่งประหารชีวิต ดังบทสนทนาของพระสังข์กับท้าวยศวิมลที่ว่า

ท้าวยศวิมล: พ่อมัวแต่หลงมัวเมาคิดร้ายถึงกับสั่งประหารชีวิตเจ้า อย่าโกรธพ่อนะลูกนะ
 พระสังข์: ลูกไม่เคยโกรธเสด็จพ่อเลย พระคุณของเสด็จพ่อใหญ่หลวงนัก ลูกยังไม่มีโอกาสได้ตอบแทนด้วยซ้ำ

ท้าวยศวิมล: ลูกของพ่อน้ำใจประเสริฐยิ่งนัก
(การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 59)

ละครโทรทัศน์ มีการนำเสนอเรื่องความกตัญญูผ่านตัวละครเอกอย่างพระสังข์ไว้อย่างชัดเจนเพื่อนำเสนอข้อคิดไปสู่ผู้ชมทุกเพศทุกวัย ความกตัญญูของพระสังข์แสดงออกผ่านการกระทำ เหตุการณ์ และบทสนทนาของตัวละคร

ตอนที่ทหารนำตัวพระสังข์ไปเข้าเฝ้าท้าวยศวิมล พระสังข์ได้บอกที่มาของตนพร้อมทั้งให้คนช่วยพาไปส่งนางจันทวีเพราะความรัก ความคิดถึงและเป็นห่วงแม่ ดังบทสนทนาของพระสังข์กับท้าวยศวิมลที่ว่า

ท้าวยศวิมล: ว่ายังงี้ หนูชื่ออะไรและเป็นลูกเต้าเหล่าใคร ฮี
พระสังข์: หนูออกมาจากหอยสังข์จ๊ะ แม่หนูชื่อจันทวี หนูบอกหมดแล้ว
ลุงช่วยบอกพาเขาพาหนูไปส่งแม่ที หนูไม่อยู่แล้ว แล้วใครจะช่วย
แม่หุงข้าว ไส้ไก่ด้วย
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 6)

ตอนที่พระสังข์อยู่ที่เมืองบาดาล พระโอรสราชาชลอกให้พระสังข์ออกไปที่ปล่องนาคา เพื่อจะได้กลับไปหาแม่ แต่บริวารพญานาคมาช่วยไว้ได้ พระสังข์ยังคงร้องไห้รำพึงรำพันถึงนางจันทวี ดังบทสนทนาว่า

พระสังข์: หนูจะไปหาแม่
มัจฉา: ยังไม่เข็ดอีกนะ เมื่อกี้เกือบจะสำลั๊กน้ำตาย
พระสังข์: น้ำช่วยพาหนูไปหาแม่เถอะนะจ๊ะ
มัจฉา: ไปไม่ได้ ออกไปก็มีแต่จะจมน้ำ สำลั๊กน้ำตาย
พระสังข์: ก็หนูคิดถึงแม่ หนูจะไปหาแม่
มัจฉา: ยังไงก็ต้องนอนก่อน แล้วพรุ่งนี้เช้าค่อยว่ากันใหม่
พระสังข์: แม่คงคิดว่าหนูตายไปแล้ว
มัจฉา: นอนชะนะหนูน้อย แล้วพรุ่งนี้เช้าทุกสิ่งทุกอย่างจะดีขึ้น
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 7)

เมื่อพระสังข์หนีนางพันรุตไปจนถึงเมืองสามนต์แล้วได้รจนาเป็นคู่ครอง ทำให้ถูกขับไล่ไปอยู่ที่กระท่อมปลายนา ระหว่างที่พระสังข์อาศัยอยู่นั้นก็ได้คิดถึงนางจันทวี แล้วเหาะออกตามหาด้วยความรัก ความเป็นห่วงแม่ โดยในละครโทรทัศน์ใช้ภาพประกอบระหว่างที่พระสังข์สวมรูปเงาะเหาะตามหานางจันทวี สลับกับภาพในอดีตพร้อมทั้งมีบทเสภาในระหว่างการนำเสนอภาพ ดังความว่า

ด้วยมีความกตัญญูอยู่เปี่ยมล้น	จึงตื่นตื่นจรไปด้วยใจหวัง
พบพ่อแม่คู่เคียงในเวียงวัง	อีกทั้งสองตายายได้เลี้ยงมา
แต่เพราะพรากมาทั้งยังเยาว์นัก	ไม่รู้จักไปทางไหนซ้ายหรือขวา
ได้แต่ท่องทั่วไปในโลกา	เฝ้าเสาะหาหวังประสบได้พบกัน

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 27)

พระสังข์แสดงออกถึงความกตัญญูต่อนางพันรุต ในตอนที่นางพันรุตออกตามหาและสิ้นใจตาย พระสังข์ได้กลับมากราบศพของนางพันรุต เมื่อไปถึงเมืองสามนต์พระสังข์ในรูปเงาะยังคงนึกถึงนางพันรุตด้วยความอาลัยแล้วรำพึงรำพันกับตัวเองว่า

“เสด็จแม่ เสด็จแม่พระเจ้าค่ะ ไม่ว่าจะนานเพียงไหน บาบที่ลูกทำกับเสด็จแม่ไว้ มันจะติดตามหลอกหลอนตัวลูกไปตลอดเลยนะพระเจ้าค่ะ ถ้าลูกรู้อย่างนี้ ลูกจะไม่หนีเสด็จแม่ ไม่ว่าจะใครจะว่าเสด็จแม่เป็นยักษ์เป็นมาร แล้วก็โหดร้ายยังไง แต่เสด็จแม่ก็ยังเป็นแม่ที่ประเสริฐที่สุดสำหรับลูกเสมอพระเจ้าค่ะ เสด็จแม่ทรงรักแล้วก็เมตตาต่อลูกอย่างไม่มีข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้น เสด็จแม่ ลูกสัญญาพระเจ้าค่ะ ว่าลูกจะรัก แล้วก็เทิดทูนเสด็จแม่ไปจนกว่าชีวิตของลูกจะหาไม่”

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 19)

พระสังข์แสดงออกถึงความกตัญญูต่อท้าวศวิมลผู้เป็นบิดา แม้จะถูกท้าวศวิมลขับไล่ออกจากวังซำยังสั่งให้จับไปถ่วงน้ำ ทำให้พระสังข์และนางจันทวีต้องตกกระกำลำบาก เผชิญกับภัยอันตรายต่าง ๆ แต่พระสังข์ก็ไม่โกรธท้าวศวิมล ยังคงรัก เคารพ และระลึกถึงอยู่เสมอ ในตอนท้ายของเรื่องเมื่อพระสังข์ได้พบกับนางจันทวีและท้าวศวิมลพระสังข์ได้เข้าไปกราบแสดงความเคารพและกอดเพื่อแสดงความรักที่มีต่อบิดามารดา

นอกจากนี้ยังพบการแสดงออกถึงความกตัญญูของนางรจนาต่อบิดามารดาหลังจากที่เลือกเงาะเป็นคู่ครองแล้ว ทำให้ต้องถูกขับไล่ออกจากวังให้ไปอยู่ที่กระท่อมปลายนา นางรจนาได้กราบลานางมณฑา ดังความว่า

โอ้ว่าพระชนนีเจ้า	พระคุณเคยปกเกล้าเกศา
ถนอมเลี้ยงลูกไว้จนใหญ่มา	เป็นสุขทุกทิวาราตรี
พระองค์จงจิตคิดหวัง	จะปลูกฝังลูกรักเป็นศักดิ์ศรี
มาทำขายบาทาครานี้	ถึงจะให้ซบหนีน้อยใจ
กรรมของลูกแล้วจะขอลา	พระแม่อย่าทุกข์ทรมานไหม้
แม้ว่าชีวิตไม่บรรลักรัก	คงจะได้แทนคุณการุญรัก

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 173)

การ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอความกตัญญูของรจนาม่านเหตุการณ์และบทสนทนาของตัวละครในตอนที่รจนาดังกล่าวออกไปอยู่ที่กระท่อมปลายนา ดังความว่า

รจนา:	ลูกทำให้เสด็จพ่อกับเสด็จแม่ต้องมาอับอายขายหน้าอย่างนี้ ถึงจะทรงขับไล่ไสส่งลูกไป ลูกก็จะไม่เสียใจเลยเพคะ ลูกจะขอลาเสด็จพ่อกับเสด็จแม่ไปก่อน และถ้ามีโอกาส ลูกจะกลับมาทดแทนพระคุณของเสด็จพ่อเสด็จแม่เพคะ
นางมณฑา:	ไปดีนะจ๊ะลูก แล้วแม่จะหมั้นไปเยี่ยมลูกจะ
รจนา:	ลูกกราบลาเสด็จพ่อกับเสด็จแม่ ไปกินเถาะพี่เงาะป่า (การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 37)

จากการวิเคราะห์แนวคิดที่ปรากฏในเรื่องสังข์ทองในบทพระราชนิพนธ์และเรื่องสังข์ทองในสื่อต่าง ๆ ทำให้เห็นการนำเสนอแนวคิดที่เน้นเรื่องการทำความดี ในตอนท้ายเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงผลของการกระทำของตัวละครที่สอดคล้องกับข้อคิดที่ว่า “ทำดีได้ดี” ไม่ว่าจะตนเองจะอยู่ในสถานะหรือเกิดมาในลักษณะใด ส่วนการพิจารณาคนก็เน้นการพิจารณาจากจิตใจไม่ใช่มองเพียงรูปลักษณ์ภายนอก รวมทั้งการแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูที่เป็นคุณสมบัติที่ควรมีเป็นพื้นฐานของคนในสังคม ซึ่งในเรื่องสังข์ทองได้นำเสนอความกตัญญูผ่านตัวละครหลักและตัวละครรองได้อย่างชัดเจนซึ่งแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนถึงค่านิยมของคนในสังคมในทุกยุคทุกสมัย

นอกจากแนวคิดที่ปรากฏตามตัวบทต้นทางแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่ามียุทธศาสตร์ที่นำเสนอแนวคิดที่สะท้อนสังคมในปัจจุบัน นำมาแทรกในเรื่องราวผ่านเหตุการณ์ การกระทำหรือคำพูดของตัวละครเป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับบริบทสังคมในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์การนำเสนอแนวคิดที่เพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยนนี้ในบทถัดไป

จากการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีในสื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูน แอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ ทำให้ได้เห็นกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของผู้ผลิตที่ยังคงรักษาองค์ประกอบหลักตามตัวบทต้นทางที่แสดงถึงความมีเอกลักษณ์ของเรื่องสังข์ทอง ทั้งโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด แม้จะอยู่ในสื่อรูปแบบที่แตกต่างกัน มีข้อจำกัดในการนำเสนอ ต้นทุนในการผลิต ระยะเวลาในการนำเสนอ หรือแม้กระทั่งกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน สื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภทก็ยังคงนำเสนอองค์ประกอบหลักได้อย่างครบถ้วน แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของเรื่องสังข์ทองที่น่าสนใจ และยังสะท้อนมุมมองของผู้ผลิตในแต่ละยุคสมัยที่ต้องการนำเสนอวรรณคดีไทยให้อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

บทที่ 4

การดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย

การศึกษาทวิวิธีการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย ผู้วิจัยใช้บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นตัวบทต้นทาง และใช้สื่อร่วมสมัยในการวิเคราะห์ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ หนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ เป็นตัวบทปลายทาง

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดในการดัดแปลงได้แก่ การขยายความ การตัดทอน และการปรับเปลี่ยน มาวิเคราะห์ข้อมูลในสื่อร่วมสมัยโดยเชื่อมโยงจากการวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรม คือ โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด

จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา (2544, หน้า 38) ได้อธิบายกระบวนการดัดแปลงวรรณกรรมเพื่อการอ่านมาเป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดงไว้ว่า ผู้ผลิตต้องจับจุดเด่นจุดด้อยของเรื่องได้ ทำความเข้าใจวรรณกรรมต้นเรื่องให้กระจ่างจนสามารถจับสาระสำคัญเพื่อให้สามารถเข้าถึงหัวใจของวรรณกรรมต้นเรื่องให้ได้ รูปแบบการนำเสนอคือประเภทของตัวบทซึ่งการแสดงแต่ละประเภทมีเงื่อนไขในการสร้างแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการนำเสนอและเวลาของการแสดงแต่ละประเภท รวมทั้งการเลือกว่าจะหยิบตัวละคร ฉาก และบทสนทนาใดบ้างมาใส่ไว้ในบทการแสดง ซึ่งส่วนประกอบทั้ง 3 ส่วนนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ผู้เขียนบทมีสิทธิ์ที่จะตัด เติม เพิ่ม ลด และสลับบทบาทของตัวละครในเรื่องได้เพื่อความเหมาะสม และอาจจะมีตัวละครแปลกหน้าบางตัวละครที่ไม่เคยมีอยู่ในวรรณกรรมต้นเรื่องมาปรากฏตัวและมีบทบาทเด่นเป็นที่รู้จักในการแสดงได้

นพพร ประชากุล (2552, หน้า 334) อธิบายแบบแผนการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางไว้ว่า มีการขยายความ คือการเพิ่มเนื้อหาที่ตัวบทต้นทางไม่มี ส่วนที่เพิ่มมาใหม่นี้มักมีจุดประสงค์ว่าเพิ่มมาทำไม เพื่ออะไร สัมพันธ์กับตัวบทต้นทางอย่างไร และเมื่อขยายความแล้ว ส่งผลให้ความหมายของเนื้อหานั้นเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ การตัดทอน คือสิ่งที่ตัวบทปลายทางตัดออก หรือลดทอนลง ซึ่งอาจมีจุดประสงค์บางอย่าง และส่งผลให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่มากนักน้อย และการปรับเปลี่ยนคือการปรับเปลี่ยนเนื้อหาจนตัวบทปลายทางแตกต่างจากตัวบทต้นทาง

Thomas Leitch (2012, หน้า 89-103 อ้างถึงใน ชญาณิศ นาศิริรักษ์, 2556, หน้า 26) ให้ทัศนะเกี่ยวกับการดัดแปลงสื่อ (Adaptation) ว่าการดัดแปลงคือการเปลี่ยนการเล่าเรื่องจากสื่อหนึ่งไปยังอีกสื่อหนึ่ง ซึ่งต้องคำนึงถึงข้อจำกัดและปัญหาของแต่ละสื่อเพราะแต่ละสื่อมีธรรมชาติแตกต่างกันออกไป เป็นสารหรือเรื่องราวที่ผู้สร้างและผู้ชมเข้าใจตรงกันว่ามันมาจากกระบวนการ

ดัดแปลง ผู้สร้างต้องมีจุดประสงค์ในการสร้างสารหรือสื่อนั้นขึ้นจากการดัดแปลง ซึ่งการดัดแปลงนั้น ๆ อาจมาจากการรวมหลายเรื่องเข้าด้วยกันหรือปรับเปลี่ยนรายละเอียดไปแล้วผู้ชมหรือผู้รับสารเข้าใจและยอมรับว่าสารนั้นคือการดัดแปลง

ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบของตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางในสื่อแต่ละประเภท พบว่าการดัดแปลงเนื้อหาให้เหมาะสมกับสื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด ดังนี้

การดัดแปลงโครงเรื่อง

การนำเสนอเนื้อหาวรรณคดีเรื่องสังข์ทองซึ่งเป็นวรรณคดีในวัฒนธรรมประชานิยม ที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย มีการนำเสนอในสื่อหลายรูปแบบมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้สังข์ทองยังคงเป็นวรรณคดีที่มีภาพจำสำหรับหลายคน จากการวิเคราะห์โครงเรื่องสังข์ทองจากตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางในสื่อรูปแบบต่าง ๆ พบว่าการใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องไปตามลำดับกาลเวลาและเหตุการณ์หรือตามลำดับเวลาปฏิทินหรือตามเข็มนาฬิกา เริ่มจากเหตุการณ์ที่เกิดก่อนแล้วตามด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถัดไปจนจบ โดยในสื่อบางประเภทมีการแทรกเนื้อหา เหตุการณ์หรือเรื่องราวอื่น ๆ ที่สร้างความแปลกใหม่และเป็นการเพิ่มระยะเวลาในการนำเสนอหรือบางสื่อลดเหตุการณ์บางอย่างออกไปเพื่อลดเนื้อหาและระยะเวลาให้เหมาะสมกับลักษณะของสื่อ

บทละครนอกสังข์ทอง เล่าเรื่องราวของพระสังข์ตัวละครเอกตามลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนแล้วตามด้วยเหตุการณ์ที่เกิดถัดไปจนถึงเหตุการณ์สุดท้ายจนจบเรื่อง มีการแบ่งเนื้อหาเป็นตอน ๆ อย่างชัดเจน ผู้แต่งพรรณนาเหตุการณ์ ฉาก อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร แม้กระทั่งคำพูดของตัวละครที่แสดงบุคลิกลักษณะนิสัยได้อย่างชัดเจน เริ่มเรื่องด้วยกษัตริย์ที่ปกครองบ้านเมืองมาแต่ยังไม่มีโอรสสืบราชสมบัติจึงได้ทำพิธีบวงสรวงขอราชโอรส จนพระมเหสีได้ให้กำเนิดพระโอรส แต่คลอดออกมาเป็นหอยสังข์จึงทำให้เกิดเหตุการณ์ต่อไปคือการขับไล่ออกจากวังโดยมีพระสนมเป็นผู้อยู่เบื้องหลังเพราะความอิจฉาริษยา เมื่อพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำทำวฤกษ์ช่วยไว้แล้วนำไปให้นางพันธุรัตเลี้ยงจนพระสังข์เติบโตเป็นหนุ่ม พระสังข์รู้ความจริงว่านางเป็นยักษ์จึงหาทางหนีแล้วไปถึงเมืองสามนต์จนได้นางรจนานเป็นคู่ แต่ถูกกลั่นแกล้งเพราะพระสังข์อยู่ในรูปของเจ้าเงาะที่รูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ ในที่สุดทุกคนก็ได้เห็นร่างที่แท้จริงจนยอมรับในตัวพระสังข์ เมื่อปัญหาในตอนนี้ได้คลี่คลาย ท้าวยศวิมลยังต้องตามหาลูกและเมียต่อจนพบแล้วเรื่องราวของสังข์ทองก็จบลงด้วยความสุขของตัวละคร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบโครงเรื่องของตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางในสื่อร่วมสมัยในบทที่ 3 พบว่า สื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภทคงโครงเรื่องหลักตามตัวบทต้นทาง และมีการดัดแปลงแทรกรายละเอียดเนื้อหา เหตุการณ์หรือปมปัญหาไว้ในเรื่อง ผู้วิจัยสรุปดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 เหตุการณ์และปมปัญหาที่สร้างขึ้นใหม่ในสื่อร่วมสมัย

โครงเรื่อง/ตอน	เหตุการณ์/ปมปัญหาที่สร้างขึ้นใหม่		
	หนังสือ ภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
ตอนที่ 1 กำเนิดพระสังข์	-	- หมอทองทำพิธีเสก ทารกให้นางจันทา	- เทวดาเสกโกป๋ามาจิกกินข้าวหลายครั้ง
ตอนที่ 2 ถ่วงพระสังข์	-	- นางแจ่ม (ชาวบ้าน) เห็นพระสังข์	- นางจันทเทวีแอบเข้าไปเป็นวิเศษใน ห้องเครื่อง - พระธิดาจันทที่ชัศคำสั่งนางจันทา
ตอนที่ 3 นางพันธุรัต เลี้ยงพระสังข์	-	- ท้าวภูษงค์เลี้ยง พระสังข์	- พระโอรสนาคราชหาทางกำจัดพระสังข์ - ท้าวนาคาไปหานางพันธุรัต - บริวารยักษ์ร่วมกันกำจัดพระสังข์ - นางพันธุรัตสอนมนต์เรียกเนื้อเรียกปลาและ สอนพระสังข์ตีคัลลี
ตอนที่ 4 พระสังข์หนี นางพันธุรัต	-	-	- พระสังข์แอบหนีออกจากเมืองพันธุธานี - ท้าวนาคาและนางนาคี่ไปรับพระสังข์
ตอนที่ 5 ท้าวสามนต์ให้นาง ทั้งเจ็ดเลือกคู่	-	- ที่มาของเจ้าชายจาก เมืองต่าง ๆ	- พระธิดาทั้งหกฝันเห็นงู - เจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ เข้าร่วมพิธีเลือกคู่
ตอนที่ 6 พระสังข์ ได้นางรจนา	-	-	- คำเกลี้ยไปหารจนาที่กระท่อม - พระธิดาทั้งหกตามไปด่าทอเยาะเย้ยรจนา ที่กระท่อม - การต่อสู้ของพระสังข์กับหกเขย - นางมณฑาไปหารจนาที่กระท่อม - รจนาขอพรให้เห็นรูปทอง
ตอนที่ 7 ท้าวสามนต์ให้ ลูกเขยหาปลา หาเนื้อ	-	-	- แม่เต่าสุเมธาวางแผนกำจัดท้าวยศวิมล หวังเป็นใหญ่ปกครองเมืองยศวิมล

โครงเรื่อง/ตอน	เหตุการณ์/ปมปัญหาที่สร้างขึ้นใหม่		
	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
ตอนที่ 8 พระสังข์ตีคัลี	-	- ท้าวสามนต์สั่งให้ หกเขยไปฆ่าเจ้าเงาะ	- หกเขยตีคัลี
ตอนที่ 9 ท้าวศวิมล ตามพระสังข์	-	- บทสรุปของตัวละคร	- แม่เต่าสุเมธาเรียกอาจารย์มาช่วย - รจนาสวมรูปเงาะ

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าการนำเสนอเรื่องสังข์ทองในสื่อรูปแบบต่าง ๆ ผู้ผลิตมีการสร้างเหตุการณ์และปมปัญหาที่แตกต่างกันเพื่อการนำเสนอที่แปลกใหม่ น่าสนใจ และเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สร้างกระแสความนิยมให้กับผู้ชมเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิตในวัฒนธรรมประชานิยม

1. หนังสือภาพ

ในสื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพ ไม่มีการเพิ่มเติมเหตุการณ์หรือปมปัญหาในการนำเสนอ โดยเป็นการนำเสนอตามตัวบทต้นทางตามโครงเรื่องและเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของสื่อที่มีข้อจำกัดในด้านรูปแบบของสื่อที่เป็นหนังสือภาพ และมีตัวอักษรบรรยายเรื่องประกอบกัน ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้เรื่องราวของสังข์ทองตามตัวบทต้นทางแบบกระชับ ชัดเจน เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้อ่านในวัยเด็กและเยาวชน

2. การ์ตูนแอนิเมชัน

การ์ตูนแอนิเมชันมีการเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาที่นำเสนอเพื่อสร้างความสนุกสนาน ตลกขบขันตามรูปแบบของการ์ตูนเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชม เช่น เหตุการณ์ที่หมอทองทำพิธีเสกทารกให้นางจันทาซึ่งไม่มีในตัวบทต้นทาง ผู้ผลิตได้แทรกเหตุการณ์นี้ในตอนที่ทำวยศวิมลจะจัดพิธีบวงสรวงเพื่อขอพระโอรส นางจันทาเกิดความอิจฉาริษยาแล้วว่านางจันทาเทวีจะมีพระโอรสก่อน จึงได้หาทางทำให้ตนมีพระโอรส บุโรหิตจึงได้แนะนำให้ใช้วิธีการเสกทารกโดยให้หมอทองมาทำพิธีเสกทารกให้นางจันทา ผู้ผลิตได้สร้างฉากการทำพิธีของหมอทองที่สอดคล้องกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงและเป็นความเชื่อของคนในสังคมที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ โดยผสมผสานกับความตลกขบขันเพื่อสร้างความสนุกสนาน แปลกใหม่ให้กับผู้ชม ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ขยายความจากตัวบทต้นทางเพื่อให้เห็นถึงความอิจฉาริษยาของนางจันทา แต่การเสกทารกครั้งนี้ก็ไม่เป็นผลสำเร็จจึงไม่ได้ส่งผลต่อโครงเรื่องหลักตามที่ผู้ผลิตได้วางโครงเรื่องไว้

การ์ตูนแอนิเมชันได้ขยายความเพิ่มเติมเหตุการณ์ที่นางแจ่มเห็นพระสังข์ ซึ่งนางแจ่มเป็นสาวชาวบ้านที่ผ่านมามีนางจันท์เทวีและพระสังข์ จึงนำเรื่องไปเล่าให้ชาวบ้านฟัง ขณะนั้นปุโรหิตผ่านมาได้ยินจึงนำเรื่องดังกล่าวไปแจ้งนางจันทา ทำให้นางจันทารู้ว่านางจันท์เทวียังไม่ตายส่วนหอยสังข์ก็กลายเป็นคน อีกทั้งนางแจ่มก็ได้บอกทางไปกระท่อมของตายาย ทำให้ทหารจับตัวพระสังข์ไป ซึ่งเป็นการขยายความเพิ่มเติมเหตุการณ์ที่ทำให้เรื่องราวสมเหตุสมผลมากขึ้น ทำให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวง่ายขึ้น เพราะการรับรู้ของนางจันทาว่านางจันท์เทวีและพระสังข์ยังมีชีวิตอยู่ ต้องมีเหตุการณ์หรือมีผู้พบเห็นมากกว่าการคาดเดาเองเหมือนในตวับทต้นทางที่ตัวละครรับรู้ได้เองตามความรู้สึก ทำให้เห็นว่าผู้ผลิตได้ตีความการนำเสนอที่สอดคล้องกับลักษณะของสื่อและกลุ่มเป้าหมาย

เหตุการณ์ที่การ์ตูนแอนิเมชันได้ขยายความเพิ่มเติมอีกคือเมื่อท้าวภูษงค์ช่วยพระสังข์ไว้ได้ก็นำตัวพระสังข์มาไว้ที่เมืองบาดาล ซึ่งตามตวับทต้นทาง ท้าวภูษงค์นึกถึงนางยักษ์พันธุรัต คิดจะนำพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตเลี้ยงเพราะนางเป็นม่ายและไม่มีลูก ในการ์ตูนแอนิเมชันมีการขยายความในเหตุการณ์การเลี้ยงดูพระสังข์ของท้าวภูษงค์และมเหสีเพื่อให้เห็นถึงเหตุผลของการนำพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตเลี้ยง โดยมีการเพิ่มเหตุการณ์การนำปลาดิบและอาหารอื่น ๆ มาให้พระสังข์กินเป็นอาหารเหมือนกับที่ท้าวภูษงค์และตัวละครอื่น ๆ ที่อยู่ใต้น้ำกิน แต่พระสังข์ไม่สามารถกินได้เหมือนชาวเมืองบาดาลเพราะผิวดวิสัยของมนุษย์ อีกทั้งยังให้สงกาช่วยดูแลเป็นพี่เลี้ยงพระสังข์ แต่ท้าวภูษงค์ก็ยังไม่เข้าใจวิถีชีวิตของมนุษย์ จนถึงตอนที่พระสังข์แอบขึ้นไปตามปล่องบาดาลเพื่อออกไปตามหานางจันท์เทวี จึงได้ไปเจอกับพญาครุฑ ท้าวภูษงค์ตามไปช่วยพระสังข์แล้วต่อสู้กับพญาครุฑจนได้รับบาดเจ็บ ทำให้ท้าวภูษงค์มั่นใจว่าตนไม่สามารถเลี้ยงพระสังข์ที่เมืองบาดาลแห่งนี้ได้ จึงได้ตัดสินใจนำพระสังข์ส่งไปให้นางพันธุรัตเลี้ยงดูแทน การเพิ่มเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เหตุผลของการส่งพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตมีความสมเหตุสมผลมากขึ้น ทำให้ผู้ชมเข้าใจวิถีชีวิตที่แตกต่างของมนุษย์และสัตว์อื่น ๆ ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่องความแตกต่างได้อย่างชัดเจน

การเพิ่มฉากและเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงที่มาของเจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ ในการ์ตูนแอนิเมชันสร้างความแปลกใหม่ให้กับผู้ชม ด้วยตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ และการแทรกความตลกขบขันจึงทำให้ผู้ชมมีภาพจำเกี่ยวกับเจ้าชายที่มาร่วมพิธีเลือกคู่ โดยมีฉากที่แสดงให้เห็นถึงแหล่งที่อยู่สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ภาษา การแต่งกาย ก่อนที่จะมาเข้าร่วมพิธีเลือกคู่ และหลังจากที่เลือกคู่แล้วได้เข้ามาอยู่ในเมืองสามนตก็มีฉากที่หกเขยได้แนะนำตัวและบอกที่มาของตน เช่น อินเดีย อียิปต์ แอฟริกัน อเมซอน จีน ซึ่งตามตวับทต้นทางได้กล่าวถึงหกเขยในภาพรวมเท่านั้น การขยายความเพิ่มฉากและเหตุการณ์นี้ทำให้เนื้อเรื่องมีความชัดเจน แปลกใหม่ ตลกขบขันและสนุกสนานเพื่อให้รับชมได้ง่ายและเกิดความเข้าใจมากขึ้น

เหตุการณ์ที่ท้าวสามนต์ให้หกเขยไปกำจัดเจ้าเงาะ หลังจากการหาปลาหาเนื้อแล้ว ท้าวสามนต์ยังไม่สามารถกำจัดเจ้าเงาะได้ เพราะเจ้าเงาะสามารถหาปลาหาเนื้อได้ตามที่กำหนด

ท้าวสามนต์จึงได้วางแผนให้หกเขยยกทัพไปกำจัดเจ้าเงาะเพื่อเป็นการแก้แค้น เมื่อพระอินทร์ทราบข่าวจึงต้องหาทางช่วยเจ้าเงาะ ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ในลำดับต่อไปคือการทำพินาศคิลี ซึ่งเป็นการเพิ่มฉากเหตุการณ์ที่พระอินทร์ต้องไปช่วยเจ้าเงาะ และทำให้เจ้าเงาะถอดรูปมีความสมเหตุสมผลมากขึ้น และยังเป็นการขยายเวลาในการออกอากาศได้อย่างเหมาะสมกับลักษณะของสื่อเพราะในการ์ตูนแอนิเมชันได้นำเสนอเหตุการณ์การรวมตัวของหกเขย และการประชุมของพระอินทร์ที่ต้องแจ้งข่าวให้กับเหล่าเทวดารับทราบ

นอกจากนี้ ในสื่อประเภทการ์ตูนแอนิเมชันยังได้นำเสนอฉากเหตุการณ์บทสรุปของตัวละคร ซึ่งตามด้วยบทต้นทางเมื่อพระสังข์ได้พบบิดามารดาที่ได้กลับเมืองพร้อมกับนางรจนาด้วย แต่ในการ์ตูนแอนิเมชันได้มีการขยายความเพิ่มฉากเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นบทสรุปของตัวละครแต่ละฝ่าย เช่น พระสังข์กับรจนาได้ครองเมืองต่อจากท้าวศวิมลและนางจันทเทวีอย่างมีความสุข สงกาได้กลับไปอยู่เมืองบาดาล หกเขยได้ครองบัลลังก์ร่วมกันเพราะท้าวสามนต์เลือกไม่ได้ว่าเขยคนไหนดีที่สุดในตอนจบที่ได้รับรางวัลจากท้าวศวิมลแต่ก็อยู่ที่กระท่อมอย่างสมถะ ส่วนนางจันทาหลังจากที่พระสังข์กลับเมืองแล้วก็โกรธและต้องการทำเสน่ห์อีกครั้งแต่หมอลองทำไม่สำเร็จจึงได้รับผลการกระทำโดนไม้กายสิทธิ์ทำให้กลายเป็นกบ และเสนาจันท์ถูกไม้กายสิทธิ์สาปให้กลายเป็นสุนัข ซึ่งฉากในตอนจบที่มีการสรุปให้เห็นผลของการกระทำของตัวละครเป็นการเน้นย้ำแนวคิดเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำให้ผู้ชมเกิดความแปลกใหม่และสามารถสร้างความตลกขบขันสอดคล้องกับลักษณะของสื่อประเภทการ์ตูนและแฝงไปด้วยข้อคิดที่ท้ายที่ผู้ผลิตต้องการสื่อไปยังผู้ชม

3. ละครโทรทัศน์

ละครโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีการขยายความเพื่อเพิ่มเติมปัญหาและเหตุการณ์ให้เรื่องราวมีความแปลกใหม่มากที่สุด ซึ่งปรากฏในทุกตอน ทำให้การนำเสนอมีความน่าสนใจ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เหตุการณ์และปัญหาตามตอนในต้นทาง ดังนี้

ตอนที่ 1 กำเนิดพระสังข์ ในละครโทรทัศน์มีการเพิ่มรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เทวดาเสกไก่ป่ามาจิกกินข้าวที่นางจันทเทวีตากไว้เพื่อให้พระสังข์ออกจากหอยสังข์มาและได้เจอกับนางจันทเทวี เพราะเทวดาเกิดความสงสารนางจันทเทวี การนำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าวในละครโทรทัศน์ ผู้ผลิตได้เพิ่มจำนวนครั้งในการเสกไก่ป่า จนครั้งสุดท้ายพระสังข์ได้ออกมาจากหอยสังข์แล้วนางจันทเทวีก็มาพบ จึงดำเนินเรื่องในเหตุการณ์ต่อไปคือนางจันทเทวีหุบหอยสังข์

การเพิ่มเหตุการณ์ในตอนนี้เป็นการสร้างความสนใจของผู้ชมเป็นอย่างมาก เพราะลื่นไปกับตัวละครในฉากสำคัญ การพบกันของแม่และลูกเป็นเรื่องราวที่ทำให้เกิดจุดพลิกผันของเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นกลวิธีในการเล่าเรื่องที่ผู้ผลิตนำเสนอเพื่อสร้างความแปลกใหม่และทำให้ผู้ชมลื่นและติดตามชมอย่างต่อเนื่อง เป็นการขยายระยะเวลาในการออกอากาศที่สอดคล้องกับลักษณะของสื่อ

ตอนที่ 2 ถ่วงพระสังข์ เหตุการณ์ที่พระธิดาจันทิซัดคำสั่งนางจันทา ตามตัวบทต้นทาง ฉากเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากที่นางจันทารู้ว่านางจันทิเวียยังไม่ตาย ส่วนหอยสังข์ก็ได้กลายเป็นคน ทำให้กลัวความผิดและคิดจะเป็นใหญ่จึงเรียกสาวใช้มาปรึกษา สาวใช้ได้แนะนำว่าให้พระธิดาจันทิไป ทูลขอตำแหน่งมเหสีและทรัพย์สินสมบัติให้ นางจันทาจึงได้เรียกพระธิดาจันทิมาเสี้ยมสอนแล้วเข้าเฝ้า ท้าวยศวิมล เมื่อพระธิดาจันทิเข้าเฝ้าและทูลตามที่นางจันทาสั่งก็ทำให้ท้าวยศวิมลโกรธและไล่ตี นางจันทาเพราะคิดว่าพระธิดาจันทิยังเด็กไม่รู้ประสาที่จะสามารถทูลแบบนี้ได้ อีกทั้งพระองค์ก็ยังมี ความรัก ความห่วงใยนางจันทิเวีย เชื่อว่านางยังมีชีวิตอยู่ เมื่อหมดเคราะห์กรรมก็จะไปรับกลับเข้าวัง ทำให้นางจันทาโกรธ

ละครโทรทัศน์ได้มีการขยายความเพิ่มบทบาทของตัวละครพระธิดาจันทิให้มีลักษณะนิสัยที่ ตรงกันข้ามกับนางจันทา เป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด ยึดมั่นในความดี คอยเตือนนางจันทา จึงได้มีการ ขยายความเพิ่มฉากที่พระธิดาจันทิซัดคำสั่งนางจันทา เช่น พระธิดาจันทิแอบไปหาพระสังข์ที่ทหาร จับตัวมา และแอบไปที่ตำหนักเก่าของนางจันทิเวียเพราะเกิดสงสัยในตัวแม่เฒ่าสุเมธา จนทำให้นางจันทาโกรธ การเพิ่มเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้ผลิตได้เชื่อมโยงให้เหตุการณ์มีผลต่อกันโดยให้พระธิดา จันทิมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการเป็นผู้ช่วยตัวละครเอก มีฐานะเป็นน้องสาวต่างมารดาของพระสังข์ ผู้ผลิตได้สร้างให้พระธิดาจันทิเป็นผู้ที่มีจิตใจดี คอยช่วยเหลือนางจันทิเวียซึ่งไม่ใช่แม่ที่แท้จริงของตน ในทางตรงกันข้ามก็ได้ขัดขวางนางจันทาผู้เป็นแม่ที่แท้จริง ซึ่งทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงการตีความและกลวิธี การนำเสนอที่แปลกใหม่ของผู้ผลิตที่สามารถสร้างกระแสความนิยมในตัวผู้แสดงได้

เหตุการณ์ที่นางจันทิเวียแอบเข้าไปเป็นวิเศษในห้องเครื่อง ผู้ผลิตได้เพิ่มเหตุการณ์นี้ หลังจากที่พระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำ นางจันทิเวียเสียใจที่ไม่สามารถช่วยลูกได้ ร้องไห้ฟูมฟายที่ทำน้ำ หอยทากจึงเข้ามาเตือนสติและบอกความจริงให้รู้ว่าท้าวยศวิมลโดนมนต์สะกดจึงต้องสั่งให้ถ่วงพระ สังข์ นางจันทิเวียต้องการพิสูจน์ความจริงว่าตนไม่ใช่คนผิด ไม่เคยคบชู้ เมื่อตั้งสติได้จึงคิดว่าจะเข้าไป ในวังเพื่อช่วยท้าวยศวิมล หอยทากได้เสกให้นางจันทิเวียกลายเป็นหญิงชราแล้วเข้าไปสมัครเป็นวิเศษ ในห้องเครื่องทำอาหารให้ท้าวยศวิมลและพระธิดาจันทิที่รับประทานซึ่งทั้งสองพระองค์ก็ถูกใจในฝีมือ การทำอาหารของนางโดยไม่รู้ว่าเป็นนางจันทิเวีย ทำให้แม่เฒ่าสุเมธาว่ามีศัตรูแฝงตัวเข้ามาอยู่ในวัง เพราะเห็นเมฆดำ จนในที่สุดก็ได้รู้ว่านางจันทิเวียยังไม่ตาย นางจันทิเวียจึงต้องหนีออกจากวังอีกครั้ง

การเพิ่มปมปัญหาและเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการเพิ่มระยะเวลาในการออกอากาศและ ทำให้เรื่องราวมีความสอดคล้องกันมากขึ้น เพราะการรับรู้ของตัวละครมีที่มาที่ไปอย่างชัดเจนมากกว่า ที่มีในตัวบทต้นทาง อีกทั้งการเพิ่มเหตุการณ์ที่นางจันทิเวียเข้ามาเป็นวิเศษในวังก็เป็นการย้ำให้เห็นถึง ความสามารถในการทำอาหารของนางจันทิเวียที่ตามตัวบทต้นทางจะกล่าวถึงในตอนท้าย สะท้อนให้ เห็นถึงการร้อยเรียงเรื่องราวของผู้ผลิตที่ทำให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อเรื่องมากขึ้น

ตอนที่ 3 นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์ เป็นตอนที่เกิดขึ้นหลังจากพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำและได้รับการช่วยเหลือจากท้าวภูงศกัญญาเนคราช ผู้ผลิตสื่อได้เพิ่มเหตุการณ์และปมปัญหาหลายอย่าง เช่น เหตุการณ์ที่พระโอรสเนคราหทางกำจัดพระสังข์ เป็นปมปัญหาที่ผู้ผลิตสื่อได้สร้างขึ้นใหม่เพื่อให้ตัวละครได้แสดงบทบาทและเป็นการเพิ่มตัวละครใหม่คือพระโอรสเนคราหซึ่งเป็นพระโอรสของท้าวเนคราและนางนาคีที่เกิดความอิจฉาเมื่อพระสังข์มาอยู่ในเมืองบาดาลโดยได้รับความรักความเมตตาจากท้าวเนคราและนางนาคี พระโอรสเนคราหจึงหาทางกำจัดพระสังข์โดยการลอบให้พระสังข์ออกไปจากเมืองบาดาล ทำให้พระสังข์เกือบจมน้ำตาย แต่เหล่าบริวารพญานาคก็ตามไปช่วยไว้ได้ เมื่อท้าวเนคราและนางนาคีทราบเรื่องจึงได้เรียกพระโอรสเนคราหมาอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้ที่มีความเมตตา จนพระโอรสเนคราหสำนึกผิดและปรับความเข้าใจกับพระสังข์

การเพิ่มปมปัญหาและเหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของมนุษย์ในสังคมที่เกิดความอิจฉาต่อผู้อื่นโดยใช้ตัวละครวัยเด็กเป็นสื่อในการนำเสนอเพื่อสร้างความเข้าใจต่อผู้ชมวัยเด็กและผู้ผลิตก็แทรกข้อคิดผ่านคำพูดและการกระทำของตัวละครเพื่อให้ข้อคิดแก่ผู้ชม ซึ่งเป็นการสร้างที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน

เหตุการณ์ที่ท้าวเนคราไปหาพระพันธุรัต ตามตัวบทต้นทางเมื่อท้าวภูงศกัญญาเนคราต้องการส่งพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตก็ได้เสกสำเภาทองและเขียนสารส่งไปพร้อมกับพระสังข์ แต่ในละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มเหตุการณ์ที่ท้าวเนคราไปเข้าเฝ้านางพันธุรัตที่เมืองพันธุธานีเพื่อแจ้งข่าวการส่งพระสังข์ให้มาเลี้ยงดูแล้วจึงได้ส่งพระสังข์ลงสำเภาทอง ทำให้เนื้อเรื่องมีความสมจริงและสอดคล้องกันมากขึ้นเพราะเป็นการรับรู้ของตัวละครที่ผู้ผลิตทำให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังเห็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตัวละครที่มีมากกว่าในตัวบทต้นทาง

หลังจากที่พระสังข์อยู่ในเมืองพันธุธานี ก็เกิดความวุ่นวายเมื่อเหล่าบริวารยักษ์ต้องการกำจัดพระสังข์ เพราะโอรเมืองยักษ์ได้ทำนายถึงดวงชะตาของนางพันธุรัตว่าหากนำเด็กคนนี้มาเลี้ยงจะมีภัยต่อนางพันธุรัตและเมืองพันธุธานี จึงวางแผนหาทางกำจัดพระสังข์หลายครั้งแต่ไม่สำเร็จ ซึ่งการขยายความเพิ่มฉากดังกล่าวทำให้เนื้อเรื่องมีความแปลกใหม่ น่าติดตามและลุ้นไปกับพระสังข์ว่าจะรอดจากพวกยักษ์ไปได้หรือไม่ และเป็นการเพิ่มระยะเวลาในการออกอากาศทำให้เห็นการผจญภัยของพระสังข์วัยเด็กในระหว่างที่อยู่ในเมืองพันธุธานี ทำให้ผู้ชมได้เห็นบทบาทการแสดงของผู้แสดงมากขึ้น จนกระทั่งพระสังข์รู้ความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ และในตอนนี้นางพันธุรัตสิ้นใจตายอำมาตย์และเหล่าบริวารยักษ์โกรธแค้นพระสังข์ จึงต้องการฆ่าพระสังข์แต่วิญญูณของนางพันธุรัตก็เข้ามาห้ามไว้ได้ ซึ่งเป็นการย้ำแนวคิดเรื่องการทำดีและไม่สร้างเวรสร้างกรรมต่อกัน

เหตุการณ์สำคัญที่ผู้ผลิตได้ขยายความเพิ่มเติมอีกเหตุการณ์ในตอนนี้เป็นคือ เหตุการณ์ที่นางพันธุรัตสอนมนต์เรียกเนื้อเรียกปลาและสอนพระสังข์ตีคลี ซึ่งตามตัวบทต้นทางนางพันธุรัตได้เขียนมหาจินตามนต์ไว้ให้พระสังข์ก่อนที่นางจะสิ้นใจตาย แล้วพระสังข์ก็ท่องมนต์จนจำขึ้นใจก่อนจะ

เหาะไปถึงเมืองสามนตฺ แต่ในละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มฉากการสอนมหาจินตามนต์และฉากสอนพระสังข์คีลิตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ซึ่งทำให้เห็นความแปลกใหม่ที่ต่างจากตัวบทต้นทาง และทำให้เนื้อเรื่องสมเหตุสมผลมากขึ้นที่พระสังข์สามารถไข่มหาจินตามนต์เรียกเนื้อเรียกปลาได้จำนวนมากและสามารถคีลิตได้อย่างชำนาญ ซึ่งจะต้องได้รับการฝึกฝน เรียนรู้ ทำให้ผู้ชมคลายความสงสัยในความสามารถของพระสังข์ การเพิ่มเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการเพิ่มระยะเวลาในการออกอากาศที่สอดคล้องกับลักษณะของสื่อละครโทรทัศน์ได้อย่างโดดเด่นและน่าสนใจ ทำให้ผู้ชมได้ติดตามและลุ่มไปกับเรื่องราวของละคร

ตอนที่ 4 พระสังข์หนีนางพันธุรัต ผู้ผลิตสื่อได้ขยายความฉากเหตุการณ์ที่พระสังข์แอบหนีออกจากเมืองพันธุธานีเพราะต้องการไปตามหานางจันทเทวี จนไปพบกับพรานชาวบ้านและภรรยาที่หวังจะจับตัวไปเรียกค่าไถ่ แต่เมื่อรู้ว่าพระสังข์เป็นลูกของนางจันทเทวีที่คลอดออกมาเป็นหอยสังข์ พรานชาวบ้านและภรรยาจึงได้นำตัวพระสังข์ส่งให้ทหารของนางจันทา ทหารจึงนำความไปแจ้งนางจันทา ทำให้พระสังข์ต้องหนีพวกทหารอีกครั้ง จนในที่สุดนางพันธุรัตตามมาช่วยไว้ได้และพากลับเมืองพันธุธานี ทำให้ทหารได้ต่อสู้กับพวกยักษ์ ซึ่งฉากดังกล่าวเป็นการเพิ่มเติมจากตัวบทต้นทางที่ทำให้ระยะเวลาในการออกอากาศมีมากขึ้น และสร้างความแปลกใหม่ให้กับผู้ชม อีกทั้งยังเป็นฉากที่สร้างความสนุกสนานตื่นเต้นเพราะได้ลุ่มไปกับตัวละครที่ต้องผจญภัยในวัยเด็กอีกครั้ง

เหตุการณ์ที่ท้าวเนาคาและนางนาคีไปปรับพระสังข์คืน ผู้ผลิตได้นำเสนอเพื่อให้เกิดความสอดคล้องของเหตุการณ์ เมื่อเหล่าบริวารยักษ์ต้องการกำจัดพระสังข์แต่ไม่สามารถทำได้จึงปรึกษากันแล้วไปแจ้งท้าวเนาคาถึงสาเหตุที่ต้องนำพระสังข์กลับ เมื่อท้าวเนาคาทราบข่าวจึงไปยังเมืองพันธุธานีเพื่อบอกความประสงค์ แต่นางพันธุรัตก็ไม่ยอมคือพระสังข์ให้ และโกรธที่ท้าวเนาคาและนางนาคีมาขอพระสังข์คืน การเพิ่มฉากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างชัดเจน

ตอนที่ 5 ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ดเลือกคู่ ผู้ผลิตสื่อได้เพิ่มเหตุการณ์ที่พระธิดาทั้งหกฝันเห็นงู ในคืนก่อนวันเลือกคู่พระธิดาทั้งหกต่างตื่นตื่นดีใจ เมื่อเข้านอนก็ฝันเห็นงู ซึ่งตามความเชื่อแต่โบราณหากฝันเห็นงูก็จะทำให้ได้พบเนื้อคู่ รุ่งเช้าพระธิดาจึงมาเล่าให้กันและกันฟังทำให้พระธิดาต่างก็ดีใจ ซึ่งการขยายความเพิ่มเหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเชื่อและเป็นการนำเสนอที่ทำให้เนื้อเรื่องมีความสอดคล้องกันมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการยืดระยะเวลาในการออกอากาศให้ผู้ชมติดตามได้อย่างเหมาะสม ผู้แสดงได้ถ่ายทอดอารมณ์ที่หลากหลาย

เหตุการณ์เจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ เข้าร่วมพิธีเลือกคู่ ในละครโทรทัศน์มีการขยายความเพิ่มฉากที่แสดงให้เห็นถึงที่มาของเจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ ที่มาร่วมพิธีเลือกคู่ ทั้งการใช้ภาษาท่าทางการแต่งกาย การกระทำ ฯลฯ และยังขยายความให้เห็นถึงความวุ่นวายของเจ้าชายที่ทะเลาะกันเพื่อแย่งชิงพระธิดาและแย่งชิงความโดดเด่นในตัวเอง ซึ่งเป็นการเพิ่มฉากที่สร้างความแปลกใหม่สนุกสนาน ตลกขบขัน และเพิ่มระยะเวลาการออกอากาศได้มากขึ้น เพราะตัวละครเจ้าชายจากเมือง

ต่าง ๆ สามารถปรับหรือเพิ่มเติมบทบาทได้โดยไม่ทำให้โครงเรื่องหลักเปลี่ยนแปลง ทั้งยังทำให้เกิดกระแสความนิยมในตัวเจ้าชายแต่ละเมืองจากผู้ชมด้วย

ตอนที่ 6 พระสังข์ได้นางรจนา ผู้ผลิตสื่อละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนนี้คือการทำให้ตัวละครอื่น ๆ ได้ไปที่กระท่อมเพื่อจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน ทั้งนางมณฑาที่ออกไปหารจนาที่กระท่อมเพื่อดูความเป็นอยู่ของลูก ด้วยความรัก ความเป็นห่วงลูก ไม่อยากให้ลูกลำบาก และเพื่อโน้มน้าวให้รจนากลับวัง ทั้งในตอนี่รจนาถูกขับไล่ออกจากวังในช่วงแรก ตอนที่ท้าวสามนต์ให้ราชบุตรเขยหาปลา จนทำให้นางมณฑาเข้าใจรจนา แสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครแม่และลูกได้อย่างชัดเจน

พระธิดาทั้งหมดตามไปด่าทอเยาะเย้ยรจนาที่กระท่อม เป็นอีกเหตุการณ์ที่ผู้ผลิตนำเสนอเพื่อให้ตัวละครได้แสดงนาฏการและอารมณ์ความรู้สึกต่อกัน ตามตัวบทต้นทางทั้งหมดพระธิดาได้เยาะเย้ย ประชดประชัน ปะทะคารมกับรจนาแค่ตอนที่อยู่ในวัง แต่ในละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มที่หกพระธิดาตามมาที่กระท่อมหลายครั้ง เพื่อดูสภาพความเป็นอยู่แล้วใช้วาจาเยาะเย้ยรจนากับเจ้าเงาะ ในตอนที่ท้าวสามนต์ให้ราชบุตรเขยหาปลา ทั้งหมดพระธิดาก็ออกมาหารจนาที่กระท่อมเพื่อเยาะเย้ย หลังจากที่หาปลาได้แล้วเจ้าเงาะชนะ หกพระธิดาก็ออกมาหารจนาอีกครั้งแล้วใช้วาจาให้รจนารู้สึกเจ็บใจ รจนาจึงไปขอร้องเจ้าเงาะให้ถอดรูปจนเกิดการทะเลาะกัน เจ้าเงาะออกจากกระท่อมไปอยู่ทุ่งนา รจนาจึงตัดสินใจกลับวัง แต่เจ้าเงาะก็ตามไปเฝ้ารจนากลับมาอยู่ที่กระท่อม

ผู้ผลิตยังได้สร้างตัวละครให้มีบทบาทมากขึ้นคือคำเกลี้ยซึ่งเป็นพี่เลี้ยงของรจนา โดยมีฉากที่คำเกลี้ยไปหารจนาที่กระท่อมหลังจากที่รจนาและเจ้าเงาะถูกขับไล่ออกไปอยู่กระท่อมปลายนา ด้วยความรัก ความห่วงใยของนางมณฑาที่มีต่อลูกจึงได้ให้คำเกลี้ยแอบนำอาหารไปให้รจนา และยังให้ตามไปสืบข่าวความเป็นอยู่เพื่อมารายงานนางมณฑา ซึ่งเป็นการขยายความในเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูก และทำให้เรื่องราวมีความสมเหตุสมผลมากขึ้นที่ได้รับทราบความเป็นอยู่ของลูก

เหตุการณ์ที่พระสังข์ต้องต่อสู้กับหกเขย ในละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มฉากการต่อสู้ของพระสังข์ทั้งในรูปพระสังข์และรูปเจ้าเงาะกับฝ่ายต่าง ๆ อยู่หลายครั้ง เช่น ในตอนที่รจนาเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง หกเขยเห็นเจ้าเงาะรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ ทั้งหกเขยจึงร่วมกันกลั่นแกล้งและทำร้ายเจ้าเงาะโดยใช้อาวุธต่อสู้กับเจ้าเงาะในวัง หรือฉากที่องค์ชายสิงหนและองค์ชายซีอินกัวยามาที่กระท่อมแล้วใช้อาวุธทำร้ายต่อสู้กับเจ้าเงาะ ซึ่งเป็นการนำเสนอที่แสดงให้เห็นถึงความเกลียดชังเจ้าเงาะ ในตอนที่หกเขยหาปลาหาเนื้อไม่ได้แล้วมาพบพระสังข์ก็คิดว่าเป็นเทวดาจึงได้ขอปลาขอเนื้อจากเทวดา เมื่อพระสังข์เสนอข้อตกลงแลกกับปลายงูและดิงหู หกเขยต่างก็ไม่พอใจจึงเกิดการต่อสู้กัน ฉากการต่อสู้หลังจากที่ท้าวสามนต์ให้ราชบุตรเขยหาปลาแล้วเจ้าเงาะหาปลาได้ตัวใหญ่ที่สุด ท้าวสามนต์จึงโกรธแค้นหาทางกำจัดโดยให้หกเขยไปต่อสู้กับเจ้าเงาะ ทั้งหกเขยและบ่าวไพร่ก็ออกไป

ที่กระท่อมเพื่อรุมทำร้ายเจ้าเงาะ และเหตุการณ์การต่อสู้ของพระสังข์กับภยন্ত্রาและเหล่าบริวาร ซึ่งการต่อสู้ของตัวละครเอกแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความสามารถของตัวละครที่มีความโดดเด่นและเป็นการยืดระยะเวลาในการออกอากาศได้อย่างอิสระโดยไม่ทำให้โครงเรื่องหลักเปลี่ยนไปเพราะท้ายที่สุดแล้วผู้ชนะคือพระสังข์

นอกจากนี้ผู้ผลิตยังได้เพิ่มเหตุการณ์ที่รจนาขอพรให้เห็นรูปทอง เมื่อพระอินทร์รับรู้คำขอพรนั้นก็ดลบันดาลให้รจนาฝันเห็นรูปทองของพระสังข์เพื่อทำให้รจนามีความหวัง ซึ่งเป็นการสร้างเหตุการณ์ที่ยืดระยะเวลาในการออกอากาศ สร้างความแปลกใหม่ ทำให้ผู้ชมได้ลุ้นไปกับตัวละคร และติดตามชมเรื่องราวในตอนต่อไปที่เป็นเหตุการณ์สำคัญในเรื่องคือเหตุการณ์ที่เจ้าเงาะยอมถอดรูปให้รจนาได้เห็นรูปทอง

ตอนที่ 7 ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลาหาเนื้อ เมื่อเหตุการณ์ใกล้ถึงจุดคลี่คลายของเรื่อง ผู้ผลิตได้แทรกเหตุการณ์ของตัวละครฝ่ายอธรรมที่ทำให้เกิดปมปัญหาเพิ่มขึ้น คือแม่เฒ่าสุเมธาวางแผนกำจัดท้าวศวิมลหวังเป็นใหญ่ปกครองเมืองพาราณสี ในละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มเหตุการณ์ในตอนที่มีพระสังข์อยู่ที่เมืองสามนต์เพื่อให้ผู้ชมได้เห็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองพาราณสีในช่วงเวลานั้น เช่น ฉากที่พระธิดาจันทิขอร้องให้ท้าวศวิมลปล่อยพวกคุณท้าวดีออกจากคุก ฉากที่แม่เฒ่าสุเมธาคิดจะเป็นใหญ่แทนท้าวศวิมลและวางแผนหาทางกำจัดท้าวศวิมลและนางจันทาโดยได้วางยาพิษนางจันทาทำให้นางจันทาเสียชีวิต และปลุกเสกให้โหงพรายมีรูปร่างเหมือนมนุษย์แล้วขึ้นมาอยู่ในตำแหน่งพระมเหสีแทนนางจันทา หรือฉากที่หอยทากไปสืบเรื่องราวของแม่เฒ่าสุเมธาแล้วไปแจ้งพวกคุณท้าวดี ทำให้แม่เฒ่าสุเมธาจับได้แล้วขังหอยทากไว้ในหม้อ หลังจากปมปัญหาที่เมืองสามนต์คลี่คลาย พระสังข์ชนะการตีคดีได้รับการยอมรับจากทุกคนแล้ว พระอินทร์เห็นเหตุการณ์ในเมืองพาราณสีที่มีความวุ่นวายโดยมีแม่เฒ่าสุเมธาเป็นผู้บงการ พระอินทร์จึงได้ส่งให้มาตุลีลงมาอยู่ที่เมืองมนุษย์เป็นผู้ที่คอยดูแลรับใช้ท้าวศวิมล ส่วนแม่เฒ่าสุเมธาเมื่อรู้ว่าพระสังข์ไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาจึงได้ใช้เวทมนต์เรียกอาจารย์มาเพื่อช่วยกำจัดพระสังข์ ซึ่งทำให้ผู้ชมได้เห็นมิติของเวลาที่ทั้งสองเมืองดำเนินไป ได้เห็นฉากที่แปลกใหม่ไม่มีในต้นฉบับ และผู้ชมได้ลุ้นไปกับตัวละคร

ตอนที่ 8 พระสังข์ตีคดี ผู้ผลิตสื่อละครได้ขยายความเพิ่มเหตุการณ์การตีคดีของราชบุตรเขยทีละคนเพื่อให้เห็นทักษะในการต่อสู้ของแต่ละคน ซึ่งฉากการตีคดีนี้นำเสนอในระยะเวลาที่มากขึ้นเป็นการเพิ่มระยะเวลาในการออกอากาศ เพราะจำนวนเขยและลักษณะของการตีคดีที่ต่างกันไป ซึ่งสร้างความสนุกสนาน ตลกขบขัน และแปลกใหม่ให้กับผู้ชม

ตอนที่ 9 ท้าวศวิมลตามพระสังข์ หลังจากที่มีพระสังข์ตีคดีชนะ ได้รับการยอมรับแล้ว ผู้ผลิตได้สร้างปมปัญหาใหม่และเพิ่มเหตุการณ์ที่ทำให้เนื้อเรื่องมีมากขึ้นคือเหตุการณ์ที่แม่เฒ่าสุเมธาเรียกอาจารย์มาช่วยกำจัดพระสังข์ ในละครโทรทัศน์ได้สร้างตัวละครขึ้นมาใหม่เป็นอาจารย์ของแม่เฒ่าสุเมธาชื่อว่า “ภยন্ত্রา” ซึ่งมีอิทธิฤทธิ์มาก ผู้ผลิตได้ขยายความเพิ่มฉากที่แม่เฒ่าสุเมธาใช้

เวทมนต์เรียกอาจารย์ภยন্ত্রาให้มาช่วยกำจัดพระสังข์ ภยন্ত্রาได้แปลงกายเป็นชายหนุ่มเข้ามาสร้างความวุ่นวายทำให้ผู้คนเกิดความสับสนในเมืองสามนต์เพราะต้องการครอบครองเมืองสามนต์ และเมืองพาราณสีรวมถึงรจนาด้วย ภยন্ত্রาสามารถใช้วิชาอาคม อิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ในการต่อสู้ และมีพลังมากขึ้นเมื่อได้กินเลือดของสาวบริสุทธิ์ มีบริวารคือหี้ยมโหดและมฤตยูรวมถึงบริวารอื่น ๆ อีกจำนวนมาก เมื่อพระสังข์และทั้งหกเขยรู้ความจริงจึงได้ร่วมมือกันกำจัดภยন্ত্রา ภยন্ত্রาจึงได้วางแผนจับตัวหกเขยมาขังไว้ในถ้ำ พระสังข์มาช่วยหกเขยจึงถูกแม่เต่าสุเมธาปลอมตัวเป็นคนแก่หลอกให้ช่วยจนพระสังข์ถูกจับตัวไปไว้ที่กระท่อมโดยมีโหงพรายเฝ้า แต่พระสังข์ก็หลอกโหงพรายให้แก้มัดได้สำเร็จ พระสังข์จึงหนีออกมาได้ ภยন্ত্রาวางแผนใหม่อีกครั้งแล้วบุกมาที่เมืองสามนต์ใช้เวทมนต์ทำให้ทหารทั้งเมืองอยู่ในอำนาจการควบคุม ในที่สุดภยন্ত্রาก็ถูกพระสังข์กำจัดด้วยเลือดของแม่เต่าสุเมธา

นอกจากนี้ ผู้ผลิตยังได้เพิ่มเหตุการณ์ที่รจนาสวมรูปเงาะเพื่อมาช่วยพระสังข์และหกเขย ในละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มฉากที่นางเงาะมาช่วยพระสังข์และหกเขยโดยได้สร้างตัวละครที่มีลักษณะเช่นเดียวกับเจ้าเงาะต่างกันเพียงเพศ ซึ่งนางเงาะดังกล่าวคือรจนาสวมรูปเงาะแล้วกลายเป็นนางเงาะ หลังจากที่พระสังข์ถูกจับตัวมัดไว้ที่กระท่อมและหกเขยถูกภยন্ত্রาจับขังไว้ในถ้ำ พระอินทร์จึงดลบันดาลให้รูปเงาะของพระสังข์มาอยู่กับรจนา รจนาสวมรูปเงาะแล้วเหาะออกไปช่วยทั้งหกเขยออกมาจากถ้ำได้ ส่วนพระสังข์ก็หลอกล่อให้โหงพรายแก้มัดจนหนีออกมาได้ พระสังข์เกิดสงสัยเมื่อเรียกรูปเงาะแต่ไม่ปรากฏจนรู้ความจริงว่ารูปเงาะไปอยู่กับรจนา ซึ่งการเพิ่มเหตุการณ์ดังกล่าวนี้สร้างความแปลกใหม่ให้กับเนื้อเรื่องที่ยังไม่มีปรากฏในสื่อรูปแบบอื่น ทำให้เกิดกระแสความนิยมได้อย่างมาก

จากการวิเคราะห์ทฤษฎีการตัดแปลงโครงเรื่องในสื่อร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ พบว่าสื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภทคงโครงเรื่องหลักตามตัวบทต้นทาง มีรูปแบบการดำเนินเรื่องตามตัวบทต้นทาง โดยเล่าเรื่องราวไปที่ละเหตุการณ์แต่จะต่างกันว่ารายละเอียดที่ผู้ผลิตได้แทรกไว้ในเนื้อหาเพื่อสร้างความแปลกใหม่ สนุกสนาน เพิ่มระยะเวลาในการออกอากาศ เพิ่มบทบาทของผู้แสดงและทำให้เห็นบทสรุปของตัวละครอื่น ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งพบในการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นทฤษฎีการนำเสนอของผู้ผลิต และแนวคิดในการนำเหตุการณ์ใหม่ ๆ มาแทรกในเนื้อเรื่องเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่ายขึ้น เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวละครและเหตุการณ์ อีกทั้งยังแทรกเหตุการณ์ในยุคสมัยที่นำเสนอได้อย่างน่าสนใจ

การดัดแปลงตัวละคร

ตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินเรื่องราวในวรรณคดี จากการวิเคราะห์ตัวละครเรื่องสังข์ทองในสี่ร่วมสมัย พบว่ามีการคงตัวละครหลักและตัวละครรองไว้ครบตามตัวบทต้นทาง แต่มีการปรับเปลี่ยนตัวละครเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิตในวัฒนธรรมประชานิยมเพื่อให้เนื้อหาวรรณคดีนั้นยังคงได้รับความนิยมในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษาการดัดแปลงในประเด็นของตัวละครวรรณคดีเรื่องสังข์ทองไปเป็นสี่ร่วมสมัยพบการดัดแปลงในรูปแบบการขยายความ การตัดทอน และการปรับเปลี่ยน ดังนี้

1. การขยายความ

การขยายความ คือการเพิ่มเนื้อหาที่ตัวบทต้นทางไม่มี จากการวิเคราะห์สี่ร่วมสมัย พบว่ามีการขยายความตัวละครเพื่อทำให้ตัวละครมีความชัดเจนและมีบทบาทมากขึ้น โดยมีทั้งการขยายความด้วยการเพิ่มบทบาทหรือรายละเอียดและการสร้างขึ้นมาใหม่ ดังนี้

1.1 การเพิ่มบทบาทหรือรายละเอียด

การเพิ่มบทบาทหรือรายละเอียดของตัวละครที่มีในตัวบทต้นทางให้มีบทบาทมากขึ้น และมีรายละเอียดมากขึ้นในสี่ร่วมสมัยเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิตและเพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัย พบว่ามีตัวละครที่ขยายความโดยการเพิ่มบทบาทและเพิ่มรายละเอียดในสี่ประเภท การ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ ดังนี้

1.1.1 การ์ตูนแอนิเมชัน

การ์ตูนแอนิเมชันมีตัวละครที่ผู้ผลิตได้เพิ่มบทบาทและเพิ่มรายละเอียดให้ตัวละครได้แสดงบทบาทมากขึ้นกว่าที่มีในตัวบทต้นทาง ซึ่งทำให้เกิดความแปลกใหม่และน่าสนใจมากขึ้น เช่น

(1) พญาครุฑ ตามตัวบทต้นทางเป็นเพียงการกล่าวถึงแต่ไม่มีบทบาทในเรื่องในตอนที่ทำวฤชงค์พญานาคราชออกสำรวจบริเวณในมหาสมุทรและต้องระวังตัวจากพญาครุฑ จากตัวบทที่กล่าวถึงเป็นการกล่าวที่เกี่ยวข้องกับตำนานและความเชื่อตามประวัติความเป็นมาจากเทพปกรณัม ผู้ผลิตได้ขยายความเพิ่มบทบาทของพญาครุฑให้มีบทบาทในตอนที่พระสังข์อยู่ที่เมืองบาดาลแล้วเกิดความคิดถึงมารดาจึงหาทางออกไปยังเมืองมนุษย์ จนไปพบปล่องนาคแล้วลอยขึ้นไปในน้ำจนพญาครุฑผ่านมาเห็นเพราะพญาครุฑบินวนอยู่เหนือน้ำคอยทำร้ายเหล่าพญานาคที่ขึ้นมาจากปล่องนาค และเมื่อพญาครุฑเห็นพระสังข์ก็เข้ามาทำร้าย เมื่อทำวฤชงค์รู้ว่าพระสังข์ออกไปที่ปล่องนาคจึงตามไปช่วยจนเกิดการต่อสู้และถูกพญาครุฑทำร้ายได้รับบาดเจ็บ

ภาพที่ 42 พญาครุฑในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 15, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=JTKrHyuwkCs&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=15)

จากการวิเคราะห์ตัวละครพญาครุฑที่ได้เพิ่มบทบาทในการ์ตูนแอนิเมชันพบว่าเป็นการเพิ่มบทบาทของตัวละครที่ทำให้เนื้อหามีการเปลี่ยนแปลงแต่ยังคงโครงเรื่องหลักตามตัวบทต้นทาง ซึ่งส่งผลให้เหตุการณ์ในเรื่องมีความสมเหตุสมผลมากขึ้น กล่าวคือ ท้าวภูษงค์ได้ไปช่วยพระสังข์จนได้รับรู้ความต้องการของพระสังข์ที่จะออกไปตามหาแม่ แม้ว่าท้าวภูษงค์และพระสมเหสีจะดูแลพระสังข์เป็นอย่างดี ท้าวภูษงค์จึงตัดสินใจนำตัวพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตเลี้ยงดูเพราะรู้ว่าพระสังข์ไม่สามารถอยู่ที่เมืองบาดาลต่อไปได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มฉากเหตุการณ์ที่ขยายเวลาในการนำเสนอของสื่อได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการผลิตสื่อปลายทาง

(2) บริวารยักษ์/พิเลียง เป็นตัวละครที่มีบทบาทในตอนที่พระสังข์อยู่ที่เมืองยักษ์ ผู้ผลิตสื่อการ์ตูนแอนิเมชันได้ขยายความเพิ่มบทบาทและรายละเอียดของบริวารยักษ์ที่ในตัวบทต้นทางเป็นการกล่าวถึงโดยรวม แต่ในตัวบทปลายทางมีการเพิ่มรายละเอียดของชื่อตัวละครคือ ศรชัย และลักษมี ซึ่งเป็นบริวารยักษ์ มีบทบาทในการรับคำสั่งจากนางพันธุรัต ทั้งดูแลพระสังข์ ติดตามพระสังข์ ออกตามหาพระสังข์ และเป็นผู้นำเหล่าบริวารยักษ์นำศพของนางพันธุรัตกลับเมือง

ภาพที่ 43 ศรชัยและลักษมีในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 24, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=5knglXidZUw&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=24)

ตัวละครบริวารยักษ์ของนางพันธุรัตที่เพิ่มรายละเอียดและบทบาท เป็นการเพิ่มรายละเอียดที่ทำให้เห็นเรื่องราวของเมืองยักษ์ได้อย่างชัดเจน โดยศรชัยและลักษมีทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงของพระสังข์ในระหว่างที่ต้องอยู่ในเมืองยักษ์ คอยขัดขวางไม่ให้พระสังข์หนีไป และคอยรายงานข่าวให้นางพันธุรัตทราบ ทำให้ผู้ชมต้องคอยลุ้นว่าพระสังข์กับสงกาจะสามารถหนีไปจากเมืองยักษ์ได้หรือไม่ แม้ว่าจะเป็นตัวละครที่เป็นยักษ์แต่ผู้ผลิตก็สร้างให้มีความตลกขบขันเพื่อให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนาน

(3) หกเขย เป็นตัวละครสำคัญที่กล่าวถึงในทุกสื่อกับทุกฉบับที่มีการนำเสนอเรื่องสังข์ทองเพราะเป็นผู้ที่สร้างความขัดแย้ง และแสดงบทบาทในการต่อต้านตัวละครเอกอย่างพระสังข์หรือเจ้าเงาะ ในตัวบทต้นทางกล่าวถึงหกเขยว่าเป็นเจ้าชายรูปงามจากเมืองต่าง ๆ แต่ไม่ได้มีรายละเอียดที่มาของแต่ละคน และไม่ได้มีรายละเอียดของชื่อตัวละคร การกล่าวถึงในฉากหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ จะกล่าวเป็นภาพรวมว่า “หกเขย”

ในการ์ตูนแอนิเมชันมีการเพิ่มรายละเอียดของชื่อตัวละครและที่มาจากเมืองต่าง ๆ เพื่อให้เรื่องราวน่าสนใจมากขึ้น ซึ่งการใส่ชื่อตัวละครและที่มาของตัวละครดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์กับชนชาติต่าง ๆ ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ผู้ผลิตใช้สำเนียงภาษา การแต่งกาย การกระทำ และเสียงประกอบ ที่ทำให้เห็นชัดเจนมากขึ้น ซึ่งตัวละครทั้งหกเขย ได้แก่

- 1) เจ้าชายอาบู แห่งนครอาหรับผู้เชี่ยวชาญการทำสงคราม
- 2) เจ้าชายไทเกอร์ แห่งอัฟริกันนครผู้เชี่ยวชาญด้านกีฬา
- 3) เจ้าชายปีเตอร์ แห่งนครนิวยอร์กผู้มีสติปัญญาเฉียบแหลม
- 4) เจ้าชายบูซู แห่งเมซอนทวีปผู้เชี่ยวชาญคุณไสย์เวทมนต์ดำ
- 5) เจ้าชายอับดุล แห่งพายุผู้ร่ำรวย
- 6) เจ้าชายอู๋เสี่ยวป้อ จากเมืองจีนผู้เก่งด้านศิลปะการต่อสู้

ภาพที่ 44 หกเขยในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 43, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=8oqr4HVT5X4&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=43)

นอกจากการเพิ่มรายละเอียดของชื่อและที่มาของตัวละครแล้ว ผู้ผลิตสื่อยังเพิ่มบทบาทให้แต่ละคนได้แสดงความสามารถซึ่งเป็นการเพิ่มฉากในการนำเสนอ ทำให้ผู้ชมติดตามชมและยังแทรกความตลกขบขันในตัวละครทั้งหกขยไว้อย่างน่าสนใจ ส่งผลให้สื่อร่วมสมัยประเภทการ์ตูนแอนิเมชันที่ถ่ายทอดเรื่องราวของวรรณคดีไทยได้รับความนิยมมากขึ้นจากความแปลกใหม่ ความตลกขบขันที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ชมที่หลากหลาย

(4) หกพระธิดา ซึ่งเป็นพี่สาวของรจนามีบทบาทในการแสดงอารมณ์ความรู้สึกตามเหตุการณ์ที่มีในเรื่อง ในตัวบทต้นทางมีการกล่าวถึงหกพระธิดาในภาพรวมว่าเป็นหญิงสาวที่มีรูปร่าง ไม่ได้มีรายละเอียดของชื่อ หรือลำดับของความเป็นพี่น้อง ในการ์ตูนแอนิเมชันนำเสนอตัวละครหกพระธิดาโดยใส่รายละเอียดของชื่อ ได้แก่

- 1) พระธิดามะลิวัลย์
- 2) พระธิดาจันทร์นา
- 3) พระธิดาสารภี
- 4) พระธิดายี่สุนเทศ
- 5) พระธิดาเทศเมือง
- 6) พระธิดาเรืองยศ

ภาพที่ 45 หกพระธิดาในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 43, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=8oqr4HVT5X4&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=43)

การใส่ชื่อตัวละคร ผู้ผลิตได้ใช้ชื่อที่เป็นคำที่คล้องจองกันเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ สะท้อนให้เห็นกลวิธีในการใช้ภาษาของคนไทยที่นิยมตั้งชื่อที่มีความหมายดีและคล้องจองกันในกลุ่มพี่น้อง และผู้ผลิตยังได้สร้างให้ทั้งหกคนมีบุคลิกลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันออกไปเพื่อให้สอดคล้องกับหกขย และผู้ผลิตก็ได้ปรับเปลี่ยนให้พระธิดามีความตลกขบขันทั้งรูปร่างหน้าตาและการแสดงออก ทำให้สื่อที่น่าสนใจมากขึ้นและตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิต

1.1.2 ละครโทรทัศน์

ละครโทรทัศน์มีตัวละครที่ผู้ผลิตได้เพิ่มบทบาทและเพิ่มรายละเอียดให้ตัวละครได้แสดงบทบาทมากขึ้นกว่าที่มีในตัวบทต้นทาง ซึ่งทำให้เกิดความแปลกใหม่และน่าสนใจมากขึ้น เช่น

(1) พระธิดาจันทิ เป็นตัวละครที่เพิ่มบทบาทในละครโทรทัศน์อย่างเห็นได้ชัดตามตัวบทต้นทางตัวละครพระธิดาจันทิซึ่งเป็นพระธิดาของท้าวศรีวิมลและนางจันทา มีบทบาทที่ถูกกล่าวถึงในตอนถ่วงพระสังข์ เมื่อนางจันทารู้ว่านางจันทิเทวียังไม่ตายและหอยสังข์ได้กลายเป็นมนุษย์จึงกลัวว่าท้าวศรีวิมลจะรับทั้งสองกลับเข้ามาในวัง นางจันทาได้วางแผนหาทางทำให้ตนได้เป็นมเหสีและครอบครองทรัพย์สมบัติ สาวใช้ได้แนะนำนางจันทาให้สอนพระธิดาจันทิไปทูลขอตำแหน่งมเหสีและสมบัติจากท้าวศรีวิมล ซึ่งพระธิดาจันทิในวัยเด็กที่ยังไม่รู้ความมากนักก็ทำตามคำสั่งจนทำให้ท้าวศรีวิมลรู้ความจริง แล้วหลังจากนั้นก็ได้กล่าวถึงบทบาทของพระธิดาจันทิที่อีกจนจบเรื่อง แต่ในละครโทรทัศน์ได้เพิ่มบทบาทและรายละเอียดของพระธิดาจันทิทั้งตอนเด็กและตอนโต ซึ่งในตอนเด็กผู้ผลิตได้สร้างตัวละครนี้ให้เห็นว่ามีความรู้สึกนึกคิดที่ต่างจากมารดา กล่าวคือพระธิดาจันทิเป็นผู้ที่มีจิตใจดี มีเมตตา รักความถูกต้อง ช่างสังเกต เฉลียวฉลาด ช่างเจรจา คอยขัดขวางไม่ให้แผนการของนางจันทาสำเร็จ และคอยเตือนนางจันทาให้กลับตัวเป็นคนดี แม้นางจันทาจะสั่งสอนให้กระทำผิดอย่างไร พระธิดาจันทิก็ไม่ทำตามที่นางจันทากล่าว หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวละครที่อยู่ตรงข้ามกับฝ่ายอธรรมนั่นเอง ส่วนในตอนโตพระธิดาจันทิที่มีบทบาทในการช่วยเหลือตัวละคร เช่น นางจันทิเทวี พระสังข์ เหล่านางกำนัลของนางจันทิเทวี และท้าวศรีวิมล เป็นต้น เพราะผู้ผลิตได้เพิ่มฉากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองพาราณสี ระหว่างที่ฝ่ายพระสังข์ดำเนินเรื่องอยู่ที่เมืองสามนต ทำให้เห็นภาพเหตุการณ์ทั้งสองเมืองในช่วงเวลาเดียวกัน

การเพิ่มบทบาทและรายละเอียดของตัวละครพระธิดาจันทิเป็นการเพิ่มที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง มีความเหมาะสมและชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งยังสร้างความสนุกสนานแปลกใหม่ ในการรับชมของผู้ชมในทุกช่วงวัยตามจุดประสงค์ของผู้ผลิต เป็นการเพิ่มบทบาทให้ผู้แสดงที่ผู้ผลิตนำเสนอโดยเฉาะนักแสดงหน้าใหม่ที่ฝึกฝนการแสดงผ่านบทที่ผู้ผลิตเพิ่มขึ้นใหม่

ภาพที่ 46 พระธิดาจันทิในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 46, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=7Yi53JX3KLU&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=46>)

(2) นางกำนัล ตามตัวบทต้นทางมีบทบาทเป็นผู้รับใช้ท้าวศรีวิมลและนางจันทเทวี ถูกกล่าวถึงในตอนนี้นางจันทเทวีให้กำเนิดพระโอรส และในตอนนี้นางศรีวิมลออกตามหานางจันทเทวีโดยท้าวศรีวิมลได้ให้เหล่านางกำนัลติดตามไปด้วยเพื่อคอยดูแลรับใช้เมื่อพบนางจันทเทวี

ในละครโทรทัศน์ เหล่านางกำนัลได้มีบทบาทและมีรายละเอียดมากขึ้น ทั้งการมีตัวตน มีชื่อตัวละคร และมีการเพิ่มรายละเอียดของตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ เช่น คุณท้าววดี มาลัย เป็นต้น ตัวละครเหล่านี้ได้คอยดูแลช่วยเหลือนางจันทเทวีตลอดการดำเนินเรื่อง เป็นการรับใช้แบบสามารถตายแทนได้ แสดงให้เห็นถึงความรัก ความเคารพต่อผู้ที่เป็นกษัตริย์และมเหสี ทำให้การนำเสนอมีความสมจริง สอดคล้องกับระบบชนชั้นที่มีในสังคมในยุคสมัยที่ถูกกล่าวถึงในเรื่อง ซึ่งการเพิ่มบทบาทดังกล่าวเป็นไปตามรูปแบบของละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่มีตัวละครสมม นางกำนัลที่คอยดูแลรับใช้กษัตริย์ และเป็นผู้ช่วยทำให้เรื่องราวชัดเจน สมเหตุสมผลในการนำเสนอมากขึ้น เพราะกลุ่มผู้ชมละครมีช่วงอายุที่แตกต่างกัน ดังนั้นการนำเสนอในสื่อโทรทัศน์ผู้ผลิตจึงได้เพิ่มรายละเอียดบทบาทของตัวละครที่ถูกกล่าวถึงตามตัวบทต้นทาง

ภาพที่ 47 นางกำนัลในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 46, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=7Yi53JX3KLU&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=46>)

(3) สาวใช้นางจันทา เป็นผู้รับคำสั่งจากนางจันทาเพื่อสนองความต้องการของตน ในตัวบทต้นทางไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดชื่อของตัวละครแต่กล่าวถึงบทบาทในการไปหาโทรเพื่อติดสินบนเรื่องคำทำนาย มีบทบาทให้คำแนะนำนางจันทาในการสั่งสอนให้พระธิดาจันทิไปทูลขอตำแหน่งและสมบัติ และแนะนำให้นางจันทาทำเสน่ห์เพื่อให้ท้าวศรีวิมลหลงใหล

ในละครโทรทัศน์มีการเพิ่มรายละเอียดชื่อตัวละคร ตำแหน่งหน้าที่ และบทบาท เช่น คุณท้าวอำไพ มะลิ เป็นต้น ซึ่งตัวละครคุณท้าวอำไพมีการขยายความเพิ่มเติมว่าเป็นภรรยาของโทรหลวง จึงส่งผลให้การติดสินบนโทรให้เปลี่ยนแปลงคำทำนายมีน้ำหนักมากขึ้น เพราะโทรผู้เป็นสามีของคุณท้าวอำไพมีความเกรงกลัวจึงต้องทำตามคำสั่ง และคุณท้าวอำไพก็มีบทบาทในการแนะนำให้นางจันทาทำเสน่ห์โดยเป็นผู้ที่ไปหาแม่เฒ่าสุเมธา ส่วนตัวละครมะลิเป็นพี่สาวของมาลัยผู้เป็น

นางกำนัลของนางจันทเทวี ทำให้มะลิรู้ความลับของฝ่ายนางจันทเทวี เช่น ตอนที่นางจันทเทวีจะทำพิธีบวงสรวงเพื่อขอให้มีโอรส มะลิได้นำความลับนี้มาแจ้งนางจันทา จึงทำให้นางจันทาจัดพิธีบวงสรวงด้วยเช่นกัน ซึ่งการเพิ่มรายละเอียดและบทบาทของตัวละครดังกล่าวนี้ทำให้เห็นรายละเอียดที่มีความสอดคล้องกันมากขึ้น การดำเนินเรื่องมีความสมเหตุสมผล ตัวละครนี้ได้มีบทบาทตั้งแต่เริ่มเรื่องจนถึงตอนที่นางจันทาเสียชีวิต ซึ่งทำให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในละครได้

ภาพที่ 48 สาวใช้นางจันทาในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 2, เข้าถึงได้จาก

[https://www.youtube.com/watch?v=tY6HLSQ26Q&list=PL6pNxpox0yx](https://www.youtube.com/watch?v=tY6HLSQ26Q&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=2)

[5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=2](https://www.youtube.com/watch?v=tY6HLSQ26Q&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=2))

(4) โจร เป็นตัวละครที่สำคัญที่สร้างจุดพลิกผันให้กับตัวละครเอก เป็นผู้ที่ทำให้คำใส่ร้ายของนางจันทามีน้ำหนักมากขึ้นเพราะการว่ากล่าวเรื่องใดโดยผู้ที่มีความรู้ความชำนาญจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่าผู้อื่นกล่าว ซึ่งในต้นบทต้นทางนางจันทาทหาทางกำจัดนางจันทเทวีและพระสังข์จึงได้ตัดสินใจบงการให้ทนายว่าหอยสังข์เป็นกาลกิณี ท้าวศวิมลจึงต้องขับไล่ออกจากเมือง

ในละครโทรทัศน์มีการเพิ่มบทบาทและรายละเอียดของโจร โดยใช้คำว่า “ราชครู” มีบทบาทในการทำนายเรื่องราวและเหตุการณ์ตามคำสั่งของท้าวศวิมล อีกทั้งขยายความให้มีความสัมพันธ์กับตัวละครอื่นคือเป็นสามีของคุณท้าวอำไพ ทำให้การดำเนินเรื่องมีความสอดคล้องกันมากขึ้น โดยไม่ทำให้ผู้ชมรู้สึกได้ว่าตัวละครนี้ถูกกล่าวถึงขึ้นมาลอย ๆ นอกจากนี้บทบาทของราชครูก็ได้มีเพิ่มไปจนถึงตอนจบเรื่องซึ่งในต้นบทต้นทางถูกกล่าวถึงเพียงตอนที่พระสังข์ยังเป็นเด็กเท่านั้นผู้ผลิตสื่อได้สร้างตัวละครนี้ให้ร่วมมือกับตัวละครฝ่ายอธรรม ซึ่งการเพิ่มรายละเอียดและบทบาทของโจรในละครโทรทัศน์ทำให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อเรื่องได้ชัดเจนมากขึ้น

ภาพที่ 49 โจรในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 1, เข้าถึงได้จาก

[https://www.youtube.com/watch?v=voajgX0jkuQ&list=](https://www.youtube.com/watch?v=voajgX0jkuQ&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=1)

[PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=1](https://www.youtube.com/watch?v=voajgX0jkuQ&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=1))

(5) ทหาร เป็นตัวละครที่ต้องถูกกล่าวถึงในเนื้อหาของวรรณคดีและละครจักร ๆ วงศ์ ๆ เพราะลักษณะของเนื้อเรื่องที่มีกษัตริย์จึงต้องมีเสนา อำมาตย์ หรือทหารที่คอยรับใช้ และทำตามพระกระแสรับสั่งของกษัตริย์ พระมเหสีหรือนางสนม ตามตัวบทต้นทางการกล่าวถึงทหาร จะกล่าวโดยรวม ไม่ได้มีรายละเอียดของชื่อตัวละคร

ในละครโทรทัศน์มีการเพิ่มบทบาทและรายละเอียดของชื่อตัวละครและตำแหน่งหน้าที่เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจในเนื้อเรื่องมากขึ้น เช่น อำมาตย์ไชยา อำมาตย์เดชา หมื่นการุณ หัวหมูปิซิด ซึ่งเหล่าทหารที่มีในละครโทรทัศน์ก็จะใช้ผู้แสดงที่มีลักษณะที่แตกต่างกันและแสดงให้เห็นชัดเจนว่าเป็นทหารของฝ่ายใด เช่น ทหารของฝ่ายนางจันทเทวีก็จะแสดงความเคารพ รับใช้นางจันทเทวีจนสุดความสามารถ กล่าวหาญ เสียสละ ยอมตายแทนเจ้านายได้ ส่วนทหารฝ่ายนางจันทามีลักษณะซื่อซลาด ทำตามคำสั่งเพราะกลัวถูกลงโทษ และมักจะทำงานไม่สำเร็จ เป็นต้น ผู้ผลิตละครโทรทัศน์ที่เป็นละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ได้นำเสนอตัวละครทหารที่มีรายละเอียดและบทบาทมากขึ้นกว่าที่มีในตัวบทต้นทางเพื่อให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล เพราะตัวละครเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่รู้เห็นเหตุการณ์ และสามารถปรับให้เข้ากับยุคสมัยได้อย่างอิสระโดยไม่ทำให้เนื้อหาหลักของเรื่องเปลี่ยนไป

ภาพที่ 50 ทหารในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 3, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=TR6KPPQ_9gg&list=PL6pNpxox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=3)

(6) แม่เฒ่าสุเมธา เป็นอีกตัวละครที่สำคัญในตอนที่ทำเสน่ห์ของนางจันทา ตามตัวบทต้นทางถูกกล่าวถึงเพียงตอนที่ทำเสน่ห์เท่านั้น ส่วนในละครโทรทัศน์แม่เฒ่าสุเมธามีบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด หลังจากที่ทำเสน่ห์ให้นางจันทาแล้ว แม่เฒ่าสุเมธาได้เข้ามาอยู่ในวังและทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนางจันทาในการกำจัดนางจันทเทวีและพระสังข์และยังคิดจะเป็นใหญ่ ครอบครองเมืองพาราณสี จึงได้คิดวางแผนโดยมีผู้ช่วยคือโหงพรายและอำนาจจากของต่าง ๆ ที่แม่เฒ่าสุเมธาปลุกเสกขึ้น ทั้งยังมีอาจารย์ที่มาช่วยสมทบความต้องการเพื่อให้การต่อสู้กับฝ่ายพระสังข์มีความสนุกสนาน สามารถขยายฉากเหตุการณ์ในการต่อสู้ได้ตามระยะเวลาในการนำเสนอ

ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของสื่อละครโทรทัศน์ที่มีเวลาออกอากาศนานข้ามปี ตามกระแสความสนใจในช่วงระยะเวลานั้น ๆ เป็นการปรับเปลี่ยนที่สร้างความแปลกใหม่ของเนื้อเรื่อง และความสนุกสนานของผู้ชมที่คอยลุ้นว่าตัวละครเอกอย่างพระสังข์จะสามารถเอาชนะตัวละครฝ่ายอธรรมได้หรือไม่ ผู้ผลิตสื่อได้สร้างตัวละครแม่เฒ่าสุเมธาให้เป็นผู้มีวิชาอาคมที่สามารถรับรู้ มองเห็นเหตุการณ์ และเสกสิ่งต่าง ๆ ได้ตามจินตนาการของผู้ผลิต ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ของผู้ชมรวมทั้งสร้างจินตนาการร่วมด้วย และในตอนท้ายของเรื่องตัวละครนี้ก็ได้รับผลของการกระทำที่สะท้อนคติเตือนใจเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามลักษณะของรายการโทรทัศน์ที่นำเสนอแก่ผู้ชมทุกช่วงวัย

ภาพที่ 51 แม่สุเมธาในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 3, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=TR6KPPQ_9gg&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=3)

(7) โหงพราย เป็นตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน ที่ช่วยสร้างสีสันเป็นไปตามคุณลักษณะของละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่ให้ความสำคัญกับความแฟนตาซี เหนือจริง ซึ่งโหงพรายในตัวบทต้นทางถูกกล่าวถึงเพียงตอนที่แม่เฒ่าสุเมธาทำเสน่ห์ให้นางจันทาและใช้น้ำมันจากโหงพรายเป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำพิธี

ในละครโทรทัศน์มีการขยายความเพิ่มบทบาทของโหงพรายให้มีตัวตนมากขึ้น ช่วงเริ่มเรื่องมีลักษณะเป็นหัวกะโหลกของผีที่สามารถหายตัวไปที่ต่าง ๆ ได้ตามความเข้าใจในเรื่องผีและวิญญาณของกลุ่มผู้ชม ทั้งยังสามารถพูดได้เหมือนมนุษย์ทั่วไป มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ที่ทำให้สามารถต่อสู้กับฝ่ายตัวละครเอกได้ ซึ่งผู้ผลิตได้ใช้เทคนิคพิเศษในการตัดต่อที่ทำให้ตัวละครโหงพรายเป็นรูปธรรมและชัดเจนมากขึ้นตามจินตนาการของผู้สร้าง ในช่วงท้ายของเรื่องแม่เฒ่าสุเมธาก็ได้ทำพิธีเพื่อให้โหงพรายที่มีแค่ส่วนหัวให้มีรูปร่างเหมือนมนุษย์โดยใช้ผู้แสดงจริง โหงพรายจึงมีบทบาทในการช่วยแม่เฒ่าสุเมธามากขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่มบทบาทที่ช่วยให้การดำเนินเรื่องมีปมปัญหาที่ขยายเวลาในการออกอากาศได้มากขึ้นตามจุดประสงค์ของผู้ผลิตสื่อ และยังสร้างความแปลกใหม่ให้กับเนื้อเรื่อง

ภาพที่ 52 โหงพรายในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 6, เข้าถึงได้จาก
<https://www.youtube.com/watch?v=vtqeYpHbX6c&list=PL6pNxpoxz0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=6>)

(8) ตายาย ตามตัวบทต้นทางมีบทบาทในตอนนี้นางจันทเทวีถูกขับไล่ออกจากเมืองแล้วไปอาศัยอยู่ที่กระท่อมกับตายาย ซึ่งตายายก็ได้ให้ความช่วยเหลือนางจันทเทวีและลูกเป็นอย่างดี จนเมื่อท้าวศวิมลตามหานางจันทเทวีจนพบก็ได้ให้รางวัลแก่ตายายแล้วออกเดินทางเพื่อตามหาพระสังข์ต่อ บทบาทของตายายจึงจบลง

ในละครโทรทัศน์มีการขยายความเพิ่มบทบาทของตายายในการเป็นผู้ช่วยนางจันทเทวี ซึ่งได้ร่วมเผชิญกับเหล่าตัวละครฝ่ายอธรรมเช่นเดียวกับนางกำนัลที่ตามดูแลรับใช้นางจันทเทวี ตายายมีบทบาทไปจนถึงตอนจบเรื่องเมื่อท้าวศวิมล นางจันทเทวีและพระสังข์ได้พบกัน แล้วตายายก็ได้เข้ามาอยู่ในวัง ซึ่งการเพิ่มบทบาทของตัวละครดังกล่าวทำให้เนื้อเรื่องมีความสมเหตุสมผล และสนุกสนานมากขึ้น เพราะผู้ผลิตสื่อได้นำเสนอตายายในเรื่องนี้เป็นทั้งผู้ที่คอยช่วยเหลือและมีการใช้บทสนทนาที่สร้างความตลกขบขัน และยังแทรกข้อคิดผ่านคำพูดของตัวละครนี้ตามธรรมชาติของผู้ใหญ่ที่คอยให้คำแนะนำ เตือนสติผู้ที่เป็นลูกหลาน

ภาพที่ 53 ตายายในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 3, เข้าถึงได้จาก
https://www.youtube.com/watch?v=TR6KPPQ_9gg&list=PL6pNxpoxz0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=3)

(9) มเหสีท้าวनाका เป็นตัวละครที่ถูกกล่าวถึงในตัวบทต้นทางแต่ไม่ได้มีบทบาทในเรื่อง ในละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มเติมรายละเอียดของชื่อตัวละครคือ นางนาคี และบทบาทของตัวละครนี้ในตอนที่มีพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำแล้วจมลงในมหาสมุทร ท้าวภูษงค์ได้ช่วยไว้และนำมาอยู่ที่เมืองบาดาล ในระหว่างที่พระสังข์อยู่ที่เมืองบาดาล ผู้ผลิตได้ขยายฉากเหตุการณ์เพิ่มเติมจากตัวบทต้นทางให้มีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องโดยมเหสีท้าวनाकाเป็นผู้ดูแลพระสังข์ ผู้ผลิตแสดงให้เห็นถึงจิตใจที่อ่อนโยน เมตตา เมื่อได้พบพระสังข์ครั้งแรกก็ส่งสาร เ็นดูและอยากเลี้ยงไว้เป็นลูกแต่ก็ต้องยอมให้พระสังข์ไปอยู่กับนางพันธุรัตตามความประสงค์ของท้าวनाकाเพราะมีพระโอรสนาคราชอยู่แล้วซึ่งการเพิ่มเติมบทบาทของตัวละครนี้ทำให้การนำเสนอมีความสมเหตุสมผลมากขึ้น เพราะเมื่อพระสังข์มาอยู่ที่เมืองบาดาล จะมีผู้ที่คอยดูแลให้ความรักความอบอุ่นเสมือนแม่ แต่พระสังข์ก็ยังคงคิดถึงนางจันทเทวี แสดงให้เห็นความรักระหว่างแม่ลูก การเพิ่มบทบาทของตัวละครนี้สามารถขยายระยะเวลาในการออกอากาศได้มากขึ้นเพื่อให้ได้เห็นถึงการเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ของพระสังข์ในวัยเด็กที่ทำให้ผู้ชมสนุกสนานและลุ้นไปกับตัวละคร

ภาพที่ 54 มเหสีท้าวภูษงค์ในละครโทรทัศน์

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 7, เข้าถึงได้จาก
<https://www.youtube.com/watch?v=vt2loAt0AnU&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=7>)

(10) นางพันธุรัต (ร่างแปลงเป็นมนุษย์) ตามตัวบทต้นทางเมื่อนางพันธุรัตรู้ว่าท้าวภูษงค์ส่งพระสังข์มาให้ นางพันธุรัตเลี้ยงดูนางจึงได้แปลงกายเป็นมนุษย์เพื่อไม่ให้พระสังข์รู้ความจริงว่าตนเป็นยักษ์และยังสั่งให้เหล่าบริวารยักษ์แปลงกายเป็นมนุษย์ด้วย แต่ระหว่างที่พระสังข์อาศัยอยู่ที่เมืองยักษ์นางพันธุรัตก็ได้แปลงกายกลับไปเป็นยักษ์เพื่อไปหาสัตว์ป่ากินตามวิสัยของยักษ์อยู่หลายครั้ง แต่เมื่อแปลงเป็นมนุษย์นางพันธุรัตมีบทบาทในการดูแลพระสังข์ ทั้งยังจัดงานสมโภชอย่างยิ่งใหญ่

ในละครโทรทัศน์มีการขยายความเพิ่มเติมรายละเอียดและบทบาทของนางพันธุรัตร่างแปลงเป็นมนุษย์ทั้งการดูแลเลี้ยงดูพระสังข์ด้วยความรัก ความเมตตาราวกับเป็นลูกแท้ ๆ ของตน การออกตามหาพระสังข์เมื่อหายตัวไปจากเมืองยักษ์ และการสอนมหาจินตามนต์

เพื่อใช้เรียกปลาเรียกเนื้อ ซึ่งได้สอนตั้งแต่พระสังข์ยังเป็นเด็กทำให้การไข่มหาจินตามนต์ของพระสังข์ มีความสมเหตุสมผลมากขึ้น โดยละครโทรทัศน์ได้ขยายความของมหาจินตามนต์ให้มีความชัดเจนขึ้น ตามจินตนาการของผู้ผลิต มีบทที่ตัวละครใช้ท่องตั้งความว่า

“ไม่ถึงที่ก็ไม่ตายวายชีวาต ภัยพิฆาตเช่นฆ่าไม่อาสัญ ปลาตัวใดต้องตายวายชีวัน
อย่าซ้ำพลันแหวกว่ายมาใกล้เรา จะตายจงมา จะตายจงมา จะตายจงมา”
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 9)

นอกจากนี้ นางพันธุรัตในละครโทรทัศน์ยังมีบทบาทในการสอนพระสังข์ศีลศีล เป็นการขยายความที่สอดคล้องกับเนื้อหา เพราะพระสังข์สามารถศีลศีลได้อย่างชำนาญซึ่งต้องเกิดจากการฝึกฝนมาก่อน ทำให้เรื่องราวที่น่าเสนอมิที่ไปที่ไปที่ผู้ผลิตได้ขยายความขึ้นอย่างน่าสนใจ ทำให้ผู้ชมที่เป็นเด็กรับรู้และเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

ภาพที่ 55 นางพันธุรัตสอนมหาจินตามนต์แก่พระสังข์ในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 9, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=z7Kvy2InbYk&list=PL6pNpxoz0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=9>)

(11) ยักษ์พี่เลี้ยง เป็นผู้ที่ทำหน้าที่คอยดูแลพระสังข์ในช่วงที่อยู่เมืองยักษ์ ตามตัวบทต้นทางไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของชื่อตัวละครหรือบทบาทมากนัก แต่ในละครโทรทัศน์ มีการขยายความเพิ่มเติมรายละเอียดของชื่อตัวละคร เช่น พรรณี พรรณงาม อ้อนแอ้น อรชร และเพิ่มบทบาทของตัวละครพี่เลี้ยงให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่ดำเนินไป กล่าวคือ เหล่าบริวารยักษ์ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการรับเลี้ยงพระสังข์ของนางพันธุรัต เพราะจะทำให้เป็นภัยต่อนางพันธุรัตและเมืองพันธุธานี แต่นางพันธุรัตก็ยังรักและเลี้ยงดูพระสังข์เป็นอย่างดี เหล่าพี่เลี้ยงจึงต้องทำตามคำสั่งและดูแลพระสังข์ อีกทั้งผู้ผลิตยังนำเสนอให้พี่เลี้ยงมีความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกันโดยพรรณีเป็นผู้ที่จงรักภักดีต่อนางพันธุรัต ไม่อยากให้นางพันธุรัตต้องถึงจุดจบของชีวิตจึงได้ร่วมมือกับเหล่าบริวารยักษ์และโหรเพื่อหาทางกำจัดพระสังข์ ส่วนพรรณงามในช่วงแรกร่วมมือกับเหล่าบริวารยักษ์แต่ก็ใจอ่อน

เพราะความมีเมตตาจึงช่วยพระสังข์ให้ปลอดภัยจากเหล่าบริวารยักษ์ได้ สะท้อนให้เห็นว่าแม้จะเป็นยักษ์เหมือนกันแต่ความรู้สึกนึกคิดก็แตกต่างกันและรูปลักษณ์ภายนอกไม่ใช่สิ่งที่จะตัดสินจิตใจของใครได้ จนเมื่อนางพันธุรัตรู้ว่าพระณีนีและพระณงามร่วมมือกับเหล่าบริวารยักษ์เพื่อกำจัดพระสังข์ นางพันธุรัตก็ได้ฆ่าทั้งสองแล้วมีผู้ช่วยใหม่คืออ้อนแอ้นและอรชร

ภาพที่ 56 ยักษ์พี่เลี้ยงในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 9, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=z7Kvy2InbYk&list=PL6pNpxoz0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=9>)

(12) บริวารยักษ์ ตามตัวบทต้นทางเมื่อท้าวภูษงค์ส่งพระสังข์มาให้นางพันธุรัตเลี้ยง โหระพาท่านายว่าพระสังข์จะนำหายนะมาสู่บ้านเมืองทำให้นางพันธุรัตโกรธและขับไล่โหระพาท่านายออกจากเมืองไป ส่วนในละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มรายละเอียดและบทบาทของโหระพาท่านายให้มีความซับซ้อน เมื่อพระสังข์มาอยู่ที่เมืองพันธุธานีอำมาตย์ไม่เห็นด้วยเพราะเชื่อในสิ่งที่โหระพาท่านายซึ่งเป็นไปตามตัวบทต้นทางเดิม แต่นางพันธุรัตไม่ได้ขับไล่โหระพาท่านาย ผู้ผลิตสร้างเหตุการณ์ใหม่ ๆ ขึ้นมารองรับคืออำมาตย์ โหระพาท่านายและเหล่าบริวารยักษ์ร่วมมือกันหาทางกำจัดพระสังข์ ทำให้พระสังข์ต้องผจญภัยในเมืองยักษ์ตามคุณลักษณะของนิทานพื้นบ้านที่ตัวละครเอกต้องผ่านการผจญภัย ตัวละครเหล่านี้มีอิทธิฤทธิ์ตามวิสัยยักษ์ ทำให้ผู้ชมสนใจติดตามและลุ้นไปกับพระสังข์ และในที่สุดเหล่าบริวารยักษ์ก็ต้องยอมรับในตัวพระสังข์จากคำสั่งสอนของนางพันธุรัตแล้วให้การสนับสนุนพระสังข์ ซึ่งการเพิ่มรายละเอียดเหตุการณ์และบทบาทของตัวละครนี้ทำให้ระยะเวลาในการออกอากาศมีมากขึ้นในช่วงที่พระสังข์อยู่ที่เมืองพันธุธานี

ภาพที่ 57 บริวารยักษ์ในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 8, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=z7Kvy2InbYk&list=PL6pNpxoz0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=9>)

(13) ทกเขย เป็นตัวละครสำคัญที่ต้องกล่าวถึงในทุกสื่อ เพราะมีบทบาทเป็นตัวละครที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับตัวละครเอก ทำให้ตัวละครเอกได้แสดงบทบาทที่สะท้อนถึงความสามารถและแนวคิด ซึ่งในตัวบทต้นทางกล่าวถึงทกเขยในภาพรวมว่าเป็นเจ้าชายรูปงามจากเมืองต่าง ๆ ไม่ได้ลงรายละเอียดของชื่อหรือที่มาของตัวละคร

ในละครโทรทัศน์มีการขยายความเพิ่มรายละเอียดและบทบาทของทกเขยอย่างเห็นได้ชัด ส่งผลให้การนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบละครโทรทัศน์ตรงตามจุดประสงค์ของการผลิตคือระยะเวลาในการออกอากาศ การปรับให้เข้ากับยุคสมัย ความแปลกใหม่ กระแสความนิยมในตัวผู้แสดงที่ และการอนุรักษ์วรรณคดีวรรณกรรมของไทย ซึ่งการเพิ่มรายละเอียดมีการใช้ชื่อตัวละครและที่มา ได้แก่

1) เจ้าชายสิงหล มีลักษณะท่าทาง การพูดและการแต่งกายจากประเทศอินเดีย เป็นผู้นำในด้านความคิดและการกระทำเพราะเป็นเขยคนโตและเป็นพี่ใหญ่

2) เจ้าชายมั่งราย มีลักษณะท่าทาง การแต่งกายและคำพูดจากพม่า มีความสามารถด้านการต่อสู้ และมีความตลกขบขันตามลักษณะของภาษาที่ใช้นำเสนอที่เป็นบุคลิกของตัวละครที่ผู้ผลิตสื่อได้สร้างขึ้น

3) เจ้าชายจีโวนานี มีลักษณะท่าทาง การพูดและการแต่งกายจากอังกฤษ สามารถใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัยในการต่อสู้ และเรียนรู้ภาษาไทยได้ตามระยะเวลาที่นำเสนอ ซึ่งเป็นการสร้างตัวละครที่มีพัฒนาการที่ชัดเจน

4) เจ้าชายไชยยันต์ มีลักษณะท่าทาง คำพูดและการแต่งกายจากไทย เป็นตัวละครที่ถูกดัดแปลงให้เป็นตัวละครกลุ่มรักร่วมเพศเพื่อสะท้อนมุมมองและแนวคิดในสังคมปัจจุบัน

5) เจ้าชายซีอินก๊วย มีลักษณะท่าทาง การแต่งกายและคำพูดจากจีน มีความเฉลียวฉลาด ชอบคิดแก้ไขปัญหา ใช้กระบี่กระบองเป็นอาวุธ ใช้กำลังภายในได้ตามแบบการต่อสู้จากประเทศจีน

6) เจ้าชายมโนรมย์ มีลักษณะท่าทาง การพูดและการแต่งกายจากลาว สามารถเป่าแคนได้ดี และเป็นคู่อริกับเจ้าชายมั่งรายที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ทะเลาะกันอยู่บ่อยครั้ง

ภาพที่ 58 ทกเขยในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, เข้าถึงได้จาก

<https://konmongnangetc.com/2018/05/18/sungthong-sixsonsinlaw/>)

การนำเสนอตัวละครทั้งหกเขยมีการใช้เสียงดนตรีประกอบระหว่างที่ตัวละครแสดงนาฏการเพื่อให้เห็นถึงบรรยากาศของแต่ละชนชาติ นอกจากนี้ยังได้แทรกวัฒนธรรมการกิน การแสดง ความเป็นอยู่ของทั้งหกเขยได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังแทรกมุกตลกในตัวละครและเหตุการณ์ ทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงความแปลกใหม่ของตัวละคร และการเพิ่มบทบาทของหกเขยนั้นผู้ผลิตได้สร้างเหตุการณ์ในเรื่องขึ้นใหม่เพื่อรองรับการนำเสนอตัวละคร เช่น เจ้าชายสิงหลและเจ้าชายซึอินกั้ววางแผนร่วมมือกันกำจัดเจ้าเงาะ ทำให้มีฉากเหตุการณ์ที่เจ้าชายทั้งสองไปที่กระท่อมและต่อสู้กับเจ้าเงาะ หรือในตอนที่หกเขยร่วมมือกันช่วยพระสังข์กำจัดภยนตราและแม่เฒ่าสุเมธาซึ่งเป็นฉากการต่อสู้ที่เกิดจากจินตนาการที่ผู้ผลิตสื่อสามารถนำเสนอได้อย่างอิสระ เป็นต้น ทำให้มีเนื้อหาเพิ่มเติมตามระยะเวลาในการออกอากาศที่มากขึ้น ส่งผลดีในทางธุรกิจของผู้ผลิตละครโทรทัศน์ สร้างกระแสความนิยมที่ถูกกล่าวถึงในโลกออนไลน์ทั้งเนื้อหาที่นำเสนอและผู้แสดงได้เป็นอย่างมาก

(14) หกพระธิดา เป็นพี่สาวของรจนา ตามตัวบทต้นทางถูกกล่าวถึงในตอนท้าวสามนต์ให้พระธิดาเลือกคู่ และตอนหาปลาหาเนื้อ แต่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของแต่ละคนและไม่ได้ลำดับความเป็นพี่น้อง เป็นการกล่าวถึงโดยภาพรวม มีบทบาทที่โดดเด่นคือการต่อปากต่อคำกับรจนา

ในละครโทรทัศน์ผู้ผลิตได้ขยายความเพิ่มรายละเอียดของทั้งหกพระธิดาโดยใช้ชื่อ บุคลิก ลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันออกไป ลำดับพี่น้องชัดเจน ได้แก่

- 1) พระธิดาวิลาวรรณ
- 2) พระธิดาพรรณผกา
- 3) พระธิดาพนารัตน์
- 4) พระธิดापัทมา
- 5) พระธิดาผกากรอง
- 6) พระธิดาประครองยศ

ภาพที่ 59 หกพระธิดาในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 23, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=YQVgBqG960k&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=23>)

การนำเสนอตัวละครหกพระธิดามีการแต่งกายของตัวละครที่สวยงามตามแบบละครจักร ๆ วงศ์ ๆ มีการเพิ่มบทบาทของตัวละครที่สอดคล้องกับเรื่องราวที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้นใหม่ และเชื่อมโยงกับปมปัญหาที่มีตามตัวบทต้นทาง เช่น ทั้งหกพระธิดาไปที่กระท่อมปลายนาเพื่อเยาะเย้ยรจนา ทำให้อารมณ์ความรู้สึกของตัวละครมีความชัดเจนมากขึ้น ลักษณะนิสัยที่เห็นได้ชัดของพระธิดาทั้งหกคือมีความอิจฉาริษยารจนาและมีความเป็น “นางร้าย” มากขึ้นกว่าที่ผู้ผลิตเคยสร้างไว้ เพราะไม่มีพระธิดาองค์ใดสงสารและเห็นใจรจนา แต่ร่วมกันกลั่นแกล้งรจนา ทำให้ผู้ชมต้องคอยติดตามชมเพื่อดูการกระทำของตัวละครดังกล่าว และการคัดเลือกผู้แสดงก็สร้างกระแสความนิยมได้มากขึ้นเพราะตัวละครนี้มีบทบาทที่ทำให้ผู้ชมได้เห็นมากขึ้นร่วมกับตัวละครหกเขยและตัวละครอื่น ๆ

(15) พี่เลี้ยงหกเขย มีบทบาทในการดูแลรับใช้ทั้งหกเขย ตามลักษณะของผู้ที่เป็นกษัตริย์หรือเจ้าชายจะมีผู้ที่คอยติดตามรับใช้ ในตัวบทต้นทางมีการกล่าวถึงพี่เลี้ยงของทั้งหกเขย แต่ไม่ได้มีรายละเอียดมากนัก ส่วนในละครโทรทัศน์ มีการขยายความเพิ่มรายละเอียดของพี่เลี้ยงหกเขย ตามชนชาติที่มาได้อย่างชัดเจน มีการใช้ชื่อได้แก่ โรติมะ หม่อมทิน สมิต สะท้าน ชั้นที่มิ่ง และบุญหลาย มีการใช้สำเนียงภาษา การแต่งกาย ลักษณะท่าทางเช่นเดียวกับทั้งหกเขย และมีการเพิ่มบทบาทในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือหกเขยตลอดในการดำเนินเรื่อง ไม่ว่าจะหกเขยจะทำอะไรก็ตาม ซึ่งเป็นตัวละครที่สร้างสีสันให้ละครโทรทัศน์ได้อีกทางหนึ่ง เพราะตัวละครเหล่านี้สามารถแสดงนาฏการที่สอดแทรกมุกตลกได้โดยไม่ทำให้นื้อหานั้นผิดเพี้ยนไป เป็นการขยายความที่ตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิตได้เป็นอย่างดี

(16) พี่เลี้ยงพระธิดา ตามตัวบทต้นทางเป็นตัวละครที่ถูกกล่าวถึงในช่วงที่พระธิดาทั้งเจ็ดต้องเสียดมาลัยเลือกคู่ ซึ่งพี่เลี้ยงมีบทบาทในการช่วยแต่งตัว และทำให้พระธิดาออกมาเลือกคู่ตามคำสั่งของท้าวสามนต์ ส่วนในละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มเติมรายละเอียดของพี่เลี้ยงทั้งเจ็ดพระธิดา โดยใช้ชื่อที่เป็นชุดคำที่สอดคล้องกัน เช่น คำปิ่น คำเกลี้ยง แต่ละคนมีหน้าที่ดูแลรับใช้ติดตามพระธิดาตามหน้าที่ของตน ทั้งให้คำปรึกษาแนะนำและสนับสนุนความคิด สร้างความมั่นใจให้กับพระธิดา โดยเฉพาะคำเกลี้ยงซึ่งเป็นพี่เลี้ยงของรจนา มีบทบาทในเรื่องมากกว่าพี่เลี้ยงคนอื่น ๆ ผู้ผลิตได้สร้างฉากเหตุการณ์มารองรับบทบาทนี้ เช่น คำเกลี้ยงคอยส่งอาหารให้รจนาที่กระท่อม คอยสืบข่าวความเป็นอยู่เพื่อมารายงานนางมณฑา ทั้งยังเป็นผู้แนะนำให้นารูปเงาะไปเผาทำลายทำให้เนื้อหามีการเปลี่ยนแปลงไปจากตัวบทต้นทางที่รจนาเป็นผู้คิดเอง นอกจากนี้ผู้ผลิตยังได้เชื่อมโยงเรื่องราวให้พี่เลี้ยงของทั้งหกเขยและพี่เลี้ยงพระธิดามีความสนใจซึ่งกันและกัน เป็นการเพิ่มความสนุกสนานให้กับละครได้มากขึ้น

ภาพที่ 60 พี่เลี้ยงหกเขยและพี่เลี้ยงพระธิดาในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 30, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=J8GqpDSk6gE&list>

=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=30)

(17) พระอินทร์ เป็นตัวละครที่ถูกกล่าวถึงในวรรณคดีและวรรณกรรมโดยมีฐานะเป็นผู้ที่รับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและคอยช่วยเหลือตัวละครฝ่ายธรรมตามความเชื่อ ในตัวบทต้นทางเรื่องสังข์ทองพระอินทร์มีบทบาทในตอนพระสังข์ตีคสิ และตอนทำวศิมลตามพระสังข์ ซึ่งพระอินทร์ได้ส่งทิพยเนตรดูแล้วเห็นว่าเจ้าเงาะไม่ยอมถอดรูปให้คนอื่นได้เห็นทำให้รจนานต้องเป็นทุกข์ พระอินทร์จึงได้คิดหาทางทำให้เจ้าเงาะถอดรูปโดยได้จัดทัพไปล้อมเมืองสามนต์ทำตีคสิชิงเมือง ท้าวสามนต์ส่งหกเขยให้ไปสู้แต่ไม่สามารถสู้ได้จนในที่สุดเจ้าเงาะยอมถอดรูปแล้วไปตีคสิจนได้รับชัยชนะทำให้ทุกคนได้เห็นรูปทองของพระสังข์และได้รับการยอมรับ ส่วนในตอนทำวศิมลตามพระสังข์ พระอินทร์มีบทบาทในการไปแจ้งท้าวศิมลเรื่องนางจันทเทวีและพระสังข์จึงได้ออกตามหานางพบแล้วได้กลับเมืองพร้อมกัน

ละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มรายละเอียดและบทบาทของพระอินทร์โดยแทรกไว้ในเนื้อเรื่องทั้งบทบาทตามตัวบทต้นทางเดิม และบทบาทที่เพิ่มขึ้นมาใหม่ เช่น พระอินทร์รับรู้วาระจนาขอพรให้ได้เห็นรูปทองอีกครั้งเพื่อความแน่ใจของตนเอง พระอินทร์ก็ทำให้รจนามีความหวัง โดยการทำให้รจนาฝันเห็นรูปทองของพระสังข์ ส่งผลให้มีฉากเหตุการณ์ใหม่เกิดขึ้นในเรื่องซึ่งทำให้มีระยะเวลาในการออกอากาศมากขึ้น อีกทั้งผู้ชมได้ลุ้นไปกับตัวละคร หรือในตอนที่ทำวศิมลต้องออกตามหานางจันทเทวี พระอินทร์มีบทบาทในการให้ข้อคิดแก่ท้าวศิมลเรื่องผลของการกระทำซึ่งทำให้ผู้ชมได้รับข้อคิดจากเรื่อง และในตอนที่พระสังข์ต้องต่อสู้กับตัวละครฝ่ายอธรรมทั้งภยนตราและแม่เฒ่าสุเมธา พระอินทร์ก็คอยช่วยเหลือพระสังข์อยู่เสมอ เป็นต้น ทำให้การต่อสู้ดังกล่าวมีความเหมาะสมและยังแสดงถึงความมีบุญญาธิการของตัวละครเอกที่มีผู้คอยช่วยเหลืออยู่เสมอ นอกจากนี้ผู้ผลิตยังได้แทรกฉากเหตุการณ์ที่พระอินทร์ได้รู้เห็นความเป็นไปของเมืองมนุษย์แต่ผู้ผลิตยังคงนำเสนอการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยตัวละครเอง สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ การรับรู้ของคนในสังคมตามจินตนาการเกี่ยวกับพระอินทร์ที่แตกต่างกัน

(18) พระวิษณุกรรม ตามตัวบทต้นทางเป็นตัวละครที่ถูกกล่าวถึงในตอน พระสังข์ตีคสิ โดยพระวิษณุกรรมเป็นผู้นำสารไปส่งให้ท้าวสามนต์ตามความประสงค์ของพระอินทร์ ละครโทรทัศน์ได้ขยายความเพิ่มบทบาทของพระวิษณุกรรมมากขึ้น ซึ่งเป็นผู้ที่คอยรับคำสั่งจากพระอินทร์ให้ช่วยเหลือพระสังข์หรือตัวละครอื่น ๆ เช่น พระวิษณุกรรมส่งสารให้ท้าวสามนต์เพื่อให้ตีคสิชิงเมือง หรือในตอนที่เจ้าเงาะไม่ยอมรับชุดจากท้าวสามนต์ พระวิษณุกรรมรับคำสั่งจากพระอินทร์แล้วนำชุดมาให้เจ้าเงาะ เป็นต้น และผู้ผลิตยังได้เพิ่มบทบาทให้พระวิษณุกรรมได้แปลงกายเป็นเจ้าเงาะเพื่อมาต่อสู้กับภยนตราตามเหตุการณ์ที่ผู้ผลิตได้เพิ่มขึ้น และแปลงกายเป็นรจนาเพื่อหลอกภยนตรา ทำให้ภยนตราเกิดความสับสน อีกทั้งยังแปลงกายเป็นหมอลวงมาช่วยทำให้พระสังข์พ้นจากพิษที่โงงพรายนำมาให้พระสังข์กิน ทำให้การนำเสนอในรูปแบบละครโทรทัศน์มีระยะเวลาที่มากขึ้นสอดคล้องกับบริบทและกระแสความนิยมของผู้ชม

(19) มาตุลี ตามตัวบทต้นทางถูกกล่าวถึงในตอนที่พระอินทร์สั่งให้จัดเตรียมกองทัพไปล้อมเมืองสามนต์เพื่อทำพินาศคสิ ส่วนในละครโทรทัศน์ผู้ผลิตได้ขยายความเพิ่มรายละเอียดและบทบาทของมาตุลีให้แปลงกายเป็นมนุษย์เพื่อคอยช่วยเหลือท้าวศวิมลในระหว่างที่ต้องออกเดินทางตามหานางจันทเทวีและพระสังข์ ซึ่งจะติดตามและดูแลความปลอดภัยให้ท้าวศวิมล ทำให้การนำเสนอเรื่องราวในช่วงดังกล่าวมีความสมเหตุสมผลมากขึ้น

ภาพที่ 61 พระอินทร์ พระวิษณุกรรมและมาตุลีในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 43, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=RBuBo72LSdw&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=43>)

1.2 การสร้างชิ้นใหม่

การสร้างชิ้นใหม่ เป็นการสร้างตัวละครชิ้นใหม่โดยผู้ผลิตสื่อปลายทาง ซึ่งตัวละครดังกล่าวไม่มีในตัวบทต้นทาง เป็นการสร้างเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิตตามลักษณะของสื่อพบในสื่อการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ ดังนี้

1.2.1 การ์ตูนแอนิเมชัน

(1) สงกา เป็นตัวละครที่ผู้ผลิตสร้างขึ้นใหม่ที่มีบทบาทเด่นกว่าตัวละครอื่น ๆ ที่สร้างขึ้นมา ซึ่งเป็นพญานาคตัวเล็กอาศัยอยู่ที่เมืองบาดาล ทำหน้าที่คอยรับใช้ท้าวภุชงค์และมเหสี โดยหน้าที่หลักก่อนที่ท้าวภุชงค์จะพบพระสังข์คือการดูแลลูก ๆ ของพญานาคที่ยังเล็ก ซึ่งในการ์ตูนแอนิเมชันมีการปรับให้เนื้อหาให้มีความตลกขบขันว่าเป็นสถานรับเลี้ยงเด็ก (nursery) จนเมื่อท้าวภุชงค์ช่วยเหลือและนำตัวพระสังข์มาอยู่ที่เมืองบาดาล จึงได้ให้สงกาเป็นพี่เลี้ยงคอยดูแลพระสังข์ และเมื่อท้าวภุชงค์ส่งพระสังข์ให้ไปอยู่กับนางพันธุรัตก็ให้สงกาไปด้วยเพื่อดูแลพระสังข์ โดยสงกาได้แปลงร่างเป็นกำไลรูปพญานาคพันไว้ที่ต้นแขนของพระสังข์ คอยดูแล ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ จนพระสังข์เติบโต แม้สงกาจะรู้ว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์แต่ก็ไม่ได้บอกความจริงกับพระสังข์ ซึ่งผู้ผลิตยังคงดำเนินเรื่องในประเด็นนี้ตามตัวบทต้นทางที่ให้พระสังข์ได้รู้ความจริงด้วยตนเอง เมื่อพระสังข์รู้ความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ก็โกรธสงกามากและพยายามหลบหนี สงกาก็ยังคงคอยช่วยเหลือพระสังข์เช่นเดิม การเพิ่มตัวละครสงกา ทำให้เนื้อหาในตัวบทปลายทางมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้มีความสมเหตุสมผลมากขึ้น เช่น ในตอนที่พระสังข์หนีพวที่ยักษ์แล้วเหาะมาถึงเขาจนเกิดความเหนื่อยล้าไปต่อไม่ไหว จึงถอดรูปทำที่เป็นเทวดาแกล้งซื่อบอกทางหลอกพวที่ยักษ์ ซึ่งในตัวบทปลายทางฉบับการ์ตูนแอนิเมชันสงกาเป็นผู้แนะนำพระสังข์แปลงเป็นเทวดาและให้หลอกพวที่ยักษ์ ในตอนที่นางพันธุรัตตามมาถึง ตามตัวบทต้นทางพระสังข์มีความสับสนว่าควรจะไปหานางพันธุรัตหรือไม่ สงกาก็คอยเตือนสติไม่ให้พระสังข์ลงไปพบนางเพราะกลัวว่าจะไม่ได้ไปตามหาแม่อย่างที่ตั้งใจไว้ หรือในตอนที่เจ้าเงาะเหาะไปถึงเมืองสามนตต์และได้พบเด็กชาวบ้าน สงกาก็แนะนำให้เจ้าเงาะแกล้งทำเป็นบ้าใบ้ เป็นต้น ซึ่งในตัวบทต้นทางไม่มีตัวละครสงกาแต่พระสังข์จะเป็นผู้ที่คิดแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ นี้ด้วยตนเอง นอกจากนี้สงกายังมีบทบาทเป็นผู้ช่วยพระสังข์ทำให้ทีคลิษณะพระอินทร์และช่วยพระสังข์ในตอนสุดท้ายของเรื่องทำให้หมอมองไม่สามารถช่วยนางจันทาท่าเสน่ห์ได้สำเร็จ จากการวิเคราะห์ตัวละครสงกาที่สร้างขึ้นใหม่นี้เป็นการสร้างความเข้าใจในการรับชมของผู้รับสารและความแปลกใหม่ของตัวละครทำให้มีการติดตามรับชมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังสร้างความตลกขบขันตามลักษณะของสื่อ และเพิ่มระยะเวลาในการออกอากาศได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่ 62 สงกาในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 43, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=G7aw2TGH2rA&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=14)

(2) บุโรหิต เป็นตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ที่ทำหน้าที่สอดคล้องกับสาวใช้นางจันทา ซึ่งสาวใช้นี้ ในตัวบทต้นทางไม่ได้กล่าวถึงชื่อ มีบทบาทในการให้คำปรึกษาแก่นางจันทาเพื่อให้นางได้เป็นใหญ่ ทั้งการแนะนำให้นางจันทาสอนพระธิดาจันทิที่ไปทูลขอสมบัติและตำแหน่งพระมเหสีแทนนางจันทิเทวี และการแนะนำให้ทำเสน่ห์เพื่อให้ท้าวศวิมลหลงใหล ในการ์ตูนแอนิเมชันผู้ผลิตสื่อได้สร้างตัวละครบุโรหิตขึ้นมาใหม่ที่ทำหน้าที่รับใช้นางจันทา บุโรหิตทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาคอยช่วยเหลือนางจันทา เปรียบเสมือนผู้ช่วยฝ่ายธรรม มีลักษณะเป็นชายแก่ มีนิสัยเห็นแก่ตัว เจ้าเล่ห์ ให้ความช่วยเหลือนางจันทาเพราะหวังจะได้สิ่งตอบแทนเป็นตำแหน่งและทรัพย์สินเงินทอง โดยบุโรหิตเป็นคนออกอุบายให้หาหมอผีทำพิธีเสกทารกให้นางจันทาเพื่อให้ท้าวศวิมลสนใจและให้ความสำคัญ และแนะนำเรื่องการทำเสน่ห์เพื่อให้ท้าวศวิมลหลงใหล นอกจากนี้ ผู้ผลิตยังได้สร้างเหตุการณ์ให้บุโรหิตได้มีบทบาทในการสั่งให้ทหารนำพระสังข์ไปถ่วงน้ำแทนการให้ท้าวศวิมลเป็นผู้ออกคำสั่ง แต่สุดท้ายบุโรหิตก็ถูกนางจันทาหักหลังและจับถ่วงน้ำไปด้วย แล้วไม่ได้กล่าวถึงตัวละครนี้อีกจนจบเรื่อง ซึ่งตัวละครนี้เป็นการสร้างขึ้นใหม่ที่ทำให้เนื้อหามีการเปลี่ยนแปลงแต่ยังคงโครงเรื่องหลักตามตัวบทต้นทางและสร้างความตลกขบขันให้กับสื่อการ์ตูนได้

ภาพที่ 63 บุโรหิตในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 2, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=oRoTrPQ3NOE&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NNm-0xEsPON&index=2)

(3) หมอทอง เป็นตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ที่มีความสอดคล้องกับแม่เฒ่าสุเมธาในตัวบทต้นทาง เป็นตัวละครที่มีบทบาทในตอนนี้นางจันทาให้ทำเสน่ห์เพื่อให้ท้าวศวิมลหลงใหล หมอทองเป็นผู้ที่มีวิชาอาคมสามารถทำเสน่ห์ได้ มีลักษณะเป็นชายแก่ เป็นหมอผีที่บุโรหิตพามาเพื่อช่วยนางจันทาทั้งการเสกเด็กและการทำเสน่ห์ แม้ว่าตัวละครนี้จะเป็ตัวละครฝ่ายร้าย แต่ผู้ผลิตก็นำเสนอนอกมาในลักษณะตลกขบขัน เป็นตัวละครที่สามารถสร้างสีสันให้การ์ตูนได้และดึงดูดความสนใจจากผู้ชมได้อย่างดี เหมาะสมกับลักษณะของสื่อในวัฒนธรรมประชาานิยมในสังคมไทย

ภาพที่ 64 หมอทองในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 1, เข้าถึงได้จาก
https://www.youtube.com/watch?v=hllIGWaTMvo&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=1)

(4) เสนาจันทร เป็นตัวละครที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้นใหม่เพื่อให้การนำเสนอมีความชัดเจนขึ้น โดยเสนาจันทรทำหน้าที่เป็นผู้รับคำสั่งจากนางจันทาให้ไปฆ่านางจันทเทวี แต่เสนาจันทรก็ไม่สามารถทำร้ายนางจันทเทวีได้เพราะถูกทหารที่จงรักภักดีต่อนางจันทเทวีลอบให้หลงเชื่อว่าได้ฆ่านางจันทเทวีแล้วตัดผมมาให้ เสนาจันทรเป็นทหารที่มีลักษณะรูปลักษณ์ภายนอกที่สมส่วนตามลักษณะของทหารทั่วไป เป็นชายวัยกลางคนที่มีความทะเยอทะยาย ทุจริต กล้าหาญ ใจอวด เป็นผู้ที่น่าตัวพระสังข์ไปถ่วงน้ำรวมถึงนำตัวบุโรหิตถ่วงน้ำไปด้วย แล้วมีบทบาทเป็นผู้รับคำสั่งจากนางจันทาแทนบุโรหิต จนสุดท้ายถูกสาปให้กลายเป็นสุนัขเพราะไม่กายสิทธิ์ของหมอทอง โดยตัวละครเสนาจันทรนี้ มีการสร้างให้มีความตลกขบขัน สร้างความสนุกสนานให้กับกลุ่มผู้ชมได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 65 เสนาจันทรในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 6, เข้าถึงได้จาก
https://www.youtube.com/watch?v=nv6YML5BZYc&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=6)

(5) นางแจ่ม เป็นตัวละครที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้นใหม่เพื่อให้การนำเสนอเนื้อเรื่องมีความชัดเจนมากขึ้นเป็นหญิงชาวบ้านที่บังเอิญผ่านมาพบนางจันทเทวีและพระสังข์จนเกิดความสงสัยเพราะไม่เคยเห็นเด็กในลักษณะแบบนี้มาก่อนจึงตามไปแอบดูที่กระท่อมจนรู้เรื่องของพระสังข์ที่ได้ออกมาจากหอยสังข์แล้วไปเล่าต่อให้ชาวบ้านฟัง และเมื่อบุโรหิตออกมาเดินที่ตลาดในหมู่บ้านจึงได้ยินเรื่องของพระสังข์และนางจันทเทวีที่นางแจ่มเล่า จึงไปทูลนางจันทา ส่งผลให้

นางจันทาโกรธและใส่ร้ายว่าพระสังข์คือลูกของนางจันทเทวีกับชู้ ทำให้ท้าวยศวิมลสั่งให้ทหารจับพระสังข์ไปประหารชีวิต ซึ่งตัวละครนางแจ่มที่เป็นหญิงชาวบ้านที่ผู้ผลิตได้เพิ่มเข้ามาทำให้เรื่องราวมีความสอดคล้องสมเหตุสมผลมากขึ้น ผู้ชมได้รับรู้เหตุการณ์ที่เข้าใจง่ายขึ้น

ภาพที่ 66 นางแจ่มในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 10, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=WX0JKBHQJaE&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=10)

(6) รุกขเทวดาไฟ เป็นตัวละครที่ผู้ผลิตสร้างขึ้นมาเพิ่มเติมให้เป็นคู่หูกับ รุกขเทวดาไทร โดยมีลักษณะร่วมคือการเป็นรุกขเทวดา และนำลักษณะของต้นไม้มาเป็นรูปแบบในการสร้างภาพลักษณ์ภายนอกของตัวละคร และใช้ภาษาเป็นแบบในการตั้งชื่อตัวละคร คือมีเสียงที่สัมผัสกันกับตัวละครที่มีอยู่เดิม ในตัวบทต้นทางรุกขเทวดามีบทบาทในการช่วยนางจันทเทวีให้ได้พบลูกโดยการเสกไก่อปามาจิกกินข้าวที่นางจันทเทวีตากไว้ เพื่อให้พระสังข์ออกมาจากหอยสังข์จนนางจันทเทวีได้พบพระสังข์ อีกทั้งคอยช่วยเหลือพระสังข์ในวัยเด็กให้รอดพ้นจากอันตรายโดยเฉพาะทหารที่จับตัวพระสังข์ไปทำร้ายด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งผู้ผลิตได้สร้างให้ตัวละครมีความตลกขบขันทั้งท่าทางและคำพูด ต่างจากตัวบทต้นทางที่รุกขเทวดามีความสุ่ม น่าเกรงขาม ทำให้เนื้อเรื่องสนุกสนานแปลกใหม่และน่าสนใจมากขึ้น

ภาพที่ 67 รุกขเทวดาไฟและรุกขเทวดาไทรในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 8, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=eDxMa0GUzwe&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=8)

(7) ปลาบิน EMS เป็นตัวละครที่ได้สร้างขึ้นใหม่ในสื่อการ์ตูนแอนิเมชัน มีบทบาทในการส่งสารไปยังเมืองยักษ์ให้แก่นางพันธุรัต จากตัวบทต้นทางกล่าวว่าท้าวภูษงค์ส่งสารแผ่นทอง โดยให้พระสังข์เป็นผู้นำสารให้แก่นางพันธุรัตเองเมื่อไปถึงเมืองยักษ์ แต่ในตัวบทปลายทางในการ์ตูนแอนิเมชันมีการสร้างตัวละครขึ้นมาใหม่ที่สัมพันธ์กับลักษณะของถิ่นที่อยู่ กล่าวคือ ท้าวภูษงค์เป็นพญานาคที่อยู่ในเมืองบาดาล การส่งสารจึงสร้างให้ตัวละครที่เป็นปลาซึ่งอยู่ในน้ำเป็นผู้ส่ง อีกทั้งยังสร้างให้ตัวละครมีความเหนือจริงคือสามารถพูดได้ และหาะได้จนนำสารไปส่งที่เมืองยักษ์ได้สำเร็จ และมีการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะการส่งสารเช่นเดียวกับบุรุษไปรษณีย์ที่มีเจ้าหน้าที่รับข้อความแล้วส่งต่อ เป็นการสร้างที่ผสมผสานวัฒนธรรมแบบร่วมสมัย ทำให้เรื่องราวมีความแปลกใหม่และเพิ่มความตลกขบขันมากขึ้น

ภาพที่ 68 ปลาบิน EMS ในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 16, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=dMxsarJTrOo&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=16)

(8) เจษฎาภรณ์ เป็นตัวละครในเมืองยักษ์ที่สร้างขึ้นใหม่ มีรูปร่างหน้าตาเช่นเดียวกับมนุษย์และอาศัยอยู่ในเมืองยักษ์ มีสถานะเป็นบริวารของนางพันธุรัต เพื่อให้สัมพันธ์กับการรับรู้ของนางพันธุรัตว่าพระสังข์แอบเข้าไปในเมือง เจษฎาภรณ์เห็นพระสังข์จึงปรึกษากับเพื่อน แล้วนำความมาแจ้งนางพันธุรัตทำให้นางพันธุรัตรู้ว่าพระสังข์คิดจะหนี ซึ่งเป็นการเพิ่มน้ำหนักการรับรู้ของนางพันธุรัตในเรื่องให้มากขึ้น การสร้างตัวละครที่เป็นตัวประกอบในบางฉากนี้ ส่งผลให้การดำเนินเรื่องมีความสมจริงมากขึ้น ผู้ชมที่เป็นเด็กสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ดีกว่าการใช้ความรู้สึกของตัวละคร

ภาพที่ 69 เจษฎาภรณ์ในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 22, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=Jy0NAM4oAcc&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NNm-0xEsPON&index=22)

(9) นางฟ้าสายสมร เป็นตัวละครที่ผู้ผลิตสร้างขึ้นใหม่ตามความเชื่อเดิมว่า บนสวรรค์จะมีเทวดาและนางฟ้าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่บนสวรรค์ เช่น การรับใช้พระอินทร์ เป็นต้น ในตัวบทต้นทางไม่ได้กล่าวถึงตัวละครที่เป็นนางฟ้า แต่ในการ์ตูนแอนิเมชันมีการสร้างตัวละครนางฟ้า โดยใช้ชื่อ “สายสมร” ตามชื่อที่มีในสังคมไทยและมีบทบาทในการรับใช้พระอินทร์ แต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้เข้ากับยุคสมัยคือมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ไม่มีในตัวบทต้นทางคือโทรศัพท์ และคอมพิวเตอร์เป็นตัวกลางในการสื่อสาร เมื่อมีสัญญาณโทรศัพท์ดังขึ้น นางฟ้าสายสมรจึงแจ้งไปยังพระอินทร์ ทำให้พระอินทร์ทราบว่าหกเขยกำลังยกพวกไปทำร้ายเจ้าเงาะ ส่งผลให้พระอินทร์ต้องเตรียมการออกไปช่วยเจ้าเงาะ ซึ่งตามตัวบทต้นทางเป็นการออกไปทำตีสลิ่ม อีกทั้งยังนำเสนอให้นางฟ้าสายสมรสามารถใช้อุปกรณ์ในการสื่อสาร รับส่งอีเมล และสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ เป็นเหตุการณ์ที่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่นำเสนอ และสร้างความตลกขบขัน ทำให้กลุ่มผู้ชมเข้าใจเหตุการณ์มากขึ้น

ภาพที่ 70 นางฟ้าสายสมรในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 49, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=MBToT9ptXnl&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=49)

1.2.2 ละครโทรทัศน์

(1) หอยทาก เป็นตัวละครที่มีลักษณะร่วมกับตัวละครเอกคืออยู่ในหอยเหมือนกันแต่ใช้หอยทากซึ่งเป็นหอยที่สามารถพบได้ทั่วไปเป็นแบบในการสร้าง ผู้ผลิตสร้างขึ้นใหม่ให้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ช่วยตัวละครเอกคือพระสังข์ เป็นเพื่อนพระสังข์ในวัยเด็ก ให้ความช่วยเหลือพระสังข์ นางจันทเทวี พระธิดาจันท์ ท้าวยศวิมล และเหล่านางกำนัล ซึ่งหอยทากได้ปรากฏตัวตั้งแต่เริ่มเรื่องในตอนกำเนิดพระสังข์ ตอนที่นางจันทเทวีอยู่ที่กระท่อมกับตายาย จนกระทั่งตอนท้าวยศวิมลตามหาพระสังข์ เป็นตัวละครที่สามารถใช้ของวิเศษได้เพราะมีอิทธิฤทธิ์และของวิเศษต่าง ๆ เช่น ทำให้นางจันทเทวีแปลงร่างเป็นคนแก่ได้ ทั้งยังทำให้นางจันทเทวี พระธิดาจันท์ และเหล่านางกำนัล สามารถหายตัวได้ เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างที่ใช้จินตนาการตามแบบละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่เกิดขึ้นเหนือจริง ทำให้ผู้ชมสนุกสนานและลึ้นไปกับเหตุการณ์ที่ฝ่ายตัวละครเอกต้องต่อสู้กับ

ฝ่ายธรรม ผู้ผลิตจึงได้สร้างตัวละครผู้ช่วยนี้ให้มีอิทธิฤทธิ์เช่นเดียวกันจึงจะทำให้เรื่องราวน่าสนใจ และน่าติดตามมากขึ้น

ภาพที่ 71 หอยทากในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 13, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=wwluQ_583Cl&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=13)

(2) พระโอรสนาคราช เป็นพระโอรสของท้าวเนาคาและนางนาคี ตามตัวบทต้นทางในตอนที่พระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำ ท้าวภูงศ์พญานาคราชได้ช่วยพระสังข์ไว้แล้วนำมาอยู่ที่เมืองบาดาล มีการกล่าวถึงเพียงมเหสีของท้าวภูงศ์ ไม่ได้กล่าวถึงพระโอรสหรือพระธิดา แต่ในละครโทรทัศน์ได้เพิ่มตัวละครพระโอรสนาคราช ซึ่งเป็นตัวละครในวัยเด็กเช่นเดียวกับพระสังข์ ทำให้มีการสร้างเหตุการณ์เพิ่มเติมคือเมื่อพระสังข์ได้มาอยู่ที่เมืองบาดาล พระโอรสนาคราชกลัวว่าบิดามารดาของตนจะรักพระสังข์มากกว่า จึงหาทางกำจัดให้พระสังข์ออกไปจากเมืองบาดาล แต่มีจนาและมเหสีของท้าวเนาคาก็ช่วยไว้ได้ทัน ท้าวเนาคาได้อบรมสั่งสอนพระโอรสนาคราชจนสำนึกผิดและกลับตัวกลับใจเป็นมิตรที่ดีต่อพระสังข์ ซึ่งเป็นการเพิ่มเหตุการณ์ที่ทำให้ตัวละครเอกได้ผจญภัยในช่วงวัยเด็กอีกครั้งหลังจากที่ถูกทหารจับตัวไปฆ่าแล้วจับมาถ่วงน้ำ ทำให้ได้เห็นเรื่องราวที่น่าสนใจต่างจากตัวบทต้นทาง เป็นการเพิ่มระยะเวลาในการออกอากาศได้เช่นเดียวกับการสร้างตัวละครหรือเหตุการณ์ในช่วงอื่น ๆ

ภาพที่ 72 พระโอรสนาคราชในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 7, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=vt2loAt0AnU&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=7>)

(3) พรานชาวบ้านและภรรยา เป็นตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ในตอนที่พระสังข์อยู่ที่เมืองพันธูธานีแล้วพยายามออกไปตามหานางจันท์เทวีจนหลงทางในป่า พรานชาวบ้านมีลักษณะเป็นชายวัยกลางคนที่มีความสามารถด้านการล่าสัตว์ แต่มีความซี้ซลาด ส่วนภรรยาของพรานมีลักษณะเป็นหญิงวัยกลางคนที่มีจิตใจเด็ดเดี่ยว เป็นผู้ตัดสินใจให้พรานทำตามตน เมื่อพระสังข์หลงทางในป่าพระสังข์ได้ร่ายมหาจินตามนต์เรียกปลาเพื่อประทังความหิว ระหว่างนั้นพรานที่ออกล่าสัตว์ก็ไม่สามารถจับปลาได้เพราะปลาไปหาพระสังข์ทั้งหมด พรานจึงตามไปดูจนได้พบกับพระสังข์และคิดว่าจะนำพระสังข์ไปขายเพื่อเรียกค่าไถ่เพราะเห็นว่าพระสังข์เป็นเด็กที่มีรูปร่างผิวพรรณดี น่าจะขายได้ราคาดีตามความโลภของตน และเมื่อพรานได้สอบถามที่มาของพระสังข์ พระสังข์ได้เล่าเรื่องราวของตนเองให้พรานและภรรยาฟังจนรู้ว่าพระสังข์คือลูกของกษัตริย์ที่ถูกขับไล่ออกจากเมือง พรานจึงนำเรื่องไปแจ้งทหาร แล้วทหารได้นำความไปทูลนางจันทา เป็นเหตุให้พระสังข์ถูกจับตัวไปอีกครั้ง แต่สุดท้ายนางพันธูร์ก็ตามมาช่วยไว้ได้ การเพิ่มเหตุการณ์และตัวละครดังกล่าว เป็นการขยายความที่ทำให้นางจันทาได้รู้ความจริงว่าพระสังข์ยังไม่ตาย ซึ่งเป็นการเพิ่มเหตุการณ์ที่มีความซับซ้อน แต่ทำให้เรื่องราวสมเหตุสมผลมากขึ้น สะท้อนให้เห็นมุมมองของผู้ผลิตที่ต้องการนำเสนอเนื้อหาที่ชัดเจนมากขึ้น ทำให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น และยังเป็นการเพิ่มฉากเหตุการณ์ที่ขยายเวลาในการออกอากาศได้ตามจุดประสงค์ของผู้ผลิตสื่อ

ภาพที่ 73 พรานชาวบ้านและภรรยาในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 12, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=J3YFLV->

[lruM&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=12](https://www.youtube.com/watch?v=J3YFLV-lruM&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=12))

(4) พระแม่ธรณี ตามความเชื่อในสังคมไทยพระแม่ธรณีจะช่วยทำให้แผ่นดินเกิดความสงบสุข เพราะเป็นเทพที่คุ้มครองแผ่นดิน ตามตัวบทต้นทางไม่ได้กล่าวถึงตัวละครนี้ แต่ในละครโทรทัศน์ได้สร้างตัวละครนี้ขึ้นมาและนำเสนอในตอนนี้นางพันธูร์เริ่มกระทำความผิดโดยการฆ่าสัตว์มากขึ้น ตัวละครนี้ปรากฏตัวเพื่อมาเตือนนางพันธูร์ให้เลิกทำบาป เลิกฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งเป็นการสะท้อนแนวคิดและคำสอนเกี่ยวกับการกระทำที่ส่งผลต่อผู้กระทำโดยตรง เมื่อพระแม่ธรณีได้มา

เดือนแต่นางพันธุรัตไม่ยอมรับฟังจึงทำให้นางพันธุรัตมีจุดจบที่ไม่ดี เป็นการสร้างตัวละครขึ้นมาใหม่ของผู้ผลิตที่ย้ำข้อคิดและคติเตือนใจเรื่องการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่อย่างไรก็ตามการเพิ่มตัวละครใหม่นี้ไม่ได้ส่งผลต่อเหตุการณ์หลักในเรื่อง

ภาพที่ 74 พระแม่ธรณีในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 14, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=dSB9WW2IEll&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=14>)

(5) ภยนตรา เขี้ยวโหด และมฤตยู เป็นตัวละครที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้นใหม่ โดยภยนตราเป็นอาจารย์ของแม่เฒ่าสุเมธาที่มาช่วยกำจัดพระสังข์ มีความสามารถในการใช้เวทมนต์ และมีพลังเพิ่มมากขึ้นจากการกินเลือดของสาวบริสุทธิ์ ปรากฏตัวในตอนท้ายศิมลตามหาพระสังข์ หลังจากที่พระสังข์ตีคัสชะพระอินทร์และท้าวสามนต์ให้การยอมรับพระสังข์ แต่ฝ่ายแม่เฒ่าสุเมธาต้องการกำจัดพระสังข์เพราะต้องการครอบครองเมือง จึงขอความช่วยเหลือจากอาจารย์ภยนตรา ซึ่งอาจารย์ก็ได้แปลงกายเป็นชายหนุ่มรูปงามจากเมืองอมตะธานี เข้ามาสร้างความวุ่นวายในเมืองสามนต์และเมืองพาราณสี เพราะต้องการครอบครองเมืองสามนต์ เมืองพาราณสี และรจนา เป็นการสร้างปมปัญหาที่ทำให้ตัวละครเอกยังต้องเผชิญต่อ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สร้างภาพจำใหม่ให้กับผู้ชม จนกลายเป็นตัวละครสำคัญที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อละครโทรทัศน์ทุกฉบับ ส่วนเขี้ยวโหดและมฤตยูเป็นลูกน้องของภยนตราที่มีความสามารถในการต่อสู้และใช้เวทมนต์ในการแปลงกายได้ตามลักษณะความแพนตาซีของละครจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นผู้ที่จับทกเขยขังไว้ในถ้ำ และต่อสู้กับทกเขยจนทำให้ทั้งทกเขยได้รับบาดเจ็บ และเป็นผู้ที่คอยรายงานข่าวของฝ่ายพระสังข์ให้ภยนตราและแม่เฒ่าสุเมธา รู้ ซึ่งเป็นการเพิ่มฉากและเหตุการณ์ที่ทำให้ระยะเวลาในการออกอากาศมีมากขึ้น ทำให้เรื่องราว น่าสนใจ แปลกใหม่ในการรับชมและลึ้นไปกับการผจญภัยต่อสู้กับตัวละครฝ่ายอธรรมของตัวละครเอก

ภาพที่ 75 ภยนตรา เขี้ยวโหด และมฤตยูในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 46, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=7Yi53JX3KLU&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=46>)

(6) นางเงาะ เป็นตัวละครที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้นเพื่อความแปลกใหม่ของการนำเสนอ โดยปรากฏตัวหลังจากที่พระสังข์ตีคลีชนะแล้วได้รับการยอมรับจากท้าวสามนต์และทุกคนในวัง แต่เหตุการณ์และปมปัญหายังไม่จบลงเมื่อภยนตราเข้ามามีบทบาทเพื่อช่วยแม่เฒ่าสุเมธากำจัดพระสังข์ ผู้ผลิตได้สร้างเหตุการณ์ขึ้นใหม่เพื่อรองรับตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่นี้ด้วย โดยนางเงาะมาจากที่พระอินทร์ต้องการช่วยพระสังข์ซึ่งขณะนั้นถูกโพงพรายจับมัดไว้ที่กระท่อม พระอินทร์จึงเสกให้รูปเงาะไปอยู่กับบรรจนา แล้วเมื่อบรรจนาลองสวมใส่ก็กลายเป็นเงาะที่มีอิทธิฤทธิ์ สามารถใช้ของวิเศษและเหาะได้เช่นเดียวกับเจ้าเงาะ เมื่อบรรจนากลายเป็นนางเงาะก็ได้ออกไปช่วยพระสังข์ ในระหว่างทางได้ต่อสู้กับภยนตรา และช่วยทั้งหกเขยออกมาจากถ้ำได้ สร้างความสับสนให้กับฝ่ายภยนตราอย่างมาก เพราะเห็นว่ามีเงาะทั้งชายและหญิง การสร้างตัวละครใหม่ในลักษณะนี้เป็นการสร้างที่เกิดจากจินตนาการ โดยใช้ลักษณะร่วมของความเป็น “เงาะ” ตามจินตนาการของผู้ผลิตที่ต้องการนำเสนอความแปลกใหม่และตอบสนองความนิยมของผู้ชม หากมีการนำเสนอเงาะที่เป็นหญิงแล้วจะสามารถดึงดูดความสนใจได้ไม่น้อยเพียงใด ตัวละครดังกล่าวทำให้เรื่องราวมีความน่าสนใจมากขึ้นเพราะเป็นการนำเสนอในมุมมองที่แตกต่าง และเป็นการสร้างฉากเหตุการณ์ใหม่ ๆ ที่ไม่มีในตัวบทต้นทางเดิม มีผลต่อรายละเอียดของฉากและเหตุการณ์ในเรื่องที่สร้างความสับสนให้กับตัวละครอื่น รวมทั้งระยะเวลาในการออกอากาศและสร้างกระแสความนิยมในการรับชมได้

ภาพที่ 76 นางเงาะในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 49, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=mHQC731iD0&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=49>)

จากการวิเคราะห์ตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ในสื่อร่วมสมัย ผู้วิจัยพบว่าในสื่อประเภทการ์ตูนแอนิเมชัน เป็นตัวละครที่เพิ่มความตลกขบขัน สร้างสีสันให้กับเรื่องทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชน รวมถึงประชาชนทั่วไป โดยการเพิ่มตัวละครในรูปแบบที่สร้างขึ้นใหม่เป็นการนำวัฒนธรรมและเหตุการณ์ที่มีในยุคสมัยที่ผลิตสื่อมาเป็นแนวในการสร้างผสมผสานกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งการสร้างตัวละครในลักษณะดังกล่าวมีผลทำให้เนื้อหาเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ได้ทำให้โครงเรื่องหลักเปลี่ยนไป ส่วนตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ในละครโทรทัศน์ เป็นตัวละครที่ส่งผลต่อเรื่องกล่าวคือ ทำให้มีปมปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นจากตัวบทต้นทางที่ตัวละครเอกต้องเผชิญและต่อสู้เพื่อให้ได้รับชัยชนะ ที่มากขึ้นตามระยะเวลาที่ผู้ผลิตได้วางแผนการนำเสนอไว้ เป็นการสร้างเพื่อความแปลกใหม่ ตัวละครบางตัวที่สร้างขึ้นใหม่มีทั้งตัวละครที่มาเป็นผู้ช่วยที่ทำให้การต่อสู้กับฝ่ายอธรรมมีความสมเหตุสมผลมากขึ้น ผู้ผลิตได้สร้างฉากเหตุการณ์ที่สอดคล้องกับลักษณะของตัวละครที่สร้างใหม่ แม้ว่าจะมีปมปัญหาและเหตุการณ์ใหม่ ๆ แต่ผู้ผลิตยังคงรักษาโครงเรื่องหลักไว้ตามตัวบทต้นทาง ซึ่งเป็นใจความหลักของการนำเสนอตัวบทวรรณคดีเพื่ออนุรักษ์วรรณคดีแบบดั้งเดิมให้คนรุ่นหลังได้รู้จัก

2. การตัดทอน

การตัดทอน คือสิ่งที่ตัวบทปลายทางตัดออกหรือลดทอนลงเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาและรูปแบบของสื่อที่ต้องการนำเสนอ จากการวิเคราะห์สื่อร่วมสมัย พบว่ามีการตัดทอนโดยการลดบทบาทและตัดตัวละครออกไม่กล่าวถึงในเรื่อง ดังนี้

2.1 การลดบทบาท

การลดบทบาทของตัวละครที่ไม่มีส่วนทำให้เนื้อเรื่องหรือโครงเรื่องมีการเปลี่ยนแปลง โดยอาจมีการกล่าวถึงเพียงชื่อของตัวละครหรือแสดงบทบาทน้อยลงจากตัวบทต้นทาง พบตัวละครที่ลดบทบาทในสื่อประเภทหนังสือภาพเท่านั้น ดังนี้

(1) พระธิดาจันทิ มีมีการกล่าวถึงในเนื้อเรื่องว่าสนมจันทาคลอดธิดาน่ารักนาม “จันทิ” แต่ไม่ได้กล่าวถึงบทบาท ซึ่งตามตัวบทต้นทางพระธิดาจันทิมีบทบาทในการทำตามคำสั่งของนางจันทาที่ให้ไปทูลขอตำแหน่งและทรัพย์สินสมบัติจันทายศวิมลโอรส การลดบทบาทของพระธิดาจันทิในสื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเนื้อเรื่องหรือโครงเรื่อง เพราะตัวละครดังกล่าวมีบทบาทน้อย ผู้ผลิตจึงเลือกที่จะกล่าวถึงเพียงชื่อแล้วเน้นไปที่เนื้อหาตามตัวบทต้นทางที่ตัวละครเอกต้องดำเนินเรื่อง

(2) ตายาย มีการกล่าวถึงในเนื้อเรื่องว่านางจันท์เทวีอุ้มลูกหอยสังข์เดินระเห่ร้อนไปกลางป่าจนมาถึงกระท่อมของสองตายายจึงได้เข้าไปขอพักอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งในดวบทต้นทาง ตายายจะมีบทบาทในการดูแลช่วยเหลือพระสังข์และในตอนที่ยกนางจันท์เทวีว่าทหารจับตัวพระสังข์ไปและปรากฏตัวอีกครั้งในตอนที่ทำวยศวิมลตามหานางจันท์เทวีจนพบที่กระท่อมพร้อมทั้งมอบรางวัลตอบแทนตายาย ผู้ผลิตสื่อเลือกที่จะลดบทบาทของตายายลงเพราะมีบทบาทน้อย การลดบทบาทของตายายไม่ได้ทำให้โครงเรื่องหลักเปลี่ยนไป การดำเนินเรื่องยังคงครบตามดวบทต้นทาง

(3) หกพระธิดา มีการกล่าวถึงในเนื้อเรื่องเพียงตอนที่ท้าวสามนต์และมเหสีมณฑาจัดพิธีเสี้ยงมาลัยเลือกคู่ให้พระธิดาทั้งเจ็ดแล้วพระธิดาทั้งหกองค์ก็ต่างเลือกเจ้าชายรูปงามได้เป็นที่พอใจ และถูกนำเสนอในรูปแบบของภาพประกอบอีกครั้งในตอนที่ยกเขยแข่งตีกลี โดยไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียด ซึ่งตามดวบทต้นทาง หกพระธิดามีบทบาทที่ถูกกล่าวถึงหลายครั้ง เช่น ตอนท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ดเลือกคู่ พระธิดามีความเขินอายที่ต้องออกมาเลือกคู่จนท้าวสามนต์และนางมณฑาต้องเข้ามาปลอบ ในตอนที่รจนานเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ หกพระธิดาก็ต่อว่าเงาะแย่งรจนา หรือในตอนที่ยกปลาหาเนื้อและตีกลี หกพระธิดามีบทบาทร่วมในเหตุการณ์เพราะเกี่ยวข้องกับทั้งหกเขย ส่งผลต่อความรู้สึกของตัวละครและผู้อ่าน ผู้ผลิตได้ลดบทบาทของตัวละครดังกล่าวเพราะบทบาทที่แสดงไม่มีผลต่อโครงเรื่องหลัก และไม่มีผลต่อตัวละครเอก เป็นเพียงตัวละครที่ช่วยสร้างสีสันให้กับเนื้อเรื่อง

2.2 การตัดออก

การตัดออก เป็นการตัดตัวละครมีบทบาทน้อยในดวบทต้นทางออกเพื่อให้เนื้อหากระชับมากขึ้นตามจุดประสงค์ของสื่อปลายทาง พบตัวละครที่ถูกตัดออกในสื่อทั้ง 3 ประเภทคือ หนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ ดังนี้

2.2.1 หนังสือภาพ

มีตัวละครจากดวบทต้นทางที่ถูกตัดออก ได้แก่ นางกำนัล สาวใช้ของนางจันทา แม่เฒ่าสุเมธา โหงพราย มเหสีท้าวภูงศ์ พญาครุฑ พี่เลี้ยงหกเขย พี่เลี้ยงหกพระธิดา และมาตุลี ซึ่งเป็นตัวละครที่มีบทบาทน้อยและไม่ทำให้โครงเรื่องเปลี่ยนแปลง ผู้ผลิตยังคงรักษาตัวละครหลักและโครงเรื่องหลักตามดวบทต้นทาง

2.2.2 การ์ตูนแอนิเมชัน

มีตัวละครจากดวบทต้นทางที่ถูกตัดออก ได้แก่ นางกำนัล แม่เฒ่าสุเมธา พระธิดาจันทิ โหรเมืองยักษ์ พี่เลี้ยงหกเขย และพี่เลี้ยงหกพระธิดา ซึ่งเป็นตัวละครที่มีบทบาทน้อย ไม่มีผลต่อ

โครงเรื่องหลักแม้จะไม่กล่าวถึง แสดงให้เห็นถึงกลวิธีการสร้างสื่อที่นำวรรณคดีมานำเสนอผ่านลักษณะของการตูนที่มีการแทรกความตลกขบขันและเน้นความสนุกสนานที่เข้าถึงกลุ่มผู้ชมวัยเด็กมากขึ้น

2.2.3 ละครโทรทัศน์

มีตัวละครจากตัวบทต้นทางที่ถูกตัดออกเพียง 1 ตัวคือ พญาครุฑ ซึ่งเป็นตัวละครที่ไม่มีบทบาทในเรื่อง เป็นเพียงการกล่าวถึงในตอนที่ทำวาทกรรมออกมาสำรวจบริเวณแล้วไปพบพระสังข์ จากตัวบทที่กล่าวถึงเป็นการกล่าวที่เกี่ยวข้องกับตำนานและความเชื่อ ในตัวบทต้นทางทำวาทกรรมต้องระวังตัวตลอดเวลาที่ต้องขึ้นจากเมืองบาดาลมายังมหาสมุทร แต่ผู้ผลิตละครโทรทัศน์ไม่ได้เน้นรายละเอียดเกี่ยวกับตำนานดังกล่าวเพราะจุดมุ่งหมายของการนำเสนอเรื่องสังข์ทองจะเน้นไปที่เรื่องราวของพระสังข์ที่ต้องเผชิญกับปัญหา อุปสรรค เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการแก้ไขเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการนำเสนอในสื่อตามแนววัฒนธรรมประชานิยม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตัวละครพญาครุฑต้องใช้งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตจำนวนมาก และมีรายละเอียดในตัวละครที่ผู้ผลิตต้องนำเสนอ หากต้องสร้างขึ้นใหม่จะทำให้เสียเวลาและสิ้นเปลืองงบประมาณ

การตัดทอนตัวละครในสื่อร่วมสมัย ผู้ผลิตใช้กลวิธีการลดบทบาทเพื่อให้เนื้อเรื่องกระชับมากขึ้น และการตัดตัวละครบางตัวออกเพราะไม่มีผลต่อโครงเรื่องหลัก แสดงให้เห็นกระบวนการผลิตสื่อที่มีพลวัตการตัดแปลงไปตามยุคสมัยที่นำเสนอ ซึ่งผู้อ่านและผู้ชมยังคงได้รับรู้เรื่องราวของสังข์ทองที่ครบตามองค์ประกอบหลักแม้จะอยู่ในสื่อรูปแบบที่แตกต่างกัน

3. การปรับเปลี่ยน

การปรับเปลี่ยน คือการปรับเปลี่ยนเนื้อหาจนตัวบทปลายทางแตกต่างจากตัวบทต้นทางเป็นการเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างจากตัวบทต้นทางและน่าสนใจมากขึ้น โดยมีทั้งการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ภายนอกของตัวละครหรือเปลี่ยนแปลงนาฏการที่ตัวละครนั้นแสดงออกมาเพื่อให้การนำเสนอมีความแปลกใหม่ น่าสนใจและเข้ากับยุคสมัย ซึ่งพบในสื่อประเภทการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ ดังนี้

3.1 การ์ตูนแอนิเมชัน

การ์ตูนแอนิเมชันเป็นสื่อที่สร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชม การปรับเปลี่ยนตัวละครมีทั้งการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ภายนอกและการเปลี่ยนบุคลิกลักษณะนิสัยเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและจุดประสงค์ของการผลิต เช่น

(1) เจ้าเงาะ เป็นตัวละครหลักที่ต้องมีในทุกสื่อ แต่อาจมีการดัดแปลงให้เข้ากับยุคสมัย ในการ์ตูนแอนิเมชันมีการดัดแปลงรูปลักษณ์ภายนอกของเจ้าเงาะให้สอดคล้องกับความนิยมของคนในปัจจุบันคือทำให้มีรูปร่างที่ดี มีมัดกล้ามเนื้อ สมส่วน ไม่มีพุง ซึ่งต่างจากตัวบทต้นทางที่กล่าวว่า เจ้าเงาะรูปร่างอ้วน มีพุง อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตยังคงแสดงให้เห็นว่าเป็นตัวละครเจ้าเงาะ เช่น การทำให้ตัวละครมีผิวสีเข้ม ผมหยิก เป็นต้น ส่วนบุคลิกลักษณะนิสัยมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของสื่อคือแทรกมุขตลกเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน และการใช้ภาษาในยุคสมัยใหม่ที่สื่อถึงวัฒนธรรมร่วมสมัยตามจุดประสงค์ของผู้ผลิต ซึ่งการปรับเปลี่ยนดังกล่าว ไม่มีผลต่อโครงเรื่องหลักตามตัวบทต้นทาง ผู้ผลิตสื่อการ์ตูนนำเสนอตัวละครเจ้าเงาะที่สร้างความนิยมให้กับผู้ชมได้เป็นอย่างมาก แม้จะอยู่ในรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ แต่ยังคงแสดงให้เห็นว่าเป็นตัวละครเอกที่มีการสวมรูปร่างแต่ความรู้สึกลึกซึ้งยังคงแสดงออกว่าเป็นพระสังข์ ซึ่งสะท้อนวิถีคิดของผู้ผลิตที่ต้องการนำเสนอตัวละครเจ้าเงาะให้เป็น “พระเอก” ที่มีความน่าสนใจ

ภาพที่ 77 เจ้าเงาะในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 19, เข้าถึงได้จาก

https://www.youtube.com/watch?v=Xx7TThPtQF4&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=19)

(2) นางจันทา เป็นตัวละครรองที่ต้องมีในทุกสื่อเช่นกัน เพราะมีผลทำให้ตัวละครเอกได้แสดงบทบาทที่ตอบสนองแนวคิด และดำเนินไปตามโครงเรื่อง นางจันทาในการ์ตูนแอนิเมชันถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยคือทำให้มีบุคลิกลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่ผลิตและนำเสนอสื่อ เช่น มีการปรับให้นางจันทารู้จักเพลงในยุคปัจจุบัน มีฉากที่นางจันทาร้องเพลงอยากร้องดัง ๆ ของศิลปินปาล์มมี่ ในตอนที่ท้าวศวมลตามพระสังข์ เมื่อท้าวศวมลสั่งทหารให้เตรียมตัวในการออกเดินทางไปตามหาพระนางจันท์เทวีและพระโอรสหายสังข์ ระหว่างนั้นนางจันทาร้องเพลงดังกล่าวและได้เห็นทหารเตรียมออกเดินทาง และเสนาจันท์ได้เข้ามาแจ้งข่าวนางจันทานางจันทาจึงสั่งให้เสนาจันท์ไปตามหมอทองมาพบเพื่อทำเสน่ห์เพิ่ม อีกทั้งยังปรับให้มีความตลกขบขันเพื่อลดความรุนแรงในตัวละคร ซึ่งเป็นการปรับให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการผลิตที่

กลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้รับสาร จะเห็นได้ว่าการดัดแปลงตัวละครนางจันทาในการ์ตูนแอนิเมชันเป็นการดัดแปลงที่มีความโดดเด่น และเป็นการเปลี่ยนบุคลิกลักษณะนิสัยที่ทำให้ตัวละครมีความตลกขบขันตามลักษณะของสื่อการ์ตูน

ภาพที่ 78 นางจันทาในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 2, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=oRoTrPQ3NOE&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=2)

(3) เทวดา เป็นตัวละครที่เกิดจากจินตนาการ มีการกล่าวถึงในตอนที่ทำยศวิมล จัดพิธีบวงสรวงขอพระโอรส เมื่อเทวดารับรู้โดยการใช้ญาณพิเศษตามความเชื่อท้องถิ่นจึงลงมาจุติในครรภ์ของนางจันทเทวีแล้วเกิดเป็นพระสังข์ ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่องความมีบุญญาธิการของตัวละครเอกที่มีการกำเนิดจากเหล่าเทพเทวดา ในการ์ตูนแอนิเมชัน มีการปรับเปลี่ยนตัวละครเทวดาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัยที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น เทวดารับรู้เรื่องการทำพิธีบวงสรวงขอพระโอรสจากการรับข้อความในคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กที่แจ้งเตือนผ่านอีเมล แล้วจึงไปจุติในครรภ์ของนางจันทเทวี เป็นการปรับเปลี่ยนที่ผสมผสานวัฒนธรรมตามยุคสมัยได้อย่างน่าสนใจและทำให้เกิดความตลกขบขัน เพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิตสื่อ

ภาพที่ 79 เทวดาในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 2, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=oRoTrPQ3NOE&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=2)

(4) นางพันธุรัต (ร่างยักษ์) เป็นตัวละครที่มีความสำคัญที่ต้องมีการกล่าวถึงในสื่อทุกฉบับเพราะต้องส่งผลกระทบต่อตัวละครเอกคือพระสังข์ นางพันธุรัตในร่างยักษ์ตามตัวบทต้นทางมีรูปร่างที่กำยำ น่ากลัวตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ แต่ในการ์ตูนแอนิเมชันมีการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ภายนอกให้มีรูปร่างเหมือนมนุษย์ทั่วไป กล่าวคือ รูปร่างผอมเช่นเดียวกับเมื่อตอนที่แปลงร่างเป็นมนุษย์แต่ยังคงแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นยักษ์คือมีเขี้ยวและลวดลายบนใบหน้าตรงตามความเข้าใจของผู้อ่านและผู้ชมว่าเป็นยักษ์ อีกทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยทั้งการใช้คำพูด ภาษา การแสดงออกที่สะท้อนมุมมองของผู้ผลิตที่ต้องการนำเสนอวรรณคดีในรูปแบบร่วมสมัยเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมมากขึ้น

ภาพที่ 80 นางพันธุรัตในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 19, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=Xx7TThPtQF4&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NmH-0xEsPON&index=19)

(5) พระอินทร์ เป็นตัวละครที่เกิดจากจินตนาการ โดยเป็นผู้ที่สามารถรับรู้เรื่องราวเหตุการณ์ความเป็นไปของมนุษย์ในโลกโดยการรับรู้ได้ด้วยญาณทิพย์ แต่ในการ์ตูนแอนิเมชันมีการปรับเปลี่ยนตัวละครพระอินทร์ให้เข้ากับยุคสมัยโดยนำเทคโนโลยีมาแทรกในเนื้อหา เช่น ในตอนที่ท้าวสามนต์ให้บรรดาหกเขยยกทัพไปกำจัดเจ้าเงาะ ในการ์ตูนแอนิเมชันนี้พระอินทร์รู้เรื่องราวจากการใช้เทคโนโลยี ซึ่งมีการแจ้งผ่านสัญญาณโทรศัพท์และมีนางฟ้าสายสมรรับสายแล้วแจ้งข้อมูลไปยังพระอินทร์ เป็นการแจ้งเตือนข้อมูลที่ใกล้เคียงความเป็นจริงสอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน นอกจากการปรับให้เข้ากับยุคสมัยในด้านของเทคโนโลยี ยังมีการปรับพระอินทร์ให้มีความตลกขบขันสนุกสนาน ในตอนที่พระอินทร์อยู่บนสวรรค์แสดงอาการง่วงเพราะดูบอลจนตีก หรือในตอนที่พระอินทร์ลงมาทำแข่งตีคลี พระอินทร์เกิดความสุขสนุกสนานในการแข่งขันอยากเอาชนะพระสังข์ จึงใช้อุบายจนล้มไปว่าต้องแก้ม้ออ่อนขอให้พระสังข์ชนะเพื่อเป็นการช่วยพระสังข์ตามที่ตั้งใจไว้ จนมีแรงแก่บินมาชนพระอินทร์จนตกลงมา พระสังข์จึงมีโอกาสดำเนินประตู่และชนะพระอินทร์ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนลักษณะของพระอินทร์ให้มีความตลกขบขัน ต่างจากตัวบทต้นทางที่พระอินทร์จะมีลักษณะเป็นผู้นำเกรงขาม จากการแปลงกายลงมาทำตีคลีและตอนต่อไปแจ้งท้าวยควิมลให้

ตามพระสังข์และนางจันทเทวี แสดงให้เห็นว่าลักษณะที่แท้จริงของพระอินทร์มีความเมตตาแต่ใช้อุบายเพื่อช่วยให้ท้าวศวิมลกแก้ว

ภาพที่ 81 พระอินทร์ในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 49, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=MBToT9ptXnl&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NNm-0xEsPON&index=49)

(6) พระวิษณุกรรม ในตัวบทต้นทางมีบทบาทเป็นผู้ช่วยของพระอินทร์ในการนำสารไปให้ท้าวสามนต์เพื่อแจ้งเรื่องการตีคัลี และนำชุดไปให้เจ้าเงาะสวมใส่เพื่อตีคัลี ในการ์ตูนแอนิเมชันมีการปรับเปลี่ยน พระวิษณุกรรมให้มีความร่วมสมัยเช่นเดียวกับพระอินทร์คือมีการใช้เทคโนโลยี และปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ภายนอกให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เหมือนมนุษย์ทั่วไป

(7) มาตุลี เป็นตัวละครที่มีบทบาทน้อย ในตัวบทต้นทางมีการกล่าวถึงมาตุลีในตอนที่พระอินทร์ให้เตรียมกองทัพไปล้อมเมืองสามนต์เพื่อให้ท้าวสามนต์ออกมาตีคัลี ในสื่อร่วมสมัยรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชันมีการปรับเปลี่ยนให้มาตุลีมีรูปลักษณ์ภายนอกที่สอดคล้องกับยุคสมัย รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีเช่นเดียวกันพระอินทร์และพระวิษณุกรรม

ภาพที่ 82 มาตุลีและพระวิษณุกรรมในการ์ตูนแอนิเมชัน

(ที่มา: การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องสังข์ทอง, 2549, ตอนที่ 49, เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=MBToT9ptXnl&list=PLHEh98tE475GNrZE_K4t53NNmH-0xEsPON&index=49)

3.2 ละครโทรทัศน์

ละครโทรทัศน์ เป็นสื่อที่ใช้ผู้แสดงจริง ผู้ผลิตได้เลือกผู้แสดงที่สร้างความแปลกใหม่ มีความโดดเด่นในด้านการดัดแปลงโดยเฉพาะการดัดแปลงรูปลักษณ์ภายนอกที่สามารถใช้ผู้แสดงที่มีรูปร่างหน้าตาและบุคลิกลักษณะตามที่ผู้ผลิตต้องการได้ มีตัวละครที่มีการปรับเปลี่ยน เช่น

(1) เจ้าเงาะ เป็นตัวละครสำคัญที่กล่าวถึงในสื่อทุกประเภท เพราะเป็นรูปลักษณ์ที่สะท้อนแนวคิดที่ผู้แต่งได้แทรกไว้ในเนื้อเรื่อง มีบทบาทสำคัญในเรื่องโดยเป็นเกาะกำบังรูปที่แท้จริงเมื่อเริ่มมาอยู่ที่เมืองสามนต การนำเสนอตัวละครเจ้าเงาะ มีการปรับเปลี่ยนในสื่อหลายรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทแต่ละสื่อ

ในสื่อประเภทละครโทรทัศน์ มีการนำเรื่องสังข์ทองมาผลิตซ้ำอยู่หลายครั้งเนื่องจากเรื่องราวมีความน่าสนใจ เป็นที่นิยมในสังคมและรับรู้เรื่องราวของสังข์ทองอย่างแพร่หลายตามลักษณะของวรรณกรรมในวัฒนธรรมประชานิยม ซึ่งในฉบับละครโทรทัศน์ปี 2561 ที่ผู้วิจัยเลือกนำมาศึกษา พบว่ามีการปรับเปลี่ยนตัวละครเจ้าเงาะให้สอดคล้องกับความนิยมในยุคสมัยที่ได้นำเสนอ โดยการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ภายนอกให้เจ้าเงาะมีมัดกล้ามเนื้อ รูปร่างสมส่วน มีความแข็งแรง ตามแบบแนวนิยมในรูปร่างของคนในปัจจุบัน ต่างจากตัวบทต้นทางที่กล่าวว่าเจ้าเงาะตัวอ้วน มีพุง มีหนวดเครารูปร่าง อปลักษณ์ น่ารังเกียจ ดังความว่า

ขึ้นจะมากวักค้อนค้อนว่า	เงาะของข้าเคยใส่ทำไมลี
ผู้หญิงมักต้องจิตประสทธิ	อย่าเฝ้าตีตะบอยไปหน่อยเลย
ถึงหนวดเครารูปร่างข้างเป็นไร	เอาแหนบลอนเสียได้ดองน้องเอ๋ย
หัวพริกหยวกอยู่อย่าเยาะเย้ย	ถ้าหิวเสยสอยหยงแล้วคงงาม
ทำไมกับรูปชั่วตัวดำ	จะอาบน้ำซัดสีส้มมะขาม
ละลายดินสอพองสักสองชาม	ทาให้งามตลอดเท่าขาทั่วทั้งตัว
ถึงตาพองท้องพลุ้ยพิพลุ	อย่าดูหมิ่นกินจุมมิใช่ชั่ว
จงปรานีเงาะป่าเถิดอย่ากลัว	จะแต่งตัวให้งามตามใจน้อง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 179)

การปรับเปลี่ยนดังกล่าว เป็นการตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิต ทั้งนี้ผู้ผลิตยังคงรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นเจ้าเงาะคือผิวสีเข้ม ผมหยิก มีดอกไม้สีแดง ตามความเข้าใจของผู้รับสารว่าเป็นเจ้าเงาะ เป็นการนำเสนอที่แปลกใหม่ดึงดูดความสนใจของกลุ่มผู้ชมได้มากขึ้นจากกลุ่มของเด็กและเยาวชนขยายเป็นกลุ่มประชาชนทั่วไป ทำให้ผลความนิยมมีมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เพราะมีการกล่าวถึง การแสดงความคิดเห็น ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันคือได้เห็น

ความแปลกใหม่ของตัวละครที่สร้างภาพจำให้กับผู้ชม เนื่องจากละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทองถูกนำมาผลิตซ้ำหลายครั้งจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อไม่ให้ผู้ชมรู้สึกว่าเป็นเรื่องสังข์ทองที่เคยรับชมมาก่อน

ภาพที่ 83 เจ้าเงาะในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, เข้าถึงได้จาก <https://img-ha.mthcdn.com/YPRWsAvEICIVAktsn2ILTxb7Y-0=/gossipstar.com/app/uploads/content/2018/10/12/230290-r-1539337634512.jpg>)

การกล่าวถึงการนำเสนอเรื่องสังข์ทองในฉบับนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจของผู้ชมที่วิเคราะห์ถึงความแปลกใหม่นี้และทำให้เห็นพลวัตของการเปลี่ยนแปลงในสื่อร่วมสมัย ผู้เขียนคอลัมน์คนมองหนัง ในมติชนสุดสัปดาห์ได้วิเคราะห์ความนิยมเรื่องสังข์ทองว่า ในที่สุดละครจักร ๆ วงศ์ ๆ เรื่อง “สังข์ทอง” ฉบับปี 2561 ก็มีเรตติ้งเลยหลัก 7 เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 10 มิถุนายนที่ผ่านมา โดย สังข์ทอง 2561 ตอนที่พระสังข์ถอดรูปเงาะออกมาให้เห็นร่างทองโกยเรตติ้งไปได้ถึง 7.016 ส่งผลให้ละครพื้นบ้านเรื่องปัจจุบันของค่ายสามเศียร ผงาดขึ้นเป็นโปรแกรมนิยมอันดับหนึ่งของช่อง 7 สี ประจำวันที่ 4 -10 มิถุนายน 2561 สังข์ทองเวอร์ชันใหม่ติดเครื่องสตาตาร์อย่างซึ่ม ๆ ไม่หิวหวานัก ขณะออกอากาศประมาณยี่สิบตอนแรก ซึ่งเล่าเรื่องราวว่าด้วยพระสังข์เด็กจนถึงช่วงสิ้นใจของนางพันธุรัต แต่แล้วเรตติ้งก็มาพุ่งกระฉูด เมื่อพระสังข์สวมรูปเงาะป่า บ้าไปไปเผชิญหน้ากับนางรจนา ท้าวสามนต์ พระมเหสีมณฑา ตลอดจน หกพระพี่นาง หกเขย ซึ่งหนึ่งในปัจจัยที่ช่วยผลักดันให้เรตติ้งสังข์ทองขึ้นถึงเลข 7 น่าจะอยู่ที่ “เจ้าเงาะ” ที่แฝงไว้ด้วยลักษณะอาการผิดแผกจากจารีตเดิม ๆ คนส่วนใหญ่ที่รู้เรื่องสังข์ทองคงจะพอจำแนกได้ออกถึงบทบาทหน้าที่อันแตกต่างกันระหว่างพระสังข์รูปทองกับเจ้าเงาะป่าบ้าไปตัวดำ กล่าวคือ พระสังข์นั้นมีฐานะเป็นพระเอกรูปงามส่วนเจ้าเงาะเป็นพระเอกในเวอร์ชันตัวตลกผู้มีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ ทั้งสองตัวละครคือสองคนในร่างเดียวซึ่งทำหน้าที่แยกจากกันชัดเจน อย่างไรก็ตาม เส้นแบ่งดังกล่าวค่อย ๆ พร่าเลือนกว่าเดิม เพราะพลาณภาพของเจ้าเงาะในสังข์ทอง 2561 เนื่องจาก เจ้าเงาะฉบับใหม่ได้สวมบทบาท “ตัวตลก” คอยสร้างเสียงเฮฮาไปพร้อม ๆ กับการเป็นชายหนุ่มรูปร่างกำยำมีมัดกล้ามเนื้องามชวนมอง แฟนละครพื้นบ้านหลายรายเห็นว่า นี่อาจเป็นเจ้าเงาะที่หุ่นล่ำกว่าพระสังข์เสียด้วยซ้ำ

เจ้าเงาะในสังข์ทอง 2561 จึงดูคล้ายจะไม่ได้ทำหน้าที่เป็นตัวละครอย่างเพียว ๆ แต่เขายังแปลงประกายความเป็นพระเอกรูปร่างที่ปิดซ่อนไว้ไม่มีผิดของตนเองออกมา ผ่านเรือนร่างแข็งแกร่งสมชายชาติศรี ซึ่งคนดูก็ให้การยอมรับบทบาทหน้าที่คู่ขนานนี้เป็นอย่างดี (คนมองหนัง, 2561)

จากการปรับเปลี่ยนดังกล่าวทำให้เห็นกลวิธีการนำเสนอของผู้ผลิตสื่อที่ต้องการสะท้อนมุมมองของคนในสังคมที่มีต่อบุคคลอื่นในเรื่องของการมองคนที่ภายนอก โดยใช้ตัวละครเอกอย่างเจ้าเงาะเป็นจุดขาย ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ของผู้ผลิตว่าหากนำเสนอให้ตัวละครที่มีลักษณะตรงกันข้ามหรือมีการปรับเปลี่ยนให้กันไปตามความนิยม จะส่งผลต่อการรับรู้และรับชมของผู้ชมในทิศทางใด ซึ่งจากผลการนำเสนออีกก็แสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตได้ตีโจทย์การปรับเปลี่ยนในประเด็นนี้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงานวรรณคดีในวัฒนธรรมประชาชนนิยมผ่านสื่อร่วมสมัย เพราะทำให้เกิดกระแสความนิยม การกล่าวถึงในสื่อสังคมอย่างหลากหลาย

(2) นางพันธุรัต (ร่างยักษ์) เป็นตัวละครที่มีความสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำของตัวละครเอกโดยตรง นางพันธุรัตเป็นผู้ที่รับเลี้ยงพระสังข์และรักพระสังข์ราวกับเป็นลูกแท้ ๆ ของตน ทั้งยังให้วิชาความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้ในอนาคต ซึ่งผู้แต่งก็ได้เชื่อมโยงไปยังตอนที่ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาเนื้อหาลา พระสังข์หรือเจ้าเงาะก็สามารถหาปลาเนื้อได้จากการใช้มหาจินตามนต์ที่นางพันธุรัตได้ถ่ายทอดไว้ให้ทำให้ไม่ถูกประการชีวิต

นางพันธุรัตปรากฏในเรื่องสังข์ทองในสื่อร่วมสมัยทุกรูปแบบ แต่ละครูปแบบมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของสื่อ ทั้งบทบาทในเรื่อง ลักษณะนิสัย หรือรูปลักษณ์ภายนอก โดยในละครโทรทัศน์มีการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ภายนอกของนางพันธุรัตตอนเป็นร่างยักษ์อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งตามตัวบทต้นทางนางยักษ์พันธุรัตเมื่ออยู่ในร่างของยักษ์จะมีร่างกายกำยำน่ากลัวตามแบบฉบับของยักษ์ที่ผู้รับสารเข้าใจ แต่ในละครโทรทัศน์มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยทำให้นางพันธุรัตร่างยักษ์มีรูปร่างเหมือนตอนที่แปลงกายเป็นมนุษย์โดยใช้ผู้แสดงคนเดิม มีการแต่งกายที่สวยงามตามรูปแบบละครจักร ๆ วงศ์ ๆ แต่ยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นยักษ์ไว้ เช่น มีเขี้ยว มีลวดลายบนใบหน้า เป็นต้น ทำให้การนำเสนอมีความน่าสนใจและแปลกใหม่มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 84 นางพันธุรัตในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 18, เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=60LeVirihCA&list=PL6pNxpox0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=18>)

จากการวิเคราะห์ การสร้างตัวละครนางยักษ์พันธุ์ดีในสื่อร่วมสมัยประเภทละครโทรทัศน์ แสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนที่เข้ากับยุคสมัย เพื่อดึงความสนใจของผู้ชมที่หลากหลาย และยังเป็น การนำเสนอที่ผู้แสดงได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่แตกต่างกันตามบทบาทที่ได้รับ ทั้งตอนเป็นยักษ์และตอนแปลงร่างเป็นมนุษย์ ซึ่งผู้แสดงก็สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกออกมาได้อย่างดี ทำให้เห็นถึงกลวิธีในการนำเสนอของผู้ผลิตและการคัดเลือกผู้แสดงที่สอดคล้องกับความนิยมในปัจจุบัน

กลวิธีการในสร้างตัวละครในสื่อร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ พบว่าผู้ผลิตได้มีการดัดแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของสื่อปลายทาง มีการขยายความเพิ่มเติมรายละเอียดของตัวละครให้ชัดเจนขึ้น เพิ่มบทบาทให้มากขึ้น หรือการลดบทบาทและตัดตัวละครที่มีบทบาทน้อยออก ทั้งยังพบการปรับเปลี่ยนและสร้างตัวละครขึ้นใหม่ที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่ผู้ผลิตต้องการนำเสนอให้เห็นถึงความแปลกใหม่ และสอดคล้องกับระยะเวลาในการนำเสนอของแต่ละสื่อได้อย่างน่าสนใจ และสะท้อนความนิยมของสังคมในปัจจุบันได้ ผู้วิจัยได้สรุปดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการดัดแปลงตัวละครในสื่อร่วมสมัย

ตัวละคร \ สื่อร่วมสมัย	หนังสือภาพ				การ์ตูนแอนิเมชัน				ละครโทรทัศน์			
	คงเดิม	ขยายความ	ตัดทอน	ปรับเปลี่ยน	คงเดิม	ขยายความ	ตัดทอน	ปรับเปลี่ยน	คงเดิม	ขยายความ	ตัดทอน	ปรับเปลี่ยน
1. พระสังข์	✓				✓				✓			
2. พระสังข์ (วัยเด็ก)	✓				✓				✓			
3. เจ้าเงาะ	✓							✓				✓
4. รจนา	✓				✓				✓			
5. ท้าวศวมิล	✓				✓				✓			
6. นางจันทเทวี	✓				✓				✓			
7. ท้าวสามนต์	✓				✓				✓			
8. นางมณฑา	✓				✓				✓			
9. หกเขย	✓					✓				✓		
10. หกพระธิดา			✓			✓				✓		
11. นางกำนัล			✓				✓			✓		
12. นางจันทา	✓							✓	✓			
13. พระธิดาจันทิ			✓				✓			✓		
14. สาวใช้นางจันทา			✓					✓		✓		
15. โจร	✓				✓					✓		
16. เทวดา	✓							✓	✓			

ตัวละคร	หนังสือภาพ				การ์ตูนแอนิเมชัน				ละครโทรทัศน์			
	คงเดิม	ขยายความ	ตัดทอน	ปรับเปลี่ยน	คงเดิม	ขยายความ	ตัดทอน	ปรับเปลี่ยน	คงเดิม	ขยายความ	ตัดทอน	ปรับเปลี่ยน
17. ทหาร	✓					✓				✓		
18. เฒ่าสุเมธา			✓				✓			✓		
19. โหงพราย			✓		✓					✓		
20. ตายาย			✓		✓					✓		
21. รุกขเทวดา	✓				✓				✓			
22. ท้าวภูษงค์	✓				✓				✓			
23. มเหสีท้าวภูษงค์			✓		✓					✓		
24. พญาครุฑ			✓			✓					✓	
25. นางพันธุรัต (ร่างยักษ์)	✓							✓				✓
26. นางพันธุรัต (ร่างแปลงเป็นมนุษย์)	✓				✓					✓		
27. ยักษ์พี่เลี้ยง	✓					✓				✓		
28. บริวารยักษ์	✓				✓					✓		
29. เด็กชาวบ้าน	✓				✓				✓			
30. พี่เลี้ยงหกเขย			✓				✓			✓		
31. พี่เลี้ยงหก พระธิดา			✓				✓			✓		
32. พระอินทร์	✓							✓		✓		
33. พระวิษณุกรรม	✓							✓		✓		
34. มาตุลี			✓					✓		✓		

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ มีการดัดแปลงตัวละครให้เหมาะสมกับรูปแบบของสื่อปลายทาง โดยหนังสือภาพมีการคงเดิมและตัดทอนของตัวละคร ไม่มีการขยายความและปรับเปลี่ยน ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ มีการคงเดิม ขยายความ ตัดทอน และปรับเปลี่ยนตามรูปแบบของสื่อและระยะเวลาที่นำเสนอ โดยในละครโทรทัศน์มีการขยายความเพื่อเพิ่มรายละเอียดและเพิ่มบทบาทของตัวละครมากที่สุดเพื่อให้เหมาะสมกับระยะเวลาที่ออกอากาศ ตัวละครที่มีการคงเดิมในสื่อทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ พระสังข์วัยเด็กและตอนโต ท้าวศวิมล นางจันทเทวี รุกขเทวดา ท้าวภูษงค์ เด็กชาวบ้าน ท้าวสามนต์ นางมณฑา และรจนา ซึ่งตัวละครพระสังข์ ท้าวศวิมล นางจันทเทวี ท้าวสามนต์ นางมณฑา และรจนา เป็นตัวละครสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง ส่วนรุกขเทวดา ท้าวภูษงค์ และเด็กชาวบ้าน เป็นตัวละครที่มีบทบาทน้อยแต่มีความสำคัญที่ยังต้องกล่าวถึงในสื่อทุกประเภท จึงยังคงเดิมตามตัวบทต้นทางเพื่อไม่ให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนแปลงมากนัก

นอกจากการคงเดิม การขยายความ การตัดทอนและการปรับเปลี่ยนตัวละครตามตัวบทต้นทางแล้ว ยังมีการสร้างตัวละครขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่น่าเสนอและเป็นการสร้างความแปลกใหม่ให้กับเนื้อเรื่อง ทำให้ผู้ชมสนใจและติดตาม พบตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ในการ์ตูนแอนิเมชัน ได้แก่ สงกา บุโรหิต หมอทอง เสนาจันท์ รุกขเทวดาไฟ นางแจ่ม ปลาบิน EMS เจษฎาภรณ์ และนางฟ้า ซึ่งตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่นี้เป็นตัวละครที่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง ทั้งทำให้เนื้อเรื่องมีความแปลกใหม่ ทำให้เหตุการณ์บางตอนสมเหตุสมผลมากยิ่งขึ้น เป็นการสร้างที่น่าเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในวรรณกรรม และสร้างความตลกขบขันให้กับเนื้อเรื่องตามลักษณะของสื่อการ์ตูน ส่วนละครโทรทัศน์ มีตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ ได้แก่ หอยทาก พระโอรสท้าวภูงศพรานชาวบ้านและภรรยา พระแม่ธรณี ภยนตรา เขี้ยวโหด มฤตยู และนางเงาะ ซึ่งตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่นี้ล้วนส่งผลต่อการดำเนินเรื่องทั้งทำให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนไป ทำให้มีความแปลกใหม่ ทำให้มีการสร้างปมปัญหาเพิ่มจากตัวบทต้นทาง และตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อย้ำแนวคิดสำคัญในเรื่อง เป็นกลวิธีการตัดแปลงด้านตัวละครที่มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการผลิตสื่อในวัฒนธรรมประชานิยม

การตัดแปลงฉาก

ฉาก คือสถานที่ บรรยากาศ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นหรือสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่ตัวละครใช้แสดงนาฏการหรือปรากฏอยู่ในสถานการณ์นั้น อาจเป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพการดำเนินชีวิตของตัวละคร สภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม อารมณ์และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ หรืออาจเป็นเวลาทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคตซึ่งมีความสัมพันธ์และมีความหมายต่อภาวะจิตใจของตัวละคร

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กลวิธีการตัดแปลงฉากโดยเปรียบเทียบจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือถูกกล่าวถึงในเรื่องสังข์ทองในสื่อร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ พบว่า ผู้ผลิตสื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ ยังคงรักษาฉากสำคัญที่มีตามตัวบทต้นทางไว้เพื่อให้การนำเสนอมีความสอดคล้องกับการรับรู้ของผู้ชม แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย ตามความนิยมในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการตัดแปลงสื่อในวัฒนธรรมประชานิยมที่ปรับเพื่อให้วรรณคดีไทยมีความชัดเจนมากขึ้นแต่ยังคงเอกลักษณ์ของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

1. หนังสือภาพ

สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพ เป็นสื่อที่มีการดัดแปลงวรรณคดีเพื่อการอ่านมาเป็นรูปแบบของวรรณกรรมร้อยแก้วที่ได้ถอดความแล้วเรียบเรียงเนื้อเรื่องให้กระชับตามข้อจำกัดของรูปเล่ม จำนวนหน้าและกลุ่มเป้าหมาย โดยมีภาพประกอบที่เป็นภาพวาด แต่ละหน้ามีคำบรรยายที่ทำให้เห็นเนื้อเรื่องและความรู้สึกของตัวละคร จากการวิเคราะห์การตัดแปลงฉาก พบว่า สื่อร่วมสมัย

ประเภทหนังสือภาพไม่มีการสร้างฉากจริง แต่มีการสร้างฉากเหมือนจริง ฉากเหนือจริงและฉากจินตนาการที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทาง โดยทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพของฉากที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

การสร้างฉากที่มีในตัวบทต้นทาง ผู้ผลิตได้ขยายความเพื่อให้ผู้อ่านเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น ฉากถ้าที่เป็นแหล่งที่เก็บกระดูกของมนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ ที่นางพันธุรัตและเหล่าบริวารยักษ์กิน ซึ่งผู้วาดได้ใช้ภาพของฉากนี้มีขนาดใหญ่เท่ากับขนาดของรูปเล่ม เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นรายละเอียดของภาพมากอย่างชัดเจนเพราะเป็นฉากสำคัญในเรื่อง ผู้วาดแสดงให้เห็นรายละเอียดของกองกระดูก รูปปั้นยักษ์ที่มีขนาดใหญ่ และใช้สีของภาพที่มีความใกล้เคียงกับถ้าที่มีแสงสว่างส่องเข้ามาเพียงน้อยนิด สร้างความตื่นเต้นให้กับตัวละครรวมถึงผู้อ่านด้วย ส่วนฉากที่เป็นที่เก็บของวิเศษทั้งรูปเงาะเกือกแก้วและไม้เท้า ผู้วาดใช้จินตนาการที่ทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพที่เป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน โดยวาดให้ตัวละครเอกคือพระสังข์เข้ามาพบของวิเศษดังกล่าวแล้วเกิดความแปลกใจ

การตัดทอนฉากในหนังสือภาพ ผู้ผลิตได้ตัดฉากที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวละครเอกออกเพื่อให้เนื้อเรื่องกระชับมากขึ้น มีการตัดทอนฉากที่มีรายละเอียดมากและตัดทอนฉากเข้าพระเข้านางเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของสื่อและกลุ่มผู้ชม เช่น ฉากความฝันของท้าวศวิมลตามตัวบทต้นทางมีการกล่าวถึงความฝันของท้าวศวิมลหลังจากที่เทวดาลงมาจุติในครรภ์ของนางจันทเทวี โดยฝันว่าเห็นดวงอาทิตย์และดวงดาวตกลงจึงใช้มือซ้ายคว้าดวงดาวและมือขวาคว้าดวงอาทิตย์แล้วดวงอาทิตย์นั้นก็หายไป จนเวลาผ่านไปจึงได้ดวงอาทิตย์คืน เมื่อสะดุ้งตื่นท้าวศวิมลได้ให้โหรทำนายเพื่อตรวจดวงชะตา ซึ่งเป็นฉากที่ทำให้ถึงความเชื่อมโยงกับความเชื่อของคนในสังคมเกี่ยวกับความฝันและความเชื่อเรื่องดวงชะตาที่ส่งผลถึงกัน แต่ในหนังสือภาพไม่ได้กล่าวถึงฉากนี้เพราะเป็นการกระชับเนื้อหาตามลักษณะของสื่อที่มีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนพื้นที่ในการนำเสนอ แต่การตัดทอนดังกล่าวไม่ได้ส่งผลให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนไปแต่อย่างใด

ฉากบ้านของโหรเฒ่า ตามตัวบทต้นทางนางจันทาเกิดความอิจฉาริษยานางจันทเทวี จึงได้ให้สาวใช้นำทรัพย์สินไปติดสินบนโหรเพื่อให้ทำนายใส่ร้ายนางจันทเทวี ผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ในบ้านของโหรเฒ่า แต่ในหนังสือภาพไม่ได้กล่าวถึงฉากบรรยากาศในบ้านโหรเฒ่า เพราะเป็นฉากที่ไม่มีผลต่อตัวละครเอกและโครงเรื่อง

ฉากพิธีสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ หลังจากที่ทำวฤชงศ์พญานาคราชช่วยชีวิตพระสังข์ไว้แล้วก็ได้นำพระสังข์ให้กับนางพันธุรัตเลี้ยงดู นางพันธุรัตดีใจมารักพระสังข์เหมือนลูกแท้ ๆ ของตน มีการจัดงานเลี้ยงฉลองต้อนรับพระสังข์อย่างยิ่งใหญ่เจ็ดวันเจ็ดคืน ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นบรรยากาศในงานประกอบพิธีและการแสดงการละเล่นในสมัยก่อน ซึ่งในหนังสือภาพไม่ได้กล่าวถึงฉากงานสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์เพราะต้องใช้รายละเอียดในการวาดภาพ

นอกจากนี้ ผู้ผลิตยังได้ตัดฉากบรรยากาศเจ้าเงาะเกี่ยวพาราสิรจนาในระหว่างที่เจ้าเงาะและรจนาอยู่ที่กระท่อม เจ้าเงาะได้เกี่ยวพาราสิและพุดไอ้โลมรจนาซึ่งเป็นฉากที่แสดงถึงความรักของ

คู่พระนางที่มีการกล่าวถึงในวรรณคดีในรูปแบบของตัวอักษร เมื่อมานำเสนอในสื่อสมัยใหม่ในรูปแบบของหนังสือภาพจะมีข้อจำกัดของฉากที่นำเสนอ ผู้ผลิตจึงได้ตัดฉากนี้ออกเพื่อความเหมาะสมตามรูปแบบของสื่อและเหมาะสมกับวัยของผู้รับสาร

จากการวิเคราะห์การตัดแปลงฉากในสื่อประเภทหนังสือภาพ สรุปได้ว่าผู้ผลิตสื่อได้คงเดิมฉากที่สำคัญโดยได้ขยายความให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยการใช้อุปมาอุปไมยประกอบคำบรรยาย มีการตัดฉากเพื่อให้เนื้อเรื่องกระชับและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และไม่พบการสร้างฉากขึ้นใหม่ในสื่อประเภทหนังสือภาพ

2. การ์ตูนแอนิเมชัน

สื่อร่วมสมัยประเภทการ์ตูนแอนิเมชัน เป็นสื่อที่มีการพัฒนารูปแบบการนำเสนออย่างต่อเนื่อง ทำให้ภาพที่นำเสนอมีความสวยงาม มีมิติที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น เมื่อมีการดัดแปลงวรรณคดีเพื่อการอ่านมาเป็นการดูภาพเคลื่อนไหว ผู้ผลิตจึงได้นำเสนอฉากที่มีตามตัวบทต้นทางโดยได้ขยายความและสร้างให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นจากเทคนิคการสร้างและใช้เสียงบรรยายประกอบ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมมากขึ้น เช่น ฉากพิธิสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ หลังจากที่ท้าวฤชงค์ส่งพระสังข์ให้อยู่กับนางพันธุรัต ผู้ผลิตได้ใช้ภาพประกอบทั้งฉากที่ทำให้เห็นสถานที่และจำนวนของตัวละครที่ผู้ผลิตได้แสดงให้เห็นรายละเอียดที่ชัดเจนตามตัวบทต้นทาง ทำให้ผู้ชมได้เห็นรายละเอียดของฉากและบรรยากาศการจัดงานเลี้ยงฉลองอย่างยิ่งใหญ่

การตัดทอน เป็นการตัดฉากที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวละครเอกออกและตัดฉากที่ไม่เหมาะสมในการนำเสนอออก เช่น ฉากบรรยากาศเจ้าเงาะเกี่ยวพาราสิรจนาในระหว่างที่เจ้าเงาะและรจนาอยู่ที่กระท่อม เจ้าเงาะได้เกี่ยวพาราสิและพุดโอโลมรจนาซึ่งเป็นฉากที่แสดงถึงความรักของคู่พระนางที่มีการกล่าวถึงในวรรณคดีในรูปแบบของตัวอักษร เมื่อมานำเสนอในสื่อร่วมสมัยในรูปแบบของการ์ตูนแอนิเมชันซึ่งมีข้อจำกัดของฉากที่นำเสนอ ผู้ผลิตจึงได้ตัดฉากนี้ออกเพื่อความเหมาะสมตามรูปแบบของสื่อและเหมาะสมกับวัยของผู้รับสาร

การปรับเปลี่ยนในการ์ตูนแอนิเมชันเป็นการปรับเปลี่ยนที่สร้างความแปลกใหม่ และสอดคล้องกับยุคสมัยที่นำเสนอ เช่น ฉากสวรรค์ ซึ่งเป็นฉากที่เกิดจากจินตนาการของผู้แต่ง ผู้ผลิตได้สร้างให้สวรรค์มีความเชื่อมโยงกับยุคสมัยมากขึ้น โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการสื่อสารของพระอินทร์ เหล่าเทวดาและนางฟ้า เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่มีการสร้างขึ้นใช้ในโลกมนุษย์ อีกทั้งยังได้สร้างให้การประชุมของพระอินทร์และเหล่าเทวดามีความใกล้เคียงกับการประชุมของมนุษย์ทั่วไป โดยผู้ผลิตใช้ภาพของการนั่งประชุมร่วมกันและมีเหล่าตัวละครที่มาจากเรื่องอื่น ๆ มาร่วมการประชุมด้วย แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงเนื้อหาที่ผู้ผลิตได้ใช้กลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนาน และยังมี การแทรกมุกตลกในระหว่างที่ตัวละครสนทนากัน

ฉากการหาปลาหาเนื้อของหกเขยตามตัวบทต้นทางเป็นการหาโดยใช้อุปกรณ์ที่มีในยุคสมัยที่ผู้แต่งได้กล่าวถึง เช่น แห เบ็ด สวิง อวน ฉมวก ฯลฯ แต่ในการ์ตูนแอนิเมชันได้ปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ประกอบฉากการหาปลาของหกเขยให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่น่าเสนอ เช่น เรือโททานิค ระเบิดไดนาไมท์ ส่วนอาวุธที่พระสังข์ใช้เฉือนปลายจมูกหกเขยคือมีดแรมโบ้ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนให้เนื้อหา มีความร่วมสมัย และยังปรับเปลี่ยนให้ฉากการหาปลาหาเนื้อเป็นฉากที่มีความตลกขบขัน ซึ่งเป็นไปตามคุณลักษณะที่สำคัญของสื่อประเภทการ์ตูน

ฉากการตีกลี ตามตัวบทต้นทางเป็นการตีกลีตามแบบพื้นเมืองโบราณ ซึ่งกลุ่มผู้รับชมที่เป็นเด็กอาจจะไม่คุ้นเคยหรือไม่เคยรับชมมาก่อน แต่ในการ์ตูนแอนิเมชันมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย โดยพิจารณาการเล่นตีกลีแล้วมีความใกล้เคียงกับการตีกอล์ฟและฟุตบอล ผู้ผลิตจึงได้ดัดแปลงให้การตีกลีในการ์ตูนแอนิเมชันมีลักษณะคล้ายการตีกอล์ฟและฟุตบอลเพื่อให้มีความใกล้เคียงกับประสบการณ์ของกลุ่มผู้รับชม อีกทั้งยังมีป้ายบอกคะแนนและยานพาหนะของหกเขยที่ใช้ในการแข่งขันตีกลีที่ปรับให้สอดคล้องกับบริบทแหล่งที่มาของแต่ละบุคคล รวมถึงการแทรกความตลกขบขันในระหว่างการแข่งตีกลีของพระอินทร์กับทั้งหกเขยและพระสังข์เพื่อความสนุกสนานและเหมาะสมกับระยะเวลาที่ออกอากาศ

จากการวิเคราะห์กลวิธีการดัดแปลงฉากในสื่อประเภทการ์ตูนแอนิเมชัน สรุปได้ว่า มีการคงเดิมของฉากสำคัญโดยได้ขยายความเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น การดัดทอนเป็นการตัดเพื่อให้นเนื้อหามีความเหมาะสมในการนำเสนอ และการปรับเปลี่ยนเพื่อความแปลกใหม่ที่สอดคล้องกับยุคสมัยและสร้างความตลกขบขัน

3. ละครโทรทัศน์

สื่อร่วมสมัยประเภทละครโทรทัศน์ เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาจนทำให้การนำเสนอมีความสมจริง ใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น ในละครโทรทัศน์รูปแบบละครจักร ๆ วงศ์ ๆ จะเห็นได้ว่าการนำเสนออย่างต่อเนื่องและปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่น่าเสนอในแต่ละเรื่องหรือแต่ละสำนวน

ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทองที่น่าเสนอในปี 2561 ที่ผู้วิจัยเลือกเป็นตัวบทในการวิเคราะห์ มีความน่าสนใจในการสร้างสรรค์ของผู้ผลิตที่ได้ดัดแปลงเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่จากที่เคยนำเสนอมาหลายครั้งโดยเฉพาะปมปัญหาและตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่

การดัดแปลงฉาก ผู้ผลิตได้มีการคงเดิมของฉากสำคัญตามตัวบทต้นทาง ซึ่งได้ขยายความให้เห็นเป็นรูปธรรมเช่นเดียวกับสื่อประเภทอื่น แต่ในละครโทรทัศน์แสดงให้เห็นชัดเจนมากขึ้นโดยการใช้ฉากสถานที่จริงในการแสดง เช่น ฉากทุ่งนาเมื่อเจ้าเงาะเหาะมาถึงเมืองสามนต แล้วได้มีเด็ก

ชาวบ้านมาชวนไปเล่น ผู้ผลิตใช้ทุ่งนาซึ่งเป็นสถานที่จริงในการนำเสนอเพื่อให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทาง

ฉากเมืองบาดาลที่ท้าวเนาคาอาศัยอยู่ซึ่งเป็นฉากที่เกิดจากจินตนาการ ผู้ผลิตได้สร้างฉากให้เป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้นโดยการใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบฉากแสดงให้เห็นที่อยู่ของพญานาคราชที่วิจิตรงดงาม มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และยังมีการใช้แสงประกอบเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างจากเมืองมนุษย์ รวมทั้งการตัดต่อเพื่อให้เห็นการเชื่อมโยงของเมืองบาดาลกับท้องทะเล

ฉากสวรรค์ที่ปรากฏให้เห็นในละครจักร ๆ วงศ์ ๆ หลายเรื่อง มีการนำเสนอสวรรค์ตามจินตนาการที่แตกต่างกันของผู้ผลิต ในละครเรื่องสังข์ทองผู้ผลิตได้ขยายความฉากสวรรค์ให้ผู้ชมได้เห็นเป็นรูปธรรมโดยใช้การตัดต่อฉากเป็นหลัก ใช้แสงของความระยิบระยับเพื่อให้เห็นถึงความสวยงามของสรวงสวรรค์ และสร้างให้ผู้ชมได้รู้สึกทึ่งว่าสวรรค์อยู่บนท้องฟ้าโดยใช้ผู้แสดงที่มองลงมาเมืองมนุษย์ ทำให้ผู้ชมได้เห็นฉากสวรรค์ที่มีความสวยงามตามที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้น

การตัดฉากในละครโทรทัศน์ เป็นการตัดฉากที่ไม่เหมาะสมกับรูปแบบการนำเสนอในสื่อออก เช่น ฉากก๊วยพาราสีของเจ้าเงาะและรจนา ซึ่งฉากดังกล่าวเป็นการแสดงความรักของคู่พระนางที่ไม่สามารถออกอากาศได้ ผู้ผลิตได้ตัดฉากนี้ออกแล้วได้แทรกเหตุการณ์อื่นแทนเพื่อให้การดำเนินเรื่องระหว่างที่เจ้าเงาะและรจนาอยู่ที่กระท่อมมีระยะเวลามากขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่า การตัดฉากในละครโทรทัศน์มีการตัดฉากที่ไม่สำคัญต่อโครงเรื่องและฉากที่ใช้งบประมาณในการสร้าง เช่น ฉากพิธีสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ ตามตัวบทต้นทาง หลังจากที่ท้าวภูษงค์พญานาคราชช่วยชีวิตพระสังข์ไว้แล้ว ก็ได้นำพระสังข์ส่งให้นางพันธุรัตเลี้ยงดู นางพันธุรัตดีใจมารักพระสังข์เหมือนลูกแท้ ๆ ของตน มีการจัดงานเลี้ยงฉลองต้อนรับพระสังข์อย่างยิ่งใหญ่ เจ็ดวันเจ็ดคืน ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นบรรยากาศในงานประกอบพิธีและการแสดงการเล่นในสมัยก่อน ซึ่งในละครโทรทัศน์ไม่ได้นำเสนอฉากงานสมโภชเลี้ยงรับพระสังข์ เพราะต้องใช้ผู้แสดงและอุปกรณ์ประกอบฉากจำนวนมากเพื่อให้การนำเสนอมีความสมจริง แต่การตัดฉากดังกล่าวไม่ส่งผลต่อเนื้อเรื่อง

การปรับเปลี่ยนฉากในละครโทรทัศน์มีทั้งการเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอและเปลี่ยนแปลงสถานที่ในการนำเสนอ เช่น ฉากการทำอาหารของนางจันท์เทวี เมื่อพระอินทร์ลบันดาลให้อาหารในเมืองสามนต์มีรสชาติไม่เป็นที่พอใจของทุกคนในวัง จึงได้มีการประกาศหาวิเสทคนใหม่ เมื่อนางจันท์เทวีทราบข่าวจึงเข้าไปสมัครและทำการแข่งขันทำอาหาร จนในที่สุดได้รับชัยชนะในการแข่งขันแล้วได้เข้ามาเป็นวิเสทในวัง โดยผู้ผลิตได้สร้างฉากการแข่งขันให้มีความทันสมัยเหมือนรายการแข่งขันทำอาหารในยุคปัจจุบัน ทำให้ผู้ชมได้เห็นความแปลกใหม่ ร่วมสมัย สนุกสนาน และลุ้นไปกับตัวละคร

ฉากเจ้าเงาะถอดรูป ตามตัวบทต้นทางเจ้าเงาะถอดรูปเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงแล้วออกไปแข่งตีคลีให้ทุกคนได้เห็น ซึ่งฉากเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นที่กระท่อมปลายนา มีนางมณฑาและท้าวสามนต์ที่ได้เป็นรูปทอง ส่วนในละครโทรทัศน์ได้ปรับเปลี่ยนฉากนี้ให้เกิดขึ้นในวัง หลังจากที่ทั้งหกเขยไปรับเจ้าเงาะและธรรมาเข้ามาในวัง ทุกคนได้เห็นรูปทองของเจ้าเงาะพร้อมกันทั้งท้าวสามนต์ นางมณฑา หกพระธิดา หกเขย เหล่าทหารและนางกำนัล ทำให้ทุกคนตะลึงในรูปทองของพระสังข์ไปพร้อมกัน รวมถึงฉากที่พระวิษณุกรรมนำชุดมาให้เจ้าเงาะ เป็นการปรับเปลี่ยนที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและระยะเวลาที่ออกอากาศ และเป็นฉากสำคัญที่สร้างความแปลกใหม่ให้กับผู้ชม

ฉากท้าวศวมิลพบนางจันทเทวี ตามตัวบทต้นทางท้าวศวมิลออกตามหานางจันทเทวีจนพบที่กระท่อม แต่ในละครโทรทัศน์ มาตุลีได้พาท้าวศวมิลหนีออกจากเมืองแล้วมารอนแรมอยู่ในป่า พระอินทร์ให้มาตุลีพาท้าวศวมิลเดินย้อนกลับไปที่เดิม ส่วนนางจันทเทวีและเหล่านางกำนัลก็หนีออกจากเมืองพาราณสีโดยมีหอยทากเป็นผู้ช่วย จนในที่สุดท้าวศวมิลก็ได้พบกับนางจันทเทวีในป่า ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนที่ทำให้การพบกันของตัวละครดังกล่าวมีความยากมากขึ้น ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น ทำให้ผู้ชมลุ้นไปกับตัวละครและได้เห็นฉากที่แปลกใหม่ ไม่มีในตัวบทต้นทาง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการตัดแปลงฉากในสื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบการตัดแปลงฉากในสื่อร่วมสมัย

การตัดแปลงฉาก	สื่อร่วมสมัย		
	หนังสือภาพ	การ์ตูนแอนิเมชัน	ละครโทรทัศน์
คงเดิม	✓	✓	✓
ขยายความ	✓	✓	✓
ตัดทอน	✓	✓	✓
ปรับเปลี่ยน		✓	✓

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยมีการตัดแปลงฉากที่นำเสนอในสื่อแต่ละประเภทที่แตกต่างกันตามลักษณะของสื่อและจุดประสงค์ของผู้ผลิตที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับสารในสื่อปลายทาง โดยหนังสือภาพไม่ปรากฏการตัดแปลงในรูปแบบการปรับเปลี่ยน ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ พบการตัดแปลงทุกรูปแบบทั้งการขยายความ การตัดทอน และการปรับเปลี่ยน

การศึกษากลวิธีการดัดแปลงฉากเรื่องสังข์ในสื่อร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ สรุปได้ว่า สื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ ยังคงรักษาฉากสำคัญที่มีในตัวบทต้นทางเพื่อให้เนื้อหาที่นำเสนอมีเอกลักษณ์ตามวรรณคดีต้นทางที่ผู้ผลิตต้องการรักษาไว้ตามโครงเรื่องหลัก ซึ่งมีการดัดแปลงฉากจากวรรณคดีเพื่อการอ่านให้อยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งการวาดภาพประกอบ การทำให้เกิดภาพเคลื่อนไหว และใช้ฉากที่เป็นสถานที่จริงหรือเทคนิคพิเศษในการตัดต่อโดยอาจจะมาจากจินตนาการ การตีความ หรือมุมมองของผู้ผลิตสื่อแต่ละประเภทเพื่อให้เกิดฉากที่ผู้ผลิตต้องการนำเสนอตามเรื่องราวที่ดำเนินไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นกระบวนการผลิตสื่อในวัฒนธรรมประชานิยมที่ดัดแปลงให้เข้าถึงกลุ่มผู้รับสารให้ได้มากที่สุด และนำเสนอให้เข้าใจมากที่สุดเพื่อการรับรู้ที่สอดคล้องกัน

การดัดแปลงแนวคิด

แนวคิดของเรื่องเป็นสาระหรือสัจจะที่ผู้แต่งจะสื่อสารไปยังผู้อ่านหรือผู้ชม จากการศึกษาตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางพบว่าการนำเสนอแนวคิดที่สอดคล้องกันคือมีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องราวชีวิต สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์และสังคม แนวคิดที่ปรากฏในเรื่องคือความเชื่อเรื่องผู้มีบุญญาธิการ ความเชื่อในเรื่องกรรม การพิจารณาคน และความกตัญญู

แนวคิดเรื่องผู้มีบุญญาธิการหรือคนดี เมื่อเกิดมาแล้วจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผู้ที่คอยช่วยเหลือคุ้มครองอยู่เสมอ แม้จะต้องเจอกับปัญหา อุปสรรค การต่อสู้กับเหล่าตัวร้ายก็สามารถเอาชนะได้ ผู้แต่งจะทำให้ตัวละครมีลักษณะพิเศษบางอย่างต่างไปจากคนอื่น ๆ ในสื่อร่วมสมัยทุกรูปแบบยังคงนำเสนอแนวคิดเรื่องผู้มีบุญญาธิการ กล่าวคือในเรื่องสังข์ทองมีการนำเสนอตัวละครเอกที่มีบุญญาธิการ กำเนิดมา มีลักษณะพิเศษคือมีหอยสังข์กำบังตัว สามารถรอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ โดยมีเทวดาและผู้มีอำนาจคอยช่วยเหลือคุ้มครอง สามารถใช้ของวิเศษได้ และชนะปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ จนได้ปกครองบ้านเมือง แนวคิดเรื่องกรรมคือผลของการกระทำ หรือความเชื่อในเรื่องกรรมเมื่อตัวละครในเรื่องประสบความทุกข์ ความลำบากหรือต้องพลัดพรากจากสิ่งที่ตนรัก จะเชื่อว่าเป็นเพราะกรรมที่เคยทำไว้หรือผลกรรมทำให้เป็นเช่นนี้ เป็นการนำความเชื่อมาแทรกเพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงการกระทำของตน ซึ่งในตัวบทปลายทางในสื่อประเภทการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องกรรมที่ใช้เป็นแนวคิดหลักปรากฏแทรกอยู่ในเรื่องตลอดตั้งแต่ตัวละครเอกได้กำเนิดขึ้นจนเจออุปสรรคต่าง ๆ ที่ต้องต่อสู้และหาทางแก้ไข และยังนำเสนอผลของการกระทำของตัวละครแต่ละตัวที่มีจุดจบที่ต่างกัน สอดคล้องกับข้อคิดที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการนำเสนอไปยังผู้อ่านและผู้ชมที่เป็นเยาวชนและประชาชนทั่วไป ส่วนในหนังสือภาพไม่ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องกรรม แนวคิดการพิจารณาคนก็ยังคงเดิมตามตัวบทต้นทางในสื่อร่วมสมัยทุกรูปแบบ สะท้อนความคิดและค่านิยมของมนุษย์ในด้านการเลือกมองคนที่รูปลักษณ์

ภายนอกมากกว่าการพิจารณาจากจิตใจ ซึ่งเป็นค่านิยมที่คนในสังคมจะแสดงออกเมื่อเห็นคนที่มีลักษณะแปลก รูปร่างหน้าตาน่าเกลียด น่ากลัว หรือมีลักษณะที่ไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการ แนวคิดนี้สะท้อนสังคมและเป็นข้อคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ ในสังคมปัจจุบันคือไม่ควรวัดคุณค่าของคนจากรูปร่างหน้าตา ยศ ตำแหน่ง หรือแม้แต่ทรัพย์สินเงินทอง และอีกหนึ่งแนวคิดที่สำคัญคือเรื่องความกตัญญูที่ถ่ายทอดผ่านเหตุการณ์และตัวละคร ความกตัญญูเป็นการรับรู้คุณและตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณ จากการศึกษาตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางพบว่า มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องความกตัญญูในทุกฉบับ โดยนำเสนอผ่านตัวละครคือพระสังข์และธรรมาที่แสดงให้เห็นว่ามีความกตัญญูต่อบิดา มารดาและผู้มีพระคุณ ซึ่งการเปรียบเทียบแนวคิดในสื่อร่วมสมัยสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบการดัดแปลงแนวคิดในสื่อร่วมสมัย

สื่อ แนวคิด	หนังสือภาพ				การ์ตูนแอนิเมชัน				ละครโทรทัศน์			
	คงเดิม	ขยายความ	ตัดทอน	ปรับเปลี่ยน	คงเดิม	ขยายความ	ตัดทอน	ปรับเปลี่ยน	คงเดิม	ขยายความ	ตัดทอน	ปรับเปลี่ยน
ความเชื่อเรื่องผู้มีบุญญาธิการ	✓				✓				✓			
ความเชื่อในเรื่องกรรม	✓				✓				✓			
การพิจารณาคณ	✓				✓				✓			
ความกตัญญู	✓				✓				✓			
บทบาททางเพศ										✓		

จากตารางที่ 7 การนำเสนอแนวคิดดังกล่าวพบว่า สื่อร่วมสมัยยังคงรักษาแนวคิดหลักของเรื่องที่เป็นหัวใจสำคัญที่ผู้แต่งได้นำเสนอไว้ทำให้เรื่องสังข์ทองไม่ว่าจะอยู่ในสื่อรูปแบบใดก็ยังคงความเป็นเรื่องสังข์ทองที่เป็นภาพจำของผู้รับสาร

นอกจากแนวคิดที่ปรากฏตามตัวบทต้นทางแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่ามีสื่อที่นำเสนอแนวคิดที่สะท้อนสังคมในปัจจุบัน นำมาแทรกในเรื่องราวผ่านเหตุการณ์ การกระทำหรือคำพูดของตัวละคร เป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับบริบทสังคมในปัจจุบัน คือการนำเสนอแนวคิดเรื่องลักษณะและบทบาททางเพศ ซึ่งพบในสื่อประเภทละครโทรทัศน์

แนวคิดเรื่องเพศเป็นเรื่องที่มีการถกเถียงกันมานานแล้ว ทั้งนี้แล้วแต่มุมมองของผู้ศึกษาว่า จะต้องการอธิบายในแง่มุมใด โดยทั่วไปบุคคลหนึ่งจะประกอบไปด้วย บทบาททางเพศ อันเป็น

การแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่อิงอยู่กับมิติทางชีววิทยาหรือลักษณะทางกายภาพทางเพศของบุคคล ในความเป็นผู้ชาย คือการที่บุคคลหนึ่งมีความเป็นชาย หรือความเป็นผู้หญิง คือการที่บุคคลหนึ่งมีความเป็นหญิง อันเป็นเพียงการอธิบายจากบทบาททางเพศที่ปรากฏออกมาให้เห็นภายนอกเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง บุคคลทั่วไปยังมีบทบาทแห่งเพศหรือเพศทางสังคม ซึ่งสังคมคาดหวังต่อความเป็นชายหรือความเป็นหญิงของบุคคล โดยทั่วไปสังคมมีความโน้มมนำที่จะขัดเกลาบุคคลให้เป็นไปตามลักษณะทางกายภาพทางเพศ การเรียนรู้และขัดเกลาทางสังคมจะนำไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล เพื่อให้มีเอกลักษณ์แห่งเพศ อันเป็นการรับรู้หรือความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อตนเองในการเป็นผู้หญิงหรือชาย โดยทั่วไปจะสอดคล้องกับเพศที่เป็นลักษณะทางชีววิทยา แต่ในความเป็นจริงบุคคลอาจจะคิดหรือรู้สึกแตกต่างไปจากเพศที่เป็นอยู่ ดังนั้น บุคคลจึงอาจมีเอกลักษณ์แห่งเพศที่ตรงข้ามกับลักษณะเพศก็ได้ อันเป็นพฤติกรรมของความพึงพอใจทางเพศของแต่ละบุคคล ที่เรียกว่าแนวโน้มทางเพศ หรือรสนิยมทางเพศของแต่ละบุคคล (สุรพงษ์ โสธนะเสถียรและพจนานา ฐูปแก้ว, 2549, อ้างถึงใน ฐิติวัฒน์ สมิตินันท์, 2553, หน้า 20)

คำว่ารักร่วมเพศ (Homosexual) เป็นคำที่มาจากภาษากรีก มาจากคำว่า “Mono” เป็นคำที่ใช้เติมข้างหน้าภาษากรีก ซึ่งมีความหมายว่า “เหมือนกัน” นอกจากนี้คำว่า “Homosexuality” ได้ถูกนำมาใช้ในปี ค.ศ. 1869 ในการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปกฎหมายเยอรมันที่ห้ามมีเพศสัมพันธ์ของคนรักเพศเดียวกัน ต่อมาความหมายของคำว่า “Homosexuality” หมายถึงบุคคลจำนวนหนึ่งที่รักใคร่และมีความสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลเพศเดียวกัน อันเป็นความรักความต้องการทางเพศระหว่างบุคคล 2 คนซึ่งเป็นเพศเดียวกัน เป็นได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง สำหรับผู้ชายที่มีความพึงพอใจรักใคร่และมีเพศสัมพันธ์กับเพศชายด้วยกัน ในปัจจุบันเราเรียกว่าเกย์ (Gay) หมายถึงชายที่ชอบแต่งกายหรือแสดงลักษณะท่าทางคล้ายหญิง และมีแบบแผนทางเพศแตกต่างไปจากที่คนทั่วไปปฏิบัติกันอยู่ การรักเพศเดียวกันเป็นรูปแบบหนึ่งของการปฏิบัติสัมพันธ์ทางเพศที่บุคคลสามารถที่จะกระทำหรือออกจากความสัมพันธ์ได้ทุกเมื่อตลอดชีวิต กลุ่มผู้รักร่วมเพศจะมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นเพศเดียวกันสำหรับในสังคมตะวันตกจะไม่มี ความสนใจในรายละเอียด ในลักษณะนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องส่วนตัวที่ทุกคนควรให้ความเคารพในสิทธิส่วนบุคคล (ฐิติวัฒน์ สมิตินันท์, 2553, หน้า 20-21)

ในสังคมไทยมีการเคลื่อนไหวและเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคในเรื่องเพศอย่างหลากหลาย สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน ที่ต้องการเปิดเผยและมีอิสระในการแสดงออกทางเพศโดยไม่ถูกปิดกั้นทั้งในด้านกายภาพและสภาพภายในของจิตใจที่กลุ่มเพศทางเลือกต้องการนำเสนอผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้เห็นว่าบุคคลเหล่านั้นต้องการการยอมรับจากคนในสังคม

จากการศึกษานิยามความหมายและลักษณะของกลุ่มรักร่วมเพศ ผู้วิจัยพบว่าการนำเสนอผ่านการแสดงออกของตัวละคร ในละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง มีการแทรกแนวคิดเรื่องเพศผ่านตัวละคร “องค์ชายไชยยันต์” ซึ่งเป็นหนึ่งในเหยของท้าวสามนต์ที่มาร่วมพิธีเลือกคู่ตามคำสั่งของบิดามารดา พวงมาลัยจากพระธิดาปัทมาตกลงมาที่มือขององค์ชายไชยยันต์โดยบังเอิญในขณะที่องค์ชายไชยยันต์เข้ามาลอบใจองค์ชายจากเมืองอื่นที่ไม่ได้ถูกเลือก องค์ชายไชยยันต์จึงได้เข้ามาเป็นเหยของท้าวสามนต์ และเมื่อได้รับการเลือกแล้วเข้ามาอยู่ในเมืองสามนต์ ผู้ผลิตได้สร้างให้องค์ชายไชยยันต์แสดงออกให้ผู้ชมได้เห็นชัดเจนว่าเป็นตัวละครที่มีการดัดแปลงเพื่อสะท้อนแนวคิดเรื่องเพศในรูปแบบกลุ่มรักร่วมเพศ ทั้งกิริยาท่าทาง การกระทำ และคำพูดของตัวละคร เช่น ในตอนที่องค์ชายไชยยันต์เข้ามาอยู่ในเมืองสามนต์ ก็แสดงกิริยาท่าทางที่บ่งบอกว่าตนมีความชอบในเพศเดียวกันและอิฉฉาที่พระธิดาได้เลือกเจ้าชาย ดังบทสนทนาขององค์ชายไชยยันต์และสะท้านซึ่งเป็นพระพี่เลี้ยง ความว่า

ไชยยันต์:	นำอิฉฉาพระธิดาพวกนั้นจ้
สะท้าน:	พระสติพระเจ้าคะ พระสติ
ไชยยันต์:	เราอยู่กับเจ้าแค่สองคน ไม่เห็นต้องกลัวใครมาได้ยินเลย
สะท้าน:	ว่าได้เหอพระเจ้าคะ
ไชยยันต์:	องค์ชายพวกนั้น ล้วนแล้วแต่รูปร่าง
สะท้าน:	พระธิดาที่เสียนมาลัยให้พระองค์ ทรงมีความงดงามเป็นเลิศ
ไชยยันต์:	งามกว่าเราอีกเหอ
สะท้าน:	อูย พระสติพระเจ้าคะ พระสติ
ไชยยันต์:	สติเจ้านะสี

(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 21)

องค์ชายไชยยันต์ยังแสดงให้เห็นชัดเจนว่ามีความชื่นชอบในตัวเจ้าเงาะ ซึ่งเป็นการแสดงออกที่ตรงข้ามกับเหยอีก 5 คนที่แสดงถึงความเกลียดเจ้าเงาะและหาทางกำจัดเจ้าเงาะ อีกทั้งมีฉากที่องค์ชายไชยยันต์ไปหาเจ้าเงาะที่กระท่อมหลายครั้ง ทำให้พระธิดาปัทมาเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าองค์ชายไชยยันต์ไปหารจนางจึงเกิดความหึงหวง แต่องค์ชายไชยยันต์ก็ไม่ได้แก้ตัวอะไรเพราะไม่ยอมให้พระธิดาปัทมารู้ความจริงว่าตนเป็นกลุ่มรักร่วมเพศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการยอมรับในเรื่องเพศที่ยังคงปิดกั้นในสังคม

ผู้ผลิตยังได้นำเสนอนฉากที่องค์ชายไชยยันต์และพระธิดापัทมาสนทนากันเรื่องการแสดงออกขององค์ชายไชยยันต์ที่มีพฤติกรรมที่แปลกไปจากผู้ชายทั่วไป แม้ว่าองค์ชายไชยยันต์ได้ผลอบอกความจริงแต่พระธิดापัทมาก็ยังไม่เชื่อและไม่ยอมรับความจริงดังกล่าว ดังบทสนทนาที่ว่า

ปัทมา: เป็นอย่างนี้ก็ดีเหมือนกันนะเพคะ ที่จุมูกแหวง หูวิน
เจ้าพี่จะได้ไม่ต้องไปเจ้าชู้เกี่ยวพาราสิผู้หญิงที่ไหนอีกเิงเพคะ
ไชยยันต์: โธ่ น้องปัทมา พี่บอกก็ครั้งแล้ว ว่าพี่ไม่ชอบผู้หญิง
ปัทมา: ไม่เชื่อหรือคะเพคะ จ้างให้น้องก็ไม่เชื่อ คนอื่นเขาอาจจะเสียใจ
และเสียตายที่พระสวามีจะต้องเป็นแบบนี้ แต่น้องจะบอกให้
นะเพคะว่าน้องสบายใจที่สุดเลยนะเพคะเจ้าพี่
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 39)

ในตอนท้ายของเรื่ององค์ชายไชยยันต์และพระธิดापัทมาได้เปิดใจคุยกันเพราะพระธิดापัทมาไม่ได้รับความรัก ความเอาใจใส่จากพระสวามีเหมือนพระธิดาองค์อื่น ๆ องค์ชายไชยยันต์อธิบายเรื่องราวความเป็นมาทั้งหมดเพื่อให้พระธิดापัทมาตัดใจและเริ่มต้นชีวิตใหม่ดีกว่าการทนทุกข์ทั้งเป็นที่ต้องอยู่กับคนที่ไม่ได้รัก จนพระธิดापัทมายอมรับและเข้าใจถึงเหตุผลขององค์ชายไชยยันต์ ซึ่งทำให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นเพศไหนทุกคนล้วนมีคุณค่าในตัวเอง สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับใคร

ภาพที่ 85 องค์ชายไชยยันต์จับมือเจ้าเงาะในละครโทรทัศน์

(ที่มา: ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 22, เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=VEkPm>

DdAS8o&list=PL6pNxpoxoz0yx5ttOyHiyBKmXDoBU8keG2&index=22)

การแสดงออกถึงการไม่ยอมรับในเรื่องกลุ่มรักร่วมเพศ ยังมีการนำเสนอผ่านตัวละครและเหตุการณ์คือ องค์ชายสิงหลและองค์ชายสีซึ่งทั้งสองไม่ได้แสดงกิริยาอาการถึงการเปลี่ยนแปลงทางเพศ เพียงแค่ร่วมมือกันเพื่อกำจัดเจ้าเงาะ แต่ด้วยความใกล้ชิดสนิทสนมกันและอยู่ด้วยกันเพื่อ

ปรึกษาหารือ การกระทำของทั้งสองจึงทำให้พระธิดาวิลาวัลย์และพระธิดาผกากรองเข้าใจผิด และคอยสังเกตพฤติกรรมขององค์ชายทั้งสองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นการนำเสนอที่สะท้อนให้เห็นว่า พระธิดาทั้งสองเป็นตัวแทนของกลุ่มคนที่ไม่ยอมรับในเรื่องกลุ่มรักร่วมเพศเพราะเป็นเรื่องที่น่าอับอาย ดังบทสนทนาขององค์ชายสี่และพระธิดาผกากรองที่ว่า

ผกากรอง: เสด็จพี่ ถ้าทรงเป็นเช่นนี้ จะมาเข้าพิธีเลือกคู่ทำไมละเพคะ
น้องไม่เข้าใจเลย

องค์ชายสี่: พี่เป็นยังไง แล้วน้องผกากรองพูดเรื่องอะไรอะ

ผกากรอง: แล้วเสด็จพี่ ไปทำเรื่องอะไรมากับเจ้าชายสิงห์ละเพคะ

องค์ชายสี่: โอ้ย... นี่น้องผกากรองรู้เรื่องด้วยหรอ

ผกากรอง: คิดว่าน้อง โง่หนักหรอเพคะ

องค์ชายสี่: โอ้ย...ถ้า ถ้าน้องรู้ก็ดีแล้ว อ้าวจะได้ไม่ต้องอธิบาย
อะไรมาก แล้วน้องคิดว่ายังไงบ้างละ

ผกากรอง: ก็คิดว่าอับอายที่สุด น่าขายหน้าที่สุด ไม่คิดเลย
ว่าเรื่องแบบนี้จะเกิดขึ้นบนโลกนี้
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 26)

พระธิดาวิลาวัลย์และพระธิดาผกากรองปรึกษากันเรื่ององค์ชายสิงห์และองค์ชายสี่เพราะ ไม่อยากให้ใครรู้และไม่อยากอับอายผู้อื่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมยังไม่ยอมรับกลุ่มรักร่วมเพศ ดังบทสนทนาว่า

วิลาวัลย์: โอ้ยนี้เราจะทำยังไงกันดี แต่งงานได้ไม่กี่วัน สามีก็นอกใจ
ไปรักกันเอง

ผกากรอง: น่านสิเพคะ น้องก็ไม่เคยคิดเลย ไม่เคยคิดเลย ว่าตัวเองจะมีเสน่ห์สู่
ผู้ชายไม่ได้ น้องไม่รู้จะเอาหน้าไปไว้ที่ไหนแล้วเพคะ

วิลาวัลย์: ถ้าอย่างนั้น เราก็ต้องหวานอมขมกลืนกันไป

ผกากรอง: ไม่ ไม่ ไม่ได้นะเพคะ เราต้องหาทางแก้ไขสิเพคะ
พระพี่นาง มันจะต้องมีทางแก้ไขเพคะ เราจะต้องหาทางแก้ไข
ว่าแต่ เราจะแก้ไขยังไงดีเพคะ
(ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 26)

- ผกากรอง: พระพี่นางเพคะ
 วิลาวลัย: น้องมาตามหาองค์ชายสี่ใช่ไหม
 ผกากรอง: ใช่เพคะ
 วิลาวลัย: อยู่ข้างนอกนุ่นแน่ะ
 ผกากรอง: (มองออกไปนอกหน้าต่าง เห็นองค์ชายสิงหลและองค์ชายสี่ อยู่ด้วยกัน) ตายละ
 วิลาวลัย: น้องเห็นแล้วใช่ไหม
 ผกากรอง: พระพี่นางเพคะ น้องทนไม่ไหวแล้วเพคะ น้องจะไปถาม ให้รู้แล้วรู้รอดกันไปเลย ว่าระหว่างน้องกับองค์ชายสิงหล องค์ชายสี่จะเลือกใคร
 วิลาวลัย: นี่จะบ้าไรเงิ เราต้องอดทน เพราะถ้าเรื่องนี้เปิดเผยให้ใครรู้เข้า เราสองคนต้องอับอายยิ่งกว่าน้องรจนาที่มีผิวเป็นไอ้เงาะป่า นั่นซะอีก เพราะอย่างน้อยไอ้เงาะป่านั้นมันก็เป็นผู้ชาย แต่เนี่ย...
 (ละครโทรทัศน์เรื่องสังข์ทอง, 2561, ตอนที่ 35)

จากบทสนทนาและการนำเสนอเนื้อหาในละครดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการนำเสนอแนวคิดเรื่องเพศของผู้ผลิตที่พยายามจะสอดแทรกเนื้อหาไว้ในละครโดยเป็นการแทรกเรื่องราวและเหตุการณ์ในรูปแบบที่เหมาะสมกับลักษณะของสื่อ มีการแทรกมุกตลก ความสนุกสนาน ที่ทำให้ผู้ชมเข้าใจในเนื้อหาในแบบที่ไม่เป็นการยึดเยียดแนวคิดให้ผู้ชมมากจนเกิดความอึดอัด ซึ่งเป็นกลวิธีการนำเสนอแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบันที่คนในสังคมพยายามเรียกร้องสิทธิและความเป็นอิสระในเรื่องเพศกันมากขึ้น แต่ก็ยังมีคนในสังคมบางส่วนที่ยังไม่ยอมรับในเรื่องดังกล่าว

สรุปได้ว่า ในกลวิธีการดัดแปลงแนวคิดในสื่อร่วมสมัย ไม่มีการตัดทอนหรือปรับเปลี่ยนแนวคิดหลัก แต่มีการขยายความเพิ่มเติมแนวคิดเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทในสังคมปัจจุบัน ซึ่งปรากฏในละครโทรทัศน์ที่แทรกแนวคิดเรื่องเพศผ่านตัวละครและเหตุการณ์ เพื่อเป็นการนำเสนอมุมมองและแนวคิดที่พัฒนาไปสู่ความเสมอภาคทางเพศของสังคมในปัจจุบันและอนาคต

การศึกษาวิธีการดัดแปลงวรรณคดีไทยที่นำเสนอผ่านสื่อร่วมสมัย ทั้งหนังสือภาพการ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ ทำให้เห็นถึงกระบวนการผลิตสื่อ แนวคิดและมุมมองของผู้สร้างสรรค์ผลงาน ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของวรรณคดีแบบดั้งเดิมจากวรรณคดีเพื่อการอ่าน มาเป็นวรรณคดีเพื่อการแสดง จนมาถึงยุคปัจจุบันที่มาสื่อสมัยใหม่เข้ามาเป็นส่วนสำคัญของการนำเสนอในรูปแบบที่แตกต่าง แม้จะมีระยะเวลาที่แตกต่างกัน รูปแบบสื่อที่แตกต่าง หรือแม้กระทั่ง

กลุ่มเป้าหมายที่แตกต่าง แต่ผู้ผลิตก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองไว้อย่างครบถ้วน ทั้งองค์ประกอบด้านโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด โดยมีการดัดแปลงให้สอดคล้องกับลักษณะของสื่อและยุคสมัยที่นำเสนอเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิตในวัฒนธรรมประชานิยม ตามกระแสความนิยมของคนในสังคม ทำให้เรื่องสังข์ทองยังคงถูกกล่าวถึงและนำเสนอมาอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง สังข์ทอง: การดัดแปลงวรรณคดีไทยเป็นสื่อร่วมสมัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบและศึกษากลวิธีการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในสื่อร่วมสมัย ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อร่วมสมัยในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือเป็นสื่อที่มีความโดดเด่น ได้รับความนิยมในช่วงเวลาที่ผลิตและนำเสนอ ได้แก่ หนังสือภาพสำนักพิมพ์ห้องเรียน จำกัด พิมพ์ครั้งที่ 6 (2550) การ์ตูนแอนิเมชัน บริษัทบรอดคาซท์เทเลวิชั่น จำกัด (2549) และละครโทรทัศน์บริษัท สามเศียร จำกัด บทโทรทัศน์โดย ภาวิต (2561) โดยเสนอผลการศึกษารูปแบบวรรณคดีวิเคราะห์ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง สังข์ทอง: การดัดแปลงวรรณคดีไทยเป็นสื่อร่วมสมัย มีผลการวิจัยพบว่า สังข์ทอง เป็นวรรณคดีที่มีการนำไปผลิตซ้ำในหลายรูปแบบ มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย ค่านิยมและเข้าถึงผู้อ่านผู้ชมได้ทุกเพศทุกวัย ขึ้นอยู่กับยุคสมัยว่าในช่วงเวลานั้นสื่อชนิดใดที่กำลังได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้รับสาร เช่น เรื่องเล่าแบบมุขปาฐะ ละครร้อง ละครรำ ฯลฯ จนกระทั่งปัจจุบัน มีการเล่าที่หลากหลายสำนวนและมีชื่อเสียงตามพื้นที่ของเรื่องเล่านั้น

นอกจากสังข์ทองที่ปรากฏในสำนวนต่าง ๆ ในฉบับที่มีการนำไปผลิตซ้ำก็ยังคงมีในสังคมไทยทุกยุคสมัย ในรูปแบบสื่อที่แตกต่างกันทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีการนำเรื่องสังข์ทองมาถอดความ เป็นร้อยแก้วเพื่อให้เหมาะกับช่วงวัยของผู้อ่าน และยังมีมีการดัดแปลงให้เนื้อเรื่องมีความแปลกใหม่ผ่านการนำเสนอในสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย สะดวก เช่น ในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หรือการนำเรื่องสังข์ทองมาแปรรูปและดัดแปลงเป็นการ์ตูนนิทานที่มีภาพประกอบ มีสีสันสวยงาม เพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านในวัยเด็กใช้จินตนาการตามภาพที่ปรากฏและสร้างจินตนาการใหม่ ๆ ร่วมกับประสบการณ์ที่เด็กได้รับในแต่ละช่วงวัย มีการพัฒนาไปเป็นการ์ตูนแอนิเมชันที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างอิสระหรือละครโทรทัศน์ที่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่นำเสนอ ละครเวทีที่สามารถแทรกความนิยมในปัจจุบันได้ แม้กระทั่งเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสังข์ทองหรือวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่มีการนำเสนอผ่านสื่อร่วมสมัยในหลายช่องทาง สร้างกระแสความนิยมได้อย่างน่าสนใจ สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของผู้ผลิตสื่อที่มีการดัดแปลงวรรณคดีมาถ่ายทอดในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุดตามจุดประสงค์ของการผลิตในวัฒนธรรมประชานิยม

จึงอาจกล่าวได้ว่า สังข์ทองเป็นวรรณคดีแนวประชาานิยมที่ได้รับความนิยมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อมีการนำมาผลิตซ้ำก็มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่ทำให้เข้าถึงได้ง่าย ปรับเปลี่ยนเนื้อหา ภาษาและตัวละครให้สอดคล้องกับรูปแบบของสื่อ พร้อมทั้งแทรกแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. พลวัตวัฒนธรรมประชาานิยมของสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย

การศึกษาพลวัตวัฒนธรรมประชาานิยมของสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย สรุปได้ว่า ผู้เสพที่เป็นมหาชนมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งาน เพราะผู้เสพมีสิทธิ์ในการเลือกเสพหรือเลือกรับสารได้ตามความนิยมและรสนิยมส่วนตัว อีกทั้งผู้เสพมีแนวความนิยมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตามกระแสสังคมที่เป็นที่นิยมในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้นผู้เสพที่เป็นมหาชนหรือคนส่วนใหญ่จะสามารถทำให้วัฒนธรรมนั้นถูกเลือกขึ้นมาเป็นที่นิยมได้ ผู้ผลิตจึงต้องรู้เท่าทันความนิยมของผู้เสพ การเลือกตัวบทที่จะนำมาผลิตซ้ำ การเลือกใช้สื่อในการนำเสนอและการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อตอบสนองผู้เสพ จึงถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผลงานสามารถสร้างผลกำไรทางธุรกิจและเป็นที่ยอมรับแพร่หลายได้

2. องค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย

การศึกษาองค์ประกอบด้านโครงเรื่อง พบว่า สื่อที่มีการนำเรื่องสังข์ทองไปถ่ายทอดในรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ ยังคงรักษาเค้าโครงของเรื่องไว้อย่างสมบูรณ์ มีรายละเอียดเหตุการณ์ ประเด็นปัญหาตามตัวบทต้นทางที่ได้กล่าวไว้ สื่อร่วมสมัยประเภทหนังสือภาพมีการคงเดิมของโครงเรื่องตามตัวบทต้นทาง ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์มีการขยายความเพื่อเพิ่มเติมปัญหาให้เรื่องราวมีความแปลกใหม่ น่าสนใจ ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินเรื่องแต่ไม่ได้ทำให้โครงเรื่องหลักเปลี่ยนไป

การศึกษาองค์ประกอบด้านตัวละคร พบว่า ในสื่อทุกประเภทมีการสร้างตัวละครเอกพระสังข์ในลักษณะที่เหมือนกัน โดยผู้แต่งใช้กลวิธีการบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของตัวละครโดยตรงทั้งการใช้คำพูด การกระทำ รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่และภูมิหลังของตัวละคร ซึ่งได้กล่าวถึงพระสังข์ให้มีความโดดเด่นตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง กล่าวคือ พระสังข์เป็นผู้มีรูปร่างงดงามแต่มีเหตุให้ต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง แม้จะเจริญวัยเป็นชายหนุ่มก็ยังคงซ่อนตัวเองอยู่ในรูปของเงาะป่า จนทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิดและรังเกียจ ไม่เป็นที่ยอมรับ เมื่อพระสังข์ถอดรูปเงาะออกแล้วปรากฏรูปร่างหน้าตาที่แท้จริง ใครได้เห็นต่างก็พากันชื่นชมว่ามีรูปร่าง ด้านลักษณะนิสัย ในสื่อทุกประเภทแสดงให้เห็นว่าพระสังข์เป็นผู้มีความกตัญญู เป็นผู้ให้อภัยและมีปฏิภาณไหวพริบ ส่วนตัวละครรองมีกล่าวถึงในสื่อทุกประเภททั้งนางรจนา ท้าวศรีวิมล นางจันท์เทวี นางจันทา นางพันธุรัต ท้าวสามนต์

นางมณฑา หกเขย และหกพระธิดา มีการใช้ภาพประกอบทั้งภาพวาด ภาพเคลื่อนไหวและผู้แสดงจริงที่ทำให้เห็นรูปลักษณ์ภายนอกของตัวละครได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังมีการบรรยายร่วมด้วย ส่วนในด้านลักษณะนิสัยในสื่อร่วมสมัยทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ ได้นำเสนอลักษณะนิสัยของตัวละครรองที่สอดคล้องกับตัวบทต้นทางและมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามสื่อที่นำเสนอ

การศึกษาองค์ประกอบด้านฉาก พบว่า มีการสร้างฉากที่สอดคล้องกันระหว่างตัวบทต้นทางและตัวบทปลายทางทั้งฉากเหมือนจริง ฉากเหนือจริง และฉากจินตนาการ โดยไม่มีการสร้างฉากจริงในการดำเนินเรื่อง ซึ่งในตัวบทปลายทางแต่ละสื่อจะนำเสนอฉากในรูปแบบของการบรรยายภาพประกอบ ภาพเคลื่อนไหว หรือเป็นภาพสถานที่จริง โดยอาจจะมาจากจินตนาการ การตีความหรือมุมมองของผู้ผลิตสื่อแต่ละประเภท มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับลักษณะของสื่อแต่ละประเภท เมื่อวิเคราะห์โดยภาพรวมทำให้เห็นว่าสื่อร่วมสมัยยังคงรักษาฉากเหตุการณ์สำคัญตามตัวบทต้นทางไว้อย่างครบถ้วน

การศึกษาองค์ประกอบด้านแนวคิด พบว่า มีการนำเสนอแนวคิดที่สอดคล้องกันคือมีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องราวชีวิต สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์และสังคม แนวคิดที่ปรากฏคือความเชื่อเรื่องผู้มีบุญญาธิการ ความเชื่อในเรื่องกรรม การพิจารณาคน และความกตัญญู ทำให้เห็นการนำเสนอแนวคิดที่เน้นเรื่องการทำความดี ในตอนท้ายเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงผลของการกระทำของตัวละครที่สอดคล้องกับข้อคิดที่ว่า “ทำดีได้ดี” ส่วนการพิจารณาคนก็เน้นการพิจารณาจากจิตใจไม่ใช่มองเพียงรูปลักษณ์ภายนอก รวมทั้งการแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูที่เป็นคุณสมบัติที่ควรมีเป็นพื้นฐานของคนในสังคม ในเรื่องสังข์ทองได้นำเสนอความกตัญญูผ่านตัวละครหลักและตัวละครรองได้อย่างชัดเจน แนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนถึงค่านิยมของคนในสังคมในทุกยุคทุกสมัย

3. การดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย

การศึกษาการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย สรุปได้ว่า สื่อร่วมสมัยทั้ง 3 ประเภท คือ หนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชัน และละครโทรทัศน์ มีกลวิธีการดัดแปลงทั้งการขยายความ การตัดทอน และการปรับเปลี่ยนที่แตกต่างสอดคล้องกับลักษณะของสื่อแต่ละประเภท

การดัดแปลงโครงเรื่อง เป็นการใช้โครงเรื่องหลักตามตัวบทต้นทางและกลวิธีในการสร้างโครงเรื่องที่สอดคล้องกับลักษณะของสื่อ การดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับกาลเวลาและเหตุการณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกันในสื่อทุกประเภท หนังสือภาพมีการตัดเหตุการณ์บางอย่างออกไปเพื่อให้เนื้อหากระชับขึ้น ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์มีการแทรกเนื้อหา ปมปัญหาเหตุการณ์หรือเรื่องราวอื่น ๆ เพื่อสร้างความแปลกใหม่และเป็นการเพิ่มระยะเวลาในการนำเสนอ

การดัดแปลงตัวละคร มีการคงตัวละครหลักและตัวละครรองไว้ครบตามตัวบทต้นทาง แต่มีการปรับเปลี่ยนตัวละครเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ตัวละครที่มีการคงเดิมในสื่อทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ พระสังข์ ท้าวยศวิมล นางจันท์เทวี รุกขเทวดา ท้าวภูษงค์ เด็กชาวบ้าน ท้าวสามนต์ นางมณฑาและ รจนา ด้านการขยายความตัวละครเป็นการขยายความเพื่อให้ตัวละครมีความชัดเจนและมีบทบาทมากขึ้น โดยมีทั้งการขยายความด้วยการเพิ่มบทบาทหรือรายละเอียดและการสร้างตัวละครขึ้นใหม่ พบในการ์ตูนแอนิเมชันและละครโทรทัศน์ ซึ่งในละครโทรทัศน์มีการขยายความเพื่อเพิ่มรายละเอียด และเพิ่มบทบาทของตัวละครมากที่สุดเพื่อให้เหมาะสมกับระยะเวลาที่ออกอากาศ ส่วนการสร้างขึ้นใหม่พบในการ์ตูนแอนิเมชันมากที่สุด ด้านการตัดทอนตัวละคร เป็นการตัดทอนโดยการลดบทบาทของตัวละครโดยมีการกล่าวถึงเพียงชื่อของตัวละครหรือแสดงบทบาทน้อยลงจากตัวบทต้นทาง พบในสื่อประเภทหนังสือภาพเท่านั้น ส่วนการตัดทอนโดยการตัดตัวละครออกไม่กล่าวถึงในเรื่องเพราะตัวละครมีบทบาทน้อย ไม่มีผลต่อเหตุการณ์ในเรื่อง พบในสื่อทั้งหนังสือภาพ การ์ตูนแอนิเมชันและ ละครโทรทัศน์ ด้านการปรับเปลี่ยน เป็นการเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างจากตัวบทต้นทางและน่าสนใจมากขึ้นโดยมีทั้งการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ภายนอกของตัวละครหรือ เปลี่ยนแปลงนาฏการที่ตัวละครนั้นแสดงออกมา พบในสื่อประเภทการ์ตูนแอนิเมชันและ ละครโทรทัศน์ โดยมีลักษณะร่วมในสื่อทั้งสองประเภทคือ เจ้าเงาะและนางพันธุรัตที่มีการปรับเปลี่ยน รูปลักษณ์ภายนอกให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับความนิยมของคนในปัจจุบันคือทำให้มีรูปร่างที่ดี ต่างจากตัวบทต้นทาง การปรับเปลี่ยนตัวละครในการ์ตูนแอนิเมชันส่วนใหญ่เป็นการปรับเปลี่ยนที่ สอดแทรกเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาในเรื่อง รวมทั้งแทรกความตลกขบขันตามลักษณะของสื่อ ประเภทการ์ตูน และมีการสร้างตัวละครขึ้นใหม่ในการ์ตูนแอนิเมชันเป็นตัวละครที่มีผลต่อการดำเนิน เรื่อง ทั้งทำให้เนื้อเรื่องมีความแปลกใหม่และทำให้เหตุการณ์สมเหตุสมผลมากยิ่งขึ้น ส่วนละคร โทรทัศน์ตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่ล้วนส่งผลการดำเนินเรื่องทั้งทำให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนไป ทำให้มี การสร้างปมปัญหาเพิ่มจากตัวบทต้นทาง และตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อเน้นย้ำแนวคิดสำคัญในเรื่อง

การดัดแปลงฉาก พบว่าในสื่อประเภทหนังสือภาพไม่มีการปรับเปลี่ยนฉาก พบเพียง การขยายความที่ทำให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นและการตัดฉากที่ไม่สำคัญออกเพื่อให้เนื้อหากระชับ เหมาะสมกับลักษณะของสื่อที่มีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนหน้า ขนาดของรูปเล่มและการใช้ ภาพประกอบให้เหมาะสมกับผู้รับสารที่เป็นผู้อ่านกลุ่มเด็กและเยาวชน ส่วนการ์ตูนแอนิเมชันและ ละครโทรทัศน์มีการขยายความ การตัดทอนและปรับเปลี่ยนเพื่อให้เนื้อเรื่องมีความชัดเจนเป็น รูปธรรมมากขึ้น สมเหตุสมผลและใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น ทำให้เห็นมุมมองของตัวละคร และยังสร้างความแปลกใหม่ สนุกสนาน ตลกขบขัน เข้ากับยุคสมัยที่นำเสนอ พบการตัดทอนในฉาก ที่ไม่เหมาะสมกับการนำเสนอในสื่อ เช่น ฉากเข้าพระเข้านาง

การดัดแปลงแนวคิด พบว่าสื่อร่วมสมัยยังคงรักษาแนวคิดหลักของเรื่องที่เป็นหัวใจสำคัญ ที่ผู้แต่งได้นำเสนอไว้อย่างครบถ้วนทั้งความมีบุญญาธิการ ความเชื่อเรื่องกรรม การพิจารณาคน และความกตัญญู นอกจากนี้ยังพบว่าสื่อประเภทละครโทรทัศน์มีการนำเสนอแนวคิดที่สะท้อนสังคม ในปัจจุบัน คือการนำเสนอแนวคิดเรื่องลักษณะและบทบาททางเพศโดยนำเสนอผ่านการแสดงออก ของตัวละคร “องค์ชายไชยยันต์” ซึ่งเป็นหนึ่งในขេยของท้าวสามนต์ที่มาร่วมพิธีเลือกคู่ตามคำสั่งของ บิดามารดา ผู้ผลิตได้สร้างให้องค์ชายไชยยันต์แสดงออกให้ผู้ชมได้เห็นชัดเจนว่าเป็นตัวละครที่มี การดัดแปลงเพื่อสะท้อนแนวคิดเรื่องเพศในรูปแบบกลุ่มรักร่วมเพศ ทั้งกิริยาท่าทาง การกระทำ และคำพูดของตัวละคร ส่วนการแสดงออกถึงการไม่ยอมรับในเรื่องกลุ่มรักร่วมเพศมีการนำเสนอ ผ่านตัวละครอื่น ๆ ที่แสดงความแปลกใจกับพฤติกรรมขององค์ชายไชยยันต์ เป็นกลวิธีการนำเสนอ แนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบันที่คนในสังคมพยายามเรียกร้องสิทธิและความเป็น อิสระในเรื่องเพศกันมากขึ้น เพื่อเป็นการนำเสนอมุมมองและแนวคิดที่พัฒนาไปสู่ความเสมอภาค ทางเพศของสังคมในปัจจุบันและอนาคต

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง สังข์ทอง: การดัดแปลงวรรณคดีไทยเป็นสื่อร่วมสมัย พบว่า มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ ดังนี้

1. พลวัตวัฒนธรรมประชาานิยมของสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย

จากการวิเคราะห์ในมิติของผู้เสพที่เป็นมหาชนและอิทธิพลของผู้เสพต่อการสร้างสรรค์งาน ทำให้ได้เห็นพลวัตวัฒนธรรมประชาานิยมของสังข์ทองในสังคมร่วมสมัย ผู้วิจัยเห็นว่าแนวโน้มที่จะมี การนำเรื่องสังข์ทองมาผลิตซ้ำและต่อยอดนำเสนอในสื่อที่มีความหลากหลาย จากกระแสความนิยม ในด้านวรรณคดีวรรณกรรม และความเป็นไทยที่เข้ามามีบทบาทในกลุ่มเยาวชนมากขึ้น เห็นได้จาก กระแสการแต่งกายด้วยชุดไทย การท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน การนำเสนอในสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เกิดกระแสความเป็นไทยที่ยังคงอยู่ในสังคมปัจจุบันและอาจมีมากขึ้นในอนาคต ซึ่งทำให้เห็น ถึงความนิยมในวรรณคดี โดยเฉพาะเรื่องสังข์ทองเพราะเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ สนุกสนาน ให้ข้อคิด ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย

รินฤทัย สัจจพันธุ์ (2551, หน้า คำนำ) กล่าวว่า บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ให้อคติในเรื่อง คนดีย่อมได้รับการคุ้มครองเพราะความดีที่สั่งสมมา แม้มนุษย์ด้วยกันยังไม่เห็นแต่เทวดาก็รู้เห็น คติความคิดนี้จะช่วยให้คนปัจจุบันมั่นใจในการประพฤติปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น และยึดมั่นในการทำ ความดี ส่วนรูปทองที่ซ่อนอยู่ในรูปร่างเงาอัปลักษณ์ก็ให้ข้อคิดที่ยังใช้ได้ในสังคมปัจจุบันว่ารูปลักษณ์ ภายนอกไม่สำคัญเท่ากับคุณสมบัติที่อยู่ภายใน ด้วยเนื้อเรื่องที่แปลกของเรื่องสังข์ทองจึงทำให้เกิด ความสนุกสนานเพลิดเพลินและเกิดจินตนาการกว้างไกลที่ต่างไปจากเรื่องอื่น ๆ และความนิยม

ในเรื่องสังข์ทองดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ราตรี ผลาภิรมย์ (2520) ศึกษาเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง โดยศึกษาจากนิทานสังข์ทองกวีนิพนธ์ของไทยและฉบับนิทานพื้นบ้านของไทยและต่างชาติ ผลการศึกษาพบว่า คำเรื่องของนิทานเรื่องนี้ผู้กวีขึ้นได้จับใจคนทั่วไป เรื่องสังข์ทองที่แต่งขึ้นในสมัยต่าง ๆ กัน นอกจากจะสะท้อนความนิยมของคนไทยทุกยุคทุกสมัยแล้ว ยังมีคุณค่าในด้านเป็นวรรณกรรมที่แสดงสภาพสังคมและวัฒนธรรมในสมัยต่าง ๆ ของไทยไว้ได้อีกด้วย

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาเมื่อถูกนำเสนอใหม่ในสื่อร่วมสมัยทำให้เห็นการปรับตัวของผู้ผลิตที่มีการปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบ เนื้อหา ภาษาและตัวละครเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านหรือผู้ชม เพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิตในวัฒนธรรมประชานิยมที่มีพลวัตเคลื่อนที่ไปอย่างไม่รู้จบตามกระแสสังคม ส่งผลให้มีการพัฒนารูปแบบการสร้างสรรค์วรรณคดีไทยในสื่อสังคมร่วมสมัยเพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวรรณคดีไทยให้คงอยู่คู่สังคมไทย

กาญจนา แก้วเทพ (2553, หน้า 365) กล่าวว่า เหตุผลของการดัดแปลงจากตัวบทเดิมไปเป็นตัวบทใหม่นั้น ส่วนหนึ่งมาจากเหตุผลทางการตลาด ซึ่งแสดงถึงบทบาทหน้าที่ทางเศรษฐกิจของสัมพันธบท เห็นได้จากปรากฏการณ์ที่มีการหมุนเวียนนำละครโทรทัศน์เรื่องเดิม ๆ ภาพยนตร์เรื่องเดิม ๆ มาสร้างใหม่ อีกครั้งหนึ่งโดยที่การสร้างตัวบทใหม่จากตัวบทเดิม นั้น จะมีส่วนทั้งที่เป็น “ขนบเหมือนเดิม” เช่น เนื้อเรื่อง ฉาก หรือบทสนทนาแบบเดิม และส่วนที่เป็น “ความแปลกใหม่” เช่น ตัวแสดงคนใหม่ บุคลิกของตัวละครที่เปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งเหตุผลของการนำมาสร้างใหม่คือเป็นการประกันความเสี่ยงของผลงานชิ้นใหม่ กล่าวคือ เนื่องจากบทประพันธ์เดิมนั้นเคยได้รับความนิยมมาแล้ว จึงสามารถสร้างหลักประกันทั้งในด้านตัวบทและผู้ชมได้ว่า ตัวบทนั้นมีเสน่ห์ที่จะดึงดูดผู้ชมทุกกลุ่มได้ และยังมีผู้ชมกลุ่มเดิมที่เคยดูแล้ว และน่าจะหวนกลับมาดูอีกครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เปรม สวนสมุทร (2547) ศึกษาเรื่องผู้เสพกับการดัดแปลงเนื้อหาและตัวละครเรื่องพระอภัยมณีในวัฒนธรรมประชานิยมในช่วงปีพุทธศักราช 2545-2546 ผลการศึกษาพบว่า ผู้เสพมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมตามแนวคิดแบบทุนนิยม และในการผลิตผลงานวรรณกรรมเพื่อต้องการให้ขายได้มากนั้น กลุ่มผู้เสพหรือกลุ่มเป้าหมายมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดการดัดแปลงวรรณกรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาและตัวละคร และผลการศึกษาของ รัชรินทร์ อุดเมืองคำ (2551) ศึกษาเรื่องการศึกษาวรรณกรรมแนววัฒนธรรมประชานิยม เรื่องสังข์ทองฉบับต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องสังข์ทองดัดแปลงตามองค์ประกอบสำคัญคือ จุดประสงค์ของการผลิตสื่อหรือช่องทางการนำเสนอ ผู้เสพกลุ่มเป้าหมาย และยุคสมัยที่นำวรรณกรรมมาผลิตซ้ำ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ ได้แก่ สื่อและผู้เสพ แนวคิด และการใช้ภาษาซึ่งสะท้อนลักษณะความนิยมของยุคสมัยได้อย่างชัดเจน สื่อและการใช้ภาษาทำหน้าที่ตอบสนองจุดประสงค์ของการผลิต ทำให้ผู้เสพเกิดความสนใจ สามารถเข้าถึงสารของเรื่องสังข์ทองได้ง่ายขึ้น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พริมรดา จันทรโชติกุล (2553) ศึกษาเรื่องหนุมานในหนังสือ

การ์ตูนไทยปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า เหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนบุคลิกลักษณะและบทบาทของตัวละครหนุ่มานที่ปรากฏในหนังสือการ์ตูนไทยปัจจุบันมี 4 ประการคือ จินตนาการของผู้แต่ง อิทธิพลจากวรรณกรรมและวัฒนธรรมไทย อิทธิพลจากวรรณกรรมและวัฒนธรรมต่างชาติ และลักษณะการสร้างงานแนววัฒนธรรมประชานิยม

2. องค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย

การศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ปรากฏในสื่อร่วมสมัย สะท้อนให้เห็นการสร้างสรรคผลงานในสื่อร่วมสมัยที่มีรูปแบบการสร้างสรรคตามองค์ประกอบของวรรณคดีจากตัวบทต้นทางที่มีการรักษาองค์ประกอบหลักทั้งโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิดครบถ้วน แม้ว่าจะอยู่ในสื่อที่แตกต่างกันเพื่อเป็นการอนุรักษ์วรรณคดีตามต้นฉบับให้ผู้รับสารได้มีความเข้าใจในเรื่องสังข์ทองที่ตรงกันและอาจมีการพัฒนาไปสู่ความเป็นสากล สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อุมภาพร มะโรณี (2551) ศึกษาสัมพันธบทของการเล่าเรื่องในสื่อการ์ตูน ละครโทรทัศน์ และนวนิยาย ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะสัมพันธบทในสื่อการ์ตูน ละครโทรทัศน์ และนวนิยาย มีการคงเดิม ขยายความ ตัดทอน และดัดแปลงรายละเอียดของเรื่องตามองค์ประกอบการเล่าเรื่องโดยคงเดิมองค์ประกอบหลัก ได้แก่ โครงเรื่องหลัก แก่นเรื่องหลัก ความขัดแย้ง ลักษณะเด่นของตัวละครและลักษณะฉาก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กฤษณะ คุปตมาร (2554) ศึกษาสุนทรียภาพการดัดแปลงข้ามสื่อจากวรรณกรรมเรื่องสั้นและภาพเขียนชุดภูตผีของ เหม เวชกร เป็นละครโทรทัศน์และหนังสือการ์ตูน ผลการศึกษาพบว่า การดัดแปลงบทประพันธ์ไปยังสื่ออื่น ผู้ผลิตตั้งใจที่จะนำเอกลักษณ์ต่าง ๆ จากบทประพันธ์เรื่องผีของ เหม เวชกร มาคงองค์ประกอบการเล่าเรื่องไว้ และสร้างสรรค์ให้เป็นประติมากรรมใหม่เพื่อให้สูตรเรื่องเล่ามีการปรับตัวตามกาลเวลา และสอดคล้องกับผลการศึกษาของพรชยา รอดอาตม์ (2555) ศึกษาสัมพันธบทจากนิทานพื้นบ้านสู่การ์ตูนและละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ทางโทรทัศน์: ศึกษากรณีนิทานเรื่อง “สังข์ทอง” ผลการวิจัยพบว่า ในมิติของการคงเดิมจะปรากฏในส่วนของแก่น ได้แก่ แก่นเรื่องหลัก แก่นเรื่องรอง โครงเรื่อง อารมณ์ ตัวละคร และฉากสำคัญ

3. การดัดแปลงวรรณคดีเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไปเป็นสื่อร่วมสมัย

การศึกษารูปแบบของสื่อและวิเคราะห์ทวิวิธีการดัดแปลงจากตัวบทต้นทางที่เป็นวรรณคดีไปเป็นสื่อร่วมสมัยในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เห็นว่าหนังสือภาพเป็นสื่อที่เน้นภาพประกอบมากกว่าตัวอักษร มุ่งเน้นความบันเทิง แทรกคติสอนใจ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวการผจญภัย เรื่อง

แฟนตาซี หรือเรื่องที่สนุกสนานน่าตื่นเต้น เพราะกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ของหนังสือภาพคือเด็ก (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2527, หน้า 2) การดัดแปลงจึงเน้นที่การตัดรายละเอียดเหตุการณ์ ฉากและตัวละครที่ไม่สำคัญออกเพื่อให้เนื้อเรื่องมีความกระชับมากขึ้น โดยรักษารายละเอียดที่สำคัญของเรื่อง และไม่ได้มีการเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา ฉากหรือตัวละครอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดความแปลกใหม่มากนัก เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องของการจัดทำรูปเล่ม การใช้ภาพประกอบและกลุ่มเป้าหมายที่อ่านนิทาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฉัตรภรณ์ ยศสุนทร (2554) ศึกษาการดัดแปลงในวรรณกรรมการ์ตูนเรื่องพระลอ ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมการ์ตูนเรื่องพระลอที่นำมาศึกษาล้วนเป็นกระบวนการดัดแปลงทั้งด้านรูปแบบ จุดมุ่งหมาย เนื้อเรื่อง และตัวละคร เพื่อให้เหมาะกับผู้อ่านและสภาพสังคมไทยปัจจุบัน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อัญมาศ ภูเพชร (2560) ศึกษาานิทานเรื่องศรีธนญชัยในสื่อสิ่งพิมพ์ไทยร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า นิทานเรื่องศรีธนญชัยในสื่อสิ่งพิมพ์ไทยร่วมสมัยมีทั้งการคงเค้าโครงเรื่องเดิม การดัดแปลงและสร้างสรรค์บางส่วนและมีการสร้างสรรค์ใหม่

การ์ตูนแอนิเมชัน เป็นสื่อที่เน้นความบันเทิง เข้าถึงกลุ่มผู้ชมได้ง่าย เนื้อหาส่วนใหญ่มีความแฟนตาซี น่าตื่นเต้นและสอดคล้องกับยุคสมัย การดัดแปลงจึงเน้นการปรับเปลี่ยนรายละเอียดของเนื้อหา บุคลิกลักษณะของตัวละครหรือการสร้างตัวละครขึ้นใหม่ เป็นตัวละครที่เพิ่มความตลกขบขัน สร้างสีสันให้กับเรื่อง การนำวัฒนธรรมและเหตุการณ์ที่มีในยุคสมัยที่ผลิตสื่อมาแทรกในเนื้อเรื่อง รวมถึงการแทรกมุกตลก คำศัพท์ที่ใช้ในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เข้าถึงกลุ่มคนดูได้ทุกเพศทุกวัย ตรงตามจุดประสงค์ของการผลิตสื่อในรูปแบบการ์ตูน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศรุต รัตนวิจิตร (2555) ศึกษาการดัดแปลงข้ามสื่อ ละครเรื่อง “แม่คเบธ” ของวิลเลียม เชกสเปียร์ ผลการศึกษาพบว่า โครงเรื่องในแอนิเมชันยังคงปรากฏโครงเรื่องหลักเหมือนในบทละครแต่การดำเนินเรื่องมีการดัดแปลงให้มีลักษณะที่ต่างไปจากบทละคร ทั้งการตัดฉากที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวละครเอกออกและปรับเปลี่ยนตอนจบให้ต่างไปจากบทละคร รวมถึงใส่เนื้อหาและเส้นเรื่องที่ตีความใหม่เพื่อให้เข้ากับบริบทของเวลาและสถานที่ที่เปลี่ยนไป สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชญานิศ นาศิริรักษ์ (2556) ศึกษาการดัดแปลงพระอภัยมณีของสุนทรภู่เป็นสื่อร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า สื่อแต่ละประเภทคงโครงเรื่องหลักของพระอภัยมณีไว้ แต่ดัดแปลงรายละเอียดของเหตุการณ์หรือตัวละครต่าง ๆ กระทั่งสลับลำดับการเล่าเรื่องให้แตกต่างกันออกไป โดยเน้นความเหมาะสมของกลุ่มผู้รับเป็นหลัก และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณิชฎาญจน์ นาคนวน (2559) ศึกษาเรื่องเล่าทศชาติชาดก: การสืบทอดในสังคมไทยร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า มีการดัดแปลงเนื้อหาและการสร้างสรรค์ภาพประกอบ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาพจิตรกรรมกับการเล่าทศชาติชาดกและรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน มีการดัดแปลงเนื้อหาและรายละเอียดต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนบุคลิกลักษณะและการเพิ่มลดตัวละคร มีการสร้างสรรค์ใหม่เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์และกลุ่มผู้อ่านที่หลากหลาย

ละครโทรทัศน์ เป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย มีความรวดเร็วและมีความใกล้ชิดในการนำเสนอ (อรนุช เลิศจรรยารักษ์, 2548, หน้า 71) อีกทั้งมีระยะเวลาในการออกอากาศที่มากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ เมื่อมีการนำวรรณคดีไปดัดแปลงจึงนิยมเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา ปมปัญหา ตัวละคร ฉาก เหตุการณ์และแนวคิด เป็นการขยายเวลาในการออกอากาศให้มีตอนในการนำเสนอเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุรีย์ ทองสมาน (2542) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทละครโทรทัศน์กับนวนิยาย ผลการศึกษาพบว่า บทละครโทรทัศน์ที่ดัดแปลงจากนวนิยายมีความต่างกัน 3 ส่วน คือ โครงเรื่อง ตัวละคร และฉาก สาเหตุที่ทำให้บทละครโทรทัศน์มีความแตกต่างจากนวนิยาย อาจเนื่องมาจากผู้แสดง ผู้ชม และระยะเวลาการนำเสนอ และบทละครโทรทัศน์ที่ดัดแปลงจากนวนิยายส่วนใหญ่พบว่ามีแนวคิดเดียวกับนวนิยาย แต่บทละครโทรทัศน์สามารถนำเสนอและสะท้อนสภาพสังคมปัจจุบันได้ชัดเจนและเข้าถึงผู้ชมได้ง่ายกว่านวนิยาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จักรสุรักษ์ จันทร์วงศ์ (2549) ศึกษาการดัดแปลงเรื่องอิเหนาเป็นบทละครโทรทัศน์ ผลการศึกษาพบว่า บทละครโทรทัศน์เรื่องอิเหนามีการดัดแปลง 4 หัวข้อ ได้แก่ เนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และภาษา ในด้านเนื้อเรื่องมีการตัดตอน การเพิ่มเติม และการเปลี่ยนแปลงรายละเอียด ด้านตัวละคร มีลักษณะตัวละครที่ต่างจากฉบับเดิม ตัวละครที่สร้างใหม่และตัวละครที่ตัดออกไป ด้านฉาก มีการเพิ่มฉากและการตัดฉาก

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าการปรับบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร การใช้ผู้แสดงที่มีลักษณะภายนอกเป็นไปตามความนิยมในยุคปัจจุบันเป็นการสร้างความสนใจให้กับผู้ชมจนทำให้เกิดกระแสความนิยมในตัวผู้แสดง อีกทั้งการเพิ่มบทบาทของตัวละครบางตัวโดยใช้นักแสดงหน้าใหม่ให้มีบทบาทมากขึ้นเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในเนื้อเรื่องทั้งเป็นผู้สร้างปมปัญหาและเป็นผู้ช่วยในการแก้ไขปมปัญหาในเรื่อง หรือแม้แต่การสร้างตัวละครขึ้นใหม่ที่ไม่มีในตัวบทต้นทาง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการปรับเปลี่ยนที่สะท้อนให้เห็นปัจจัยสำคัญในการผลิต สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศิริรินทร์ทิพย์ พิมเสน (2545) ศึกษาปัจจัยเชิงพาณิชย์ที่มีผลกระทบต่อการศึกษาเขียนบทละครโทรทัศน์ไทย ผลการศึกษาพบว่า ละครโทรทัศน์แต่ละเรื่องมีการแปลงบทเพื่อให้เหมาะสมกับสื่อ นอกจากนั้นอาจมีการดัดแปลงบทให้สอดคล้องกับการกำหนดแนวเรื่องหรือความต้องการที่จะเปลี่ยนภาพลักษณ์ของนักแสดงหรือให้ตอบสนองต่อปัจจัยเชิงพาณิชย์ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาผลกำไรสูงสุดจากการผลิต

จากการศึกษาองค์ประกอบและกลวิธีการดัดแปลงวรรณคดีไทยเรื่องสังข์ทองที่ได้รับ ความนิยมในสังคมยุคทุกสมัยทำให้เห็นกระบวนการผลิตของสื่อแต่ละประเภทและเห็นถึงปัจจัยหลักในการผลิตคือกลุ่มผู้อ่าน ผู้ชม และต้นทุนในการผลิตที่มีข้อจำกัดที่ต่างกัน และได้เห็นถึงพัฒนาการของการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อให้วรรณคดีไทยดำรงอยู่คู่สังคมไทยในรูปแบบที่ต่างกัน ตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาการดัดแปลงเรื่องสังข์ทองที่มีการนำไปดัดแปลงเป็นเนื้อเรื่องใหม่ เช่น นวนิยายวาย ที่ปรากฏทั้งในรูปแบบนวนิยายที่เป็นรูปเล่มและนวนิยายออนไลน์
2. ควรศึกษาการดัดแปลงวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ในสื่อร่วมสมัยรูปแบบอื่นเพื่อให้เห็นความหลากหลายของการสร้างสรรค์ผลงาน

บรรณานุกรม

- กฤษณะ คุปตามร. (2554). *สุนทรียภาพการตัดแปลงข้ามสื่อจากวรรณกรรมเรื่องสั้นและภาพเขียนชุด ภูตผีของ เหม เวชกร เป็นละครโทรทัศน์และหนังสือการ์ตูน*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย, สาขาวิชาสื่อการแสดง, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤษณา มุลคำ และคณะ. (2547). *เปรียบเทียบละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชานิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยกับวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องท้าวแปดบับปรีวรรตโดย พิเชฐ ชัยพร*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรส โปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2544). *มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่*. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรสโปรดักส์.
- กาญจนา วิชญูปกรณ์. (2543). *หลักเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องสั้นและนวนิยาย*. พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2520). *วรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โกวิท ตั้งตรงจิต. (2548). *คุยเฟื่องเรื่องสังข์ทอง*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- คนมองหนัง. (2561). “สังข์ทอง” เรตติ้งทะลุ 7 และการยึดบท “พระเอก” ของ “เจ้าเงาะ”. *มติชนสุดสัปดาห์*. เข้าถึงได้จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_109318
- จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. (2544). *แปล แปลง และแปรรูปบทละคร*. กรุงเทพฯ: ศยาม
- จักรสุรักษ์ จันทรวงศ์. (2549). *การศึกษาการดัดแปลงเรื่องอิเหนาเป็นบทละครโทรทัศน์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวรรณคดีไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เจือ สตะเวทิน. (2510). *ศิลปะการประพันธ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- เจือ สตะเวทิน. (2518). *วรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- จำเรียง จันทระประภา. (2552). *วัฒนธรรมประชานิยม*. เข้าถึงได้จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=วัฒนธรรมประชานิยม-๕-มกรา>
- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2527). *บทสคริปต์การทำหนังสือสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- ฉัฐภรณ์ ยศสุนทร. (2554). *การดัดแปลงในวรรณกรรมการ์ตูนเรื่องพระลอ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชญาנית นาศิริรักษ์. (2556). *การดัดแปลงพระอภัยมณีของสุนทรภู่เป็นสื่อร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตร์, คณะนิเทศศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนะ ภายแก้ว. (2553). *สังข์ทอง*. กรุงเทพฯ: เอ็มไอเอส.
- ชลลดา ชะบางบอน. (2548). *สังข์ทอง ฉบับการ์ตูน*. ปทุมธานี: สกายบุ๊ก.
- ฐาปกรณ์ อ่วมสฤติย์. (2560). *การวิเคราะห์กฎแห่งกรรมในขุนช้าง-ขุนแผน*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ฐิติวัฒน์ สมิตินันท์. (2553). *การสร้างตัวละครเพศที่สามในภาพยนตร์ไทย*. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการภาพยนตร์, คณะนิเทศศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ฐิรุฒติ เสนาคำ. (2549). *เหลียวหน้าแลหลัง วัฒนธรรมป๊อป*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
(องค์การมหาชน).
- ธรรมศักดิ์ เอื้อรักสกุล. (2547). *การสร้างภาพยนตร์ 2D อนิเมชัน*. กรุงเทพฯ: มีเดีย อินเทลลิเจนซ์
เทคโนโลยี.
- ัญญา สังขพันธ์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นาคร.
- ันธวัช ปิ่นทอง. (2562). ความแพร่หลายและลักษณะเด่นของละครนอกแบบหลวง เรื่องสังข์ทอง
ตอน “เลือกคู่-หาปลา” ของกรมศิลปากร. *วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 8(2),
3.
- ันธวัช ปิ่นทอง. (2564). บทบาทนางรจนา : นางเอกละครนอกแบบหลวงเรื่องสังข์ทอง. *วารสาร
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 11(3), 195.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- นพวรรณ สิริเวชกุล และปานบุญ สิริเวชกุล. (2548). *เรื่องสั้นสำหรับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ:
แม่ค.
- เบญจศรี ศรีโยธิน. (2548). *การคาดหวังและความพึงพอใจที่ผู้ชมได้รับจากละครพื้นบ้านทาง
โทรทัศน์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาการสื่อสารมวลชน, คณะนิเทศศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประทีป เหมือนนิล. (2519). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- เปรม สวนสมุทร. (2547). *ผู้เสพกับการดัดแปลงเนื้อหาและตัวละครเรื่องพระอภัยมณีในวัฒนธรรม
ประชานิยมในช่วงปีพุทธศักราช 2545-2546*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาภาษาไทย, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เปรมเสรี (นามแฝง). (2540). *สังข์ทอง*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.

- พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน. (2535). เรื่องสังข์ทอง ฉบับภาคอีสาน ศึกษาเชิงวิเคราะห์ในการปรับเปลี่ยนเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านภาคต่าง ๆ. *วารสารวัฒนธรรมไทย*, 30(3), 33-38.
- พรรษา รอดอาตม์. (2555). *สัมพันธ์บทจากนิทานพื้นบ้านสู่การ์ตูนและละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ทางโทรทัศน์ : ศึกษากรณีนิทานเรื่อง "สังข์ทอง"*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระพุทธรูปเลิศล้ำภักดิ์, พระบาทสมเด็จพระ. (2540). *บทละครนอกสังข์ทอง*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- พริมรดา จันทระโชติกุล. (2553). *หนุมนในหนังสือการ์ตูนไทยปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒนา กิติอาษา. (2546). *คนพันธุ์ป๊อป: ตัวตนคนไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- เพียงกมล เกิดสมศรี. (2545). *ความคิดเห็นที่มีต่อรายการทางวิทยุโทรทัศน์ เรื่องสังข์ทอง ของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์, มหาวิทยาลัยเกริก.
- ไพศาล กรุ่มรัมย์. (2554). *อารมณ์ขันในบทละครนอกเรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย*. ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภาวิต. (2561). *สังข์ทอง*. บริษัท สามเศียร จำกัด และบริษัท ดีต้า วิดีโอ โปรดักชั่น จำกัด.
- มณิศา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (2561). *สังข์ทอง*. กรุงเทพฯ: Happy Kids.
- มาลินี ฝิโลประการ. (2545). *เล่าเรื่องสังข์ทอง*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- มิ่งขวัญ ทองพรมราช. (2546). *สังข์ทอง พระเอกสองบุคลิก*. กรุงเทพฯ: ชารอักษร.
- รัชรินทร์ อุดเมืองคำ. (2551). *การศึกษาวรรณกรรมแนววัฒนธรรมประชานิยม เรื่อง สังข์ทอง ฉบับต่าง ๆ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราตรี ผลาภิรมย์. (2520). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2551). *สังข์ทอง*. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.
- วัชรภรณ์ ดิษฐปาน. (2545). *แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง: ความแพร่หลายและการแตกเรื่อง*.

- วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, คณะอักษรศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิภา กงกะนันท์. (2533). *วรรณคดีศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิเชียร เกษประทุม. (2547). *เล่าเรื่องสังข์ทอง*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- วุฒิชัย กฤษณะประกรกิจ, มนต์ชื่น โกวาริทธิ และธนพงศ์ ผลาขจรศักดิ์. (2545). *สังข์ทอง*
สายพันธุ์ป๊อป Culture.GM
- ศรุต รัตนวิจิตร. (2555). *การดัดแปลงข้ามสื่อ ละครเรื่อง “แม่คเบธ” ของวิลเลียม เชกสเปียร์*.
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตร์, คณะนิเทศศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิรินทร์ทิพย์ พิมพ์เสน. (2545). *ปัจจัยเชิงพาณิชย์ที่มีผลกระทบต่อ การเขียนบทละครโทรทัศน์ไทย*.
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตร์, คณะนิเทศศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สังข์ทอง. (2549). บริษัท บรอดคาซท์ เทเลวิชั่น จำกัด
- สังข์ทอง. (2550). กรุงเทพฯ: ห้องเรียน.
- สุธีรา สัตยพันธ์. (2551). *งานของ "ดั่งตถุณ" ในฐานะวรรณกรรมพุทธศาสนาแนววัฒนธรรม*
ประชานิยม. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, คณะอักษรศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภักดิ์ มหาราการ. (2547). *การแปรรูปวรรณกรรมเรื่องสังข์ทอง*. รายงานการวิจัยคณะมนุษยศาสตร์,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุรีย์ ทองสมาน. (2542). *การวิเคราะห์เปรียบเทียบบทละครโทรทัศน์กับนวนิยาย*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2537). *สังข์ทอง*. ใน ดวงมน จิตรจ้านงค์, เสาวลักษณ์ อนันตศานต์
และศิริพร ฐิตะฐาน ณ ถกลาง (บรรณาธิการ), *สังข์ทอง*. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม.
มหาวิทยาลัยพายัพ.
- เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2558). *อนุภาคเหนือธรรมชาติในนิทานเรื่องสังข์ทอง*. บทความวิจัย.
วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์, 34(2).
- เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2561). *รู้จักละครนอกเรื่อง “สังข์ทอง”*. *วารสารมนุษยศาสตร์*
ฉบับบัณฑิตศึกษา, 7(1).
- อรนุช เลิศจรยารักษ์. (2548). *หลักการเขียนบทโทรทัศน์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภัย จันทวิมล. (2531). *แนะนำเด็กอ่านบทละครเรื่องสังข์ทอง*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.

- อัญมิต ภูเพชร. (2560). นิทานเรื่องศรีธนญชัยในสื่อสิ่งพิมพ์ไทยร่วมสมัย. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม หนูทอง. (2522). พื้นฐานการศึกษาวรรณคดีไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา.
- อุมาพร มะโรณี. (2551). สัมพันธภาพของการเล่าเรื่องในสื่อการ์ตูน ละครโทรทัศน์ และนวนิยาย.
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, คณะนิเทศศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เรื่องย่อสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทละครพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง มี 9 ตอน คือ

1. กำเนิดพระสังข์
2. ถ่วงพระสังข์
3. นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์
4. พระสังข์หนีนางพันธุรัต
5. ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ดเลือกคู่
6. พระสังข์ได้นางรจนา
7. ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลาหาเนื้อ
8. พระสังข์ตีคลี
9. ท้าวยศวิมลตามพระสังข์

เรื่องย่อ

กำเนิดพระสังข์

ท้าวยศวิมล มีมเหสีชื่อนางจันทเทวี มีสนมเอกชื่อนางจันทา ยังไม่มีโอรสธิดา จนประชาชนไม่พอใจ จึงได้จัดพิธีบวงสรวงเพื่อขอบุตร โดยระหว่างนั้นก็รักษาศีลด้วย นางจันทเทวีผู้เป็นมเหสีมีจิตใจที่ดี ไม่ได้คิดร้ายหรืออิจฉาใคร จึงให้นางในจัดเตรียมสิ่งของเครื่องบูชา และร่วมกันตั้งจิตอธิษฐานเพื่อให้มีบุตรธิดา ไม่ว่าใคร ตำแหน่งอะไร หากมีบุตรธิดาให้ท้าวยศวิมลได้ บุตรของคนนั้นก็จะได้ครองเมืองต่อจากพระองค์

บนสรวงสวรรค์ มีเทวดาที่กำลังจะสิ้นอายุไข รัศมีหม่นหมอง ได้ส่องเห็นถึงการบวงสรวงของท้าวยศวิมลจึงลงไปเกิดในครรภ์ของนางจันทเทวี ส่วนท้าวยศวิมลฝันว่าพระอาทิตย์เข้ามาใกล้ตัวพร้อมทั้งดวงดาว มือซ้ายคว้าดวงดาวไว้ได้ ส่วนมือขวาคว้าดวงอาทิตย์ แต่ก็หายไป แล้วสุดท้ายก็ได้คืน ท้าวยศวิมลสะดุ้งตื่นด้วยความตกใจ รุ่งเช้าจึงให้โหรทำนายความฝัน โหรทำนายว่าจะมีบุตรผู้มีบุญญาธิการเกิดกับนางจันทเทวี แต่จะต้องมีการพลัดพรากแล้วได้กลับมายังเมือง ส่วนธิดาจะเกิดกับนางจันทา ท้าวยศวิมลได้ฟังก็ตีพระทัยยิ่ง ไม่นานนางจันทเทวีก็ทรงครรภ์ นางจันทาเกิดความอิจฉาริษยานางจันทเทวี จึงคิดวางแผนให้สาวใช้ไปหาโหร เพื่อบอกให้โหรทำนายใส่ร้ายนางจันทเทวีด้วยความโลภของโหรจึงทำตามที่นางจันทาสั่ง

นางจันทเทวีคลอดบุตรเป็นหอยสังข์ ท้าวยศวิมลตกใจและอับอายมาก ส่วนนางจันทาได้ช่องทางในการกำจัดนางจันทเทวี จึงให้โหรทำนายใส่ความว่าหอยสังข์จะทำให้บ้านเมือง

เกิดความหายนะ ท้าวยศวิมลหลงเชื่อจึงเนรเทศนางจันท์เทวีและหอยสังข์ออกจากวัง โดยให้นางจันทาเตรียมสิ่งของเครื่องใช้และอาหารให้นางจันท์เทวี แต่นางจันทาไม่ได้ให้ของเหล่านั้นแก่นางจันท์เทวี แต่กลับเอาไปให้เหล่าทหารเพื่อให้ช่วยกำจัดนางจันท์เทวีและหอยสังข์

ทหารพานางจันท์เทวีและหอยสังข์ลงเรือจนเดินทางมาพ้นเขตเมือง แต่ไม่พานางจันท์เทวี เพราะเห็นว่าเป็นเจ้านายและเกิดความสงสารจึงให้อาหารไว้ แล้วส่งไว้ในป่า นางจันท์เทวีอุ้มหอยสังข์เดินทางมาถึงกระท่อมของตายาย ยายเข้าใจผิดคิดว่าตาแอบนอกใจนัดให้หญิงสาวมาหา นางจันท์เทวีเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ตายายฟัง แล้วตายายก็ให้พักอาศัยอยู่ที่กระท่อมด้วย นางจันท์เทวีใช้ชีวิตตามประสาชาวบ้านทั่วไป เก็บผักหาพืชมายาขายเลี้ยงชีพ ตลอดระยะเวลาที่คิดถึงลูกอยู่เสมอ ดูแลหอยสังข์เป็นอย่างดี

ห้าปีผ่านไป รุขเทวดาสงสารนางจันท์เทวี จึงดลบันดาลให้ไก่ป่ามากินข้าวที่กระท่อม ในระหว่างที่นางจันท์เทวีออกไปทำงาน พระสังข์จึงออกจากหอยสังข์มาไล่ไก่ เก็บข้าวของที่กระจัดกระจายอยู่ตามพื้น และหุงข้าว ทำอาหารไว้ให้แม่ นางจันท์เทวีกลับมาที่กระท่อมเห็นเด็กนั่งเล่นที่หน้าประตู พระสังข์เห็นนางจันท์เทวีจึงรีบกลับเข้าไปในหอยสังข์ นางจันท์เทวีตามเข้าไปในกระท่อมแต่ไม่พบใคร เห็นมีแค่อาหารเตรียมไว้ จึงเกิดความสงสัย

รุ่งเช้านางจันท์เทวีทำที่เหมือนไปป่าแต่แอบดูอยู่ใกล้ ๆ กระท่อม พระสังข์คิดว่าแม่ไม่อยู่ แล้วจึงออกมาเล่นเหมือนทุกครั้ง นางจันท์เทวีได้เห็นพระสังข์ก็ดีใจ แล้วแอบเข้าไปในกระท่อม ใช้ไม้ทุบหอยสังข์จนแตก พระสังข์ตกใจและเสียใจมาก นางจันท์เทวีจึงปลอมลูกพร้อมบอกเหตุผลที่ทำ แล้วเรียกตายายมาดูพระสังข์

ถ่วงพระสังข์

ท้าวยศวิมลยังคงคิดถึงนางจันท์เทวี ส่วนนางจันทาก็หวังจะเป็นใหญ่จึงเรียกสาวใช้มาปรึกษา ทั้งคิดว่านางจันท์เทวียังไม่ตายและคิดว่าหอยกลายเป็นคนจึงได้หาวิธีกำจัด สาวใช้แนะนำว่าให้พระธิดาจันทิเข้าเฝ้าและทูลขอตำแหน่งมเหสีและสมบัติให้นางจันทา หากไม่สำเร็จก็จำเป็นต้องใช้เวทมนต์ทำเสน่ห์ ซึ่งผู้ที่จะทำได้คือเฒ่าสุเมธา นางจันทาจึงเรียกพระธิดาจันทิมาเสี้ยมสอน แล้วให้อาบน้ำแต่งตัวไปเข้าเฝ้าท้าวยศวิมล แล้วนำคำที่นางจันทาสอนไปกราบทูล ท้าวยศวิมลได้ฟังก็พอรู้ว่ามีคนสอนให้พระธิดาพุด แต่ก็ไม่ได้หลงเชื่อเพราะรู้ว่านางจันท์เทวียังไม่ตาย เมื่อพ้นเคราะห์ก็จะไปปรับกลับมา นางจันทาได้ฟังก็กลัวความผิด จึงบอกว่าตนเตือนลูกแล้วแต่ไม่รู้ว่าจะไปจำคำพุดแบบนี้มาจากที่ไหน และตนเองก็เสียใจที่นางจันท์เทวีต้องออกจากวัง ท้าวยศวิมลโกรธมากที่นางจันทาคิดจะเป็นใหญ่ จึงต่อว่าและไล่ออกจากห้องทำให้นางจันทาไม่พอใจมาก โต้เถียงกลับ ท้าวยศวิมลจึงโกรธมากหยิบดาบจะฟันแต่นางจันทาวิ่งหลบ พระธิดาจันทิก็เข้ามาขวางไว้

นางจันทาโกรธและเจ็บใจมาก เมื่อแผนนี้ไม่สำเร็จจึงสั่งให้สาวใช้ไปพาเฒ่าสุเมธามาพบ นางจันทาบอกความประสงค์ต่อเฒ่าสุเมธา พร้อมทั้งจะให้ทรัพย์สินเงินทองจำนวนมาก ยายเฒ่า

สุเมธารับปากแล้วทำพิธีจนสำเร็จจึงลากลับไป ไม่นานท้าวยศวิมลก็โดนมนต์สะกด หลงใหลในตัวนางจันทาจนคิดจะแต่งตั้งให้เป็นมเหสี แล้วจึงสั่งทหารให้ไปฆ่าพระสังข์เพราะคิดว่าเป็นลูกชู้ ทหารได้ฟังคำสั่งก็ตกใจแต่ก็ต้องทำตาม

ทหารตามหาจนมาถึงกระท่อมตายาย เห็นนางจันทเทวีอยู่ในสภาพชুবพอม ใส่เสื้อผ้าเก่า ๆ ขาด ๆ เล่นอยู่กับลูกอย่างมีความสุข แอบดูอยู่ไม่นาน เมื่อนางจันทเทวีออกไปปากก็สั่งลูกไว้ไม่ให้ออกไปข้างนอก แล้วทหารก็เข้าไปเล่นกับพระสังข์จนพระสังข์หลงเชื่อจึงถูกจับตัวไป ตายายจะช่วยก็ไม่สามารถช่วยได้ แม้ทหารจะสงสารพระสังข์แต่ก็ต้องทำ เมื่อมาถึงวัดท้ายเมืองก็พักใต้ต้นไทร ชาวบ้านต่างพากันมามุงดูแล้วสงสารจึงให้ผลไม้และขนมไว้กิน แต่พระสังข์ไม่ยอมกินอะไรร้องไห้ไม่หยุด ทหารหลอกล่อให้พระสังข์นอนหวังจะฆ่าทูปด้วยท่อนจันทน์แต่เทวดาช่วยไว้ได้ เมื่อพระสังข์ตกใจตื่น ทหารใช้หอก ดาบ ช้างตมมัน ฆ่าพระสังข์ แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรพระสังข์ได้ เหล่าทหารได้เห็นถึงบุญญาธิการของพระสังข์และกลัวจะถูกลงโทษจึงจะนำตัวส่งให้ท้าวยศวิมล แล้วเล่าเหตุการณ์ให้ฟัง ท้าวยศวิมลเกิดความสงสัยทหารจึงรายงานไปที่กระท่อมไม่มีใครนอกจากนางจันทเทวี พระสังข์และตายาย อีกทั้งพระสังข์ก็มีรูปร่างหน้าตาคล้ายท้าวยศวิมล ท้าวยศวิมลมั่นใจว่าเป็นพระโอรส จึงปรึกษานางจันทาจะให้ทหารไปรับตัวพระโอรสกับนางจันทเทวีกลับเข้าวัง เพราะทั้งสองหมดเคราะห์แล้ว นางจันทาสั่งห้ามทหารแล้วเป่ามนต์ใส่ท้าวยศวิมลเพื่อไม่ให้ไปรับนางจันทเทวีและพระโอรส แต่ให้นำพระโอรสไปถ่วงน้ำ ท้าวยศวิมลโดนมนต์สะกดจึงคล้อยตามนางจันทา

นางจันทเทวีอยู่กลางป่าเกิดกลางไม้ดีและอ่อนเพลียจึงหลับใต้ต้นไม้แล้วฝันร้าย เมื่อสะดุ้งตื่นก็รีบกลับไปกระท่อม ไม่เจอพระสังข์จึงถามตายาย ตายายเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ฟังพลางร้องไห้ นางจันทเทวีเสียใจจนเป็นลม ตายายช่วยจนฟื้นและนางมั่นใจว่าเป็นเพราะนางจันทา นางจันทเทวีรีบตามเข้าไปในวัง เทวดาช่วยให้เวลาในการเดินทางลดลงเพียงหนึ่งคืนก็มาถึงวัง

ท้าวยศวิมลนอนไม่หลับยังคงสงสัยในตัวพระสังข์จนรุ่งเช้ารีบออกไปยังท้องพระโรงสั่งให้ทหารไปนำตัวพระสังข์มาเข้าเฝ้า เมื่อท้าวยศวิมลได้เจอพระสังข์ก็ตะลึงในรูปร่างหน้าตาซึ่งคล้ายนางจันทเทวีทั้งกิริยามารยาทจึงถามพระสังข์ถึงที่มา พระสังข์เล่าประวัติและเหตุการณ์ทั้งหมดให้ท้าวยศวิมลฟัง ท้าวยศวิมลมั่นใจว่าเป็นพระโอรสของตนและสิ่งทีนางจันทาบอกไว้ นางจันทาเห็นดังนั้นจึงรำยมนต์สะกดอีกครั้งเพื่อให้จับพระสังข์ไปถ่วงน้ำ ท้าวยศวิมลจึงสั่งทหารจับพระสังข์ไปถ่วงน้ำ

ทหารจับพระสังข์มัดไว้แล้วนำตัวลงแพท่ามกลางคนที่มามุงดู นางจันทเทวีรู้ข่าวจึงตามไปที่ท่าน้ำจนเจอพระสังข์ที่กำลังจะถูกถ่วงน้ำแต่ไม่สามารถช่วยได้ นางจันทเทวีร้องให้อ้อนวอนท้าวยศวิมลแต่นางจันทาก็สั่งทหารให้โยนพระสังข์ลงในน้ำ ท้าวยศวิมลและนางจันทเทวีจึงสลบไป

นางจันทาดีใจที่แผนสำเร็จและเมื่อเห็นท้าวยศวิมลสลบก็เอาน้ำอบมาลูบหน้าให้ฟื้นพลางรำยมนต์ให้คล้อยตามตนอีก เมื่อท้าวยศวิมลฟื้นก็เชื่อนางจันทา ไม่สนใจพระสังข์และนางจันทเทวี

ประชาชนเห็นนางจันท์เทวีสลบก็ช่วยกันตักน้ำมาพรมจนนางฟื้นแล้วนางเดินทางกลับกระท่อมตายาย ส่วนพระสังข์จมนตรงปล่องนาคาร้องให้จนสลบไป

นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์

ท้าวภูษงค์ พญานาคราชผู้ครองเมืองบาดาลออกจากปล่องนาคาเพื่อตรวจบริเวณตามปกติ จนพบพระสังข์ถูกผูกมากับหินจมนลงใต้น้ำ จึงช่วยแก้ไขให้ฟื้นแล้วเลี้ยงไว้เป็นลูก เมื่อพระสังข์ฟื้น ท้าวภูษงค์จึงถามเหตุการณ์ พระสังข์เล่าให้ฟังทั้งหมดก็นึกสงสาร ท้าวภูษงค์นึกถึงนางพันธุรัตซึ่งเป็นมายและไม่มีลูก จึงคิดจะให้พระสังข์ไปอยู่กับนางพันธุรัตแล้วได้บอกความจริงกับพระสังข์ว่า ตนเป็นพญานาคราชไม่ใช่มนุษย์ หลังจากนั้นได้จัดเตรียมให้พระสังข์ออกเดินทางโดยการเสกสำเภาทองเพื่อให้เป็นพาหนะในการเดินทางพร้อมทั้งเขียนจดหมายฝากให้พระสังข์ส่งให้นางพันธุรัต

เมื่อไปถึงเมืองของนางพันธุรัต พระสังข์ลงเรือร่ำลาท้าวภูษงค์ เมื่อเรือมาถึงเขตเมืองยักษ์ เหล่าบริวารยักษ์เห็นก็นึกว่าเป็นข้าศึกจึงพากันเตรียมไปสู้ แต่เมื่อเห็นเรือใกล้ ๆ ก็มั่นใจว่าไม่ใช่ข้าศึก และในเรือเห็นเพียงเด็กเท่านั้น เหล่าบริวารยักษ์ต่างพากันหิวจึงจะจับพระสังข์กินแต่ไม่สามารถจับได้ พระสังข์ได้เจอยักษ์ก็ตกใจ ตั้งจิตอธิษฐานไม่ให้ยักษ์ทำอันตรายได้แล้วโยนแผ่นสารให้ยักษ์ ยักษ์เห็นสารจึงรู้ว่าเป็นสารจากท้าวเนาคา บริวารยักษ์นำสารเข้าไปถวายนางพันธุรัต เมื่อนางได้อ่านก็รู้ว่าท้าวภูษงค์เพื่อนของท้าวกุมภภัณฑ์พระสวามีของนางนั้นได้นำเด็กมาให้เลี้ยงไว้เป็นลูก นางพันธุรัตดีใจมากที่ ท้าวภูษงค์ยังนึกถึงสหายแล้วได้ถามความคิดเห็นเหล่าทหาร โหรหลวงทำนายว่ากุมารนั้นไม่ใช่ลูกของ ท้าวเนาคาแต่เป็นมนุษย์ ยักษ์กับมนุษย์ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้เพราะจะเป็นภัยต่อบ้านเมือง นางพันธุรัตได้ฟังโหรกล่าวคำทำนายก็โกรธมากจึงขับไล่โหรออกจากเมืองแล้วสั่งให้ยักษ์ทุกคนแปลงกายเป็นมนุษย์

นางพันธุรัตแปลงกายเป็นหญิงสาวแล้วออกไปรับพระสังข์ เมื่อเข้าถึงเมืองนางได้สอบถามที่มาของพระสังข์ พระสังข์ได้เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ฟังนางจึงเกิดความสงสารและจะดูแลพระสังข์เหมือนเป็นลูกแท้ ๆ ของตน แล้วได้จัดงานสมโภชเฉลิมฉลองพระสังข์เจ็ดวันเจ็ดคืน พระสังข์อยู่ที่เมืองยักษ์จนเวลาผ่านไป พระสังข์เติบโตเป็นหนุ่มอายุสิบห้าปี เมื่อนางพันธุรัตจะไปป่าเพื่อหาอาหาร นางได้สั่งห้ามพระสังข์ไม่ให้เข้าไปที่ครัวไฟ บ่อน้ำและปราสาทเก่าทุกครั้ง พระสังข์เริ่มสงสัยว่าทำไมนางพันธุรัตจึงไปป่าอยู่เรื่อง ๆ และกลับไม่ตรงเวลาตามที่บอกไว้ เมื่อลับตาจากสาวใช้และพี่เลี้ยงพระสังข์ได้แอบเข้าไปที่ครัวไฟจึงรู้ความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์และที่นี่เป็นเมืองยักษ์ แล้วพระสังข์ได้ไปต่อจนพบบ่อเงินบ่อทอง พระสังข์ได้ใช้นิ้วชี้จุ่มลงในบ่อซ่ายซึ่งเป็นบ่อเงิน แล้วใช้นิ้วเดิมจุ่มลงในบ่อซวยซึ่งเป็นบ่อทอง พระสังข์พยายามเข็ดทองออกจากนิ้วแต่ไม่ออก กลัวว่านางพันธุรัตจะเห็นจึงใช้ผ้าพันไว้ จากนั้นพระสังข์ไปที่ปราสาทใหญ่ เห็นรูปเงาะ เกือกแก้ว จึงลองสวมใส่ และลองจับไม้เท้าทอง แล้วลองเหาะออกไปนอกปราสาท พระสังข์กลัวว่านางพันธุรัตกลับมาเห็นจึงถอดเก็บไว้ที่เดิม แล้วคิดหาทางหนีไปหานางจันท์เทวีที่ไร่ตายาย พี่เลี้ยงตามหาพระสังข์จนเจอ นางพันธุรัตออกไปหาสัตว์ป่า

กินผ่านไปเจ็ดวันก็รีบกลับมาเพราะคิดถึงพระสังข์ นางได้เห็นนิ้วของพระสังข์ มีผ้าพันไว้จึงถามพระสังข์โกหกว่าถูกมีดบาด นางพันธูรีตโกรธพี่เลี้ยงที่ไม่ดูแลพระสังข์ให้ดี พระสังข์ขอร้องไม่ให้ลงโทษพี่เลี้ยง

พระสังข์หนีนางพันธูรีต

นางพันธูรีตเป็นยักษ์มายเพราะพระสวามีตายด้วยไข้พิษ เมื่อรับพระสังข์มาเลี้ยงดูก็รักเหมือนลูกแท้ ๆ แต่เมื่อพระสังข์รู้ความจริงว่านางเป็นยักษ์จึงคิดหาทางหนี เมื่อนางพันธูรีตจะเข้าไปในป่าเพื่อหาอาหาร นางได้กำชับให้พี่เลี้ยงดูแลพระสังข์ให้ดี และเมื่อนางกินสัตว์ป่าอิ่มแล้วจึงได้นอนพักที่ศาลา

พระสังข์คิดหาวิธีหนีออกจากเมืองยักษ์ ในที่สุดก็ไปซุกตัวในบ่อทองแล้วขึ้นไปบนปราสาทสวมรูปเงาะ ใส่เกือกแก้ว ถือไม้เท้าแล้วเหาะหนีไป เมื่อถึงภูเขาใหญ่พระสังข์ได้พักใต้ต้นไทร พวกพี่เลี้ยงตื่นขึ้นมาไม่เจอพระสังข์จึงพากันตามหา ส่วนนางพันธูรีตก็กลับเข้าเมือง พวกพี่เลี้ยงแจ้งนางพันธูรีตว่าพระสังข์หายไป นางเสียใจมาก และเมื่อไปดูบ่อทองก็พบว่าพร่องไป แล้วไปดูที่ปราสาทก็พบว่า รูปเงาะ เกือกแก้ว และไม้เท้า หายไปด้วย นางจึงสั่งพวกยักษ์ให้รีบออกตามหา เมื่อยักษ์ตามมาใกล้ถึง พระสังข์ได้ถอดรูปเงาะออกแปลงเป็นเทวดานั่งอยู่ใต้ต้นไทร พวกยักษ์คิดว่าเป็นเทวดาจึงเข้าไปถามเรื่องเจ้าเงาะ พระสังข์จึงแกล้งบอกให้ไปอีกทางพวกยักษ์จึงรีบตามไป พระสังข์เห็นว่าพวกยักษ์ตามมาทันแน่จะเหาะมาไกลแค่ไหนจึงตั้งจิตอธิษฐานให้แม่จันทเทวีคุ้มครองให้ปลอดภัยและไม่ให้ยักษ์ตามขึ้นมาบนเขานี้ได้

นางพันธูรีตตามมาถึงเมื่อเจอมนุษย์อยู่บนภูเขาก็มองว่าเป็นพระสังข์จึงร้องเรียกให้พระสังข์ลงมาหา แต่พระสังข์ก็ไม่ยอมลงมาหา นางร้องให้อ้อนวอนจะมอบทุกอย่างให้แม้กระทั่งมหาจินตามนต์ พระสังข์กลัวว่าจะถูกหลอกจึงไม่ยอมลงไปหา แล้วกล่าวไปว่าให้นางพันธูรีตเขียนมนต์ไว้ในพื้นดิน ในที่สุดนางพันธูรีตก็ได้สิ้นใจตาย โดยก่อนตายนางได้เขียนมหาจินตามนต์ไว้ที่แผ่นผา และให้พระสังข์ช่วยเผาศพนางด้วย พระสังข์ลงมาจากภูเขากราบเท้านางพันธูรีตและให้บริวารยักษ์นำศพนางพันธูรีตกลับเมืองส่วนพระสังข์ได้เรียนมหาจินตามนต์ที่นางพันธูรีตได้เขียนไว้จนจำได้แล้วสวมรูปเงาะเหาะไปจนถึงเมืองสามนต์ พระสังข์เห็นบ้านเมืองจำนวนมากจึงเหาะลงมาดูและพักอยู่ที่ทุ่งนา

ขณะนั้นพวกเด็ก ๆ ชาวบ้านไล่ต้อนวัวควายออกไปกินหญ้าก็ได้เห็นเจ้าเงาะ ต่างก็ตกใจกลัวแล้วพากันวิ่งหนี มีเด็กบางคนที่ไม่กลัวเจ้าเงาะจึงยื่นหัวเราะแล้วบอกเพื่อน ๆ ว่าเงาะไม่ทำอันตรายใคร เด็กบางคนก็ใช้ดอกหงอนไก่เสียบไม้ล่อให้เจ้าเงาะวิ่งไล่ตามเล่นกันอย่างสนุกสนาน เมื่อถึงเวลากินข้าวเด็ก ๆ ก็ได้ชวนเจ้าเงาะกินข้าวด้วยและเมื่อถึงเวลาต้อนวัวควายกลับบ้านเด็ก ๆ ชวนเจ้าเงาะกลับด้วยแต่เจ้าเงาะไม่ไปจึงนอนอยู่ที่นา

ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ดเลือกคู่

ท้าวสามนต์ปกครองเมืองสามนต์มีเมียสี่ชื่อนางมณฑามิพระธิดา 7 พระองค์ คนสุดท้ายชื่อ รจนา ท้าวสามนต์นึกถึงอนาคตข้างหน้าว่าต้องมีผู้ปกครองบ้านเมืองต่อจากพระองค์ แต่เมื่อมีแต่พระธิดาไม่มีพระโอรสจึงคิดจะให้พระธิดามีคู่ครอง ถ้าเขยคนใดมีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญาดี ก็จะทำให้ปกครองบ้านเมืองแทนพระองค์ จึงได้เรียกนางมณฑามาปรึกษา

ท้าวสามนต์สั่งทหารให้ไปแจ้งยังเมืองต่าง ๆ ถ้าเมืองใดมีพระโอรสรูปร่างงาม อายุประมาณ 30 ปี และยังไม่แต่งงานให้มาร่วมพิธีเลือกคู่ โดยใช้เวลา 15 วันต้องเดินทางมาถึงเมืองสามนต์ เจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ จึงเตรียมตัวออกเดินทางไปร่วมพิธี เมื่อถึงเมืองสามนต์ทหารได้อ่านรายชื่อเจ้าชายให้ท้าวสามนต์รับทราบ ท้าวสามนต์สั่งให้ทหารเตรียมความพร้อมเพื่อทำพิธีเลือกคู่ในวันพรุ่งนี้

เมื่อถึงวันเลือกคู่ท้าวสามนต์และนางมณฑาก็ได้เห็นเจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ แล้วท้าวสามนต์ก็แจ้งนางมณฑาให้บอกพระธิดาแต่งตัว เมื่อแต่งตัวเสร็จก็ได้ออกมาเข้าเฝ้าท้าวสามนต์ แต่พระธิดาทั้ง 7 พระองค์รู้สึกเขินอายที่ต้องเป็นฝ่ายเลือกคู่จึงไม่ยอมออกไปเลือก ท้าวสามนต์จึงต้องเกลี้ยกล่อม ทั้งนางมณฑาและพี่เลี้ยงก็ช่วยปลอบพระธิดาด้วย จนในที่สุดพระธิดาทั้ง 7 พระองค์ยอมออกมาเลือกคู่

พระธิดา 6 พระองค์เลือกคู่ได้แล้ว เหลือเพียงรจนาที่ยังเลือกไม่ได้ ท้าวสามนต์จึงปรึกษานางมณฑาทหารวิธีให้รจนาเลือกคู่ให้ได้ นางมณฑาแนะนำว่าให้ทหารไปหาชายหนุ่มมาให้รจนาเลือกอีกครั้ง แต่ครั้งนี้ไม่เจาะจงว่าอายุเท่าไรหรือชนชั้นวรรณะไหน ท้าวสามนต์เห็นด้วยจึงสั่งทหารให้แจ้งกษัตริย์ 6 พระองค์ให้รจนาอยู่ในวัง ส่วนผู้ที่ไม่ถูกเลือกก็ให้กลับบ้านเมืองของตน และจะให้รจนาเลือกคู่ใหม่อีกครั้งในวันพรุ่งนี้ เมื่อถึงเวลาชายหนุ่มต่าง ๆ มากันมากมายแต่รजनาก็ไม่เลือกใครสักคน

พระสังข์ได้นางรจนา

ท้าวสามนต์ถามเหล่าทหารว่ายังมีชายใดที่ยังไม่ได้มาให้พระธิดาเลือกคู่ ทหารแจ้งว่าตอนนี้เหลือเพียงเงาะป่าเล่นกับเด็กที่กลางนา ท้าวสามนต์โกรธและคิดจะประหารรจนา จึงสั่งให้ทหารไปนำตัวเงาะป่าเข้ามาในวัง ทหารจับตัวเจ้าเงาะไม่ได้ เมื่อเด็ก ๆ มาช่วยเจ้าเงาะ ทหารจึงให้เด็ก ๆ บอกวิธีหลอเจ้าเงาะ ทหารได้ใช้ดอกชบาสีแดงล่อเจ้าเงาะตามคำแนะนำของเด็ก ๆ จนเจ้าเงาะเข้ามาในวัง ผู้คนที่พบเห็นเจ้าเงาะต่างก็ตกใจกลัว ท้าวสามนต์ได้เห็นเจ้าเงาะก็ไม่พอใจ แต่ต้องการประหารรจนา จึงสั่งให้ออกไปเลือกคู่ รจนาอยากรู้ว่าเงาะรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไรจึงออกไปดู เมื่อเจ้าเงาะเห็นรजनาก็หลงรัก จึงตั้งจิตอธิษฐาน ถ้าเป็นคู่ครองกัน ขอให้นางเห็นรูปทองที่ซ่อนอยู่ภายใน รจนาเห็นรูปทองจึงเสี่ยงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์โกรธและเสียใจมาก นางมณฑาเข้ามาเจรจากับรजनารจนาบอกว่าตนรู้ผิดชอบชั่วดี ไม่ได้รักเงาะแต่เป็นเพราะเคราะห์กรรม แม้นพุดไปอย่างไรก็ไม่มีความเข้าใจ นางมณฑากลับมาเข้าเฝ้าท้าวสามนต์แจ้งว่าตนก็ไม่เข้าใจรจนา แต่ถึงอย่างไรก็อย่าได้ลงโทษลูกเลย เพราะเราแจ้งให้เลือกได้ตามใจ เพียงขับไล่นางออกจากวังก็พอ ท้าวสามนต์จึงได้ขับไล่รजनากับ

เจ้าเงาะไปอยู่ที่กระท่อมปลายนา โดยสั่งให้ทหารปลุกกระท่อมและเตรียมของใช้ไว้ให้ ส่วนพี่สาวทั้ง 6 ของรจนาก็โกรธมาก ที่ทำให้อับอายขายหน้าจึงไปต่อว่ารจนา แต่รจนาก็ตอกลับพี่สาว เมื่อถึงเวลาทหารมาแจ้งรจนาว่าให้ไปที่กระท่อม รจนากราบลานางมณฑาด้วยความเศร้าเสียใจแล้วออกเดินทาง

เมื่อถึงกระท่อม รจนาก็ไม่เคยอยู่อาศัยแบบนี้จึงรู้สึกเสียใจ ส่วนเจ้าเงาะก็มีความสุข สำนวณข้าวของที่ทหารจัดเตรียมไว้ให้พร้อมทั้งแกเล้งรจนา จนเวลาพลบค่ำก็พูดจาเกี้ยวพาราสีรจนานางเขินอาย ในที่สุดเจ้าเงาะก็ถอดรูปให้รจนาได้เห็นรูปทอง รจนาคะลึงในความงามแต่ยังคงโกรธที่สวมรูปเงาะมาหลอกและให้พระสังข์บอกที่มาของตน พระสังข์บอกประวัติตนเองจนทั้งสองเข้าใจกัน

รุ่งเช้าพระสังข์สวมรูปเงาะดั้งเดิมแล้วชวนรจนาออกมาทำอาหาร พอถึงเวลาเย็นก็ถอดรูปเป็นพระสังข์ รจนาคิดหาทางกำจัดรูปเงาะเมื่อพระสังข์หลับจึงแอบเอารูปเงาะเข้ามาในครัวใช้มีดพราพันอยู่หลายครั้งจนหมดแรงก็ไม่เป็นอะไร นางจึงเอารูปเงาะเผาไฟแต่ก็ไม่เป็นอะไร พระสังข์ละเมอทอดมอคิดว่านี่เป็นรจนาจึงสะดุ้งตื่น เมื่อมองหารจนาไม่เจอ ทั้งรูปเงาะก็หายไป พระสังข์เห็นแสงจากครัว เมื่อไปดูก็เห็นรจนากำลังเผารูปเงาะ พระสังข์จึงตักน้ำในตุ่มมาดับไฟและแยงรูปเงาะกลับมา รจนาจะแยงคืนแต่พระสังข์ก็ชิงกลับมาได้แล้วสวมรูปเงาะทันที รจนาตามมาจ้อพระสังข์จนทั้งสองเข้าใจกัน ตั้งแต่วันนั้นพระสังข์ก็ไม่ไว้ใจรจนาอีกเลยจึงได้สวมรูปเงาะตลอดเวลา

ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลาหาเนื้อ

ท้าวสามนต์โกรธแค้นเจ้าเงาะคิดหาทางกำจัด จึงออกอุบายให้ทหารไปบอกบรรดาลูกเขยว่า จะจัดพิธีบวงสรวง ให้หาปลาคนละร้อยตัว ใครหาไม่ได้จะถูกประหารชีวิต ทหารจึงไปแจ้งทั้งหกเขย ทั้งหกเขยไม่ได้ตกใจกลัวอะไรทั้งยังบอกว่ามากกว่านี้ก็ทำได้ แล้วสั่งบ่าวไพร่ให้เตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม หลังจากนั้นทหารก็ไปแจ้งเจ้าเงาะที่กระท่อมปลายนา ขณะนั้นรจนาก่อไฟทำอาหารแล้วแต่งตัวนำอาหารมาให้เจ้าเงาะกิน เมื่อได้ยินเสียงเรียกรจนาก็ออกไปดู ทหารได้เห็นรจนาก็สงสารแล้วแจ้งในสิ่งที่ท้าวสามนต์สั่งไว้ เมื่อรจนาได้ฟังก็ตกใจกลัวว่าเจ้าเงาะจะหาปลาไม่ได้ แล้วนางได้เล่าสิ่งที่ท้าวสามนต์แจ้งให้เจ้าเงาะฟัง เจ้าเงาะได้ฟังก็ไม่ได้ตกใจอะไร และได้ปลอบใจรจนาแล้วทั้งสองก็เข้านอน

รุ่งเช้าเจ้าเงาะออกเดินทางมายังบึง นั่งอยู่ใต้ต้นไทรแล้วถอดรูปเงาะออก และรำยมหาจินตามนต์ฝูงปลาก็มาจำนวนมาก ส่วนทั้งหกเขยก็เตรียมออกเดินทางไปหาปลา พร้อมอุปกรณ์และบ่าวไพร่จำนวนมาก เมื่อมาถึงก็เริ่มจับปลาแต่ยังไม่ได้ปลาเลยสักตัวจึงพายเรือไปที่บึงที่ปลายนา เหล่าหกเขยพบปลาจำนวนมาก แล้วได้เห็นพระสังข์นั่งอยู่ริมน้ำ ทุกคนต่างคิดว่าเป็นเทวดาจึงเข้ามากราบไหว้ พระสังข์ เห็นหกเขยจึงแกเล้งถาม หกเขยกลัวจึงบอกความจริงไปว่าท้าวสามนต์ให้หาปลาไปคนละร้อยตัว แต่ตอนนี้ยังหาไม่ได้จึงจะขอจากเทวดาไปถวายเพราะกลัวจะถูกประหารชีวิตและกลัวจะแพ้เจ้าเงาะ พระสังข์แจ้งว่าจะให้ปลาแต่ต้องมีข้อแลกเปลี่ยน คือปลายงูของแต่ละคน ทั้งหกเขยปรึกษากันสรุปได้ว่าต้องยอมแลกเพราะไม่รู้จะหาปลาได้จากที่ไหน พระสังข์จึงให้

ปลาไปคนละสอง ตัว แล้วหกเขยก็รีบกลับเข้าวัง ส่วนพระสังข์ก็สวมรูปเงาะหาบปลาเหาะที่กระท่อม เล่าเรื่องต่าง ๆ ให้รจนาฟังแล้วชวนกันเข้าวัง

เมื่อมาถึงวัง เจ้าเงาะวางหาบปลาลง ส่วนรจนาก็ทูลท้าวสามนต์เชิงประชดประชันว่าหา ปลาได้ไม่มากเพียงแค่สองร้อยตัวเพราะหาตามประสาไม่มีบ่าวไพร่คอยช่วยเหลือ ท้าวสามนต์ได้ฟัง ก็ยิ่งโกรธ แล้วต่อว่าพระธิดาทั้งหก เพราะทั้งหกเขยยังกลับมาไม่ถึงวัง เมื่อทั้งหกเขยกลับมาถึง พร้อมกับปลาคคนละสองตัว อีกทั้งยังจุมกแหงกก็อับอายและกลัวถูกลงโทษ ท้าวสามนต์ได้เห็น ก็ยิ่งโกรธแต่ครั้งนี้จะไม่ลงโทษ เมื่อถามถึงจุมกของทั้งหกคนจึงตอบว่าปลาปักเป้ากัดและการหาปลา ในครั้งนี้ก็ลำบากมาก ทั้งหกธิดาเห็นดังนั้นก็โกรธและอับอายที่ต้องแพ้เจ้าเงาะ รจนาแสดงท่าที เยาะเย้ย ทั้งหกธิดาและรจนาจึงมีปากเสียงกัน เจ้าเงาะช่วยห้ามและชวนรจนากลับกระท่อม แต่ทั้งสองฝ่ายยังทะเลาะกันจนเจ้าเงาะต้องช่วยรจนา แล้วเมื่อหกเขยเห็นเจ้าเงาะทำที่แกล้งหยอกเย้า หกธิดา ทั้งหกเขยจึงมาช่วย ทั้งหมดจึงรุมทำร้ายเจ้าเงาะแต่ไม่สามารถทำอะไรเจ้าเงาะได้ นางมณฑา ทนไม่ได้จึงออกมาห้าม และให้รจนาพาเจ้าเงาะออกไปก่อน ท้าวสามนต์ทนฟังอยู่นาน จึงได้เข้ามา บอคนางมณฑาว่าไม่ต้องห้ามปล่อยให้สู้กันให้รู้กันไปเลยแล้วต่อว่ารจนากับเจ้าเงาะ รจนาโกรธที่ ท้าวสามนต์เข้าข้างเขยทั้งหกจึงชวนเจ้าเงาะกลับกระท่อมพร้อมทั้งสอนวิธีกราบ เจ้าเงาะกราบ และยั้งล้อเลียนท้าวสามนต์กับหกเขยก่อนกลับ

ท้าวสามนต์ยังคงโกรธแค้นที่หาทางกำจัดเจ้าเงาะไม่ได้ จึงบอกให้ทั้งหกเขยหาเนื้อทราย มาแก้ตัวใหม่ภายในวันพรุ่งนี้ และให้ทหารไปแจ้งเจ้าเงาะด้วยเช่นกัน เมื่อรจนารู้ก็ตกใจกลัวคิดว่าเป็น เพราะรูปเงาะที่ทำให้ท้าวสามนต์โกรธและหาทางกำจัด นางร้องไห้กับเจ้าเงาะอ่อนวอนขอให้ถอดรูป เจ้าเงาะได้ฟังก็แกล้งบอกรจนาคงหาเนื้อไม่ได้

รุ่งเช้าเจ้าเงาะเหาะออกไปป่า เมื่อถึงจึงอยู่ใต้ต้นรังถอดรูปเงาะออกแล้วร้ายมนต์มหาจินดา เพื่อเรียกเนื้อจนได้เนื้อจำนวนมาก ส่วนหกเขยก็เตรียมอุปกรณ์พร้อมบ่าวไพร่ออกเดินทาง โดยมีนายพรานนำทางไป เมื่อมาถึงก็วางอุปกรณ์ดักสัตว์และล่าสัตว์แต่ยังไม่ได้เนื้อสักตัว จนต้องปลุก ศาลเพียงตาส่งเวทย์เหาะตา จนในที่สุดก็พบเนื้อและพบพระสังข์ด้วย ทั้งหกเขยก็จำได้ว่าเป็นเหาะตา เจ้าของปลาจึงเข้าไปหา พระสังข์แกล้งทำเป็นไม่รู้จักและขู่ทั้งหกเขย ทั้งหกเขยแฉ่งเรื่องราวต่าง ๆ ตามจริงแล้วขอเนื้อจากพระสังข์ พระสังข์เสนอข้อแลกเปลี่ยนคือแลกกับใบหูทั้งหกเขยก็ต้องยอม พระสังข์จึงตัดใบหูและร้ายมนต์เรียกเนื้อให้หกเขยกลับเข้าวัง พระสังข์สวมรูปเงาะแล้วมัดเนื้อยีสับตัว ใส่หาบเหาะเขาวัง โดยครั้งนี้ไม่ได้ชวนรจนาไปด้วยเพราะกลัวไปทะเลาะกับพี่ ๆ เมื่อมาถึงก็วางหาบ เนื้อให้ท้าวสามนต์ดู ทำให้ท้าวสามนต์ยิ่งโกรธแค้นมาก เมื่อหกเขยมาถึง เห็นหาบเนื้อของเจ้าเงาะ ก็ตกใจ ท้าวสามนต์ถามถึงหกเขยก็ตอบทั้งน้ำตาว่าไปหาเนื้อครั้งนี้ไม่เจอเลยสักตัวอาจเป็นเพราะผี ซ่อนไว้ และที่หูแหงกก็เพราะมีดลอมมาถูกใบหู จนต้องปลุกศาลเช่นไหว้จึงได้เนื้อมาคนละตัว อีกทั้ง ผียังพาหลงทางจึงทำให้ออกจากป่ามาช้า ท้าวสามนต์ได้ฟังดังนั้นก็หัวเราะแล้วบอคนางมณฑากับ

ทั้งหกธิดาให้ดูลูกเขยว่าไม่เอาไหน ฝ่ายเจ้าเงาะก็ทำที่ทวงเรื่องการประหารชีวิต นับจำนวนเนื้อตามข้อตกลง ซ้ำไปที่ตาบให้ท้าวสามนตรีู้ หกเขยพยายามบ่ายเบี่ยงพูดให้เงาะไม่ตี กลัวคนอื่นจะเอาเป็นตัวอย่าง ทั้งยังเหมือนปีศาจ พลังก็มากเกินไป หาเนื้อหาปลาก็ได้มากเพราะเป็นพวกพ้องกับผี ซบไปเสียดีกว่า ท้าวสามนตรีฟังแล้ววิเคราะห์ดูก็เห็นด้วย จึงสั่งทหารให้นำตัวเจ้าเงาะออกจากวัง ทหารต่างช่วยกันจับตัวเจ้าเงาะแต่ก็ไม่สามารถจับได้ เจ้าเงาะกลับมาถึงกระท่อมจึงได้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้รจนาฟัง

พระสังข์ตีคณิ

พระอินทร์วางแผนและรวมพลเหล่าเทวดาแปลงกายยกพวกไปล้อมเมืองแล้วทำตีคณิหวังให้เจ้าเงาะยอมถอดรูป เมื่อถึงเมืองสามนตรีก็ตั้งค่ายล้อมรอบยิงปืนชู่จนชาวเมืองตกใจหนีกันวุ่นวาย พวกพระยาริงมาที่วังเรียกให้ทหารเปิดประตูจะเข้าเฝ้าท้าวสามนตรีเพื่อกราบทูล ขณะนั้นท้าวสามนตรีนอนหลับอยู่ ได้ยินเสียงนางมณฑาปลุกก็สะดุ้งตื่นคิดว่าฝันไปจึงทำนายฝัน นางมณฑาเรียกสติท้าวสามนตรี จนท้าวสามนตรีตื่นแล้วคว้าดาบไว้ป้องกันตัวเดินออกมาดูข้างนอก ทหารแจ้งว่ามีผู้มาล้อมเมืองท้าวสามนตรีตกใจกลัวปรึกษานางมณฑา เมื่อดูแล้วไม่น่าจะสู้ไหวจึงเรียกหาทั้งหกเขยให้ออกไปสู้ แล้วให้ทหารทุกตำแหน่งทุกนายเตรียมตัวต่อสู้กับข้าศึกปิดประตูเมืองทั้งสี่ทิศให้ครบ

พระอินทร์สั่งให้พระวิษณุกรรมนำสารไปแจ้งท้าวสามนตรีให้ออกมาตีคณิชิงเมือง พระวิษณุกรรมอ่านพระราชสาส์นจากพระอินทร์ เมื่อได้ฟังก็เรียกนางมณฑามาปรึกษาและคิดว่าหกเขยน่าจะตีคณิสู้ข้าศึกได้จึงตอบตกลง ทั้งหกเขยนึกกลัวเพราะไม่เคยตีคณิแต่ก็ต้องรับปาก

เมื่อถึงเวลาแข่งตีคณิทั้งหกเขยรับคณิกันอย่างซุ่มนจนท้าวสามนตรีไม่พอใจ เมื่อหกเขยสู้ไม่ไหวจึงส่งสัญญาณยอมแพ้ทำให้ชาวเมืองไม่พอใจ พระอินทร์ขึ้นมาแจ้งท้าวสามนตรีว่ายังมีอีกหนึ่งเขยคือเจ้าเงาะ นางมณฑาเตือนสติท้าวสามนตรีว่าเจ้าเงาะพอมีความสามารถลองให้สู้ก่อน ท้าวสามนตรีเห็นด้วยจึงแจ้งข้าศึกให้รอก่อน

นางมณฑามาทหารจนาและเจ้าเงาะที่กระท่อมเมื่อเห็นความเป็นอยู่ของรจนาก็สงสาร แล้วแจ้งเหตุผลที่มาหาในครั้งนี้ รจนาจึงอ่อนน้อมให้เจ้าเงาะไปช่วยตีคณิ เจ้าเงาะสงสารรจนาแต่ยังโกรธแค้นท้าวสามนตรีและนางมณฑาจึงทำที่ไม่สนใจ นางมณฑาพยายามจ้อเจ้าเงาะแต่เจ้าเงาะก็ยังไม่ประชดประชัน จนในที่สุดเจ้าเงาะก็ยอมไปตีคณิ แต่ยังไม่มีความพร้อมดี ๆ ใส นางมณฑาตีใจแจ้งให้ท้าวสามนตรีจัดชุดไว้ให้ สาวใช้กลับมาแจ้งข่าวในวัง ท้าวสามนตรีจึงสั่งพนักงานเครื่องต้นไปเตรียมชุดและเครื่องประดับให้เจ้าเงาะ สาวใช้กลับมาที่กระท่อมพร้อมชุดแต่เจ้าเงาะไม่ยอมรับชุดนั้น นางมณฑาจึงจะจัดให้ใหม่ สาวใช้จึงกลับเข้าวังไปแจ้งท้าวสามนตรี ท้าวสามนตรีโกรธแต่ก็ต้องจำใจหาชุดดี ๆ ให้ใหม่ แล้วเรียกทหารให้เตรียมช้างเพื่อจะไปที่กระท่อม เมื่อมาถึงก็เรียกรจนาแล้วนำชุดใหม่ให้เจ้าเงาะ รจนานำชุดไปให้เจ้าเงาะและขอร้องให้ถอดรูปแต่เจ้าเงาะก็ยังไม่พอใจชุด พระอินทร์เห็นเหตุการณ์จึงให้พระวิษณุกรรมนำชุดไปให้เจ้าเงาะ เจ้าเงาะได้เครื่องทรงจากพระอินทร์ก็ยอมสวมใส่ ถอดรูปเงาะ

แล้วออกมากราบนางมณฑา นางมณฑาก็ตะลึงในความสง่างามของพระสังข์ จึงเรียกท้าวสามนต์มาดู ท้าวสามนต์ได้เห็นก็ตะลึงแล้วถามที่มาของพระสังข์ พระสังข์บอกประวัติและที่มาของตนเองและ อาสาตีคลีและขอม้าฝีมือดี ท้าวสามนต์ให้กรมม้าไปเตรียมไว้ให้ เมื่อนำมาถวายพระสังข์ก็ไม่ถูกใจสัก ตัว แต่ต้องการม้าสีกะเลียวที่อยู่ไร่ ท้าวสามนต์จึงให้ทหารไปจับม้านั้นมา เทวดาดลบันดาลให้ทหาร จับมาได้แล้วนำมาถวาย ทั้งหมดจึงเดินทางเข้าหวัง ทกเขยเห็นพระสังข์ก็จำได้ว่าเป็นเทวดาที่หาปลา หาเนื้อแล้วตัดหูตัดจมูกจนทุกคนได้รับความจริงว่าทั้งทกเขยได้ขอปลาขอเนื้อจากพระสังข์

เมื่อถึงเช้าวันแข่งตีคลีทุกคนต่างก็เชียร์และลุ้นไปกับพระสังข์จนในที่สุดพระอินทร์แก่ง ออมมือให้จนพระสังข์เป็นฝ่ายชนะ ท้าวสามนต์จัดงานราชาภิเษกอย่างยิ่งใหญ่และมอบสมบัติให้ พระสังข์และรรจนา

ท้าวศวิมลตามพระสังข์

พระอินทร์ไปแจ้งท้าวศวิมลเรื่องนางจันท์เทวีและพระสังข์ ท้าวศวิมลได้ฟังก็ตกใจกลัว รุ่งเช้ารีบออกมาที่หน้าท้องพระโรงแจ้งทหารให้เตรียมตัวออกเดินทางไปตามนางจันท์เทวีและพระสังข์ เมื่อนางจันท์ทราบดีก็กลัวว่าตนเองจะมีโทษจึงได้พูดเยาะเย้ยประชดประชันจนท้าวศวิมลโกรธและไล่ตี นางจันท์ นางจันท์ถูกท้าวศวิมลไล่ตีและดูดาจนเจ็บปวดไปทั้งตัวจึงหลบตำหนัก ส่วนท้าวศวิมลก็ ออกเดินทางไปตามหานางจันท์เทวีและพระสังข์ ระหว่างทางก็ถามชาวบ้านมาเรื่อย ๆ จนใกล้ถึง กระท่อมก็พักผ่อน ท้าวศวิมลให้ทหารออกไปตามหาจนทหารไปพบตายายและนางจันท์เทวีที่กำลัง ตำข้าวอยู่ ทหารปรึกษากันจนมั่นใจว่าใช้นางจันท์เทวีจึงกลับไปแจ้งท้าวศวิมล ท้าวศวิมลตามมาหา ที่กระท่อมจนได้พบนางจันท์เทวีซึ่งซุบซอมมอมแมมน่าสงสารจึงได้เข้าไปหาแต่นางจันท์เทวีตกใจกลัว คิดว่าจะนำตัวไปประหาร ท้าวศวิมลจึงได้บอกความจริงจนนางจันท์เทวีหายโกรธแล้วจะไปตาม พระสังข์ด้วยกัน ทั้งสองได้รำลาตายายทั้งยังให้รางวัลเป็นการขอบคุณที่ช่วยเหลือนางจันท์เทวี

ท้าวศวิมล นางจันท์เทวี พร้อมด้วยทหาร นางกำนัลออกเดินทางตามหาพระสังข์จนเข้า เขตเมืองสามนต์ก็ได้พักไพร่พลในป่า ท้าวศวิมลปรึกษานางจันท์เทวีเพราะกลัวว่าเมื่อพบพระสังข์ แล้วพระสังข์จะยังโกรธท้าวศวิมลอยู่จึงคิดหาวิธีเข้าเมืองและให้มั่นใจว่าพระสังข์ไม่ได้โกรธแค้น ทั้ง สองพระองค์จึงเปลี่ยนชุดปลอมตัวเป็นชาวบ้านเข้าไปสืบข่าวในเมืองสามนต์โดยพักที่ศาลา

พระสังข์รู้สึกแปลกใจและไม่สบายตัว รุ่งเช้าจึงแจ้งรรจนาว่าจะไปเยี่ยมพระนคร ท้าวศ วิมลและนางจันท์เทวีเห็นชาวบ้านไปรอรับเสด็จจำนวนมากจึงชวนกันไปดูจนได้เจอพระสังข์แต่ยังไม่ มั่นใจเพราะเห็นเนื้อตัวเป็นสีทองเหลืองอร่าม ท้าวศวิมลและนางจันท์เทวีจ้องมองดูจนข้างพระที่นั่ง เข้ามาใกล้ทหารจึงสั่งให้ทั้งสองนั่งลงพร้อมกับจะตีด้วยหว่าย พระสังข์เห็นดังนั้นจึงร้องห้ามและเมื่อ พระสังข์ได้เห็นนางจันท์เทวีที่ปลอมตัวเป็นชาวบ้านมาก็ทำให้คิดถึงมารดาแต่ไม่กล้าถามจึงเดินทาง กลับเข้าวัง

ท้าวศวิมลและนางจันทเทวีได้เห็นพระสังข์แสดงท่าที่เหมือนจะรู้จักก็มั่นใจว่าใช่พระสังข์ จึงคิดหาทางทำให้ได้พบพระสังข์ ซึ่งนางจันทเทวีคิดได้ว่าจะเข้าไปทำงานในวังเป็นวิเสทและให้ ท้าวศวิมลอยู่กับนายประตู และเมื่อวิเสทรับนางจันทเทวีเข้าทำงานนางจึงได้เริ่มทำอาหารโดยทำ แกงผักที่แกะสลักเรื่องราวของพระสังข์ จนพระสังข์ได้เห็นก็แปลกใจเมื่อนำขึ้นพักมาเรียงเป็นเรื่องราว ก็รู้ทันทีว่าเป็นนางจันทเทวีจึงได้สั่งให้นางกำนัลไปตามผู้ที่ทำแกงผักนี้มาเข้าเฝ้า ทั้งสองแม่ลูกได้เจอกันก็ดีใจจนสลบไปนางรจนาก็สลบไปด้วย นางกำนัลรีบไปแจ้งท้าวสามนต์ ท้าวสามนต์จึงสั่งให้หมอดูอาการจนทั้งสามฟื้นขึ้นมา พระสังข์ได้เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ท้าวสามนต์และนางมณฑาฟังแล้ว นางจันทเทวีก็ได้เล่าเรื่องราวการมาตามพระสังข์ในครั้งนี้ พระสังข์ไม่คิดโกรธท้าวศวิมลแต่อย่างใด จึงได้ออกไปรับท้าวศวิมลเข้ามาในวัง

ท้าวสามนต์ให้การต้อนรับท้าวศวิมลและนางจันทเทวีอย่างสมพระเกียรติ เมื่อกษัตริย์ทั้งสองได้ถามเรื่องราวความเป็นมาของกันและกันแล้ว ท้าวสามนต์จึงให้พระสังข์จัดการเรื่องการดูแล ทหารของท้าวศวิมลโดยให้ไปรับเข้ามาพักพลอยู่ริมวังและให้จัดเสปียงอาหารไปให้

หลังจากที่พักอยู่เมืองสามนต์หลายวัน ท้าวศวิมลนึกถึงคำที่พระอินทร์แจ้งไว้จึงได้ชวน พระสังข์กลับเมือง พระสังข์จึงชวนรจนาไปด้วย วันรุ่งขึ้นท้าวศวิมล นางจันทเทวี พระสังข์และรจนาก็ออกเดินทางกลับเมืองท้าวศวิมล

ภาคผนวก ข

เรื่องย่อสังข์ทองในรูปแบบหนังสือภาพ

นิทานไทยเรื่องเอกสังข์ทอง สำนักพิมพ์ห้องเรียน จำกัด

ท้าวศรีวิมลทรงจัดพิธีบวงสรวงเทพยดาเพื่อขอโอรสสืบราชสมบัติ เทวดาองค์หนึ่งก็ร่อนลงมาเหมือนจะสิ้นอายุขัยจึงตรวจดูเหตุการณ์รู้ถึงความปรารถนาของท้าวศรีวิมล เทวดาจึงจุติลงมาเกิดในครรภ์พระนางจันทเทวี โททรหลงทำนายว่าจะประสูติโอรสผู้มีบุญญาธิการ ต่อมาไม่นานสนมเอกจันทาก็ตั้งครรภ์ด้วยเช่นกัน แต่นางคิดริษยาจึงติดสินบนโททรหลงให้ช่วยกำจัดพระนางจันทเทวีและโอรส เมื่อครบกำหนดพระนางจันทเทวีกลับคลอดลูกเป็นหอยสังข์ โททรหลงได้โอกาสรีบทุลฉำฉ่าเป็นกาลีณีต้องขับไล่ไปให้พ้น สนมจันทาก็ยุยงจนท้าวศรีวิมลขับไล่พระนางจันทเทวีและหอยสังข์

นางจันทเทวีอุ้มลูกเดินทางในป่าจนมาถึงกระท่อมของสองตายายจึงเข้าไปขอพักอาศัยจนเวลาผ่านไป 5 ปี เหล่าเทพารักษ์จึงตั้งใจใฝ่สูงไต่ป่าพากันมาค้ำเขี้ยวเปลือก พระสังข์ออกจากหอยสังข์มาไล่ฝูงไก่แล้วช่วยทำงานบ้านจนเรียบร้อย ไม่นานนางจันทเทวีก็กลับมาที่กระท่อม พระสังข์จึงรีบเข้าไปในหอยสังข์ นางจันทเทวีเห็นเด็กจึงค้นหาแต่ไม่พบ

เช้าวันรุ่งขึ้นนางจันทเทวีจึงแกล้งเข้าป่าเช่นเคยแล้วแอบซุ่มดูอยู่หลังกระท่อม พระสังข์คิดว่าไม่มีใครอยู่จึงออกมานั่งเล่นเฝ้าระวังไต่ป่า นางจันทเทวีได้เห็นลูกก็ดีใจแล้วรีบวิ่งเข้าไปต๋อย หอยสังข์จนแตก พระสังข์เสียใจมากนางจันทเทวีจึงเข้ากอดรับขวัญ ตายายก็พลอยดีใจ

นางจันทาคลอดธิดานามว่าจันทิ นางจันทาคิดใฝ่สูงทำมนตรีเสนห์ให้ท้าวศรีวิมลลุ่มหลงจนแต่งตั้งเป็นพระมเหสี เมื่อนางจันทาได้ข่าวลูกชายในหอยสังข์ของนางจันทเทวีก็ยุยงท้าวศรีวิมลว่าพระสังข์เป็นลูกชู้ควรกำจัดเสีย ท้าวศรีวิมลก็สั่งทหารให้ทำตาม แต่ด้วยบุญญาธิการก็ไม่มีอะไรทำร้ายพระสังข์ได้ ท้าวศรีวิมลจึงเรียกพระสังข์มาเข้าเฝ้าถามความเป็นมาจนแน่ใจว่าเป็นพระโอรสจึงให้ปล่อยพระสังข์และจะรับนางจันทเทวีกลับคืนวัง นางจันทาจึงเป่ามนตร์ซ้ำให้จับพระสังข์ถ่วงน้ำ

ท้าวภูษงค์พญานาคเจ้าเมืองบาดาลผ่านมาพบจึงช่วยชีวิตพระสังข์ไว้ คิดจะเลี้ยงไว้เป็นลูกแต่กลัวว่ามนุษย์จะอยู่เมืองบาดาลไม่ได้ จึงคิดฝากให้เพื่อนซึ่งเป็นนางยักษ์มายืมชื่อพันธุรัตรับเลี้ยงดู และได้เขียนสารถึงนางพันธุรัตแล้วส่งพระสังข์ขึ้นสำเภาทอง นางพันธุรัตดีใจแม้โทรจะทุลฉำฉำค้ำว่าอาจมีภัยนางก็ไม่ฟัง รับและเลี้ยงดูพระสังข์ราวกับเป็นลูกแท้ ๆ

นางพันธุรัตหาโอกาสออกไปหากินและกลับมาไม่ตรงเวลาให้พระสังข์คาดเดาไม่ได้พร้อมสั่งห้ามไม่ให้เข้าไปที่ครัวไฟ บ่อน้ำ และปราสาทเก่าหลังวัง จนพระสังข์เติบโตอายุ 15 ปี เมื่อนางพันธุรัตไม่อยู่จึงลอบเข้าไปในครัวไฟเห็นเศษกระดูกกองเต็มครัว แล้วไปพบบ่อเงินบ่อทอง เมื่อลองจุ่มนิ้วลงในบ่อทั้งสองก็รู้ว่าเป็นบ่อวิเศษชุกกายได้ จากนั้นก็ไปที่ปราสาทเก่าหลังวังได้พบรูปเงาะ เกือกแก้ว และไม้เท้าทองจึงลองสวมใส่ เมื่อพระสังข์รู้ความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ก็คิดหนีไปตามหาแม่

เมื่อนางพันธุรัตไม่อยู่ พระสังข์จึงตัดสินใจไปชุบตัวในบ่อทองแล้วสวมรูปเงาะเหาะไป เมื่อนางพันธุรัตกลับมาไม่พบพระสังข์ก็ออกตามหาจนมาพบบนเขา ด้วยอำนาจคำอธิษฐานของพระสังข์ทำให้นางพันธุรัตขึ้นมาบนเขาไม่ได้ นางพันธุรัตเสียใจและเป็นห่วงพระสังข์จึงจารึกมหาจินตามนต์ไว้ที่เชิงผาเพื่อใช้เรียกเนื้อเรียกปลา ในที่สุดนางจึงออกแตกตาย พระสังข์ได้เหาะมาจนถึงเมืองสามนต

ท้าวสามนต์และมเหสีมณฑาจัดพิธีเลี้ยงมาลัยเลือกคู่ให้พระธิดา เหลือเพียงรจนาที่ไม่สนใจชายใดทำให้ท้าวสามนต์โกรธมาก เสนาทูลว่ายังมีเหลือเจ้าเงาะอยู่ท้ายวัง ท้าวสามนต์คิดประชดรจนา จึงสั่งให้พาตัวเข้ามา เทวดาก็ดลบันดาลให้รจนาเห็นรูปทองภายใน รจนาอธิษฐานว่าหากเป็นคู่กันขอให้มาลัยลอยไปถึงตัวเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์อับอายและโมโหมากจึงขับไล่รจนาให้ไปอยู่กับเจ้าเงาะที่กระท่อมปลายนา

ท้าวสามนต์คิดกำจัดเจ้าเงาะออกอุบายให้เขยทั้งหมดหาปลาคนละร้อยตัว เจ้าเงาะไปริมแม่น้ำ ถอดรูปเงาะแล้วใช้มหาจินตามนต์เรียกฝูงปลาได้จำนวนมาก ฝ่ายหกเขยจับปลาไม่ได้สักตัว เมื่อเห็นพระสังข์ก็คิดว่าเป็นเทวดาจึงเข้าไปขอแบ่งปลา พระสังข์ขอใช้พระขรรค์เดือนปลายจุมกเพื่อแลกเปลี่ยน หกเขยก็ยอมและได้ปลากลับไปคนละ 2 ตัว ท้าวสามนต์โมโหมากคิดอุบายใหม่ให้เขยทั้งหมดหาเนื้อทรายมาถวายถ้าใครหาไม่ได้มีโทษประหารชีวิตเช่นเคย พระสังข์ก็ร้ายมหาจินตามนต์เรียกเนื้อทรายได้จำนวนมาก ส่วนหกเขยออกล่าเนื้อทรายไม่พบสักตัวเมื่อเห็นพระสังข์ก็จำได้ว่าเป็นเทวดาจึงเข้าไปขอแบ่งเนื้อทรายอีกพระสังข์จึงขอแลกกับใบหู ท้าวสามนต์ตกตะลึงเมื่อเจ้าเงาะหาเนื้อทรายได้มากและทันเวลาผิดกับหกเขย

พระอินทร์รู้ว่าพระสังข์ไม่ยอมถอดรูปเงาะ จึงแปลงกายเป็นจอมทัพยกพลเข้าล้อมเมืองส่งราชสาส์นทำพินันตีสถิ ท้าวสามนต์จำต้องรับทำพินันตีสถิหกเขยออกสู้แทนแต่ก็พ่ายแพ้ พระอินทร์จึงแกล้งถามว่ายังมีเจ้าเงาะเขยคนเล็ก ท้าวสามนต์เห็นเป็นทางสุดท้ายจึงต้องยอม พระอินทร์จึงให้พระวิษณุกรรมลอบนำเครื่องแต่งกายไปไว้ที่กระท่อม พระสังข์จึงยอมถอดรูปเงาะ เมื่อถึงกำหนดสู้ศึกตีสถิพระสังข์ชนะพระอินทร์ได้ ท้าวสามนต์ดีใจมากจัดพิธีอภิเษกสมรสให้พระสังข์กับรจนา

พระอินทร์ไปชุบท้ายศวมิลให้ไปรับพระสังข์และนางจันท์เทวีกลับวังภายในเจ็ดวัน นางจันทารู้จึงทำเสน่ห์อีกครั้งแต่โดนจับได้พร้อมกับหมอสเน่ห์และโหรหลวงที่ร่วมสมคบคิด ท้ายศวมิลเล่าเรื่องที่พระสังข์ยังมีชีวิตอยู่ให้นางจันท์เทวีฟังนางดีใจมาก แล้วทั้งสองพระองค์ก็ปลอมตัวเป็นชาวบ้านเข้าไปสืบข่าวในเมืองสามนต ท้ายศวมิลอาศัยอยู่กับนายประตู่วัง ส่วนนางจันท์เทวีฝากตัวกับพวกวิเศษทำอาหารถวายพระสังข์ แล้วนางก็ได้ทำแกงผักสลักภาพเล่าความลงในขึ้นผัก พระสังข์เห็นก็แปลกใจตามหาจนพบพ่อแม่

ท้ายศวมิลนึกถึงสัญญาที่ให้ไว้กับพระอินทร์ จึงชวนนางจันท์เทวีพร้อมพระสังข์และรจนาเดินทางกลับบ้านเมืองครองเมืองอย่างมีความสุข

ภาคผนวก ค

เรื่องย่อสังข์ทองในรูปแบบการ์ตูนแอนิเมชัน

การ์ตูนแอนิเมชันสังข์ทองของบริษัทบรอดคาสท์ เทเลวิชั่น จำกัด

กล่าวถึงเมืองยศวิมลนคร มีพระราชานามว่าท้าวยศวิมล มีมเหสีฝ่ายขวาชื่อพระนางจันทเทวี และมีมเหสีฝ่ายซ้ายชื่อพระนางจันทา ในวันฉลองพระราชสมภพ ท้าวยศวิมล นางจันทเทวี และนางจันทา พุดกันเรื่องการมีพระราชโอรสไว้สืบทอดบัลลังก์ นางจันทเทวีเสนอแนะให้บนบานศาลกล่าวจากเทวดาท้าวยศวิมลก็เห็นด้วย ส่วนนางจันทาอิจฉาและได้ปรึกษาปุโรหิต ปุโรหิตแนะนำให้มียูกก่อนนางจันทเทวี โดยให้หมอผีที่มีอาคมแก่กล้าทำพิธีเสกทารกขึ้นมา นางจันทาสั่งปุโรหิตให้หาหมอผีที่มีอาคมแก่กล้ามาทำพิธีให้โดยเร็วที่สุด ปุโรหิตจึงไปหาท่านหมอทอง

ท้าวยศวิมลและพระนางจันทเทวี ได้บำเพ็ญภาวนารักษาศีลอย่างเคร่งครัด หวังให้บุญกุศลส่งผลให้มีพระโอรสอย่างที่ตั้งใจไว้ และได้ทำพิธีบวงสรวงขอพรจากเทวดา เทวดาที่รัศมีหม่นหมองใกล้จะสิ้นบุญวาสนาถึงเวลาที่จะต้องลงไปจุติบนโลกมนุษย์ เมื่อตรวจสอบโดยการเปิดอีเมลด้วยพิวเจอร์โน้ตบุ๊กดูแล้วพบว่าท้าวยศวิมลทำพิธีบวงสรวงขอพระโอรสจึงตัดสินใจลงมาจุติบนโลกมนุษย์เป็นโอรสท้าวยศวิมล โดยมาจุติในครรภ์นางจันทเทวี

นางจันทเทวีฝันและสะดุ้งตื่น ท้าวยศวิมลให้โหราทำนายฝัน โหราทำนายว่าเป็นนิมิตรหมายอันดี พระมเหสีจันทเทวีกำลังจะมีพระราชโอรสที่มีบุญญาธิการ ท้าวยศวิมลและนางจันทเทวีดีใจ แต่นางจันทาโกรธมาก จึงปรึกษาปุโรหิตและวางแผนให้หมอผีรีบทำพิธีเสกทารกให้เร็วที่สุด ปุโรหิตวางเงื่อนไขไว้ว่าถ้าได้เป็นมเหสีเอกแล้วจะต้องแต่งตั้งให้ปุโรหิตเป็นใหญ่พร้อมด้วยทรัพย์สินเงินทองตามที่ต้องการ นางจันทาทกลงยอมรับเงื่อนไขแม้จะไม่พอใจก็ตาม ปุโรหิตจึงได้พานางจันทาไปหาหมอผีเพื่อทำพิธีปลุกเสกทารก หมอผีทำพิธีเสกทารกให้นางจันทาแต่ไม่สำเร็จ

นางจันทเทวีตั้งครรถ์จนครบ 10 เดือน แล้วประสูติพระโอรสเป็นหอยสังข์ ท้าวยศวิมลโกรธและเสียใจมาก สั่งไม่ให้ขำวนี้แพร่กระจายออกไป นางจันทาแอบไปดูจนรู้ว่านางจันทเทวีประสูติพระโอรสเป็นหอยสังข์ จึงคิดวางแผนใส่ร้าย ปุโรหิตแนะนำให้โหรหลวงมาทำนายจึงจะน่าเชื่อถือ นางจันทาจึงเรียกโหรมาเสนอข้อตกลงและดินสินบนโหรหลวงให้เปลี่ยนคำทำนายว่าหอยสังข์เป็นตัวกาลีสืบบ้านกาลีเมือง

นางจันทาเข้าเฝ้าท้าวยศวิมลบอกว่าทราบข่าวจันทเทวีแล้ว พร้อมเสนอแนะให้โหรมาทำนายดวงอีกครั้ง โหรหลวงทำนายว่าพระโอรสหอยสังข์และนางจันทเทวีกำลังตกอยู่ในดวงกาลกิณี หากยังประทับในวังต่อไปจะเป็นภัยต่อบ้านเมือง ท้าวยศวิมลเชื่อคำทำนายของโหรหลวง จึงให้จันทเทวีและพระโอรสหอยสังข์ออกจากวัง นางจันทาดีใจมากที่แผนการสำเร็จแต่ยังกลัวว่าท้าวยศวิมลจะให้นางจันทเทวีกลับเข้าวัง จึงสั่งให้เสนาจันทาแอบติดตามขบวนเสด็จของนางจันทเทวีเพื่อหาทางกำจัด

นางจันท์เทวีออกเดินทางรอนแรมในป่าโดยมีทหารมาช่วยดูแล ขบวนเสด็จได้แวะพัก เสนาจันท์ที่แอบตามมาจึงออกคำสั่งให้ทหารกำจัดนางจันท์เทวี ทหารได้ตัดผมของนางจันท์เทวีมาให้ เสนาจันท์และโกหกว่าได้ฆ่านางจันท์เทวีแล้ว เสนาจันท์จึงนำผมของนางจันท์เทวีมาให้นางจันทา

นางจันท์เทวีเดินทางมาถึงบ้านของตากับยาย ตากับยายได้ช่วยเหลือและให้ที่พัก นางจันท์เทวีและพระโอรสหยอสังข์อาศัยที่กระท่อมปลายนาจนเวลาผ่านไป 5 ปี นางจันท์เทวีได้ ออกไปทำงานช่วยเหลือตากับยาย เมื่อกลับมาที่กระท่อมพบว่ากระท่อมสะอาด และมีอาหารเตรียม ไว้แล้ว วันต่อมานางจันท์เทวีออกไปทำงานช่วยตากับยายเหมือนทุกวัน พระโอรสหยอสังข์จึงออกจาก หอยมาเล่นอีก รุกขเทวดาไพรและรุกขเทวดาไม้ สงสารนางจันท์เทวีอยากให้เจอลูกจึงดลบันดาลให้ไก่ มากินอาหารที่กระท่อม ทำให้พระโอรสหยอสังข์ต้องมาไล่ไก่ นางจันท์เทวีกลับมาถึงกระท่อม เห็นเด็ก อยู่ที่กระท่อม มั่นใจว่าเป็นพระโอรสจึงรีบวิ่งไปหา แต่พระโอรสเข้าไปในหอยสังข์แล้ว นางจันท์เทวีเล่า เรื่องให้ตากับยายฟัง ตาจึงแนะนำว่าให้แก้ม้งทำเป็นออกจากกระท่อมเหมือนทุกวัน เพื่อดูว่าเด็กคน นั้นจะมาอีกหรือไม่

เช้าวันต่อมานางจันท์เทวีออกจากกระท่อมและแอบดูอยู่ในป่าใกล้ ๆ พระโอรสออกจาก หอยสังข์มาเล่นเหมือนทุกวัน นางจันท์เทวีเห็นพระโอรสก็ดีใจมากและแอบเข้าไปในกระท่อม ใช้ไม้ทุบ หอยสังข์จนแตก พระโอรสได้ยินเสียงจึงรีบวิ่งขึ้นมาบนกระท่อม พระสังข์เห็นแม่ทุบหอยสังข์จนแตกก็ ร้องไห้เสียใจ นางจันท์เทวีได้พบพระสังข์และปลอบใจลูก ท้าวยศวิมลเสียใจสงสารจันท์เทวีและ พระโอรส ส่วนนางจันทาพยายามทำให้ท้าวยศวิมลสนใจ แต่ท้าวยศวิมลไม่สนใจ บุโรหิตเสนอวิธีให้ หมออาคม (หมอทอง) ทำเสน่ห์เพื่อให้ท้าวยศวิมลสนใจ นางจันทาทกลง และเริ่มทำพิธีจนสำเร็จ ท้าว ยศวิมลจึงหลงเสน่ห์นางจันทา

นางจันท์เทวีพาพระสังข์ไปหาตายาย ระหว่างทางมีชาวบ้านเห็นเด็กก็สงสัยและตามไปดู นางจันท์เทวีพาพระสังข์มาถึงกระท่อมตายายและเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟัง หญิงชาวบ้านได้ยิน จึงนำเรื่องไปประกาศให้ชาวบ้านฟัง บุโรหิตได้ยินข่าวจึงไปทูลนางจันทา และแนะนำให้นางจันทา ใส่ความนางจันท์เทวีจนท้าวยศวิมลหลงเชื่อ ท้าวยศวิมลสั่งเสนาจันท์และเหล่าทหารให้ตามหา นางจันท์เทวีและลูกให้พบและให้ประหารชีวิตทันที นางจันท์เทวีออกไปเก็บผัก ส่วนพระสังข์ไปอยู่ที่ บ้านตากับยาย พระสังข์ออกไปเล่นนอกบ้านแล้วเสนาจันท์ตามมาพบพระสังข์ รุกขเทวดาช่วยกัน ปกป้องพระสังข์แต่ไม่สำเร็จ พระสังข์จึงโดนจับนางจันท์เทวีกลับมาถึงบ้านตายาย เมื่อรู้ว่าพระสังข์ โดนจับตัวไปก็เสียใจจนเป็นลม เสนาจันท์พยายามฆ่าพระสังข์แต่ไม่สำเร็จ เพราะมีรุกขเทวดาคอย ปกป้อง บุโรหิตจึงแนะนำนางจันทาให้นำพระสังข์ไปถ่วงน้ำ

พระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำ นางจันทาหักหลังบุโรหิตโดยการผลักบุโรหิตลงน้ำไปด้วย ท้าวภุชงค์ ช่วยพระสังข์และนำมาที่เมืองบาดาล ท้าวภุชงค์ประทับญาณจนรู้เหตุการณ์ทั้งหมด มเหสีท้าวภุชงค์ อยากรู้เรื่องเป็นลูก แต่เห็นว่าพระสังข์เป็นมนุษย์จึงต้องให้คนอื่นเลี้ยง ท้าวภุชงค์และมเหสีให้

“สงกา” เป็นพี่เลี้ยงพระสังข์ พระสังข์หาทางขึ้นมานบนโลกมนุษย์จนได้พบกับพญาครุฑ สงกาตามมาช่วย และทำวฤชงค์ตามมาช่วยอีกจนรอดจากพญาครุฑ

ทำวฤชงค์และมเหสีเห็นว่าพระสังข์อยู่ในเมืองบาดาลไม่มีความสุขจึงจะส่งตัวพระสังข์ไปให้ “นางพันธุรัต” (เพื่อนของทำวฤชงค์) เลี้ยงพร้อมทั้งให้สงกาไปด้วย ทำวฤชงค์เสกสำเภาทองให้พระสังข์เดินทางไปยังเมืองยักษ์ นางพันธุรัตทราบข่าวก็ดีใจมาก แต่กลัวว่าพระสังข์จะตกใจจึงแปลงร่างเป็นมนุษย์ และสั่งให้เหล่าเสนาบดีแปลงร่างเป็นมนุษย์ทั้งหมด พระสังข์เดินทางมาถึงเมืองของนางพันธุรัต นางจัดงานสมโภชเฉลิมฉลองต้อนรับพระสังข์อย่างยิ่งใหญ่

พระสังข์อาศัยอยู่กับนางพันธุรัตจนอายุ 15 ปี นางพันธุรัตและเหล่าบริวารเกิดความหิวมาก เพราะแปลงร่างเป็นมนุษย์และไม่ได้กินเนื้อมานาน จึงจะออกไปหาอาหาร พร้อมทั้งสั่งพระสังข์ไม่ให้ไปปราสาทท้ายวัง เมื่อนางพันธุรัตไม่อยู่พระสังข์เกิดความสงสัยจึงออกไปเล่นที่ปราสาทท้ายวัง แล้วเข้าไปในปราสาทจึงได้พบบ่อเงินบ่อทอง และลองใช้นิ้วจิ้มลงไปบ่อทองจึงทำให้ทองติดที่นิ้วมือ

พระสังข์เข้าไปในปราสาทหลังที่ 2 โดยไม่สนใจคำเตือนของสงกา จึงได้พบรูปเงาะและลองสวมใส่ พระสังข์แอบเข้าไปในปราสาทหลังที่ 3 และได้พบกับซากโครงกระดูก เหล่ายักษ์นำอาหารเข้ามาเก็บในปราสาท พระสังข์จึงรู้ความจริงว่าที่นี่เป็นเมืองยักษ์ พระสังข์รีบหาทางออกจากปราสาทเพื่อกลับเข้าไปในวัง นางพันธุรัตกลับมาถึงวังเจอพระสังข์นอนอยู่ในห้องและสังเกตเห็นนิ้วมือของพระสังข์เป็นสีทองจึงรู้ว่าพระสังข์รู้ความจริง นางพันธุรัตรู้ว่าพระสังข์หาทางหนีจึงตามหาและขัดขวางไว้ได้ แล้วเฝ้าดูพระสังข์อยู่ไม่ห่าง ไม่ยอมออกไปหาอาหารจนหิวจนอดจึงตัดสินใจออกไปหาอาหารนอกเมือง ส่วนพระสังข์ก็หาทางหนีออกจากเมืองแต่ถูกขัดขวางโดยบริวารของนางพันธุรัตน์ (รัตมิ/ศรชัย)

สงกาช่วยให้พระสังข์เข้าไปในปราสาทได้แล้วไปซุกตัวในบ่อทอง สวมรูปเงาะ เกือกแก้ว และไม่ทำวิเศษหะหนึไป นางพันธุรัตน์กลับมาถึงวังและรู้ว่าพระสังข์ได้หนีไปก็เสียใจมาก ได้สั่งให้บริวารยักษ์ออกตามหาพระสังข์ บริวารยักษ์ตามมาเจอพระสังข์ แต่บริวารที่เจอไม่รู้ว่าพระสังข์หน้าตาเป็นอย่างไร และเข้าใจว่าพระสังข์คือรุกขเทวดาจึงได้ถามเส้นทาง พระสังข์จึงหลอกให้บริวารยักษ์นั้นไปอีกทาง นางพันธุรัตน์รู้ว่านั่นคือพระสังข์ จึงตามไปหา

นางพันธุรัตน์เจอพระสังข์อยู่บนเขา จึงขอร้องอ่อนวอนให้พระสังข์ลงมาหาแต่ไม่สำเร็จพยายามจะขึ้นไปหาพระสังข์ แต่ไม่สามารถขึ้นไปได้เพราะพระสังข์ได้อิच्छิฐานให้พระมารดาปกป้องคุ้มครองไว้ นางพันธุรัตจึงได้สอนมนต์มหาจินดาให้พระสังข์ก่อนจะสิ้นใจตาย พระสังข์ให้บริวารยักษ์นำร่างนางพันธุรัตกลับไปทำพิธีที่วัง แล้วพระสังข์ก็ออกตามหานางจันทร์เทวี

พระสังข์ออกเดินทางมาถึงเมืองสามนต มีเจ้าเมืองชื่อท้าวสามนต มีเอกอัครมเหสีชื่อนางมณฑา มีพระธิดาเจ็ดพระนาง น้องสุดท้องนามว่าธรรมา ท้าวสามนตแจ่งกับธิดาทั้งเจ็ดว่าจะให้พระธิดาทุกคนได้เลือกคู่ครอง ทุกคนต่างตื่นตื่นดีใจยกเว้นธรรมา ท้าวสามนตเรียกเหล่าเสนาอำมาตย์มาประชุมเรื่องการเลือกคู่ครอง ให้ส่งสารยังหัวเมืองต่าง ๆ เจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ ทราบข่าว

ก็สนใจเข้าร่วมพิธีการเลือกคู่จำนวนมาก จนถึงวันเลือกคู่ พระธิดาทั้งเจ็ดรีบแต่งตัวไปเข้าเฝ้าท้าวสามนต์ ส่วนพระสังข์ออกไปตามหานางจันทวี ระหว่างทาง พระสังข์ได้เจอนางรจนาก็หลงรัก

ถึงเวลาเลือกคู่พระธิดาทั้งหกได้เลือกคู่ครองแล้วแต่นางรจนายังไม่ยอมเลือกใครเลย ท้าวสามนต์จึงโมโห แล้วปรึกษานางมณฑาเรื่องคู่ครองของรจนาและตัดสินใจเรียกชายอื่น ๆ เข้ามาให้รจนาได้เลือกอีกครั้ง

วันรุ่งขึ้นชายชาวบ้านต่างพากันเข้ามาในวัง เพื่อเข้าร่วมพิธีเลือกคู่จำนวนมาก รจนาออกไปดู แต่ไม่ยอมเลือกใคร ท้าวสามนต์ไม่พอใจที่รจนาไม่ยอมเลือกใคร จึงสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปตามหาชายคนอื่น ๆ มาอีก เสนาอำมาตย์ตามมาเจอเจ้าเงาะที่กระท่อมปลายนาจึงกลับไปแจ้งท้าวสามนต์ด้วยความโกรธและต้องการประชดรจนาจึงสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปตามตัวเจ้าเงาะเข้ามาในวัง เสนาอำมาตย์หาวิธีหลอกล่อให้เจ้าเงาะเข้าไปในวังได้สำเร็จแล้วเข้าเฝ้าท้าวสามนต์

ท้าวสามนต์ให้รจนาออกไปเลือกคู่อีกครั้ง รจนาได้เจอเจ้าเงาะก็ตกใจ ส่วนเจ้าเงาะได้เจอรจนาก็ยิ่งหลงรัก เจ้าเงาะอธิษฐานจิตว่าถ้ารจนาเป็นเนื้อคู่ ขอให้รจนาเห็นรูปทองที่ซ่อนอยู่ในตัวเจ้าเงาะ รจนาเห็นรูปทองที่ซ่อนอยู่ในตัวเจ้าเงาะ จึงได้อธิษฐานจิตว่าถ้าเป็นเนื้อคู่กันขอให้มาลัยไปตกที่มือเจ้าเงาะ มาลัยลอยไปตกที่มือเจ้าเงาะสร้างความตกใจให้กับทุกคนเป็นอย่างมาก

ท้าวสามนต์ขับไล่รจนาและเจ้าเงาะออกจากวัง ให้ไปอยู่ที่กระท่อมปลายนา เหล่าพี่สาวของรจนาและเขยทั้งหลายต่างพากันเยาะเย้ยรจนากับเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์สั่งให้เสนาอำมาตย์ติดตามรจนาไปที่กระท่อม และหาทางกลั่นแกล้งเจ้าเงาะเมื่อมีโอกาส รจนาและเจ้าเงาะอาศัยอยู่ที่กระท่อมอย่างลำบาก รจนาต้องทำงานบ้านทั้งที่ไม่เคยทำมาก่อน ท้าวสามนต์ให้เสนาอำมาตย์ไปเข้าเฝ้าพระธิดารจนา เพื่อหวังยุยงให้เลิกกับเจ้าเงาะ แต่รจนาไม่ยอมกลับไปด้วย เจ้าเงาะเห็นว่ารจนารักตนจริง ๆ จึงถอดรูปเงาะ ให้รจนาเห็นรูปทองที่แท้จริง

เสนาอำมาตย์กลับมารายงานท้าวสามนต์ ท้าวสามนต์ยิ่งโกรธมาก ให้เขยทั้งหลายเข้าเฝ้าเพื่อวางแผนจัดการเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์สั่งให้เขยทั้งหลายไปล่าปลาคนละ 100 ตัว ใครหาไม่ได้จะตัดหัวพระสังข์นี่ถึงมณฑลมหาจินดาที่นางพันธุรัตสอนไว้ได้จึงนำมาใช้เรียกเนื้อเรียกปลา แล้วถอดรูปเงาะร้ายมณฑลมหาจินดาจึงได้ปลาจำนวนมาก เขยทั้งหลายหาวิธีการต่าง ๆ แต่ยังไม่ได้ปลาเลยสักตัว จนเจอพระสังข์แต่เข้าใจว่าเป็นเทวดา จึงได้ขอปลาจากพระสังข์ พระสังข์จะให้ปลาโดยมีการแลกกับปลายจุมูกของทั้งหกเขย ทั้งหกเขยจำเป็นต้องยอมเพื่อให้ได้ปลา พระสังข์ได้ปลาจำนวนมากจึงได้สวมรูปเงาะแล้วเหาะกลับไปกระท่อม รจนาเห็นปลาจำนวนมากก็ดีใจ ส่วนทั้งหกเขยนำปลาคนละ 2 ตัว กลับไปที่วัง พระธิดาทั้งหกเห็นจำนวนปลาก็ตกใจ และเห็นปลายจุมูกของทั้งหกเขยก็ยิ่งตกใจ ท้าวสามนต์เห็นก็โมโห ส่วนเจ้าเงาะและรจนาเข้าเฝ้าท้าวสามนต์พร้อมปลาจำนวนมาก ท้าวสามนต์ทำทีพูดถึงเรื่องอื่นแต่รจนาได้ทวงถามถึงข้อตกลงที่ท้าวสามนต์กล่าวไว้ นางมณฑาขอรับรองรจนาไว้ให้เห็นแก่ความเป็นพี่น้อง ทั้งหกเขยจึงไม่ถูกลงโทษ

ท้าวสามนต์ยังคิดหาทางกำจัดเจ้าเงาะอีกครั้งโดยให้เขยทั้งเจ็ดไปหาเนื้อมาถวาย เสนาอำมาตย์มาแจ้งเจ้าเงาะตามที่ท้าวสามนต์สั่ง วันรุ่งขึ้น ทั้งหกเขย และเจ้าเงาะออกไปล่าสัตว์ในป่า เจ้าเงาะถอดรูปเป็นพระสังข์แล้วร่ายมนต์มหาจินดาเพื่อเรียกสัตว์ป่า ส่วนเขยทั้งหกเห็นสัตว์ป่าเหล่านั้นจึงคิดหาทางวางกับดักเพื่อจับสัตว์ป่าแต่ไม่สำเร็จ พระสังข์ได้สัตว์ป่าจำนวนมากและเมื่อหกเขยมาเจอก็เข้าใจว่าเป็นเทวดาจึงได้ขอสัตว์ป่า พระสังข์ได้เสนอขอแลกเปลี่ยนเป็นใบหูของทั้งหกคน ซึ่งทุกคนก็จำเป็นต้องยอมให้เพื่อแลกกับสัตว์ที่จะนำไปถวายท้าวสามนต์ ทั้งหกเขยนำเนื้อสัตว์ไปถวายท้าวสามนต์ พร้อมกับใบหูที่ขาดไป สร้างความตกใจให้กับท้าวสามนต์และพระธิดาเป็นอย่างมาก ส่วนเจ้าเงาะนำเนื้อสัตว์ที่ได้มาจำนวนมากไปถวายท้าวสามนต์ ทุกคนในวังตกใจและแปลกใจมาก เจ้าเงาะทวงสัญญาข้อตกลงจากท้าวสามนต์ว่าใครหาเนื้อมาได้น้อยจะต้องถูกตัดหัว แต่ท้าวสามนต์ไม่ยอมทำตามสัญญา อีกทั้ง 6 เขยร่วมมือกันกลั่นแกล้งเจ้าเงาะ แต่ไม่สามารถทำอะไรเจ้าเงาะได้

เจ้าเงาะกลับมาที่กระท่อม ท้าวสามนต์สั่งให้เสนาอำมาตย์เตรียมทัพให้พร้อม และให้เขยทั้งหกตามไปจัดการเจ้าเงาะ ข้ามมาถึงพระอินทร์ พระอินทร์จึงได้เรียกประชุมเหล่าเทวดาเพื่อไปช่วยพระสังข์ พระอินทร์เห็นว่าถ้าพระสังข์อยู่ในรูปเงาะแบบนี้ต่อไปต้องแยแ่น ๆ จึงวางแผนให้เหล่าเทวดาแปลงเป็นมนุษย์ไปล้อมเมืองสามนต์แล้วทำพนันตีคลีชิงเมือง ซึ่งเป็นแผนหลอกล่อเพื่อให้พระสังข์ถอดรูป กองทัพของพระอินทร์บุกมาถึงเมืองสามนต์สร้างความตื่นตระหนกให้ท้าวสามนต์และเขยทั้งหกเป็นอย่างมาก กองทัพของพระอินทร์เริ่มดำเนินการโจมตีเมืองสามนต์จนเจ้าเงาะและธรรณาไฉนเสียชีวิต แต่เจ้าเงาะไม่ได้สนใจอะไร พระอินทร์ให้ท้าววิษณุกรรมนำสารทำตีคลีชิงเมืองไปให้ท้าวสามนต์

ท้าวสามนต์เรียกหกเขยเข้าเฝ้า เพื่อแจ้งเรื่องตีคลีแต่เขยทั้งหกปฏิเสธ พระธิดาทั้งหกเข้าเฝ้าท้าวสามนต์และนางมณฑาจึงทำให้เขยทั้งหกไม่กล้าปฏิเสธและเข้าร่วมตีคลี ธรรณาไฉนเป็นห่วงบิดามารดา จึงเดินทางเข้ามาในวังและเจ้าเงาะตามมาด้วย เจ้าเงาะและธรรณาไฉนเห็นคนจำนวนมากและได้รู้ว่าในวังมีการแข่งขันตีคลี ทั้งหกเขยร่วมกันแข่งขันตีคลี แต่ไม่สามารถเอาชนะฝ่ายพระอินทร์ได้ พระอินทร์ถามท้าวสามนต์ถึงเขยคนที่เจ็ดเพื่อให้นำมาแข่งขันตีคลีไม่เช่นนั้นจะต้องตกเป็นเมืองขึ้น ท้าวสามนต์ขอเวลาเพื่อได้เตรียมความพร้อม ท้าวสามนต์กลัวว่าจะเสียศักดิ์ศรีจึงให้นางมณฑาไปเจรจากับเจ้าเงาะจนเจ้าเงาะตกลงไปตีคลีแต่มีข้อแม้คือให้นำเครื่องทรงของท้าวสามนต์ให้เจ้าเงาะสวมใส่ตอนตีคลี ท้าวสามนต์ไม่ยอมให้เครื่องทรงของตนแต่ให้นำชุดที่เก่าที่สุดรวมทั้งม้าแก่ไปให้เจ้าเงาะ เจ้าเงาะเห็นชุดและม้าก็ไม่ยอมไปตีคลี

พระอินทร์ทราบเรื่องจึงเรียกประชุมเทวดาอีกครั้งและให้เทวดานำชุดไปให้เจ้าเงาะพร้อมทั้งสร้อยที่ทำให้ม้ามีกำลังขึ้นมาก เจ้าเงาะถอดรูปและสวมใส่ชุดที่พระอินทร์ให้แล้วไปเข้าเฝ้าท้าวสามนต์ท้าวสามนต์เห็นพระสังข์ก็ตกใจและขอโทษพระสังข์ เมื่อถึงวันที่ต้องแข่งขันตีคลี พระสังข์สามารถ

เอาชนะพระอินทร์ได้ เมืองสามนตฺ์จึงไม่ตกเป็นเมืองขึ้นแล้วท้าวสามนตฺ์ได้จัดพิธีอภิเษกสมรสให้พระสังข์และรรจนาพร้อมทั้งยกเมืองสามนตฺ์ให้

พระอินทร์เรียกประชุมเทวดาอีกครั้ง เพื่อวางแผนให้พระสังข์ได้พบกับมารดา พระอินทร์ไปหาท้าวศวมิลเพื่อบอกความจริงว่านางจันทเทวีและพระสังข์ยังมีชีวิตอยู่โดยนางจันทเทวีอยู่ที่กระท่อมในป่าส่วนพระสังข์อยู่ที่เมืองสามนตฺ์ เมื่อท้าวศวมิลได้สติก็คิดหาทางตามหานางจันทเทวีและพระสังข์จึงได้สั่งให้เสนาเตรียมทัพเพื่อออกเดินทาง นางจันทเทวีเห็นทหารจัดเตรียมทัพและได้รู้ว่าท้าวศวมิลจะออกไปตามหานางจันทเทวีและพระสังข์ จึงวางแผนให้หมอทองมาทำเสน่ห์เพิ่มเติมท้าวศวมิลตามมาเจอนางจันทเทวีในป่าแต่นางจันทเทวีหนีไป ท้าวศวมิลตามไปในป่าและบอกความจริงเรื่องพระสังข์อยู่ที่เมืองสามนตฺ์ นางจันทเทวีจึงยอมกลับไปด้วย

ท้าวศวมิลและนางจันทเทวีได้เตรียมการออกเดินทางไปตามหาพระสังข์ จนมาถึงเมืองสามนตฺ์และได้เปลี่ยนเป็นชุดชาวบ้าน พระสังข์ออกมาเยี่ยมชาวบ้าน ท้าวศวมิลและนางจันทเทวีจึงได้พบพระสังข์แต่ไม่สามารถเข้าไปหาได้ ท้าวศวมิลและนางจันทเทวีปลอมตัวเป็นชาวบ้านมาสมัครงานกับพ่อครัวในวังเพื่อหวังจะได้ใกล้ชิดกับพระสังข์ นางจันทเทวีได้ทำอาหารให้พระสังข์และรรจนาเสวย พระสังข์และรรจนาก็ชื่นชอบรสชาติอาหารนั้น

วันต่อมานางจันทเทวีได้ทำแกงผักให้พระสังข์และรรจนาเสวยโดยในชิ้นผักได้แกะสลักเรื่องราวต่าง ๆ ของตนและพระสังข์ ทำให้พระสังข์จำได้ว่าเป็นนางจันทเทวี พระสังข์ตามมาทีในครัวเพื่อตามหาคนทำแกงผักจึงได้พบกับนางจันทเทวีและได้มาพบท้าวศวมิล ท้าวศวมิลและนางจันทเทวีได้มาพบกับท้าวสามนตฺ์และนางมณฑา ทั้งสองฝ่ายต่างกล่าวชื่นชมกันและตกลงให้พระสังข์กับรรจนากลับไปอยู่ที่เมืองยศวมิล

ท้าวศวมิล นางจันทเทวี พระสังข์ และรรจนา ได้กลับมาถึงเมืองยศวมิล นางจันทเทวียังวางแผนกำจัดนางจันทเทวีกับพระสังข์จึงได้สั่งให้หมอทองมาทำเสน่ห์อีกครั้งแต่ไม่สำเร็จ พระสังข์และรรจนาได้ครองเมืองยศวมิลอย่างมีความสุข ส่วนท้าวสามนตฺ์เลือกไม่ได้ว่าเขยคนไหนดีที่สุดในที่สุดจึงให้เขยทั้งหมดครองบัลลังก์ร่วมกัน

ภาคผนวก ง

เรื่องย่อสังข์ทองในรูปแบบละครโทรทัศน์

ละครโทรทัศน์สังข์ทอง บริษัท สามเศียร จำกัด

กำเนิดพระสังข์

เมืองพาราณสีเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข แต่กษัตริย์เมืองนี้ยังมีราชโอรสไว้สืบราชสมบัติ ท้าวศวิมลเรียกพระมเหสีจันทวี พระมเหสีจันทา และสนมคนอื่น ๆ เข้าเฝ้า เพื่อแจ้งเรื่องการมีพระราชโอรส หากใครไม่สามารถมีพระราชโอรสให้ได้ก็จะถูกไล่ออกจากวัง พระมเหสีจันทวีหวังพึ่งพาสິงค์ศักดิ์สิทธิ์ โดยจะจัดพิธีบวงสรวง แต่ไม่ให้จันทาและสนมคนอื่น ๆ รู้ มะลิบังคับให้มาลย์บอกเรื่องการจัดพิธีบวงสรวงแก่นางจันทา นางจันทาทราบเรื่อง ก็เร่งจัดเตรียมของเพื่อทำพิธีบวงสรวง นางจันทวีจัดพิธีบวงสรวงขอพรจากเทพยดา ส่วนนางจันทาก็เริ่มพิธีเช่นกัน ท้าวศวิมลขอพรจากเหล่าเทพยดา ขอพระราชโอรส แล้วจึงเข้าบรรทม เทวดาที่ใกล้จะสิ้นอายุขัย ได้ลงมาจุติในครรภ์ของนางจันทวี ท้าวศวิมลฝันเห็นดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ มือขวารับดวงอาทิตย์ มือซ้ายรับดวงจันทร์ แต่ดวงอาทิตย์ก็ได้ลอยหายไป รุ่งเช้าก็ให้ราชครูทำนายความฝัน ราชครูทำนายความฝันว่ามเหสีจันทวีจะให้กำเนิดพระราชโอรสที่มีบุญญาธิการมาก แต่มีอันต้องพลัดพรากจากกัน สุดท้ายก็จะได้กลับคืนมา

นางจันทวีทรงพระครรภ์ สร้างความยินดีให้กับท้าวศวิมลและนางรับใช้ นางจันทาก็ทรงพระครรภ์เช่นเดียวกัน นางจันทาริษยานางจันทวี ไม่ว่าจะลูกจะเป็นพระโอรสหรือพระธิดาก็จะหาทางกำจัดออกจากเมือง จึงวางแผนให้คุณท้าว ไปบอกราชครูผู้เป็นสามี ให้ทำนายใส่ร้ายนางจันทวีว่าลูกที่เกิดกับนางจันทวีเป็นกาลีสืบบ้านกาลีเมือง เมื่อนางจันทวีให้กำเนิดพระราชโอรสเป็นหอยสังข์ สร้างความประหลาดใจให้แก่เหล่าเสนาและนางรับใช้ เมื่อท้าวศวิมลทราบก็ตกใจและเสียใจมาก นางจันทาให้กำเนิดพระธิดา ทำให้นางจันทาเกิดความไม่พอใจ และเมื่อรู้ว่าจันทวีคลอดลูกเป็นหอยสังข์ จึงวางแผนกำจัด ราชครูทำนายใส่ร้ายนางจันทวีว่าลูกที่ออกมาเป็นหอยสังข์เป็นกาลกิณี จะนำภัยมาสู่บ้านเมือง และได้แนะนำวิธีแก้ไข โดยการเนรเทศออกจากเมือง นางจันทาให้รางวัลแก่คุณท้าวอำไพและราชครู และให้ราชครูทูลท้าวศวิมลว่าพระธิดาเป็นนางฟ้าจุติมาเกิด มีบุญญาธิการ ท้าวศวิมลแจ้งกับนางจันทวีว่าจำเป็นจะต้องเนรเทศนางจันทวีและหอยสังข์ออกจากเมือง นางจันทวีเสียใจ ร้องไห้อ่อนนอนแต่ไม่เป็นผล

ท้าวศวิมลให้นางจันทาจัดเตรียมทรัพย์สิน ข้าวของเครื่องใช้ให้นางจันทวี นางจันทาติดสินบนทหารให้พานางจันทวีเมื่อพ้นเขตพระนคร และให้เก็บเรื่องนี้เป็นความลับ นางจันทวีออกเดินทางไปนอกเมือง โดยที่มึนนางจันทามาส่งที่ตำหนัก แต่ไม่มีท้าวศวิมลมาส่ง ทหารนำตัวนางจันทวีลงเรือแล้วออกเดินทาง ท่ามกลางความเสียใจของนางรับใช้และประชาชนที่มาส่ง อำมาตย์

ไชยาส่งทหารไปคอยช่วยเหลือนางจันทวี ส่วนนางจันทาวางแผนให้ส่งทหารไปสืบและได้รู้ว่าอำมาตย์ไชยาได้ส่งทหารไปคอยดูแลนางจันทวี ทหารพยายามลงมือฆ่านางจันทวีและหอยสังข์ แต่ไม่สำเร็จ จึงได้นำหัวใจของสัตว์ป่ากลับไปถวายนางจันทาแทน นางจันทวีรอนแรมอยู่ในป่า ได้กราบไหว้ขอพรเจ้าป่าเจ้าเขาและเหล่าเทพดาให้ปกป้องรักษาคุ้มครองจึงปลอดภัยจนมาบ้านของตายาย ยายเข้าใจผิดคิดว่าตานัดหญิงสาวมา แต่ตาก็อธิบายจนยายเข้าใจ นางจันทวีบอกตากับยายว่าตนเป็นภรรยาของเศรษฐี และออกลูกเป็นหอยสังข์ ตายายไม่ได้รังเกียจจึงให้อาศัยอยู่ด้วย ฝ่ายนางจันทาไม่พอใจที่ตนคลอดลูกเป็นพระธิดาแล้วท้าวศวิมลไม่ค่อยสนใจ คุณท้าวอำไพบึงแนะนำให้ทำเสน่ห์ นางจันทาจึงสั่งให้จัดการเรื่องนี้ คุณท้าวอำไพบึงทำตามหาเฒ่าสุเมธา แล้วพามาเข้าเฝ้านางจันทา เฒ่าสุเมธาทำพิธีทำเสน่ห์ให้นางจันทา พร้อมทั้งสอนมนตรามหารวยให้ จนท้าวศวิมลหลงใหล

นางจันทวีอาศัยที่กระท่อมกับตายาย ทำงานบ้านต่าง ๆ อย่างลำบาก และดูแลหอยสังข์เป็นอย่างดี แม้จะไม่เคยเจอพระสังข์เลยก็ตาม เทวดาตกลงบันดาลให้ไก่ป่ามากินข้าวที่ตากไว้ กระจัดกระจายพระสังข์ได้ยินเสียงไก่ จึงออกมาจากหอยสังข์เพื่อไล่ไก่ และทำอาหารเตรียมไว้ให้แม่ แล้วกลับเข้าไปในหอยสังข์ นางจันทวีและตายาย กลับจากไปหาของในป่า พบว่ามีคนหุงข้าวไว้ก็เริ่มสงสัย นางจันทวีจึงวางแผนเพื่อให้รู้ความจริง รุ่งเช้า นางจันทวีและตายายออกไปหาอาหารและทำงานเหมือนทุกวัน หอยதாகมาหาพระสังข์ ชวนกันออกไปเล่นข้างนอก นางจันทวีกลับมาที่กระท่อมเพื่อรอดูความผิดปกติ แต่ไม่พบอะไร และรำพึงรำพันถึงลูก พระสังข์และหอยதாகกลับมาที่กระท่อม แอบดูนางจันทวีที่กำลังเศร้า ก็สงสารแม่ นางจันทวีออกจากกระท่อมมาทำงานกับตายายเช่นเดิม พระสังข์ออกจากหอยสังข์มาทำงานบ้าน เตรียมอาหารอีกครั้ง นางจันทวีและตายายกลับมาที่กระท่อมก็พบว่ามีการเตรียมไว้อีก ก็ยิ่งแปลกใจ

นางจันทาฝันเห็นนางจันทวีกับลูกหัวเราะเยาะ จึงได้ปรึกษาเฒ่าสุเมธา แล้วสั่งให้เฒ่าสุเมธาจับทั้งสองถ่วงน้ำ เฒ่าสุเมธาสั่งให้โหงพรายไปหาตัวของนางจันทวีและลูก โหงพรายกลับมาแจ้งว่านางจันทวียังไม่ตาย แม่เฒ่าสุเมธามาแจ้งนางจันทา นางจันทาให้ทหารสืบหาข้อมูล จึงได้รู้ว่าหมื่นอำนาจไม่ได้ฆ่านางจันทวี นางจันทาเร่งใช้มนต์คาถาเพื่อให้ท้าวศวิมลเชื่อ และทำตามที่ตนสั่งหมื่นอำนาจออกตามหาจนมาเจอนางจันทวีอยู่กับตายาย แล้วกลับมาแจ้งนางจันทา นางจันทาคิดวางแผนหาทางกำจัดนางจันทวีอีกครั้ง นางจันทวีและตายายออกไปทำงาน หาอาหารอีกครั้ง แต่นางจันทวีได้แอบดูอยู่ที่กระท่อมเทวดาเสกไก่ป่ามากินข้าวที่กระท่อมอีกครั้ง พระสังข์ได้ยินเสียงไก่ จึงออกจากหอยสังข์มาไล่ไก่นางจันทวีได้เห็นลูกก็ดีใจ รีบวิ่งเข้าไปกอดลูก แล้วหีบไม้เข้าไปในกระท่อมทูปหอยสังข์จนแตกพระสังข์เสียใจมาก นางจันทวีลอบใจลูก และอธิบายเหตุผล ตากับยายได้เห็นพระสังข์ก็รักและเอ็นดู และรู้ว่าปลอกลูกของนางจันทวี

ถ่วงพระสังข์

หมื่นอำนาจและทหารตามมาที่กระท่อมอีกครั้ง และได้เห็นนางจันทวีอยู่กับพระสังข์ จึงกลับไปทูลนางจันทา แม่เต่าสุเมธาเสนอแนะวิธีกำจัดนางจันทวี โดยให้นางจันทาไปทูลท้าวศุภพิมล ว่านางจันทวีมีลูกกับชู้ ท้าวศุภพิมลหลงเชื่อและสั่งให้ประหารให้หมด นางจันทาสั่งให้ทหารไปฆ่า นางจันทวีและพระโอรส นางจันทวีฝันร้ายเห็นยักษ์มาทำร้ายตน รุ่งเช้าจึงสั่งไม่ให้พระสังข์ออกไป เล่นข้างนอก แล้วนางจันทวีก็ออกไปทำงานพร้อมตายายดังเดิม ระหว่างที่นางจันทวีและตายาย ไปขายของที่ตลาด หมื่นอำนาจและทหารก็มาที่กระท่อม หมื่นอำนาจเข้าไปหาพระสังข์แล้วชวนเล่น เพื่อให้พระสังข์หลงเชื่อ พระสังข์ไม่ยอมให้หมื่นอำนาจจับตัว ส่วนนางจันทวีเป็นห่วงลูกจึงกลับมาที่ กระท่อมแต่ไม่เจอพระสังข์ ก็ออกตามหาแต่ไม่พบ หมื่นอำนาจและทหารจับตัวพระสังข์ไปหวังจะฆ่า แต่ไม่สำเร็จเพราะมีเทวดามาช่วยพระสังข์ไว้ จึงนำตัวกลับเข้าไปในวัง ตากับยายกลับมาที่กระท่อม ไม่เจอนางจันทวีและพระสังข์ นางจันทวีกลับมาที่กระท่อม โดยที่ไม่มีพระสังข์กลับมาด้วย ตาออกไป ตามหาพระสังข์แต่ไม่พบ ตากลับมาที่กระท่อม และแจ้งข่าวนางจันทวีว่ามีชาวบ้านเจอทหารจับตัว พระสังข์ไป นางจันทวีจึงออกไปตามหาพระสังข์ เหล่านางรับใช้ของนางจันทวีทราบข่าวว่า นางจันทวีและพระโอรสหายสังข์ยังมีชีวิตอยู่ และกำลังถูกตามจับตัว หมื่นอำนาจและทหารกลับมา ในวัง และนำเรื่องพระโอรสทูลแก่ท้าวศุภพิมลพร้อมทั้งนางจันทา ท้าวศุภพิมลหลงเชื่อนางจันทาเพราะ โดนมนต์สะกด พระธิดาจันทิที่แอบไปหาพระโอรส พี่เลี้ยงรู้ จึงไปทูลนางจันทา นางจันทาตามมาที่ห้อง จึงได้เจอพระโอรส และสั่งห้ามพระธิดาจันทิไม่ให้ไปหาพระโอรสอีก นางจันทาวางแผนกำจัด พระโอรสเพื่อไม่ให้ท้าวศุภพิมลได้พบพระโอรส โดยมีแม่เต่าสุเมธาเป็นผู้ช่วย

ท้าวศุภพิมลเกิดความสงสัยว่าพระสังข์เป็นลูกของใคร เมื่อได้เจอกับพระสังข์ก็ได้ถาม ประวัติ พระสังข์ได้เล่าเรื่องราวทั้งหมด ท้าวศุภพิมลจึงมั่นใจว่าเป็นลูกของตนกับนางจันทวี เมื่อนาง จันทารู้อจึงตามไปดูแล้วเป่ามนต์คาถาให้ท้าวศุภพิมลคล้อยตาม ทำให้ท้าวศุภพิมลสั่งทหารให้นำตัวพระ สังข์ไปถ่วงน้ำ ทหารชี้นำนำตัวพระสังข์ไปที่ท้องทะเล แล้วโยนพระสังข์ลงน้ำ นางจันทวีตามมาถึง วัง ได้ยินชาวบ้านพูดเรื่องเด็กถูกจับถ่วงน้ำเพราะเป็นลูกชู้ของนางจันทวีนางจึงเป็นลม ชาวบ้านช่วย ให้นางจันทวีฟื้นแล้วนางก็รีบตามไปที่ทะเล หอยทากมาเตือนสตินางจันทวีจึงแอบเข้าไปในวัง ได้รู้ว่าท้าวศุภพิมลถูกมนต์สะกด แล้วนางก็ให้หอยทากแปลงกายให้นางเป็นหญิงชราแล้วเข้าไปเป็น วิเศษในห้องเครื่อง

นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์

ท้าวเนาคาพบพระสังข์ที่หาดทรายจึงช่วยชีวิตแล้วนำมาไว้ที่เมืองบาดาล เมื่อพระสังข์ฟื้นก็ ได้เล่าเหตุการณ์ทั้งหมดให้ท้าวเนาคาและมเหสีฟัง พระโอรสเนาคาไม่พอใจที่พระสังข์มาอยู่ในเมือง บาดาล กลัวว่าพ่อแม่จะไม่รักตนจึงคิดหาทางให้พระสังข์ออกไปจากที่นี่ เมื่อท้าวเนาคารู้จึงเรียก พระโอรสเนาคาขอบรมสั่งสอนจนพระโอรสเนาคาและพระสังข์เป็นพี่น้องกัน ท้าวเนาคาจะพา

พระสังข์ไปให้พระพี่นางพันธุรัตเลี้ยง เพราะรู้ว่านางพันธุรัตอยากมีลูก แม่เฒ่าสุเมธาเห็นเมฆดำซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนศัตรูที่มากอยู่ในเมืองจึงไปแจ้งนางจันทา นางจันทาจึงสั่งให้ทุกคนตามหาคนที่แอบเข้ามาอยู่ในวัง จนรู้ว่ามิวิเสทคนใหม่มาประจำที่ห้องเครื่อง มาลัยรู้ข่าวจึงพานางจันทเทวีออกจากวังโดยมีหอยทากมาช่วยพานางจันทเทวีกลับมาที่กระท่อมตายาย นางจันทาสั่งคนออกไปตามหาแต่ไม่พบเมื่อรู้ว่าอำมาตย์ไชยาและพวกสมรู้ร่วมคิดกันจึงได้เป่ามนต์ใส่ท้าวศวิมลให้สั่งกับบริเวณอำมาตย์ไชยาและพวก แม่เฒ่าสุเมธาให้โหงพรายสะกดรอยตามหอยทากไป นางจันทเทวีกลับมาถึงกระท่อมตายายโหงพรายตามมาจนเจอแล้วนำข่าวไปแจ้งแม่เฒ่าสุเมธา แม่เฒ่าสุเมธาตรวจดวงชะตาของพระสังข์ก็รู้ว่ายังมีชีวิตอยู่จึงไปแจ้งนางจันทา นางจันทาคิดหาทางกำจัดพระสังข์ พวกคุณท้าวดีถูกจับขังไว้จนเวลาผ่านไปหลายปี พระธิดาจันทิมาบอกให้ท้าวศวิมลปล่อยพวกคุณท้าวดีออกจากคุก ท้าวศวิมลออกเยี่ยมราษฎร ขณะนั้นนางจันทเทวีไปที่ตลาดและได้รับเสด็จจนได้เห็นท้าวศวิมล นางจันทา และพระธิดาจันทิมา ก็เศร้าเสียใจมากแล้วท้าวศวิมลก็กลับวัง

ท้าวเนาคาไปหาพระพี่นางพันธุรัตแจ้งว่าจะนำพระโอรสมาถวาย นางพันธุรัตดีใจมากสั่งยักษ์ทุกคนแปลงกายเป็นมนุษย์ โหรทำนายว่าไม่สมควรจะรับพระโอรสมาเลี้ยงไว้เพราะมนุษย์กับยักษ์ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ นางพันธุรัตไม่เชื่อโหรและโกรธมาก วันต่อมาท้าวเนาคาส่งพระสังข์ขึ้นเรือสำเภา นางพันธุรัตมารับพระสังข์ เมื่อได้พบพระสังข์ก็ดีใจมาก นางได้ปรึกษาเหล่าบริวารเรื่องการจัดงานเฉลิมฉลองรับขวัญพระสังข์ เหล่าบริวารยักษ์กลัวว่าพระสังข์จะนำภัยมาสู่นครพันธุธานี จึงวางแผนกำจัดพระสังข์แต่ไม่สำเร็จ นางพันธุรัตสอนมนต์เรียกเนื้อเรียกปลาให้พระสังข์จนสามารถจำได้ พระสังข์แอบหนีออกจากเมืองพันธุธานีจนถูกพรานป่าหลอกให้ไปอยู่ด้วยหวังจะนำตัวพระสังข์ไปขาย แต่เมื่อพรานป่ารู้ว่าพระสังข์ออกจากหอยก็นึกถึงเรื่องที่ชาวบ้านเคยเล่ากันว่าท้าวศวิมลมีลูกเป็นหอย พรานป่าจึงนำเรื่องไปแจ้งทหาร ทหารไปแจ้งนางจันทา พระสังข์หนีออกมาจากบ้านพรานป่าจนทหารตามมาเจอ พระสังข์พยายามหาวิธีหนีจากทหารได้แล้วมาเจอโหงพรายที่แปลงกายเป็นยายเฒ่า นางพันธุรัตเมื่อรู้ว่าพระสังข์หนีออกจากเมืองไปจึงได้ออกตามหาจนมาเจอทหาร แล้วตามมาเจอพระสังข์ในป่า นางพันธุรัตช่วยพระสังข์ไว้ได้แล้วพากลับเมืองพันธุธานี บริวารยักษ์ไปหาท้าวเนาคาเพื่อขอให้ไปรับพระสังข์คืน ท้าวเนาคาและนางนาเคีไปรับพระสังข์ นางพันธุรัตจึงโกรธมากไล่ท้าวเนาคากลับ นางพันธุรัตสอนพระสังข์ตีคลี นางพันธุรัตชวนพระสังข์ออกไปตีคลี จนเวลาผ่านไปพระสังข์โตเป็นชายหนุ่ม

วันหนึ่งนางพันธุรัตออกไปหาอาหารโดยโกหกพระสังข์ว่าจะไปเยี่ยมท้าวเนาคา ได้สั่งห้ามพระสังข์ไม่ให้เข้าไปในป่าอาถรรพ์และยอดปราสาท ให้พี่เลี้ยงคอยดูแลพระสังข์อย่างดี พระสังข์เกิดสงสัยจึงแอบไปที่ป่าอาถรรพ์แล้วแอบเข้าไปในถ้ำจึงรู้ความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ แล้วพระสังข์ไปเจอบ่อเงินบ่อทองจึงใช้นิ้วชี้จุ่มลงไปบ่อเงิน แล้วใช้นิ้วเดิมจุ่มลงไปบ่อทองทำให้ทองติดนิ้วมือ

จากนั้นก็แอบไปที่ยอดปราสาท ไปเจอรูปเงาะ เกือกแก้ว ไม้เท้าจึงลองใส่กลายเป็นเจ้าเงาะ แล้วคิดหาทางหนีไปจากเมืองนี้

พระสังข์หนีนางพันรุต

นางพันรุตกลับจากหาอาหารแล้วได้พบว่านิ้วของพระสังข์เป็นสีทองจึงเกิดความสงสัย ส่วนพระสังข์ได้คิดวางแผนหาทางหนีและฝืนร้ายอยู่หลายรอบ เมื่อนางพันรุตได้ออกไปหาอาหารอีก พระสังข์จึงแอบไปซุกตัวในบ่อทอง สวมรูปเงาะ ใส่เกือกแก้ว เอาไม้เท้าวิเศษแล้วเหาะหนีออกจากเมืองยักษ์ นางพันรุตกลับจากหาอาหารไม่เจอพระสังข์และรู้ว่าพระสังข์หนีไปจึงสั่งให้ทหารออกตามหา เมื่อบริวารยักษ์ตามมาถึงเชิงเขาเห็นพระสังข์ก็คิดว่าเป็นเทวดา พระสังข์จึงหลอกพวกยักษ์ นางพันรุตตามมาเจอพระสังข์แต่ขึ้นมาบนเขาไม่ได้เพราะพระสังข์ขอพรไว้ จนสุดท้ายนางพันรุตขาดใจตาย บริวารยักษ์โกรธมากพยายามจะฆ่าพระสังข์แต่ดวงวิญญานของนางพันรุตได้มาห้ามไว้ เหล่าบริวารยักษ์จึงเข้าใจพระสังข์ แล้วพระสังข์ได้ออกตามหาแม่จันทเทวีจนมาถึงเมืองสามนต์

ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ดเลือกคู่

ณ เมืองสามนต์ ท้าวสามนต์จะให้พระธิดาทั้งเจ็ดพระองค์มีคู่ครองจึงให้ทหารไปส่งสารแจ้งให้เจ้าชายจากเมืองต่าง ๆ มาเข้าพิธีเลือกคู่ พระธิดาทั้งหกตื่นตื่นมากต่างพากันฝันเห็นงู ส่วนรจนานางไม่ฝันเหมือนพี่ ๆ เมื่อถึงวันเลือกคู่พระธิดาทั้งเจ็ดไม่ยอมออกมาเลือกคู่เพราะรู้สึกอายที่ต้องออกไปเลือกผู้ชาย ท้าวสามนต์และมเหสีมณฑาจึงไปตามจนยอมออกมาเลือกคู่ พระธิดาทั้งหกเลือกคู่ได้แล้ว เหลือเพียงรจนานางที่ไม่เลือกใคร ท้าวสามนต์ให้เจ้าชายมาอีกเพื่อให้รจนานางเลือกแต่รจนานางก็ไม่ยอมเลือก ท้าวสามนต์จึงสั่งให้ทหารไปหาผู้ชายมาอีก ทหารแจ้งว่าเหลือเพียงเงาะป่าบ้าใบ้ ท้าวสามนต์จึงให้ไปนำตัวเจ้าเงาะมา พี่สาวทั้งหกโกรธที่รจนานางไม่ยอมเลือกใครเพราะทำให้งานอภิเษกสมรสเลื่อนออกไป

พระสังข์ได้นางรจนานาง

ทหารไปที่ทุ่งนาเพื่อไปหาเจ้าเงาะแล้วใช้ดอกไม้แดงล่อเจ้าเงาะตามคำบอกของเด็ก ๆ จนมาถึงวัง ท้าวสามนต์ นางมณฑา และคนอื่น ๆ ต่างตกใจเจ้าเงาะ ท้าวสามนต์สั่งให้รจนานางออกมาเลือกคู่หวังจะประชด แต่รจนานางก็เลือกเจ้าเงาะเพราะเจ้าเงาะได้อธิษฐานให้รจนานางเห็นรูปทองที่ซ่อนอยู่ภายในถ้าเป็นเนื้อคู่กัน พี่สาวทั้งหกต่อว่ารจนานางที่ทำให้ท้าวสามนต์เป็นลมและสร้างความอับอายให้ เมื่อท้าวสามนต์พินิจโทษว่าเป็นเพราะนางมณฑา นางมณฑาเข้าเจรจากับรจนานางสาเหตุการเลือกเจ้าเงาะ รจนานางตอบว่าเป็นเพราะกรรมและพูดอะไรมากกว่านี้ไม่ได้ นางมณฑาไปแจ้งท้าวสามนต์และพูดถึงการที่ท้าวสามนต์ได้กล่าวไว้ว่าให้เลือกได้ตามใจจึงไม่ควรตำหนิหรือลงโทษลูกและแนะนำให้ขับไล่ออกจากวัง ทหารได้พารจนานางกับเจ้าเงาะไปที่กระท่อม นางมณฑายังคงเป็นห่วงลูกจึงให้คำเกลี้ยเอาอาหารไปให้รจนานางแต่ถูกพระธิดาทั้งหกขัดขวาง คำเกลี้ยจึงแอบเอาไปให้ใหม่ ระหว่างที่เจ้าเงาะและรจนานางอยู่ที่กระท่อม รจนานางเกิดความสงสัยในตัวเจ้าเงาะตลอดเวลา ทั้งยังมีพระธิดาทั้งหกตามไป

ดาทอเยาะเย้ยรจนา องค์ชายสิงหนและองค์ชายสีก็ไปทำร้ายเจ้าเงาะแต่สู้เจ้าเงาะไม่ได้ ส่วนนางมณฑาาก็ไปหารจนาเพื่อให้รจนาเปลี่ยนใจแต่รจนาก็ไม่ยอมกลับวัง จนมีพิธีอภิเษกสมรสทั้งหกธิดาและหกเขย มีการจัดงานฉลองยิ่งใหญ่ ยิ่งทำให้รจนาเศร้าเสียใจมาก

รจนาขอพรให้เห็นรูปทองอีกครั้ง พระอินทร์ไม่สามารถช่วยได้เพราะคนที่ขอให้เห็นคือเจ้าเงาะเอง แต่พระอินทร์ก็ทำให้นางมีความหวังโดยทำให้รจนาฝันเห็นรูปทอง รุ่งเช้าค่าเกลี้ยงนำอาหารมาถวายอีกครั้งแต่รจนาไม่รับและฝากดอกไม้กลับไปให้นางมณฑา รจนาแกล้งทำดีกับเจ้าเงาะหวังให้เจ้าเงาะหลงเชื่อ เจ้าเงาะรู้ความจริงว่าเป็นกลอุบายของรจนาจึงเสียใจและรจนาเองก็เสียใจมากที่ไม่สามารถพิสูจน์ความจริงได้ จนในที่สุดพระสังข์ยอมถอดรูปและบอกความจริงกับรจนาทั้งสองจึงเข้าใจกัน แต่เมื่อรจนาขอให้พระสังข์ถอดรูปตลอดเวลาพระสังข์ก็ไม่ยอม รจนาจึงคิดหาทางกำจัดรูปเงาะ วันต่อมาค่าเกลี้ยงมาหารจนาอีก รจนาได้เล่าเรื่องพระสังข์ให้ฟัง ค่าเกลี้ยงจึงแนะนำให้ทำลายรูปเงาะ ในคืนนั้นรจนาใช้วิธีต่าง ๆ ทั้งค้อนทุบ ขวานฟัน เผาไฟแต่ก็ไม่สำเร็จ เมื่อพระสังข์ตื่นมาเจอก็โกรธรจนาแล้วสวมรูปเงาะออกจากกระท่อมไป รุ่งเช้าค่าเกลี้ยงได้พารจนาไปตามพระสังข์และบอกว่าตนเป็นคนแนะนำให้รจนาทำแบบนั้น

ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลาหาน้ำ

ท้าวสามนต์สั่งทหารมาแอบดูเจ้าเงาะกับรจนาเมื่อทหารกลับไปแจ้งข่าวยิ่งทำให้ท้าวสามนต์โกรธคิดหาทางกำจัดเจ้าเงาะ นางมณฑาเสนอวิธีกำจัดเจ้าเงาะแล้วท้าวสามนต์ก็เรียกหกเขยและหกพระธิดาเข้าเฝ้าเพื่อบอกแผนการต่าง ๆ และสั่งให้ทหารไปแจ้งข่าวกับเจ้าเงาะ พระสังข์เจอหอยทาก ทำให้นึกถึงพี่ทากที่เคยเล่นด้วย ซึ่งขณะนี้หอยทากถูกแม่เฒ่าสุเมธาจับลงหม้อซังไว้ และวางแผนกำจัดท้าวศวิมลหวังเป็นใหญ่จะปกครองเมืองยศวิมล เมื่อหอยทากไปแจ้งนางจันทเทวีและคนอื่น ๆ รวมทั้งพระธิดาจันที่จึงวางแผนช่วยท้าวศวิมล นางจันทาฝันร้าย เริ่มรู้สึกไม่ดีกับแม่สุเมธา จึงบอกให้พระธิดาจันที่ระวังตัว ในที่สุดนางจันทาก็ตายเพราะยาพิษของแม่สุเมธา คุณท้าวของนางจันทารู้ความจริงว่าแม่เฒ่าสุเมธาใส่ยาพิษให้จันทาตี๋ม แล้วแม่สุเมธาก็ฆ่าหม้อหลวง

บรรดาหกเขยและเจ้าเงาะเตรียมตัวออกไปหาปลา เมื่อถึงทำนน้ำเจ้าเงาะก็ถอดรูปแล้วร้ายมนต์มหาจินดาเรียกปลาได้จำนวนมาก ส่วนหกเขยไม่ได้ปลาสักตัวจนไปเจอพระสังข์ก็คิดว่าเป็นเทวดาจึงได้ขอแบ่งปลา พระสังข์เสนอข้อแลกเปลี่ยนขอแลกกับปลายจุมูก ทั้งหกเขยก็จำยอมเพราะกลัวถูกลงโทษ ท้าวสามนต์โกรธมากและสงสัยว่าทำไมเจ้าเงาะจึงหาปลาได้แต่หกเขยหาปลาไม่ได้ ทั้งยังจุมูกแหวง คุณท้าวอำไพเสนอความคิดเห็นว่าหกเขยเป็นกษัตริย์จึงหาปลาไม่สู้เงาะ หมื่นการุณเสนอว่าให้ทำอะไรที่เงาะไม่ถนัดแต่หกเขยถนัด ส่วนนางมณฑาเสนอให้ลูก ๆ ไปถามสามีนตนเองว่าถนัดอะไร พระธิดาก็ไปตามคำแนะนำของนางมณฑา นางมณฑาไปหารจนาที่กระท่อมถามถึงสาเหตุที่เจ้าเงาะหาปลาได้ รจนาจึงบอกว่าเจ้าเงาะเป็นชาวประมงมาก่อน

ท้าวสามนต์เรียกประชุมพระธิดาและเขยทั้งหลายอีกครั้งเพื่อหาวิธีกำจัดเจ้าเงาะ และได้ข้อสรุปว่าให้หกเขยแสดงศักยภาพด้านการต่อสู้ตามที่ตนถนัดเพื่อไปสู้กับเจ้าเงาะ คำเกลี้ยมาแจ้งข่าวรจนากับเจ้าเงาะก่อน แล้วท้าวสามนต์ก็ให้ทหารมาแจ้งรจนากับเจ้าเงาะ เจ้าเงาะรู้แผนจึงออกอุบายว่าไม่ไปสู้ แต่จะสู้ที่ป่าละเมาะแถวท้องนา ทหารกลับไปแจ้งท้าวสามนต์ ท้าวสามนต์จึงเปลี่ยนแผนนางมณฑาแอบมาหารจนาด้วยความเป็นห่วงเมื่อท้าวสามนต์รู้จึงโกรธ พี่เลี้ยงขององค์ชายชยิมก๊วยแอบดูเงาะเล่นกับเด็กจึงรู้ว่าต้องใช้ดอกไม้สีแดงล่อเจ้าเงาะ ทั้งหกเขยจึงวางแผนกันต่อแล้วออกไปสู้กับเจ้าเงาะในคืนนั้น แต่ไม่สามารถทำอะไรเจ้าเงาะได้ รุ่งเช้ารจนาและเจ้าเงาะนำผลไม้มาถวายท้าวสามนต์และนางมณฑาแต่ถูกท้าวสามนต์ไล่กลับ นางมณฑาออกไปหารจนาที่กระท่อมได้เห็นความเป็นอยู่จนเข้าใจรจนา ท้าวสามนต์และหกเขยก็ยังวางแผนกำจัดเจ้าเงาะ ส่วนพี่สาวทั้งหลายก็มาหารจนาที่กระท่อมเพื่อพูดดูถูก เหยียดหยาม ประชด เป่าหูรจนาให้ทิ้งเจ้าเงาะกลับไปอยู่ในวังจนาคลายตามพยายามหาทางให้เจ้าเงาะถอดรูปแต่ไม่เป็นผล รจนาเสียใจมารุ่งเช้าจึงเก็บของกลับวัง เจ้าเงาะนึกถึงคำพูดของรจนาเมื่อสำนึกได้ก็รีบกลับมาที่กระท่อมแต่ไม่เจอรจนาแล้ว ท้าวสามนต์พระธิดาและหกเขยรู้ว่ารจนากลับมาแล้วก็เกิดความสงสัยจึงประชุมวางแผนกำจัดเจ้าเงาะอีก ทั้งหกเขยจึงไปที่กระท่อม แต่เจ้าเงาะแอบเข้ามาในวังเพื่อมาหารจนาและปรับความเข้าใจกันแล้วจะกลับไปอยู่ที่กระท่อมด้วยกัน

ท้าวสามนต์วางแผนกำจัดเจ้าเงาะอีกจึงสั่งให้ลูกเขยทุกคนไปหาเนื้อ ทหารจึงไปแจ้งข่าวเจ้าเงาะ ทั้งหกเขยและเจ้าเงาะเตรียมตัวไปหาเนื้อ เมื่อถึงป่าเจ้าเงาะก็ถอดรูปแล้วใช้มหาจินตามนต์เรียกเนื้อได้จำนวนมาก หกเขยตามไปดูเจอพระสังข์ก็จำได้ว่าเป็นเทวดาคงเคเดิมที่เคยตัดจุมูกและครั้งนี้ก็ได้ขอเนื้อกับพระสังข์โดยต้องแลกกับใบหูจึงต้องยอมแลกเพื่อไม่ให้ถูกลงโทษ หกเขยจึงนำเนื้อกลับวังคนละตัว ส่วนเจ้าเงาะนำเนื้อกลับวัง 3 เกวียน ทำให้ท้าวสามนต์โกรธมาก ส่วนพระธิดาเริ่มสงสัยว่าทำไมเขยทั้งหลายหาเนื้อไม่ได้ทั้งยังจุมูกและหูแห้งด้วย จึงไปหารจนาที่กระท่อม องค์ชายสิงหนและองค์ชายสีไปเป่าหูท้าวสามนต์ว่าเจ้าเงาะเป็นปีศาจให้ไล่เจ้าเงาะไปอยู่ที่อื่น ท้าวสามนต์ชวนนางมณฑาไปที่กระท่อม ทั้งหกเขยก็ตามไปด้วยเพื่อไปกำจัดเจ้าเงาะ ทุกคนรุมจับตัวเจ้าเงาะแต่ไม่มีใครจับได้ ขณะนั้นรจนาออกไปซักผ้าเมื่อกลับมาถึงกระท่อมรู้ว่าท้าวสามนต์และนางมณฑามาหาเพราะอะไรจึงโกรธมาก หลังจากนั้นทุกคนจึงกลับเข้าวัง ส่วนเจ้าเงาะและรจนาก็พูดปรับความเข้าใจกันอีกครั้ง

พระสังข์ตีคัล

รจนาอยากให้เงาะถอดรูปจึงอธิษฐาน พระอินทร์รับทราบคำอธิษฐาน ส่งทิพยเนตรดูสงสารรจนาจึงคิดหาวิธีช่วย ส่งมาตุลีไปเตรียมริ้วขบวน ทหารมาแจ้งท้าวสามนต์ว่ามีข้าศึกมาล้อมเมืองเพื่อให้ออกไปตีคัล ท้าวสามนต์ปรึกษานางมณฑาแล้วส่งหกเขยไปตีคัล ทั้งท้าวสามนต์และหกเขยต่างก็ไม่มีใครเคยตีคัลจึงได้ประชุมกัน รจนาทราบข่าวจึงให้เจ้าเงาะพาไปดูการตีคัล เมื่อถึงเวลา

แข่งตีคลี ทั้งสองฝ่ายก็มาพร้อมกันที่สนาม จีโวานี (เขยฝรั่ง) ลงแข่งคนแรกก็แพ้ ตามด้วยสิงหน (เขยอินเดีย) ซิยิมก๊วย (เขยจีน) มโนรมย์ (เขยลาว) มังราย (เขยพม่า) และไชยันต์ (เขยไทย) ต่างก็แพ้ฝ่ายพระอินทร์หมด นางมณฑาออกไปหารจนาเพื่อขอร้องให้เจ้าเงาะไปเชิญสหายเทวดาช่วย แต่เจ้าเงาะบอกให้บูชาเทวดาเอง นางมณฑากลับเข้าวังแล้วบอกให้ท้าวสามนต์จัดพิธีบวงสรวงเทวดา เกิดเหตุฝนฟ้าคะนอง นางมณฑาให้หกเขยไปปรับตัวเจ้าเงาะเข้ามาในวัง เจ้าเงาะเล่นตัวไม่ยอมไป ท้าวสามนต์ได้ประกาศให้คนไปทำให้เจ้าเงาะยอมไปตีคลีให้ได้ ในที่สุดเจ้าเงาะยอมถอยไปให้ทุกคนเห็นแล้วออกไปตีคลี แต่ยังไม่มีความสุขที่ถูกต้อง พระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมเอาชุดไปให้เจ้าเงาะจนทุกคนตะลึงในรูปร่างหน้าตาของพระสังข์ พระสังข์ออกไปตีคลีจนได้รับชัยชนะ ท้าวสามนต์ยอมรับพระสังข์และถามประวัติของพระสังข์ พระสังข์บอกความจริงทั้งหมด ท้าวสามนต์ให้พระสังข์และรจนาเข้ามาอยู่ในวัง

ท้าวศวมิตตามพระสังข์

พระอินทร์ส่งทิพยเนตรดู เห็นความวุ่นวายในเมืองยศวมิต โดยมีแม่เฒ่าสุเมธาเป็นตัวการ พระอินทร์จึงให้มาตุลีแปลงเป็นมนุษย์ลงไปดู โหงพรายกลายเป็นมเหสีแก้วฟ้า ท้าวศวมิตฝันเห็นดวงแก้ว โหงพรายทำนายว่าจะได้พบพระโอรสที่พลัดพราก แม่เฒ่าสุเมธาโกรธโหงพรายมากและคิดหาทางกำจัด จึงได้เรียกอาจารย์มาช่วย อาจารย์ได้แปลงร่างเป็นชายหนุ่ม (ภยนตรา) จากเมืองอมตะธานีแล้วเข้าไปสร้างความวุ่นวายในเมืองสามนต์ มาตุลีเสกหอยสังข์ไว้ใต้หมอนท้าวศวมิต เมื่อท้าวศวมิตเห็นหอยสังข์ก็ทำให้นึกถึงภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับพระสังข์และนางจันทเทวี อีกทั้งอาคมของแม่เฒ่าสุเมธาก็เสื่อมลงจนรู้สึกตัว รุ่งเช้าท้าวศวมิตไปหาพระธิดาจันทิ จันทิได้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟังและรับผิดชอบนางจันทา ท้าวศวมิตลยกโทษให้นางจันทาเพราะรู้ความจริงว่าแม่เฒ่าสุเมธาเป็นผู้อยู่เบื้องหลังปัญหานี้ ขณะที่หอยทากรู้ว่ามีคนจะทำร้ายจันทิจึงทำให้ขวดที่ขังไว้แตกแล้วหนีออกไป หอยทากมาบอกจันทิให้รู้ว่าจันทิตกอยู่ในอันตรายเพราะได้ยินแม่เฒ่าสุเมธากับอาจารย์คุยกัน ส่วนมาตุลีใช้เวทมนต์เพื่อพาท้าวศวมิตหนีออกจากเมือง

ท้าวสามนต์เรียกประชุมทั้งเจ็ดเขยเพราะในเมืองมีความวุ่นวาย ทุกคนรู้ว่าเป็นฝีมือของภยนตราจึงวางแผนกำจัดจนภยนตราบาดเจ็บหนักแล้วกลับมาที่ตำหนักแม่เฒ่าสุเมธา แม่เฒ่าสุเมธาไปหาจันทิเพื่อเอาเลือดของจันทิให้ภยนตราดื่มจึงทำให้ภยนตราฟื้น โหงพรายได้รับคำสั่งจากแม่เฒ่าสุเมธาให้กำจัดท้าวศวมิตจึงวางแผนแล้วตามไปในป่าจนเจอ มาตุลีช่วยท้าวศวมิตไว้ได้ ท้าวศวมิตคิดจะกลับเข้าเมืองเพื่อไปช่วยคนอื่น ๆ

พระสังข์ออกไปตามหานางจันทเทวี ทั้งหกเขยได้ตามพระสังข์ไปด้วยจนองค์ชายสี มังราย และมโนรมย์ ถูกลูกน้องภยนตราจับขังไว้ในถ้ำ ทำให้เขยคนอื่น ๆ วางแผนตามหาคนที่ถูกจับตัวไป เจ้าเงาะหาถ้ำที่ขังทั้งสามคนเจอแต่ยังไม่ช่วยออกมาไม่ได้ แม่เฒ่าสุเมธาส่งกระจกวิเศษดูก็รู้ว่าเจ้าเงาะหาถ้ำนั้นเจอแล้วจึงไปบอกภยนตราทำให้ภยนตราโกรธมากหาวิธีเข้าไปกินเลือดของจันทิเพื่อเพิ่มพลังแต่ไม่สำเร็จ พระสังข์ไปตามหาภยนตราและให้ไชยันต์ จีโวานี สิงหนคอยดูแลทั้งสามคนที่ถูกขังไว้

จนทั้งหกคนถูกจับขัง เมื่อภยন্ত্রารู้ตัวจึงวางแผนให้แม่เฒ่าสุเมธาปลอมตัวเป็นคนแก่ไปหลอก พระสังข์ พระสังข์หลงเชื่อและดื่มน้ำที่แม่เฒ่าสุเมธาให้จนหมดสติจึงถูกจับมัดไว้

พระอินทร์ดลบันดาลให้รูปเงาะไปอยู่ที่รจนา รจนาหลงสวมรูปเงาะแล้วจะไปช่วยพระสังข์ โดยไม่ให้นางมณฑาบอกเรื่องนี้กับใคร ภยন্ত্রามาที่เมืองสามนต์เพื่อจับตัวรจนาแต่ทำวิฆณุกรรมได้ แปลงร่างเป็นรจนาทำให้ภยন্ত্রาไม่สามารถทำอะไรได้ หอยทากพาพวกนางจันท์เทวีหนีออกจาก เมืองเมื่อพักอยู่กลางป่าหอยทากได้ออกไปหาอาหารจนถูกภยন্ত্রาจับตัวไป พระธิดาจันท์ออกไปตาม หาหอยทากจนเจอกับภยন্ত্রา พระวิฆณุกรรมแปลงร่างเป็นเจ้าเงาะมาช่วยจันท์ไว้ได้ รจนาในรูปเงาะ ตามมาช่วยอีกแรง ภยন্ত্রาเริ่มสงสัยว่าทำไมจึงมีเงาะทั้งชายและหญิง เมื่อรจนาถอดรูปเงาะพระ วิฆณุกรรมในร่างเจ้าเงาะจึงรีบหายตัวไป ทำให้รจนาเสียใจมาก พระอินทร์และพระวิฆณุกรรมคิด หาทางแก้ไขและให้รจนาไปช่วยทั้งหกเขยที่ถูกขังไว้ในถ้ำจนออกมาจากถ้ำได้แต่ยังถูกขังไว้ในกรงไม้ พระสังข์หาทางหลอกล่อให้โหงพรายแก้มัดจนโหงพรายหลงเชื่อแก้มัด พระสังข์มัดโหงพรายไว้แล้วหนี ไป และเกิดความสงสัยจึงอธิษฐานถึงรูปเงาะแต่รูปเงาะไม่ปรากฏ เพราะรูปเงาะอยู่กับรจนา จันท์ออก จากเขตปลอดภัยที่หอยทากกำหนดไว้จึงถูกแม่เฒ่าสุเมธาจับตัวไปพร้อมกับพวกคุณท้าว เหลือเพียง นางจันท์เทวีและยายอยู่ในเขตปลอดภัย

พระอินทร์สั่งให้มาตุลีพาท้าวศวมิลเดินย้อนกลับไปทางเดิม จนได้พบกับนางจันท์เทวี ส่วนหอยทากตามมาช่วยจันท์และคุณท้าวแล้วหนีออกมาได้ พระวิฆณุกรรมแปลงกายเป็นเจ้าเงาะ มาสู้กับภยন্ত্রาและเสกให้หกเขยกับรจนาหายไป พระสังข์ได้รูปเงาะคืนและได้เจอรจนา รจนา รู้ความจริงว่าเงาะที่เจอไม่ใช่พระสังข์ทั้งสองจึงเข้าใจกัน พระสังข์ให้พวงมาลัยวิเศษทำให้รจนากลับวัง ได้อย่างปลอดภัย ส่วนพระสังข์ได้เจอกับหกเขย โหงพรายแปลงกายเป็นรจนามาหาพระสังข์ในป่า ภยন্ত্রาสั่งแม่เฒ่าสุเมธาไปหาโหงพรายเพื่อบอกแผนที่วางไว้ และแปลงกายเป็นชาวบ้านโกหกว่า ท้าวศวมิลและนางจันท์เทวีสิ้นพระชนม์แล้วพระโอรสกับนางจันท์ขึ้นครองเมืองแทน พระอินทร์รู้ว่า พระสังข์โดนหลอก โหงพรายออกอาละวาดจนถูกพระสังข์จับขังไว้ในหม้อเอาไปถ่วงน้ำแต่โหงพราย กลับมาหาแม่เฒ่าสุเมธาได้ พระสังข์ให้หกเขยกลับเข้าวังไปก่อนส่วนพระสังข์ก็ได้เดินทางไปต่อ เมื่อกลับถึงวังทั้งหกเขยก็เกิดการทะเลาะกับพระธิดาเพราะหายไปนานจนถูกพระธิดาไล่ออก จากตำหนัก เมื่อพระสังข์รู้จึงพาทั้งหกเขยมาอยู่ที่กระท่อม แล้วพระสังข์ได้แปลงกายเป็นกระสือ ไปหลอกพระธิดาทั้งหกจนทำให้ท้าวสามนต์และนางมณฑารู้ความจริงว่าพระธิดาโล่ราษฎรเขย ออกจากตำหนัก

ท้าวศวมิลและนางจันท์เทวีเข้าเขตเมืองสามนต์ เจ้าเงาะออกไปเล่นนอกวัง ท้าวศวมิล และนางจันท์เทวีได้เห็นเจ้าเงาะแต่ก็ไม่รู้จัก ภยন্ত্রาส่องกระจกวิเศษเห็นภาพพระสังข์และรจนา ก็เกิดความโมโหเพราะภยন্ত্রาต้องการรจนา จันท์หาทางชิงพิตวิเศษจากแม่เฒ่าสุเมธาและช่วย อำมาตย์ไชยาออกมารักษาดัว และพาพวกคุณท้าวไปซ่อนตัว พระอินทร์ดลบันดาลให้อาหารมีรสชาติ

เค็มและเปรี้ยวจนทำให้ท้าวสามนต์และนางมณฑาไม่พอใจ สั่งให้ทหารไปประกาศหาวิเสทคนใหม่ นางจันทเทวีทราบข่าวจึงไปสมัครและต้องรออีกเจ็ดวันจึงจะได้เข้าไปทดสอบ ในระหว่างนั้นพระธิดาและราชบุตรเขยทุกคนได้เสด็จออกเยี่ยมราษฎร ท้าวยศวิมลและนางจันทเทวีได้เห็นพระสังข์ก็มั่นใจว่าเป็นลูก แต่พระสังข์ยังไม่เห็นพ่อแม่ของตน เมื่อถึงวันแข่งขันทำอาหาร โหงพรายพยายามทำร้ายนางจันทเทวีแต่พระอินทร์ช่วยไว้ และพระอินทร์ใช้เวทมนต์ทำให้กระจกพิเศษของแม่เต่าสุเมธาแตก ในที่สุดนางจันทเทวีผ่านการคัดเลือกได้เข้ามาอยู่ในวัง ส่วนท้าวยศวิมลเข้ามาเป็นคนสวน เมื่อพระสังข์ได้กินอาหารฝีมือนางจันทเทวีก็แปลกใจ รจนาไปเก็บดอกไม้ในอุทยานจนได้เจอกับนางจันทเทวี ราชบุตรเขยยังคงคิดหาทางกำจัดภรรยา ส่วนภรรยาได้กินเลือดสาวบริสุทธิ์จึงมีพลังมากขึ้น แล้วไปที่เมืองสามนต์ พระสังข์หลอกล่อให้ภรรยาออกมาสู้ ราชบุตรเขยทุกคนต่อสู้กับภรรยาและพวกในป่าจนสามารถกำจัดภรรยาและพวกได้

นางจันทเทวีทำแกงพริกให้พระสังข์กิน พระสังข์เห็นแกงพริกและสักรูปเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็จำได้รีบออกไปหานางจันทเทวี ในที่สุดท้าวยศวิมล นางจันทเทวีและพระสังข์ก็ได้พบกัน แล้วลาท้าวสามนต์และนางมณฑากลับเมืองพาราณสี พระสังข์และรจนาจึงอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวณัฐพร แสนทวีสุข
วัน เดือน ปี เกิด	24 ตุลาคม พ.ศ. 2536
สถานที่เกิด	อุบลราชธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	179 ถนนตากสินมหาราช ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง 21000
ตำแหน่งและประวัติการทำงาน	ข้าราชการครู โรงเรียนระยองวิทยาคม จังหวัดระยอง
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยบูรพา การศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม